

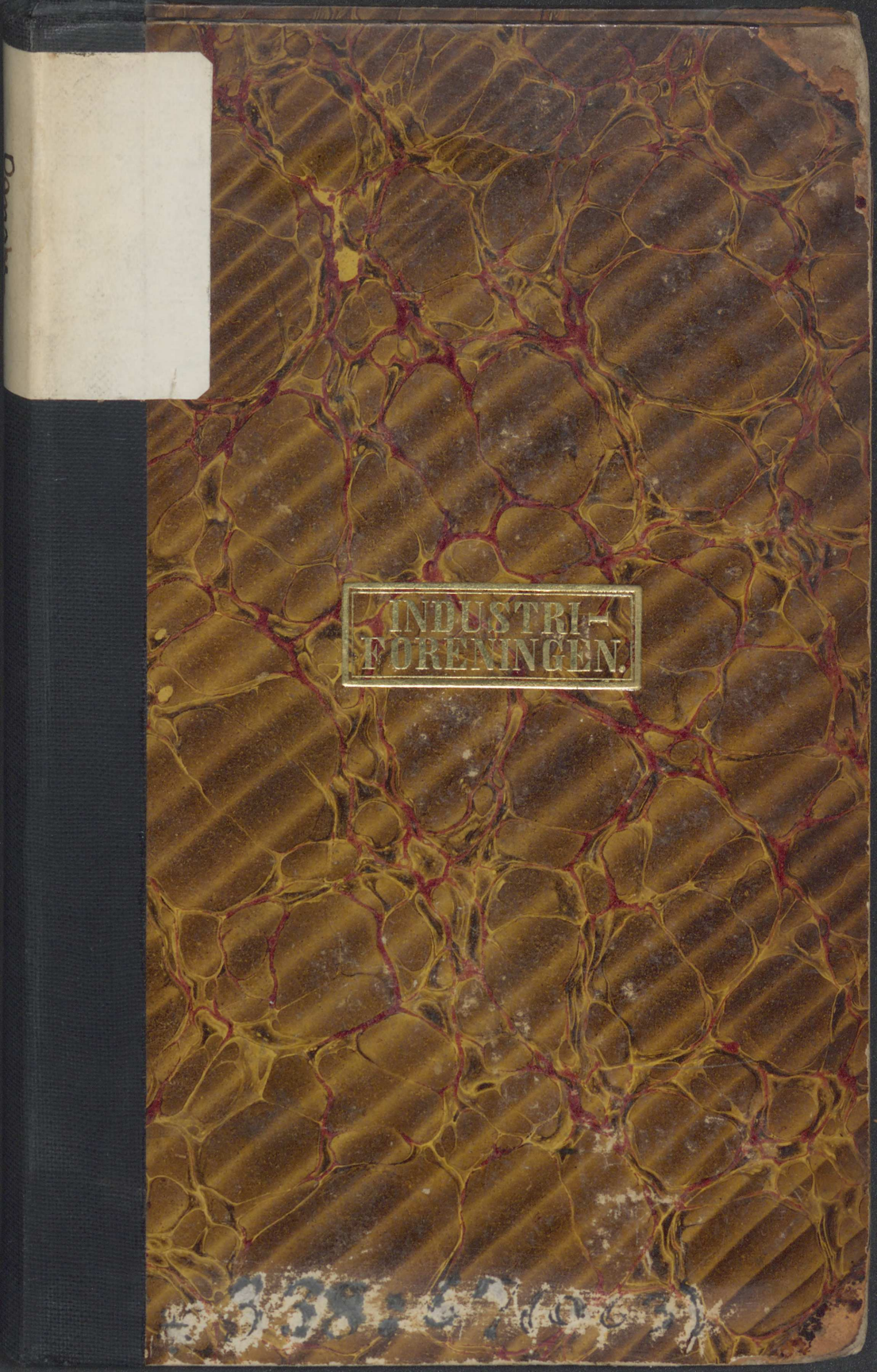
Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

The image shows the front cover of an old book. The cover is decorated with a marbled paper pattern in shades of brown, tan, and red. A central rectangular label with a gold border contains the text "INDUSTRI-FORENINGEN." in a serif font. The left edge of the book shows a dark spine and a white paper label. The bottom edge of the cover is worn and shows some blue and white material.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

37/6/4

2072
212

338 = 67 (063)

338 (67)

338(489)(06) Dan

1868.

70-3

Beretning

om

det tredje danske Industrimøde

i

Aakshov

den 14de—19de September 1868.

Kjøbenhavn.

Forlagt af G. E. C. Gad.

Ehlefs Bogtrykkeri.

1868.

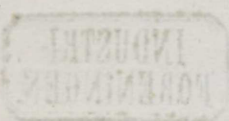
Erklärung

von

der kaiserlichen Industrie-Commission

Joseph

am 18ten September 1868

Verantwortlicher

Dr. J. J. J. J.

Dr. J. J. J. J.

Dr. J. J. J. J.

Indbydelse.

„Ved det i Odense i Aaret 1858 afholdte andet danske Industri-
møde blev det os overdraget at indbyde til det næste Møde og ordne
Alt, dette vedkommende, i den By, hvor en større Udstilling finder
Sted og under selve Udstillingstiden. Da nu en saadan, hvori Deel-
tagelse fra hele Landet kan ventes, er berammet i Nakskov, og 10
Aar ere forløbne, siden det sidste Møde afholdtes, have vi anseet
Tiden moden til Udførelse af det os overdragne Hverv, og indbyde
saaledes Enhver, der maatte føle Interesse for denne Sag, at samles
med os til

det tredie danske Industrimøde,

der vil blive afholdt i Nakskov fra 14de til 19de September
(Samlingssted: Raadhuset).

For betimelig forinden Mødets Afholdelse at kunne offentlig-
gjøre Forhandlingsgjenstandene, imødesee vi senest inden Midten af
August Maaned Anmeldelse fra Deeltagerne saavel om de Spørgs-
maal, der maatte ønskes behandlede, som om de Foredrag, der vel-
villig maatte ville holdes, forsaavidt Mødetiden tillader det.

De, der maatte ønske at tage Deel i Industrimødet, ville be-
hage til samme Tid derom at gjøre Anmeldelse for en af Under-
skrevne, og forsaavidt de, som ikke bosiddende i Nakskov, maatte ønske
Kogis sammesteds under Mødetiden, da at bemærke saadant ved An-
meldelsen, for at der i saa Henseende af os kan træffes fornøden
Foranstaltning.

Afgangen bliver at betale med 4 Rdlr.

Kjøbenhavn og Nakskov den 1ste August 1868.

Brücker. Marins Gad. Jul. Hellmann, Fr. Holm.
Formand.

Carl P. Lange. J. A. Schwarz, Tilly.
Viceformand.

Program.

Mandagen den 14de September 1868 Kl. 11:

Indledningsord. Discussion af 1ste og 2det Spørgsmaal.

— Kl. 7: Foredrag af Cand. pharm. Schleisner: „Om Forringelse og Forfalskning af de i Handelen gaaende Næringsmidler og Industriefrembringelser“.

Tirsdagen den 15de September Kl. 9:

Discussion af 3die, 4de og 5te Spørgsmaal.

Kl. 6: Afstemning over de tre første Spørgsmaal.

Onsdagen den 16de September Kl. 9:

Foredrag af Professor Holten.

Kl. 11: Udflugt.

Torsdagen den 17de September Kl. 9:

Discussion af 6te og 7de Spørgsmaal.

Kl. 6: Afstemning over 4de til 6te Spørgsmaal.

Fredagen den 18de September Kl. 9:

Discussion af 8de og 9de Spørgsmaal.

Kl. 3: Udflugt.

Lørdagen den 19de September Kl. 9:

Afstemning over 7de til 9de Spørgsmaal. Valg paa Bestyrelse for næste Industrimøde.

Kl. 3: Slutningsdiner.

Forhandlings-Spørgsmaal.

1ste. Er en planmæssig Gang i Afholdelsen af de forskjellige Industriindstillinger i Danmark ønskelig?

2det. Hvad kan der gøres for at fremme Kjendskabet til og Indførelsen af forbedrede Agerbrugsredskaber?

3die. Om det i Industri og Huusholdning fremkommende Af-
falds Benyttelse i Industriens Tjeneste.

4de. Hvorvidt staae Communicationsmidlerne i Holland=Falsters Stift i rette Forhold til den hele Udvikling, særlig af Agerbruget, og hvorledes kan dette Forhold bedst naaes?

5te. Er Indførelsen af et Tidelingsystem, omfattende Mønt, Maal og Vægt, ønskelig for Industri og Omsætning, er det franske metriske System i denne Henseende hensigtsmæssigst, eller troer man, at andre Enheder end dettes bedre kunne gjenneføres?

6te. Paa hvilket Standpunkt staaer for Tiden den Uddannelse, der i Kjøbenhavn og Landets øvrige Kjøbstreder gives den Industrielle, og hvad kan der gøres for at ordne og udvikle denne?

7de. Hvorvidt er en ny Lovgivning om Eneret paa Opfindelser, industrielle Tegninger og Mønstre samt Modeller ønskelig?

8de. Paa hvad Maade kan Tisserineringen fremmes i Danmark, og hvorledes opnaaes det største Udbytte af denne Næringsvei?

9de. Om gjenfaldige Understøttelsesforeningers Nytte og Ordning.

Regler for Industrimoderne.

1) Moderne afholdes, hver Gang en større Industriudstilling finder Sted i Danmark, og da i den Stad, hvor Udstillingen skeer. Skulde der hengaae indtil fem Aar, uden at nogen Udstilling berammes, bliver et Møde at sammenkalde i Hovedstaden.

2) Enhver, der ønsker at deeltage i et Industrimøde, maa løse Adgangstegn mod Betaling af 4 Rdlr.

3) I den første Sammenkomst ved hvert Møde afgjøres det, om Medlemmerne skulde deles i forskjellige Afdelinger til Behandling af de specielle Fag, saasom for kemisk-physiske, for mekaniske eller for økonomiske Spørgsmaal.

4) Alle Sager, der agtes forhandlede paa Mødet, skulde i Regelen være offentliggjorte betimelig før Mødets Aabning, hvilket dog ikke skal forhindre Behandlingen af Spørgsmaal, der først anmeldes under Mødets Afholdelse, forsaavidt Bestyrelsen finder dem vigtige nok til at foretages udenfor Reglen.

5) Enhver Sag forhandles to Gange; første Gang i sin Almindelighed, anden Gang i Genhold til den Indstilling, Bestyrelsen ved en af den valgt Ordfører forelægger Forsamlingen til Afgjørelse. Kun ved sidste Behandling finder Afstemning Sted, hvor da simpel Majoritet gjør Udslaget.

6) Ved den sidste Sammenkomst vælger Forsamlingen en Formand, en Viceformand og tvende Secretairer. Disse udgjøre i Forening med tvende af dem tilkaldte Bofiddende i den Stad, hvor Mødet skal holdes, Bestyrelsen for det næste Industrimøde, berammer som saadan dette og ordner Alt, Mødet vedkommende.

7) En trykt Beretning uddeles snarest muligt efter hvert Mødes Slutning til samtlige Deeltagere.

Første Møde.

Mandag den 14de September, Formiddag Kl. 11.

Directeur **Hellmann** (Kjøbenhavn).

Ti Aar, tunge og skjæbnesvangre for Land og Folk, ere forløbne, siden vi sidst mødtes i samme Diemed som idag, Aar, lige rige paa Skuffelser som paa Sorg. Men ligesaa lidt det sømmer sig for Manden at bukke under for Ulykken og haabløs opgive sin Stilling, ligesaa lidt tør Samfundet tabe Modet og fortvivlet hengive sig til Sorgen; — og at vort Samfund ei heller vil opgive sig selv, men i ærlig Stræben og Sammenhold søge Opreisning for det Tabte, derfor tale de ikke ringe Bestræbelser i Asfociationens Aand, de sidste Aar saa heldigt have at opvise — derfor taler blandt Andet den Udstilling, der i disse Dage er aabnet her — derfor taler nærværende om endog kun sparsomt besøgte Møde. Naar denne Asfociationens Aand ikke tilfulde er kommen Haandværket og Industrien tilgode, naar Kapitalen endnu i mere end onsfelig Grad holdes tilbage fra den industrielle Virksomhed, maa dette for en stor Deel tilskrives Producenternes egen Mangel paa Lyst til at opsoge Kapitalen og deres Mistænksomhed og Frygt for at see sig overfløiede af denne. Det var denne Frygt, som fremkaldte en væsentlig Deel af den Modstand, Næringsfrihedsloven mødte for en halv Snees Aar siden; men, ligesom det Ugrundede i Mistilliden nu ved disse mellemliggende Aars Erfaring tilstrækkeligt er godtgjort, saaledes er og Usfkeligheden af at tilvende Industrien større Kapitalfond ved flere Veiligheder kommen tilorde. Skal dette imidlertid skee og kunne skee i den Udstrækning, der er onsfelig for hele Landets Velstand, maa den Industrielle vise anden og større Kjærlighed og Interesse for sin Stand og sin Stilling, end hidtil er skeet, maa han vise, at, ligesom han paasfjonner de Offre, der bringes hans Stand af Udenforstaaende, han er beredt til saadanne Offre, som enhver Stand i Samfundet fordrer af sine Medlemmer, Offre af Tid, Kræfter og Kundskaber, Sammenhold udadtil ligeoverfor anderledes Stillede, indadtil ligeoverfor Standens

Ungdom og dens Invalider og Gamle. Men at dette ikke hidtil er skeet og navnlig ikke skeet i nogen Grad af Betydning, derom vidner jo endnu den Mangel paa Agtelse for sit givne Ord, som desværre saa ofte gjør sig gjældende ligeoverfor Runderne og som umuliggjør enhver, navnlig merkantil, Udvikling og Udvidelse af Afføtningskilderne, — derom vidner den ringe Offerberedvillighed, der vises ligeoverfor Ungdommens almindelige og tekniske Uddannelse, — derom vidner det høist utilfredsstillende Standpunkt, hvorpaa den gamle eller invalide Arbejders Forsørgelse hviler.

Netop for at kalde tillive og nære en bedre Aand i disse Retninger, for at aabne Diet for de Brøst, det industrielle Samfund lider under, for at fremme en Begelvirkning ikke blot mellem dettes Medlemmer indbyrdes, men og mellem Vidensfaben og Haandværket, mellem Theori og Praxis, ere Industrimoderne begyndte i 1852 og forlangt fortsatte ved enhver større Industrindstilling. Derfor har Komiteen ei heller troet at turde udsætte Afholdelsen af dette tredje Møde, skjøndt de praktiske Resultater af de tidligere hidtil have været ringe og skjøndt Deeltagelsen i dem blandt selve den industrielle Stand ikke har været stor. Thi da Reglerne for disse Møder, som nævnt, paalægge Komiteen, hver Gang en større Industrindstilling finder Sted i Danmark, at beramme et Møde i den Stad, hvori Udstillingen afholdes, og da de gjentagne Tillob til Afholdelsen af en Udstilling i Kjøbenhavn stedse have vist sig frugtesløse, have vi troet at burde efterkomme Anmodningen fra denne Byes Udstillingskomitee om at afholde Mødet her i Næstved, den første Provindsby, hvori en almindelig Udstilling for hele Landet er aabnet. Vi have ikke troet os berettigede til, efter at nu 10 Aar ligge mellem andet Møde i Odense og dette, længere af Hensyn til en kjøbenhavns Udstilling at udskyde Mødets Afholdelse til en fjern og derfor usikker Fremtid, frygtende for, at en saadan stadig Opsættelse af Møderne i deres Barndom og inden de endnu have fæstet rigtig Rod i den industrielle Stands Bevidsthed, let vilde kunne have deres fuldstændige Opgielse til følge, og dertil kunde vi mindst af Alle række Haanden. Hvorvidt Kjærligheden til dem skal befæstes, beroer jo for en stor Deel paa den Aand, der giver sig tilkjende, og paa Bestaffenheden af de Forhandlinger, her ville finde Sted. At det ikke mangler paa Emner for disse, viser vort Program, der omfatter Spørgsmaal af største Betydning for det industrielle Liv; og at det ikke i lige Grad medtager saadanne, der berøre Agerbruget, ligger ikke i, at vi have været

blinde for det nære Slægtſkab mellem Industri og Agerbrug, der ifær maa optræde ſom betydningsfuldt i en Provindsby fremfor i Hovedſædet for den danſke Industri, i Kjøbenhavn, men at vi for-gjæves til alle Sider have ſøgt Drſørere for diſſe Spørgſmaal. Og da Erfaringen fra alle lignende Forſamlinger har lært os, at Diſcuſſionen let bliver ſvævende og ørkeſløs, naar ikke hver Sag indledes og bæres af en med ſamme nøie kjendt Ordſører, have vi maattet indſtrænke os til dem, Programmet opſtiller, og hvortil vi have været ſaa heldige at finde paſſende Kræfter, der have været villige til at paatage ſig det dermed forbundne Beſvær.

Vi ere forviſſede om, at, er end Stedet for vore Forhandlinger et andet end tidligere, den kammeratlige Velvillighedsaand, der ſaa ſmukt betegnede de foregaaende Møder, dog vil blive den ſamme og ſaaledes bidrage til, at dette tredie Møde ikke efterlader mindre kjære Minder hos Deeltagerne end de forudgaaende. Med Ønſket om, at Enhver vil bidrage Sit til, at denne Forviſning maa gaae i Opfyldſe, har jeg den Ære at erklære det tredie danſke Induſtrimøde for aabnet og at byde de Herrer velkommen i vor Kreds.

Uden Forhandling vedtog Forſamlingen derpaa, ikke at dele ſig i Afdelinger til Behandling af Spørgſmaalene, men ſtrax at gaae over til Drotſtellen af det forſte i Programmet opførte Forhandlings-Spørgſmaal:

Er en planmæssig Gang i Afholdelsen af de forskjellige Induſtriindſtillinger i Danmark ønskelig?

Med Statsreviſor **Marius Gad** (Kjøbenhavn) ſom Dirigent indledes dette Spørgſmaal ſaaledes af Konſtdreier **Schwartz** (Kjøbenhavn):

Det er en bekjendt Sag, at Afholdelsen af Induſtriindſtillinger kan være et nyttigt Middel for Induſtriens Fremkomſt; men for at den rette Nyttevirkning kan komme ud deraf, er det nødvendigt, at viſſe Betingelſer ſtee Fyldeſt. Her i Landet har dette Middel til forſkjellige Tider, om end kun noget ſparſomt, været benyttet. I Hovedſtaden har der været afholdt Udſtillinger for det hele Land, dog ikke ſiden 1852, og vi have ſaaledes i 16 Aar ikke ſeet Landets ſamlede Produktion paa eet Sted, hvilket viſtnok er meget at beklage. I en ſtor Deel af Landets øvrige Byer har der ligeledes med Mellemrum været afholdt Udſtillinger, men diſſe have været indſtrænkede til at omfatte enkelte Stifter eller Byer. Der har imidlertid i den ſenere

Tid givet sig en kraftigere Billie tilkjende til at benytte dette Middel til Industriens Udvikling. Staten har, i Betragtning af den Nytte, Udstillinger kunne gjøre, ogsaa villet bidrage Sit og har i de sidste Par Aar til deres Fremme bevilget aarligt en Pengefum; men denne er bleven deelt mellem flere Udstillinger, og hver enkelt har saaledes kun faaet et lille Tilskud. Disse Udstillinger have derfor ikke haft nogen stor Udstrækning og kun staaet aabne en kort Tid, nogle endog saa kun faa Dage. Som Følge deraf kan den Nytte, disse Udstillinger have gjort, vistnok ikke siges at være saa stor som ønskeligt. Regjeringen har derfor, saavidt jeg veed, gjort den Forandring at forsøge at koncentrere Bevillingen paa enkelte Udstillinger, imod at de faae en mere almindelig Charakter og staae aabne i længere Tid. Det er faldet i Naksfjords Lod at være den første efter denne Forandring, og det være mig tilladt her at udtale, hvad jeg troer at Alle maa være enige om, at det gjør Naksfjord megen Ære, at den paa en saa hæderlig Maade har løst sin Opgave og ikke skyet Anstrengelser og Offre, for at give Udstillingen det størst mulige Omfang, og derved lade dem stifte den størst mulige Nytte. Udstillingernes rette Nytte kan vel kortelig betegnes derved, at de konkurrerende Udstillere gjensidig maae anstrenge sig for at frembringe det bedst mulige Arbejde. Udstillerne have derhos ved at besøge Udstillingen en let Leilighed til at see hverandres Arbeider og derved erholde en nyttig Lærdom. Endvidere kan Udstillingen fremkalde betydeligere Omfatning i det større Publikum derved, at et stort Antal Besøgere komme tilstede og lære de udstillede Gjenstande at kjende. Endelig giver Udstillingen en beqvem Oversigt over Egnens eller Provindsens industrielle Fremmskridt eller Tilbagegang og derved Anledning til Forandringer i almindelige eller i specielle Retninger. Men naar disse Krav skulde fyldestgøres, maatte Udstillingerne være saa righoldige som muligt og have et vist Omfang; thi, naar dette ikke var Tilfældet, bleve Udstillerne ikke ansporede til at gjøre Fremmskridt, og naar de i Forveien kjendte hverandres Arbeider, kunde de ikke drage Lærdom af Udstillingen. Endelig fremkaldte de store Udstillinger større Opmærksomhed og Besøg af Publikum end de smaa. Det er derfor vist rigtigt, at Regjeringen har søgt at fremstaffe større Udstillinger, og det maa være de Industrielles Pligt at overveie, hvorvidt man hyderligere kan udvikle denne Tanke. Det er vistnok tillige gavnligt, at Udstillingerne saavidt muligt flytte Sted. Derved vil opnaaes, at de forskjellige Egne have Leilighed ved at deelagtiggjøre sig

i den Nytte, Udstillingerne stifte. Der opnaaes tillige derved, at Byrden ved de forskjellige Udstillinger flyttes over paa forskjellige Beboere, og desuden at Udstillingerne tabe deres Ensformighed, idet der bestandig fremkommer nye Interesser, som knytte sig til det nye Sted. Endelig vil derved opnaaes, at forskjellige Beboere faae Lyst og Keilighed til at gjøre hinanden gjensidige Besøg, hvilket vistnok ogsaa er af stor Nytte og vil finde Sted i langt større Maalestok, efter som Udstillingerne blive flyttede til forskjellige Steder. Men for at Udstillingerne kunne flytte, maa der vistnok forud lægges en bestemt Plan, saa at man lang Tid isorveien vidste, i hvilken forskjellig Egn Udstillingen skulde afholdes. Derved opnaaede man, at Enhver vidste, naar hans Tour kom. Man maatte endvidere med Bestemthed antage, at der derigjennem vilde fremkomme en yderligere Opfordring for dem, som skulde stille sig i Spidsen for saadanne Udstillinger, idet det nu er et Tilfældighedens Værk, om der paa et givet Sted er Noget, som har Interesse og Kraft nok til at tage sig af en saadan Sag og saaledes ogsaa tilfældigt, hvor disse Udstillinger finde Sted. En skifteviis Følge kunde hensigtsmæssigt finde Sted ved at veksle mellem et Stift paa Øerne den ene Gang og et i Nylland den næste Gang. For ikke at svække Interessesen maatte Udstillingerne ikke heller finde Sted for hyppigt, maaskee passende med et Mellemrum af to Aar. Der vilde jo ikke være noget til Hinder for, at der alligevel afholdtes Udstillinger paa ethvert Sted, hvor der fandtes Trang dertil, uden at de kom ind under den almindelige Regel. Den Aftale, som herom paa en eller anden Maade maatte finde Sted, vilde det dog maaskee have sine Vanskeligheder at faae istand. Enten kunde Delegerede fra de forskjellige Stifter komme sammen og træffe en Overenskomst, hvorefter de saa skifteviis maatte andrage hos Statskassen om Tilskud og derhos i deres Kreds søge at tilveiebringe Resten af de fornødne Pengemidler, eller ogsaa kunde — hvad der maaskee var det Rigtigste — Regjeringen selv lægge en saadan Plan og stille det Beløb, som den til dette Viemed kunde raade over, til Disposition for det Stift, som stod for Tour, idet det saa maatte overlades til Indvaanerne i Stiftet at afgjøre, om de vilde benytte dette Beløb, og i hvilken af de større Byer i Stiftet Udstillingen skulde finde Sted. Jeg kan ikke see, at der kan være noget til Hinder for, at Regjeringen tager Sagen paa den Maade; thi idet Statsmyndigheden bevilger en bestemt Sum til Industriens Udvikling ved Udstillinger, maa det være Staten om at gjøre, at disse

Penge saavidt muligt i en Arrække fordeles over hele Landet, og at deres Anvendelse ikke skal berøe paa den tilfældige Omstændighed, hvem der først kommer og begjærer dem. Mit Forslag gaaer saaledes ud paa, at man bør søge at give Udstillinger, som fremtidig afholdes her i Landet, forøget Interesse derved, at de ikke blot medtage Gjenstande fra den vedkommende Egn men fra hele Landet, og at de afholdes med passende Mellemrum — f. Ex. 2 Aar — skiftevis i de større Byer efter en forud lagt Plan.

Carver **Ulbehj** (Svendsborg) antager, at naar en saadan Plan bliver lagt og fulgt, ville de smaa Udstillinger i de mindre Byer falde bort, og naar da de større Udstillinger skulle omfatte hele Landet, forekommer det ham, at et Mellemrum af to Aar er for lille.

Sekretær **Friis** (Lille Rjøbelovgaard) ansaa det for et stort Gode, at de forskjellige Landøkonomiske og industrielle Møder og Udstillinger afholdes paa forskjellige Steder. Ikke blot Deeltagerne men ogsaa hele Omegnens Befolkning vandt betydeligt ved saadanne Møders Afholdelse, og Taleren havde derfor ogsaa ved en tidligere Leilighed — men uden Held — søgt at faae et Landmandsmøde afholdt i Næstved. Landbostanden, til hvilken Taleren efter sin Livsstilling nærmest var knyttet, havde ogsaa stor Interesse i Afholdelsen af Industriudstillinger og Industrimøder, som ogsaa kunde vække dem til at gjøre Fremstridt i deres Virksomhed. Industriudstillingen i Næstved havde haft mange Modstandere, fordi man troede, den vilde komme til at gjøre Fiasko, og at det var umuligt at gennemføre den, men Komiteen havde af Interesse for Byens Industridrivende og Egnens Landbefolkning troet at burde af al Kraft søge at rydde Hindringerne af veien, og han haabede, at den skulde høste Vænnen for sine Anstrengelser derved, at der hos Mange vaagnede Interesser, som ellers vilde være udslukte. At afholde en almindelig Industriudstilling hvert andet Aar, fandt han vilde være for ofte, og at Interessen derfor i saa Fald let kunde svækkes. Et saadant Foretagende var desuden forbundet med stort Besvær, og de, som een Gang havde stillet sig i Spidsen derfor, vilde vistnok betænke sig paa atter at gjøre det; naar Udstillingerne fandt Sted med saa korte Mellemrum, vilde Touren for hurtigt igjen komme til den samme By eller dens Naboer. Vi kunde vel bestemme, at Udstillingerne skulle afholdes hvert andet Aar, men det vilde ikke stee. Saaledes var det idetmindste gaaet med Landmandsmøderne, om end andre Hindringer her vare indraadte; men alene det med saadanne Foretagender forbundne Udgifter

vare en tilstrækkelig Hindring for deres hyppige Afholdelse. Ved større Udstillinger hvert andet Aar vilde man vistnok slaae de mindre Udstillinger ihjel, men disse havde en høi Grad af Interesse for Provindsboerne, som der kunde finde Gjenstande, som netop passede for Egnen.

Ordføreren havde ikke udtalt, at disse større Udstillinger skulde afholdes hvert andet Aar, men „med 2 Aars Mellemrum“, altsaa hvert tredje Aar. Det skulde derhos kun være de almindelige af Staten understøttede Udstillinger, som skiftevis skulde finde Sted over hele Landet. Naar der f. Ex. var lagt en Plan, hvorefter der iaar var en Udstilling i Nakskov, kunde der det tredje Aar derefter finde f. Ex. i Aarhuus en Udstilling Sted, hvori det hele Land kunde deelagtiggjøres, og hvortil alle Punkter i Landet burde sende Gjenstande. Naar atter to Aar vare gaaede, kunde der finde en Udstilling Sted paa Sjælland, og saaledes var det Meningen, at de større, almindelige Udstillinger kunde flytte Sted; men dette udelukkede ikke, at der kunde afholdes Udstillinger paa de enkelte Steder, forsaavidt der søttes Trang dertil. Egeoverfor Hr. Albechs Bemærkning gjaldt det Samme, at der intet var til Hinder for, at der kunde finde Udstillinger Sted for de mindre Byers Bedkommende.

Direkteur **Hellmann** troede ikke, det var hensigtsmæssigt at svække Interessen for Udstillinger, ved at holde baade Provindsudstillinger og store Udstillinger. De mindre, lokale Udstillinger kunde aldrig have den Betydning, den oplysende og belærende Karakter som en større Udstilling. Istedetfor at virke opløstende, blev den mindre Udstilling let et Værk af Forsængeligheden og svækkede let Interessen for de store. Man burde derfor ikke til samme Tid have baade officielle Udstillinger, som Regjeringen understøttede, og ikke-officielle, som afholdtes ved lokale Kræfter. Udstillingerne burde gjøres saa belærende som muligt, og det kunde kun stee ved, at de omfattede hele Landets Produkter, saavel Industriens som Agerbrugets og Fiskeriets Produktion. Vanskeligheden ved den foreslaaede Ordning var den Dobbeltthed, som maatte komme til at gaae gjennem Forvaltningen. Regjeringen skulde tildeels give Penge dertil, og Andre skulde forvalte dem. Taleren kunde ikke dele den Ansættelse, at Regjeringen skulde lægge Planen for disse Udstillinger; han holdt paa Selvregjering i denne som i andre Retninger. Skulde der være en Plan for Udstillingernes Afholdelse, maatte den industrielle Stand selv lægge den, og ved at knytte Industrimoderne til Industri-

udstillingerne kunde man skabe et Element, som bestemt kunde diskutere Spørgsmaalet om Stedet for hver paafølgende Udstilling og organisere — ikke just vælge Personerne i — dens Bestyrelse; Magten ved Udstillingerne vilde derved komme i de rette Hænder, nemlig i deres, som interesserede sig for Sagen. Han vilde derfor tilraade, at man hyppigt gentog de almindelige Udstillinger, dog ikke hyppigere end hvert tredje Aar.

Sekretær **Friis** vilde nødig optræde mod en Mand, som havde saa store Fortjenester af Industrien som Hr. Hellmann, men han kunde dog ikke gaae fra sin Anskuelse og vilde søge at belyse den med et Par Ord. Han troede, at Hellmann og han saae Sagen fra to aldeles forskellige Synspunkter, og det skulde glæde ham, om de begge kunde komme til den Erkjendelse, at de hver fra sit Standpunkt saae Sagen rigtigt. Hr. Hellmann saae formeentlig Sagen fra et høiere Standpunkt, medens Taleren, naar han nødigt vilde, at de mindre Udstillinger skulde slaaes ihjel, talte for den ubemidlede Landbostand. Den udgjorde her i Landet Hovedmassen og var den Stand, som gav Danmark Brødet, og for den burde der gøres, hvad der kunde gøres. De mindre Agerbrugere, blandt hvilke der fandtes mange Kjernefolk, kunde ikke deeltage i de større Industrimøder, som fandt Sted udenfor deres Provinds, og vilde aldeles gaae tabt af den Nytte, de mindre Udstillinger gjorde. Netop for denne Stand havde de mindre Udstillinger en saa stor Værdi, at man skulde være meget varsom med at bryde Staven over dem.

Malermester **Tilly** (Nakskov) vilde ikke frakjende de mindre Udstillinger Betydning, men han troede ikke, de stiftede en saadan Nytte, at de vare berettigede til at fordre Tilskud af Staten. Naar de mindre Udstillinger fremgik af en i den vedkommende Kreds tilstedevarende Trang, og denne viste sig ved Beredvillighed til at yde de Offre, som den mindre Udstilling krævede, kunde der neppe indvendes noget imod, at de afholdtes. Han opfattede de fremkomne Forslag saaledes, at der f. Ex. her paa det tredje danske Industrimøde skulde tages Bestemmelse om, at der om 2 eller 3 Aar — hvilken af disse to Tidsgrænser man valgte, var ham ligegyldig — skulde afholde et nyt Industrimøde i den eller den By og i Forbindelse dermed en almindelig Industrindstilling. Men forinden vi saaledes kunde kaste en Blyde over paa en vis Kreds, maatte vi være paa det Næne med, at denne Kreds sølte Trang til at faae en Udstilling og havde

Personer, som vilde paatage sig Ansvaaret for Beslutningens Udførelse. Her i Næstved var der arbeidet 7 Aar paa at faae en Udstilling; Planen derfor var skrinlagt 3 Gange og atter gjenoptaget i forandret Skikkelse. Der krævedes Seighed og Udholdenhed hos de i Almindelighed uprøvede Kræfter, og den var oftere vanskeligere at opdrive end Dygtighed. Der var dernæst en Side ved Udstillingerne, som gjorde det mindre heldigt forud at bestemme Stedet for Afholdelsen af den næste. I Næstved f. Ex. var der ved Indbydelsen til denne almindelige Udstilling en vis Frygt tilstede; man var ikke saa forsængelig at troe at kunne faae et i alle Fag fyldigt Billede af den danske Industries Standpunkt, og man vilde heller ikke indskrænke Indbydelsen til en enkelt Kreds, for ikke derved at udelukke en vigtig Faktor, Sammenligningen. Den Frygt, som var tilstede, nemlig for Kjøbenhavnerne, vilde maaffee i andre Provindsbyer have fremkaldt større Modstand mod Udstillingen end her, og denne Frygt var vistnok nu forsvunden ved at see Udstillingen. Kunde Provindschaandværkeren end ikke fremstille Konstgjenstande, kunde han dog frembringe saa respektable Arbejder, at han dristigt kunde udstille dem. Komiteen havde mødt Modstand paa alle Maader, og havde den ikke havt den Standhaftighed, som han troede ikke let opdreves, vilde den neppe have kunnet gennemføre Udstillingen. Han frygtede derfor, at de Folk, som stillede sig i Spidsen for Afholdelsen af en almindelig Industrindstilling, ikke altid vilde kunne overvinde den Modstand, Provindschaandværkeren vilde gjøre mod at møde hele Landets Industri. En almindelig Industriudstilling i en Provindsby vilde vel ikke give en almindelig Fremstilling af Industriens Standpunkt i Kjøbenhavn. Ved en Udstilling i Kjøbenhavn vilde de kjøbenhavnske Industridrivende give Møde og kun faa fra Provindserne; ved en Udstilling i Provindserne vilde derimod de kjøbenhavnske Industridrivende ikke i stort Antal give Møde. Men naar en Udstilling hovedsagelig gav et korrekt Billede af Industrien i den Kreds, hvor den afholdtes, og ved Siden af Frembringelser fra andre Egne af Landet, kunde han ikke indsee, hvorfor der ikke skulde afholdes større, almindelige Udstillinger naarsomhelst, og hvorsomhelst der foltes Trang dertil. Udstillingen i Næstved gav f. Ex. et korrekt Billede af Industriens Udvikling her i Stiftet og i det sydlige Fyen. Hvis der nu næste Aar var Trang dertil, og de pekuniære Midler kunde tilveiebringes, forekom det ikke Taleren, at der kunde være noget til Hinder for, at en Udstilling i

Narhuus eller en anden jydsk By fandt Sted. Her var kun faa Gjenstande udstillede fra Jylland, og en Udstilling i en jydsk By vilde nærmest blive en Udstilling for Jylland med Sager andetstedsfra til Sammenligning og Belæring. Han vilde derfor ikke ansee det for heldigt at bestemme Tiden og Stedet for næste Udstilling. At Staten ikke burde bidrage til Udstillinger, som vare begrændsede til lokale Kredse, vare vistnok alle Medlemmer enige om. Staten havde hidtil ikke villet give større Bidrag til nogen Udstilling end det, vedkommende Kreds selv bidrog; men som Exempel paa, hvorledes denne Fordring blev omgaaet, oplyste han, at nogle Mænd i en Provindsby, som vilde etablere en Udstilling, indgav Andragende til Indenrigsministeren om et Bidrag af 200 Rd. og godtgjorde, at de selv bidroge 200 Rd., ved at sige: Raadstuen faae vi gratis, skulde vi have kostet den, vilde det have beløbet saameget, Entreen beregne vi til saameget, Komiteemedlemmerne arbeide gratis af Interesse for Sagen og deres Tid er saameget værd, og summa summarum er 200 Rd. Indenrigsministeren var liberal nok til at tage denne Beregning for gode Væxer og tilstaae 200 Rd. i Tilskud fra Statskassen. Denne Afgjørelse var ganske vist imod Lovens Aand, om den end ikke var imod dens Bogstav, og den Slags Bidrag burde ikke finde Sted for Fremtiden. Naar Staten skulde give Bidrag til saamange smaae Udstillinger, kunde den ikke give et passende Bidrag til de større. I Nakskov havde Komiteen tilveiebragt 4000 Rd. men kun faaet 1000 Rd. i Bidrag fra Statskassen.

Hellmann: Sekretær Friis forveglede vistnok de landøkonomiske Udstillinger og Forhandlinger med vore Udstillinger og Forhandlinger. Den Belæring, han saa gjerne vilde give Bonden, skulde denne ikke have gennem vore Udstillinger og Forhandlinger, men gennem fævrere Kredse, hvor der ved det mundtlige Ord kunde direkte virkes belærende paa ham. Ingen Bestemmelse om Afholdelsen af Industriudstillinger og Industrimøder kunde paa nogen Maade komme i Kollision med den Velvillie, Sekretær Friis udtalte for Bonden. Til Hr. Tilly bemærkede han, at det ikke var hans Hensigt at foregribe Ordningen af den næste Udstilling, ved f. Ex. overhovedet at bestemme, at den skulde være i Kjøbenhavn eller hvem der skulde forestaae den. Han antog imidlertid, at Nødvendighedens Krav af sig selv vilde medføre, at Kjøbenhavn fik en Udstilling, inden der igjen blev en almindelig Udstilling i en Provindsby.

Sekretær Friis indvendte, at Udstillingen her i Næstkov hed: „Industri- og landøkonomisk Udstilling“, og at Komiteen havde gjort sig til Pligt at lade den landøkonomiske Deel have lige saa stor Betydning som den industrielle. Dette fulgte allerede deraf, at de større Landeieendomsbesiddere i Stiftet bare en stor Deel af Udgifterne ved Udstillingen. En Industriudstilling havde i høi Grad Betydning for de mindre Landbrugere, som altid der vilde finde en Mængde Redskaber, som havde Betydning for den landøkonomiske Virksomhed.

Administrator **Holm** (Kjøbenhavn) sluttede sig til de Herrer, som meente, at de mindre Udstillinger — som idetmindste i flere Byer næsten ikke vare andet end Tombolaer — ikke havde Betydning for Landet i sin Heelhed og derfor ikke fortjente Understøttelse af det Offentlige. Hvad den fremhævede Planmæssighed i Udstillingernes Afholdelse angik, vilde han bemærke, at Udstillingerne ikke maatte afholdes saa hyppigt som hvert tredje Aar, naar der skulde gjøres Regning paa Deeltagelse fra de større Industriadrivende omkring i Landet. Efter den Erfaring, han havde indsamlet ved at deeltage i Verdensudstillingerne i London og Paris, i de to svenske og nu i denne Udstilling, ansaae han det for umuligt for de større Industriadrivende, virkelig at møde med noget Nyt og virkelig vise Fremstridt i saa kort Tid, og han antog derfor, at Tidsgrænsen, hver 5te Aar, som var bleven vedtaget for Verdensudstillingerne, ikke heller var for lang for de almindelige danske Industriudstillinger. Ved at holde almindelige Udstillinger efter et færre Antal Aars Forløb, blev disse ganske vist i det Bessentlige Udstillinger for det nærmest omliggende Distrikt med nogen Deeltagelse fra de andre Dele af Landet, men denne Deeltagelse vilde blive høist usikker og deelvis, og mange større Udstillere vilde blive borte. Udstillingerne burde kun veksle mellem de større Landsdele, og det var nødvendigt for at sikke sig en almindelig Deeltagelse i dem, at de holdtes med regelmæssige Mellemrum. Var der 2 Aar mellem nogle, og 4 Aar mellem andre, vilde ogsaa Sammenligningspunktet falde bort.

Skæder **Nørholm** (Kjøbenhavn) vilde støtte den foregaaende Talers Forslag om Tidsgrænsen, navnlig for de større Udstillingers Bedkommende; thi Udstillinger maatte dog betragtes som en Kamp mellem de Industriadrivende, hvor de viste deres Kræfter og Dygtighed. Man skulde ikke, ved at komme til Udstillingerne, hver Gang see de samme Gjenstande, men Udstillingerne skulde bestaae af det Nye, Gode og

Tidsparende, af det, som man den sidste Tid havde indhentet Erfaring for, af det, som virkelig viste Geni, Dgtighed og Arbeidskraft blandt Haandværkerne. Skulde Udstillingerne finde Sted hvert tredie Aar, troede han ikke, at vore Industrielle havde Kræfter nok til at frembringe Gjenstande, som det var værdt at rejse omkring for at see. En anden Sag var det med de lokale Udstillinger; havde man Interesse for at faae saadanne, kunde der jo ikke indvendes noget imod deres Afholdelse.

Tilly troede, at man saameget som muligt burde lade Forholdene selv bestemme Tidsgrænsen. Var der i en Kreds Interesse og Trang for et saadant Foretagende, var Tidspunktet passende; var der ikke Trang tilstede, men det udførtes, fordi Tidspunktet engang var bestemt, vilde det omtrent være dødfødt. Han vilde derfor ansee det for urigtigt at bestemme nogenjomhelst Tidsgrænse. I Anledning af de mellem Friis og Sellmann faldne Bemærkninger vilde han udtale, at Agerbruget efter hans Mening var Landets vigtigste Industri og Bæreren af en stor Deel af den øvrige Industri, og derfor vilde — idetmindste udenfor Kjøbenhavn — landøkonomiske Udstillinger have en berettiget Plads ved Siden af Industri-udstillinger. De havde saamange Berøringspunkter og faldt i saa mange Punkter sammen, at det var vanskeligt at adskille dem, og Kræfterne vare i det Hele saa faa, at man ikke skulde fremkalde en Adskillelse.

Sellmann maatte værgе sig mod den Misforstaaelse, at han ikke skulde have den samme Interesse for Agerbruget og ikke vilde give det den samme Plads paa Industriudstillingerne, som de andre Talere. Han havde saa stor Interesse for Agerbrugets Fremgang som Nogen og fandt, at i et Land som Danmark maatte Agerbrug og Industri staae aldeles fideordnede.

Kancelliraad **Brücker** (Nakskov) oplyste, at det kun var ved Tilfældighedens Magt — navnlig ved den Omstændighed, at de større Landeieendomsbesiddere vilde støtte Foretagendet — at man i Nakskov var kommen til at forene en landøkonomisk Udstilling med Industriudstillingen; det forekom ham heldigst, om Industriudstillingerne kunde adskilles fra de landøkonomiske, og disse derimod knyttes til Landmandsmøderne. Der var nemlig den Ulempe tilstede, at paa den Aarstid, som var den heldigste for Industriudstillinger, var det umuligt at faae Landmandens Produkter repræsenterede. I Nakskov havde Komiteen saaledes maattet udsætte Udstillingen af Havepro-

dufter og Rodfrugter til Slutningen af September, da det ikke var muligt at faae Landmændene til at komme med deres Anmeldelser, før Høsten var forbi; og at holde en Industriudstilling om Efteraaret, naar Veiret var ugunstigt, vilde ikke være heldigt for Besøgerne. Den heldigste Aarstid for en Industriudstilling var Juni eller Juli. Skulde Udstillingerne have en almindelig Karakter, maatte de kun afholdes med længere Mellemrum, og naar Omstændighederne vare gunstige. I Kaffov havde man flere Gange maattet udsætte Udstillingen af Hensyn til Udstillingerne i London, Paris og Stockholm, og det var kun ved saa at sige „at brænde paa“ og ved at gjøre Regning paa, at der ikke blev nogen Udstilling i Kjobenhavn i 1869, at det var lykkedes at faae Udstillingen istand. Skulde der vedtages nogen Resolution, burde man udtale, at der burde arbeides hen til, at almindelige Industriudstillinger afholdtes hvert femte Aar, for at Rigsdagen kunde indrette sine Bevillinger til Industriens Fremme derefter. Han vilde tillige — efter den praktiske Erfaring han havde — udtale det Ønske, at Regjeringen vilde tillade Kommunerne at støtte saadanne Foretagender med et passende Beløb af Kæmmerkassens Midler, og at andre Byer end den, hvor Udstillingen holdtes, ogsaa fik Bemyndigelse til, isald de interesserede sig for Sagen, at give et Bidrag.

Redakteur **Steenberg** (Kjobenhavn) var i Modsatning til Brücker af den Overbeviisning, at vi maatte arbejde hen til den størst mulige og meest omfattende Fælledsvirken mellem f. Ex. Landboforeningerne og Kjobstadsindustrialforeningerne. Det var meget uheldigt for de vedkommende Forhold, at der ikke var en saadan stærk Fælledsvirken mellem Landbo- og Kjobstadsforhold. Det Uheldige heri var følt i flere Forhold, og der kunde i den Henseende f. Ex. blot henvises til Programmets andet Forhandlingspørgsmaal (Agerbrugsredskaber); troede man at kunne fremme Indførelsen af forbedrede Agerbrugsredskaber ved at virke hen til en Adskillelse eller Separativirksomhed mellem Kjobstad- og Landboforeninger? I Præsto og Sorø Amt var der en Fælledsvirken mellem disse Amters Landboforeninger og Haandværkerforeninger, og det var uden Tvivl den rigtige Vej at gaae. Kunde denne Tanke gennemføres over hele Landet, vilde det vistnok være i høj Grad heldigt for Udviklingen af de fælleds Interesser. Taleren kunde i alt Væsentligt slutte sig til Hr. Schwartz's Forslag, dog kunde det — som allerede antydet af Helmann — neppe være heldigt, at Initiativet til Afholdelsen af den ene eller

anden Industriudstilling udgif fra Regjeringen. Initiativet burde være hos Industrimødet, der saa at sige skulde danne Rammen om det Hele og bringe Liv og Udvikling. Det maatte være Industrimødets Bestyrelses Sag, stadigt at sætte sig i Forbindelse med Komiteerne i de forskjellige Provindser, som fik det Hverv at arrangere Industriudstillinger.

Friis kunde ikke lade den Paastand af Rancelliraad Brückers staae uimodsiget, at de landøkonomiske Udstillinger skulde være Et og de industrielle Udstillinger et Andet. Det var fuldkommen rigtigt, at Udstillingen i Raskov var bleven udsat af landøkonomiske Hensyn. Men Komiteen tænkte herved nærmest paa at faae en Frugt- og Blomstersamling, som kunde prange paa Udstillingen, og ikke paa Hovedsagen — Kornet. Til Udstillingen næste Aar i Kjøbenhavn i Anledning af Landhuusholdningsseftabets Jubilaum var der allerede udgaaet Opfordring om at samle Korn, ikke alene behandlet, men ogsaa i Straaet, saa at det næste Foraar kunde være i Kjøbenhavn, og den Fremgangsmaade kunde jo ogsaa meget godt anvendes ved andre Udstillinger. For et Land som Danmark var det aldeles nødvendigt at forene landøkonomiske og industrielle Udstillinger. Ved Industriudstillingerne kom det ikke hovedsagelig an paa de Konstgjenstande, vi Alle vare stolte af, at vort Land kunde frembringe, paa Industrien i høiere og ædlere Betydning, nei, for største Delen af Landets Beboere var det af fuld saamegen Interesse, at Grovsmede, Bødkere, Hjulmænd o. s. v. gik fremad.

Brückers havde ikke meent, at man ikke skulde virke sammen til Fremme af Landboforhold og Industri, som han ansaae for at være aldeles knyttede til hinanden, men han havde meent, at Udstillinger af Jordsfrembringelser egnede sig ikke til at sættes i Forbindelse med Industriudstillinger, fordi disse maatte kræve en anden Tid paa Aaret, og der var Intet til Hinder for, at der ved Industriudstillinger kunde forevises alle de Gjenstande, som hørte ind under Industrien, uagtet de virkede i Landbrugets Tjeneste. Smede og Bødkere kunde ligesaa godt repræsenteres paa den Tid af Aaret, som var meest hensigtsmæssig for de egentlige Industriudstillinger, som paa nogen anden Tid, medens Udstillinger af Havebrugets Produkter bedst kunde henlægges til Efteraarsmaanederne. Det kunde gjerne være, at de smaae Udstillinger, som kunde finde Sted for mindre Kredse, vilde egne sig bedre for saadanne Produktudstillinger end de store Udstil-

linger, men han vilde kun have, at Industriudstillinger burde henlægges til en anden Aarstid end Udstillinger af Jordprodukter.

Ordføreren: Resultatet af Forhandlingerne syntes at være, at der er Enighed om, at de Udstillinger, som understøttes af Staten, bør være af større Omfang, saaledes at de altsaa medtage Gjenstande fra en saa vid Kreds som muligt, og at Ingen i hele Landet, der ønsker at deeltage, udelukkes. Dernæst synes der at være Enighed om, at Udstillingerne finde Sted med passende Mellemrum og ikke for hurtigt efter hinanden, samt om at de bør skifte, saa at de snart holdes et Sted snart et andet, hvad ogsaa de naturlige Forhold medføre. Men der synes at være Uenighed om Tidsfristen, idet Nogle mene, at der ikke bør være nogen Tidsfrist, men Udstillingerne finde Sted efter Omstændighederne, Andre — og deriblandt jeg — at de bør holdes hvert tredje Aar, og atter Andre hvert femte Aar. Endelig var der ogsaa Uenighed om, hvem der skulde tage Bestemmelse om Industriudstillingernes Afholdelse. Hvad Tidsfristen angik, kunde der siges meget for det Ene og det Andet, men naar Udstillingerne skulde være større, burde de ikke finde Sted for hyppigt, alene af Hensyn til at kunne faae de større Tilskud af Statskassen. Naar man sagde, at Udstillingerne skulde finde Sted, naar og hvor der var Trang til dem, vilde der let ved en livligere Bevægelse blandt de Industridrivende komme Begjæringer ind fra flere Sider om Tilskud af Statskassen, og det bevilgede Beløb vilde da aarligt blive uddeelt, medens der, naar Udstillingerne afholdtes med nogle Aars Mellemrum, kunde skee en Oplægning af de aarlige Bevillinger, og de almindelige Udstillinger saaledes faae et større Tilskud. Det var netop Udstillinger af Besskaffenhed som den nærværende, der burde gennemføres i hele Landet, en Gang større og en anden Gang mindre, eftersom Industrien var udviklet. Det var en Selvfølge, at den Egn, hvor Udstillingen holdtes, vilde nærmest blive repræsenteret, og at det kun var saa Industridrivende andetstedsfra, der havde Interesse af at give Møde. Naar vi denne Gang have en Udstilling i Nakskov og næste Gang f. Ex. i Aalborg, vil en større Kreds af Udstillere komme fra de vedkommende Egne, og det vil bestandigt blive en ganske forskjellig Kreds af Udstillere med forskjellige Interesser, der vil komme tilstede. Men naar vi indskrænke dem til hvert femte Aar, vil Interessen let blive kjølnet. Angaaende hvem der skal bestemme Afholdelsen, var det udtalt, at man skulde overlade det til Industrimødet at bestemme, hvor næste Udstilling

skulde være. Men det var jo en Tilfældighed, om man fik et Industrimøde istand og tillige at det blev talrigt og vel repræsenteret fra den Egn, hvor Trangen var størst, og i en saa omfattende Sag var det desuden meget vanskeligt ved en saadan tilfældig Sammenkomst forud at tage denne Bestemmelse. Derimod kunde han ikke see noget til Hinder for, enten at lade Delegerede fra de forskjellige Stifter komme sammen og lægge Planen, eller ogsaa overlade dette til Regjeringen. Det var jo dog den samlede Stat, som gav Tilfuddet, og den maatte være interesseret i, at det efterhaanden kom de forskjellige Egne tilgode. Naar Regjeringen tilbød Pengene til et Stift, hvor der ingen Trang var for en Udstilling, og det altsaa ikke modtog Pengene, gif Regjeringen til det næste Stift. Hvad Foreningen af landøkonomiske og Industriudstillinger angik, vilde han, da vi havde saa store landøkonomiske Selskaber, som selv sørgede for den landøkonomiske Side af Sagen, anbefale, at hver sørgede for sit, de Industrielle for Industriudstillinger, og Landboerne for landøkonomiske Udstillinger, thi det var en væsentlig Ting at søge at begrænse sig; men det udelukkede jo ikke, at de kunde gaae Haand i Haand, saa at der paa de landøkonomiske Udstillinger fandtes Agerdyknings- og Havebrugs-Nedskaber med hvad dermed stod i Forbindelse, eller at der, hvis Planen tillod det, benyttedes landøkonomiske Udstillinger til Industriudstillingerne.

Dirigenten bemærkede, at denne Sags anden Behandling vilde finde Sted ved Mødets Begyndelse om Eftermiddagen Kl. 6, og da vilde endelig Afstemning finde Sted over de Resolutioner, som bleve foreslaaede. De af Ordføreren efter Aftale med Komiteen stillede Forslag vilde i Forbindelse med de Forslag, som maatte fremkomme fra Medlemmernes Side, blive opslaaede i Vokalet $\frac{1}{2}$ Time før Mødets Begyndelse.

Mødet udfattes derpaa i 10 Minuter.

Kl. $1\frac{1}{2}$ gjenoptoges Mødet og med Direktør **Hellmann** som Dirigent gif Forsamlingen over til Forhandling af Programmets næste Spørgsmaal:

Hvad kan der gøres for at fremme Kjendskabet til og Indførelsen af forbedrede Agerbrugsredskaber?

Dette Spørgsmaal indleedes saaledes af Redaktør **Møller-Holst** (Kjøbenhavn):

Det Spørgsmaal, jeg her skal have den Ære at indlede, er et Spørgsmaal, der ligemeget angaaer Jordbrugeren og Fabrikanten, og jeg haaber, at det fra begge Sider skal blive underkastet en saa omhyggelig Drøftelse, at det maa blive klart, hvad man i den nærmeste Fremtid tør vente sig i denne Retning. Hvad vil det sige at fremme Udbredelsen af forbedrede Agerdyrkningsredskaber? Det er at give Landmanden Midler ihænde til at arbejde billigere og indvinde et større eller bedre Udbytte af sit Arbejde; det er at styrke ham til at imødegaae vanskelige Tider, som altid ville komme paa en eller anden Maade, i alt Fald ved de stigende Priser paa Jorden.

Have da de forbedrede Redskaber og Maskiner ikke fundet passende Indgang blandt de danske Jordbrugere? Jeg kunde svare herpaa med et andet Spørgsmaal: hvilke nye Redskaber og Maskiner have i de sidste 15—20 Aar fundet almindelig Indgang i vort Jordbrug? Svaret bliver dog nok, at det store Fleertal endnu den Dag idag meget godt kunde nøies med de samme Redskaber, som for 20 Aar siden brugtes paa de bedre drevne Gaarde, og at de talrige og store Forbedringer, der i den sidste Snees Aar ere foretagne i Udlandet i de Hjælpemidler, der bydes Jordbrugerne til en økonomisk Behandling af deres Jord og dennes Frembringelser, omtrent ere blevne en død Skat for de danske Jordbrugere.

Der var en Tid, som nu næsten ligger en Slægtalder tilbage, da der skete et anseeligt Opsving i denne Retning, da den lille vakke Svingplov afløste den gamle Hjulplov, da den virksomme Svenskeharve kom til som et høist ønskeligt og nyttigt Mellemled mellem Datidens Plov og Harve, da man begyndte at tærste Sæden med Hestekraft og at benytte Raste- og Rensmaskiner, hvorved der baade arbejdedes billigere og tilveiebragtes en aldeles tilfredsstillende Handelsvare, og da man paa de fremmeligere Gaarde bragte Saamaskinen igang. Det var et særdeles smukt Opsving; men hele den yngre Slægt af Jordbrugere have modtaget det i Arv, og selv har den bidraget lidet eller intet til en Udvidelse deraf. Jeg skal tillade mig at nævne et i mine Dine paafaldende Exempel herpaa. Landmanden fik i hiin Tid en ganske ny Plov og en ny Harve, men ingen ny Tromle, og Folgen heraf er, at man endnu den Dag idag nøies med den gamle Træbul til Tromle, som sjældent er ganske rund og i alt Fald i Marken strax overtrækkes med et uregelmæssigt Lag Jord. Dette ujevne Redskab skal nu bruges til at jævne Jorden med, og er denne noget klumpet, skal den Smule Dreng eller Stump Tøm-

mer, som anbringes derpaa, heller ikke synderligt forbedre den. Og dette Redskab bruges overalt istedetfor den 2^e eller 3deelte støbte Jerntromle, hvis Vægt endog undertiden modereres, ved at Cylinderne ere forsynede med tætte Sider, for at de kunne fyldes efter Behag med Vand; istedetfor en Crosskills Tandtromle, dette mægtige Redskab til at knuse de tørre Leerklumper paa Brakmarken, som iaar have voldet Bryderier nok især paa vore Halvbraksmarker, eller istedetfor Stangtromlen, som vistnok paa middelsvære Jorder gjør en lignende Virkning, eller istedetfor Kamtromlen, der efter al Sandsynlighed fortjente at indføres paa enhver Gaard, navnlig til Behandling af Sædejorden. Hvor ofte hører man ikke især Nyderne beklage sig over, at Stormen i Foraaret fører den fine Jord bort fra Kjernen paa den vestromlede eller rettere slet tromlede Mark? Her er Kamtromlen ganske paa sin Plads til at trykke Jorden sammen om Sædefornet, aflægge den i Kasse paa flere Tommers Høide, mellem hvilke den unge Spire vil finde en ønskelig Beskyttelse mod Veirets Uregelmæssigheder, hvad der hos os vilde være til desto større Nytte, jo mere vi søge at bringe Sæden tidligt i Jorden om Foraaret. Men jeg tør ikke fortsætte disse Betragtninger; kun skal jeg endnu bemærke, at det især er til Sædens Nedbringelse i Jorden, hvor det forekommer mig, at Landmanden mangler Redskaber. Han ploier Jorden hertil med den samme Plov og Hestekraft, hvormed han Aaret iforveien har opbrudt den græs-bundne Jord, istedetfor at en Plov med 2 Muldsjæl, der altsaa kunde udrette det Dobbelte, ventelig lige saa let kunde trækkes af et Par Heste i den til Saaning beredte Jord, og hvad angaar Sædens Dækning, da har jeg den største Mistro til den nu brugelige Fremgangsmaade, og jeg kan kun forklare mig det store Forbrug af Udsæd af den høist ufuldkomne Maade, hvorpaa Sædejorden gjøres færdig, idet mange Kjerner herved enten komme til at ligge for dybt eller for grundt til at komme til Nytte.

Jeg skal ikke videre opholde mig ved den hele smukke Kulturetur, som hos os hidtil er saa godt som ukjendt uden for den lidet udbredte Rodfrugtavlens Bedkommende. Hertil hører, som bekjendt, en Række findrige, høist fuldkomne, men ogsaa kostbare Maskiner, som det udviklede Jordbrug har ført med sig, og som ganske vist ville have en Fremtid ogsaa her i Landet, naar vi komme saa vidt, at vi aflægge Heelbraken og i det Sted indføre benyttet Brak. Herved vil tillige vindes en betydelig Besparelse i Udsæden, hvortil

der i den Grad er Plads, at vi sædvanlig faae paa en Svedemark 10 Kjerner for hver 1, for hvilken her i Virkeligheden er Plads, naar vi nemlig faae 7—8 Skpr., medens der egentlig kun er Plads for saa mange Kjerner, der svare til 3 Tdr. I England faaes i Reglen 3 Skpr., og Mech i taler der bestandigt om den urimelig tykke Udsæd. Han har endog breven det til virkelig kun at faae 3 Tdr. i 1 Td. Ld. og fundet sig tilfreds dermed.

Men hvor langt ere vi ikke fra et saadant Maal? Jeg skal her endnu kun nævne den mærkelige Dampkultur, hvor Jorden behandles med Damp= istedetfor Hestekraft, der for 15 Aar siden kun var til i enkelte dristige Mænds Tanker, og som nu aarligt behandler Tusinder, og med hvert Aar flere og flere Tusinder af Tdr. Land, og det har, langt imod Forventningen, endog vist sig, at denne Kultur ikke blot er fordeelig paa de stærke, men ogsaa paa lettere Jorder.

Derfor ere Agerdyrkningsredskabs=Fabrikerne af stor Betydning for et Lands Jordbrug, og man vil i Reglen ikke feile meget ved at bedømme Landbrugets Udvikling efter det Udviklingstrin, disse Fabriker have naaet. Spørge vi nu, om disse da have fulgt med Tiden, bliver Svaret sikkerligt, ligesom for Jordbrugernes Vedkommende, at dette ikke er Tilfældet, de have nærmest kun tilfredsstillet Diebliffets Fornødenheder og Fordringer, og kun i ringe Grad have de arbeidet for Fremtiden. Det var det tidligere nævnte Op=sving, der fremkaldte Fabrikerne, og de lettede betydeligt Gjennemførelsen af den omtalte Reform; men de vare nye i Landet, maatte faa godt som skabe Alt, medens de til Gjengæld omtrent manglede Alt: Kapitaler, Erfaring, øvede Arbeidere og udviklede Handelsforhold. Men Forholdene maae ogsaa for Fabrikerne betydeligt være forandrede til det Bedre, og det er netop mit Ønske at opfordre Dhrr. Fabrikanter til med Alvor og Omhu at tage sig af de nyere Redskabers og Maskiners Udbredelse. Ganske vist kunne Landmændene og Landboforeningerne gjøre endeel herfor, ved at anstille Prover med ensartede Redskaber, for at erfare, hvor disse forarbejdes hensigtsmæssigst; men Ingen er nærmere til at fremme denne Sag end selve Fabrikterne, fordi deres umiddelbare Fordeel knytter sig hertil, og de tillige ere i Besiddelse af den ønskelige Sagkundskab.

Fabrikanten klager over, at Landmanden ingen Interesse har for nye Redskaber, og at selv smaae Forbedringer ved de kjendte Redskaber vil Landmanden ikke paastjonne, naar Prisen herved for=

hoies en Smule. Men i dette Punkt gjælder det om, at Fabrikanten ikke lader sig vildlede, han maa tvertimod sætte Villigheds-hensynet som det underordnede og kun søge at levere Redskaberne saa gode og hensigtsmæssige som muligt, og Landmanden vil da sikkerlig ikke stusse ham ved at vrage Redskabet for Prisens Skyld. Mange af de nyere Maskiner kræve en Ovelse og Færdighed i at haandtere dem, som den Maskinkyndige ulige lettere tilegner sig, og det er en Selvfølge, at Landmanden meget lettere benytter et nyt Redskab, naar det tilbydes ham af Fabrikanten, og denne indestaar ham for dets Hensigtsmæssighed og Holdbarhed, end naar Landmanden paa eget Ansvar skal bestille det med Fare for at maatte sætte det hen, fordi han eller hans Folk ikke strax kunne haandtere det, eller fordi det idelig gaaer itu for dem. England havde visselig ikke haft saa udviklede Agerdyrkningsredskaber, dersom Fabrikanterne ikke vare komne Landbruget til Hjælp, havde havt Opmærksomheden henvendt paa Landbrugets Fornødenheder og i Tillid til deres mekaniske Konstfærdighed søgt at tilfredsstille dem endog med store Udlæg af Arbeide og Kapitaler, og de have da ikke mindre anstrengt sig for at gjøre Jordbrugerne bekendte og fortrolige med disse nye Redskaber, som Landmændene i Reglen mere have ladet sig paanøde end selv have fremkaldt. Det Samme vil ganske vist være Tilfældet ogsaa hos os. Fabrikanten maa derfor fortrinsviis gjøre sig fortrolig med det nye Redskab, han maa stille sig i nøie Forbindelse med det praktiske Jordbrug, for at kunne skaffe sig selvstændig Kundskab til det enkelte Redskabs Fortrin og Mangler, og naar det først er ham klart, at det paagjældende Redskab ganske svarer til sin Hensigt, vil han ogsaa med Tryghed kunne forarbeide det i større Maalestof og gjøre det bekendt i videre Kredse, og det vil da sikkerligt finde en tilsvarende Udbredelse. Det er netop fra de større Fabriker, at Impulsen skal udgaae, det er kun paa de større Fabrikanters Hænder, at de fornødne Kapitaler kunne samle sig, for at gjøre billige Indkjøb af Raamaterialet, indføre billige Driftsmaader og benytte øvede Arbeidere, og hvor Kapitalerne ikke alt ere tilstede, har man i alt Fald her i Landet eet Middel uforsøgt, som i flere andre Lande synes med Held at være anvendt, at oprette Fabrikerne paa Actier, hvad der tillige kan medføre det Gode, at Jordbrugerne, ved at anbringe Penge i Fabrikerne, faae en forøget Interesse for Benyttelsen og Udbredelsen af de forbedrede Redskaber. Vi ere nødte til efter Jordbrugets nuværende Udviklingsstrin at stille Fordringer og For-

ventninger til Fabrikerne, hvorfra ikke alene de forbedrede Redskaber skulle udgaae, men som tillige maae paatage sig Ansvar for disses Brugbarhed og Anvendelighed under de bestemte Forhold og saaledes i mange Tilfælde medsende øvede Arbeidere til at sætte de paa-gjældende Redskaber igang. Naar f. Ex. et Redskab som Meiema-skinen saa langsomt og med saa lidet Held finder Indgang i vort Landbrug, saa ligger det sikkerligt ikke i, at der er saa liden Brug for den, men meget mere deri, at den kræver nogen praktisk Færdighed, som sikkert og hurtigst vilde erhverves, naar Fabrikanten paatog sig Ansvar for dens Brugbarhed og Indøvelsen i dens Benyttelse. Det er saaledes efter min Overbeviisning Fabrikerne, der skulle komme Jordbruget til Hjælp, og Landbrugets raske Udvikling i mange andre Retninger taler for, at Jordbrugerne ikke ville svigte den Tillid, der paa dette Omraade maatte blive vist dem.

Sekretair Friis: Den Skildring, som her var givet af Agerdyrkingsredskabernes Tilstand her i Landet, maatte det gjøre enhver Landmand, som med Iver og Lyft drev sin Jord, ondt at høre og det saameget mere, som den var sand. Der kunde imidlertid ogsaa anføres endeel til Forsvar for den Langsomhed, hvormed Fremfritdene skete, og at man beholdt de gamle Redskaber. Ved Bemærkningen om, at man bruger den samme Plov om For-aaret til Sædemarken, som man benyttede til at opbryde Græs-marken med, maa det saaledes erindres, at Svingploven er til at stille til Brug i forffjellig Jord. Endvidere maatte erindres, at den norste Pigtromle eller Pigharve ikke var ualmindelig og erstattede den omtalte Landtromle. Men han erkjendte, at vi stod langt tilbage, og det maatte være os en Skam at høre, hvormeget de gik frem i andre Lande. Vi ere træge til at gaae fremad og ere meget bange for at anvende vor Kapital paa Jorden; vi vilde hellere gemme den paa Ristebunden, end bruge den til kunstig Gjødning eller forbedrede Agerdyrkingsredskaber. Vi trængte navnlig her i Danmark til, at der ligesom i Frankrig og England gaves Agerbruget en Impuls fraoven, fra Regjeringen. I Frankrig især udrettedes der meget for Indførelsen af forbedrede Redskaber og en forbedret Kultur ved Mønstergaarde, og disse anlagdes ikke blot af Private, men ogsaa af Keiseren. Noget Lignende var vistnok ogsaa Tilfældet i England, og i hvert Fald var det udenfor al Tvivl, at det vilde være af stor Betydning for det danske Agerbrug, om her var saadanne Mønstergaarde. Det var dernæst saa uendelig Faa af vore

store Godseiere, som gaae i Spidsen for vort Agerbrug. Ganske vist var der nogle, som stode høit, og som vi maatte hadre og takke, men det var ogsaa vist, at saare Mange af dem havde kun ringe Interesse for den Næring, som skaffede dem deres Hovedindtægt, hvorfor de kunde slankere og mere sig. Som Forholdene vare, maatte man nærmest søge at skaffe forbedrede Redskaber Indgang gennem Foreninger — Landboforeninger, Industriforeninger, Landmandsforsamlinger o. s. v. — som ved Udstillinger og Prøvearbejder med de nye Redskaber skulde bidrage til at henlede Opmærksomheden paa disse. Vi stode maaskee dog endnu mere tilbage for de mindre Redskabers Vedkommende end for de større. I Amerika, hvor Arbeidskraften var saa kostbar, havde man forstaaet at lette Arbeidet for Arbeideren, og man forlangte der af Arbeideren, at den Kraft, han før anvendte paa de tungere og uhaandterlige Redskaber, skulde han nu anvende paa selve Arbeidet. Vore Arbeidere vare imidlertid saa vante til at bruge de tunge og klodsede Redskaber, at det vilde være meget vanskeligt at faae Brugen af lette Redskaber igang; det maatte nærmest være Landboforeningernes Sag at virke i den Retning ved at indkjøbe og bortlodde nye Redskaber samt ved at lade anstille Prøver med dem og uddele Præmier, ligesom man tidligere havde havt Provepløining og Præmiepløining.

Forpagter **Bagger** (Nalstrup) troede, at Landmændene maatte være Hr. Møller-Holst meget taknemlig for den Naade, hvorpaa han havde indledet dette Spørgsmaal. Det maatte nærmest være Fabrikanternes Sag at gjøre Fremmskridt i Fabrikationen af Agerdykningsredskaber og søge at faae nye Maskiner indførte. Landmændene kunde ikke ret vel fremkalde saadanne Fremmskridt, men kun bedømme den praktiske Anvendelighed af de Redskaber, Fabrikanterne bød dem. Mødte Fabrikanterne med Redskaber, som duede noget og som havde øiensynlige Fortrin, kunde de være sikke paa, at Landmændene ikke vilde vægre sig ved at betale dem bedre end de daarlige Redskaber. Foreningerne kunde neppe udrette Stort til Udredelsen af forbedrede Redskaber.

Forpagter **Glausen** (Sæbyholm) fandt, at den fremkomne Bedømmelse af vore Arbeidsredskaber var noget ubillig. Forskjellen mellem de engelske og vore Redskaber havde tildeels sin naturlige Grund i, at Engländerne ikke havde Brakmarken. Saalænge vi ikke endnu havde naaet det Standpunkt, at vi kunde undvære Brakmarken — og det var udtalt i Landhusholdningselskabet af Etatsraad Tesdorff at

vi endnu ikke var naaet faavidt — kunde vi ikke bruge de svære Maskiner, som Englænderne have og som fordrer større Arbeidskraft. Englænderne maae, fordi de ikke have Brakmarken, have sværere Redskaber for at kunne faae Jorden knust og maset og i beqvem Tilstand.

Ordføreren havde kun nævnt de Redskaber, Englænderne brugte, og sagt, at deres Tid vilde komme. Der kunde ikke være Tale om, at vi altid skulde bruge Brakmark hos os, og de bedst drevne Gaarde havde ogsaa affkaffet den. Det var en stor Forandring i vort Landbrug, som ikke kunde skee paa engang, men maatte skee jevnt og gradviis. Han havde derfor heller ikke sagt, at de store Maskiner, som bruges til Raskultur, strax skulde indføres, men de maatte komme, naar Agerbruget havde naaet en større Udvikling. Det var heller ikke hans Mening, at Dampkulturens Tid allerede var kommen. Det var ganske vist, at de engelske Maskiner vare for svære efter vore Forhold, men de kunde ved at modtage Forandringer og gjøres lettere — saaledes som det var skeet med Meiemaskinerne — blive tjenlige til Indførelse hos os. Landbosforeningerne kunde vistnok virke til Indførelsen af forbedrede Redskaber, men de burde ikke arbejde paa egen Haand; det burde være efter Fabrikanternes Opfordring, at de prøvede og søgte at udbrede nye Redskaber. Af væsentlig Betydning vilde det være, om Fabrikanterne vilde indestaae en vis Tid for Maskinernes Brugbarhed; thi Intet hæmmede mere Udbredelsen af nye Maskiner, end at Landmændene anskaffede Maskiner, som efter kort Tids Forløb gik istaa, saa de maatte sættes hen.

Lieutenant **Udall** (Kongshoi) bemærkede for Staalredskabernes Vedkommende, at det var næsten umuligt at see, om de vare, som de burde være, og Kjøberne kunde derfor faae dem tagne tilbage af den Kjøbmand, de vare kjøbt hos. Som Bestyrer af Kongshoi Hammerværk vilde han meddele, at Brugen af let Staalværktøi var i god Fremgang i flere Egne navnlig i Narhuseggen. Thyen stod længst tilbage i saa Henseende. Modstanden mod deres Indførelse kom ikke blot fra Arbeiderne, men ogsaa fra Arbeidsherrerne, der ikke vilde troe, at de lette Redskaber kunde være solide og gjorde alle Slags urimelige Indvendinger mod dem. En hensigtsmæssig Maade at faae dem udbredte paa blandt Almue, vilde være, om Landbosforeningerne gjorde Indkjøb af dem og bortloddede dem; thi Bonden

kjøbte sjældent saadant Værktøi, men fik han det, vilde han dog prøve det, og saa vilde han snart erkjende, hvilken Fordeel han havde af at benytte det.

Herved sluttedes første Behandling og Mødet hævedes Kl. 2½.

Andet Møde.

Samme Dags Aften Kl. 6.

Til anden Behandling foretages Spørgsmaalet:

Er en planmæssig Gang i Afholdelsen af de forskjellige Industriudstillinger i Danmark ønskelig?

Gad var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til Resolutioner, som han i Forening med Ordføreren i denne Sag (Schwarz) havde affattet:

„1. Det ansees for ønskeligt, at større Industriudstillinger i Forening med Industrimøder afholdes i Danmark med nogenlunde ensartede Mellemrum (hvert 3die, 4de eller 5te Aar), og da saaledes, at de afholdes skiftevis i en af de større Byer i Landets forskjellige Egne. Disse Udstillinger maae derfor ikke alene medtage Gjenstande fra de nærmeste Kredse, men fra det hele Land.

2. Nærværende Mødes Bestyrelse bemyndiges til at andrage hos vedkommende Ministerium om, at de Midler, som af Staten fremtidig maatte bevilges til Industriudstillingers Fremme, fortrinsviis komme disse større Udstillinger tilgode.

3. I det man forudsætter, at den første større Industriudstilling bliver i Kjøbenhavn, forventes det, at et dermed forbundet Industrimøde vil tage nærmere Bestemmelse med Hensyn til fremtidige Udstillingers Gang og Styrelse.“

Dirigenten bemærkede, at den første Resolution ikke vedrørte saadanne Udstillinger, som enkelte Kredse ved egne Kræfter maatte ønske at stille paa Venene, men større Udstillinger, som man maatte antage havde en saadan Interesse og var af den Art, at de kunde give et samlet Overblik over Industriens Tilstand paa den givne Tid. Skulde Noget finde, at man burde udtrykke sig bestemt angaaende de foreslaaede Mellemrum, vilde Underændringsforslag i

den Retning jo kunne komme under Afstemning. Han satte Forslaget Nr. 1 under Forhandling.

Schwarz sluttede sig aldeles til det foreliggende Forslag; han kunde vel have ønsket, at der reent ud havde staaet „hvert tredje Aar“, men da den foreliggende Affattelse ikke udelukkede, at Udstillingerne kunde blive holdte hvert tredje Aar, og da Meningerne om dette Punkt havde været forskjellig, skulde han ikke insistere derpaa.

Ulbeck meente, at man burde tage en fast Bestemmelse og sige, at naar der, som Forudsætningen var, havde været en Udstilling i Kjøbenhavn, skulde der herefter være en større Udstilling hver femte Aar.

Tilly vilde, trods sin afvigende Mening om dette Punkt, slutte sig til Forslaget, der ikke satte noget bestemt Aaremaal, men gav et Spillerum. At sætte „hvert 3die Aar“ vilde han bestemt være imod, da en større almindelig Udstilling, selv om man strax begyndte at forberede den, ikke kunde komme istand før om 3 Aar.

Holm vilde ikke fastholde, at der kom til at staae „hvert femte Aar“. Gjorde Forholdene det ønskeligt at faae en Udstilling hvert tredje Aar, kunde det ikke have nogen væsentlig Betydning.

Ved den paafølgende Afstemning blev Forslaget under Nr. 1 vedtaget enstemmig.

Forslaget under Nr. 2 fattes derpaa under Forhandling.

Dirigenten antog, at den i dette Forslag udtalte Anskuelse, hvorefter der lod til at være Enstemmighed i Forsamlingen, bedst kunde komme til orde paa en nogenlunde kraftig Maade, ved at Bestyrelsen ligesom paa Mødets Vegne henvendte sig til vedkommende Minister med en Udtalelse om, at dette var Mødets Anskuelse og at man ønskede, han vilde tage Hensyn dertil.

Schwarz sluttede sig ganske hertil. Det var i Almindelighed en Mangel ved Resolutioner, som fremkom paa saadanne Møder, at hvor gode de end kunde være, var det end mere tvivlsomt, hvad der kom ud deraf, naar man ikke direkte gjorde noget i den Retning. Dette var Tilfældet med denne Resolution, og han vilde derfor tiltræde den.

Steenberg kunde være tilbøielig til at stille et Underændringsforslag om, at der ved Siden af Regjeringen nævntes det Meiersenske Fond og det Classenske Fideikommis, hvilke Fonds jo altid gave Tilskud til disse Udstillinger.

Tilly vilde ialfald bede om, at det Classenske Fideikommis blev undtaget, da han ikke troede, at dette Fond var gunstigt stemt for Udstillinger. Komiteen for Udstillingen i Næstved havde ved Taleren

personlig henvendt sig til Geheimeraad Tillsch om Understøttelse fra det Classenske Fideikommis, som særligt var stiftet for at understøtte Foretagender her i Stiftet, og han havde sagt, at den kunde skrive ham til. Komiteen skrev ham da til, men fik efter lang Tids Forløb et afflaende Svar paa 3 Linier. Dette Fond burde derfor ikke sammenstilles med det Keiersenske Fond.

Holm bemærkede, at han for Industrimødets Vedkommende henvendte sig til Geheimeraad Tillsch om Understøttelse fra det Classenske Fideikommis og fik nogen Tid efter et kort umotiveret Afslag.

Bognfabrikant **James Fife** (Kjøbenhavn) oplyste, at det Classenske Fideikommis dog for nogle Aar siden vilde understøtte en Industriudstilling i Kjøbenhavn og gav en skriftlig Tilstaaelse derom. Det maatte vistnok blive den vedkommende Komitees egen Sag i sin Tid at henvende sig, hvor den ønskede.

Steenberg kunde ikke troe andet, end at der maatte være stor Forskjel paa, om en Komitee kom med en Anmodning, eller denne fremsattes i Henhold til en paa det 3die danske Industrimøde stedfundet Discussion og Afstemning. Hr. Tillschs Opfattelse af det Classenske Fideikommis's Opgave var neppe aldeles rigtig, og en kommende Industriudstilling vilde vistnok kunne vente Assistance derfra.

Profesor **Holten** (Kjøbenhavn) syntes, at der var stor Forskjel mellem Staten og de to nævnte Institutioner. Staten var det Almindelige, hvortil vi Alle bidrog, og som igjen skulde bidrage til os Alle, hvorimod de to Bestyrelser vare private. Det forekom ham ikke, at et privat Møde kunde sige til en Privat: „Vi opfordre Dig til, fremtidigt at bidrage til den Slags Møder og Udstillinger og ikke til andre;“ og allermindst gif det an at sige: „Vi opfordre Dig til at bidrage til saadanne Udstillinger, som Du sidst sagde nei til.“ En Henvendelse til disse Institutioner forekom ham derfor vel nærgaaende.

Cand. juris. **Nyrop** (Kjøbenhavn) vilde bestemt tilraade Forsamlingen at støtte Hr. Steenberg's Forslag, da det forekom ham, at man ved at indsatte disse Fonds i Resolutionen vilde styrke den deri udtalte Grundsatning om, at det var de større Udstillinger, som burde fremmes.

Schwartz kunde med Holten ikke ansee disse Fonds for andet end private, og vilde man medtage alle de private Kræfter, som maatte træde til for at gjøre Udstillingerne mulige, kom man aldeles bort fra den oprindelige Tanke og ind paa et meget vanskeligt Terrain.

Steenberg havde aldrig før hørt disse Fonds omtale anderledes end som ligefrem offentlige Fonds. Han kunde ikke indsee, hvilken Skade det kunde gjøre, at optage disse Fonds i Resolutionen.

Holten: Det er i hvert Fald ganske særlige Institutioner, som staae ganske anderledes overfor de Enkelte end Staten. Om det Classenske Fideikommis sagde, at det væsentligst vilde understøtte Følster, og det Reiersenske Fond sagde, at det væsentligst vilde understøtte Kjøbenhavn, kunde intet Menneſke drage dem til Ansvar derfor. Om den af Hr. Steenberg foreslaaede Tilfoining end ikke vilde gjøre Skade, vilde den neppe heller gjøre Gavn. Disse Institutioner stode ikke saaledes jevnſides med Staten, at man kunde sige, „Vi opfordre Staten og disse Institutioner til at yde Bidrag osv.“; man maatte da sige: „Vi opfordre alle Private i Landet til at yde Bidrag osv.“

Schwarz: Man kan ikke kalde det Classenske Fideikommis og det Reiersenske Fond offentlige Institutioner. Bestyrelsen er engang i sin Tid valgt af Den, der stiftede Fondet med den Bestemmelse, at den skulde supplere sig selv — ialfald ikke gjenhem Repræsentanter eller Staten — og har derfor efter sit personlige Skøn fuldstændig Raadighed i saadanne Spørgsmaal. Kunne disse Midler maaskee ikke betragtes som private, i dette Ords mildeste Forstand, idet Testator har sat en Norm for deres Anvendelse, kunne de ialfald ikke gaae ind under Begrebet offentlige Midler.

Holm gjorde opmærksom paa, at naar disse Institutioner medoptages i Resolutionen, medførte dette en Henvendelse til disse Institutioner, som vilde være besynderligt efter den Stilling, disse indtage overfor det hele Land.

Dirigenten vilde fraraade at optage de nævnte Fonds. Det vilde ikke gjøre Gavn men muligviis Skade at henvende sig til andre Kræfter samtidigt med, at man henvendte sig til Staten, der saa maaskee kunde svare: „Lad os først see, hvad de Andre gjøre.“ Bestyrelserne for disse Fonds kunde ogsaa let faae ifinde at sætte sig en garde, naar man saaledes paa en Maade vilde træde frem og foreskrive dem Regler for Forvaltningen af disse Midler. Naar Staten derimod støttede de større Udſtillinger paa en saadan Maade, at den anerkjendte dem som dem, man fortrinsviis maatte have Opmærksomheden henvendt paa, vilde Bestyrelserne for disse Midler — som vel ikke vare offentlige, men dog givne til Niemed, som kunde kaldes offentlige — nok følge den samme Grundsætning.

Steenberg: Efter den stedfundne Discussion frafalder jeg mit Forslag.

Cand. **Nyrop** foreslæaer, at der i Resolutionen tilføies: „og til Fonds, der virke til Industriens Fremme.“

Ulbeck fraraader denne Tilføining, for ikke at affære de mindre Udstillinger al Udgang til at erholde Tilskud. Derimod bør Statens Bidrag uddeles samlet og ikke i mindre Beløb paa 100 Rdlr. eller saa.

Dirigenten: Der var den Banskelighed forbundet med den nævnte Tilføining, at det ikke var let for Mødets Bestyrelse at afgjøre, til hvem og navnlig naar og hvorledes den skulde henvende sig. Hvis Resolutionen vedtoges, vilde Mødets Bestyrelse formodentlig meget snart henvende sig til det vedkommende Ministerium for i den Henseende at komme i en nær Fremtid ind paa den rette Vej, men til Fondene var det vist ikke praktisk at henvende sig, før der forelaa Spørgsmaal om Bidrag til en Udstilling; thi et Andragende, som foreskrev almindelige Regler for Bestyrelsen af Midlerne, vilde vistnok blive henlagt.

Forspagter **Clausen:** I det Forsamlingen opfordrer Regjeringen til kun at understøtte større Industriudstillinger, opfordrer den umiddelbart disse større Fonds til at gøre det Samme, og derved havde Forsamlingen, forekom det ham, gjort, hvad der kunde gøres.

Cand. **Nyrop** havde stillet sit Forslag for at støtte den Grundsætning, han troede laa i Resolutionen; men da det lod til, at Forsamlingen var enig om denne Grundsætning, kunde han tage sit Forslag tilbage.

Ved den derpaa foretagne Afstemning blev den ovenstaaende Resolutions andet Affnit vedtaget enstemmig.

Resolutionens tredie Affnit fattes derpaa under Forhandling og blev efter en kort Anbefaling af Dirigenten vedtaget enstemmig. Dirigenten bemyndiges til, om fornødent, at redigere de vedtagne Resolutionsers Form.

Med Direktør **Hellmann** som Dirigent foretoges dernæst anden Behandling af Programmets andet Spørgsmaal; han fremlagde følgende af Redakteur **Møller-Holst** stillede Forslag til en Resolution:

1) „Forsamlingen er enig i, at den mere Tids forbedrede Agerdyrkningsredskaber og Maskiner ikke have fundet en tilsvarende Udbredelse i det danske Landbrug i Forhold til dets øvrige Udvikling.

2) Forsamlingen antager, at Landmændene selv, navnlig ved Hjælp af deres Landboforeninger, for en Deel ville kunne fremsthynde Indførelsen af de bedste nye Redskaber og Maskiner, især ved at anstille sammenlignende Prøver med disse; men den erkjender, at det fornemlig er de større Fabrikker for Agerdyrkningsredskaber, der ville kunne virke mere end hidtil i denne Retning, idet den gaaer ud fra, at prøvede og fuldstændigt hensigtsvarende Maskiner uden Hensyn til deres større eller mindre Priisbillighed ville finde en villig Udbredelse og Modtagelse blandt Landbrugerne, navnlig naar Fabrikkerne paa tage sig Ansvar for Redskabernes Brugbarhed og indrette sig paa, hvor der udfordres en praktisk Færdighed, at udsende kyndige Folk til at indøve Vedkommende i deres Benyttelse paa selve Stedet."

Den første Deel af dette Forslag blev uden Forhandling enstemmig vedtaget.

Den anden Deel af Forslaget fattes derefter under Forhandling.

Dirigenten fremhævede, at Forslaget vel væsentligt men ikke udelukkende lagde Skylden for den nuværende Tilstand over paa Fabrikkerne. Det var hans personlige Overbeviisning, at Skylden ligesaa vel laa hos Landmændene som hos Fabrikkerne. En Fabrikant havde saaledes efter en af ham i sin Almindelighed udstedt Opfordring fabrikeret Lokomobiler til at leie ud, men Landmændene havde kun i ringe Grad benyttet sig af denne lette Afgang til at erholde den fornødne Arbeidskraft. Den større Godseier kunde man derimod ikke særligt lægge det til Last, at han ikke i sit Agerbrug indførte forbedrede Maskiner, da hans Jord i Reglen var bortforpagtet.

Lieutenant **Casse** (Nakstov) foreslog, at den sidste Deel af Forslaget skulde udgaae; thi det var formentlig Landmændenes Ubekjendtskab med Maskiner og en vis Mangel paa Driftighed hos dem, der gjorde, at Agerdyrkningssmaskinerne, som af tilstrækkelig Godhed kunde have omkring hos Fabrikkerne, ikke vandt større Indgang. Det var maaskee rigtigst at tilføie en Opfordring til Landboforeningerne om at udbrede Tegninger af praktisk anvendelige og gode Maskiner.

Forpagter **Glausen** bemærkede, at hvis der paa Egnen var en god Damptræksmaskine at faae tilleie til en rimelig Priis, var han tilbøielig til at leie den i den nærmeste Tid.

Dirigenten oplyste, at det hverken hos Anker Heegaard eller hos Bodumsen & Møller i Horsens gik tilfredsstillende med at leie Maskiner ud.

Cementfabrikant **Meyer** (Kjøbenhavn) maatte bestemt holde paa, at den allersidste Deel af Forslaget — om Udsendelse af kyndige Folk — udgik, thi det var høist ubilligt at fordre af Fabrikanterne, at de skulde have et Forraad af øvede Folk til at sende ud paa Gaardene med Maskinerne.

Ordføreren fandt ikke, at det var ubilligt at fordre, at Fabrikanten skulde stille den Garanti, at han ikke vilde have Penge for sit Fabrikat, før det var prøvet og befundet godt paa Stedet. Det vilde ikke være nødvendigt at sende Folk ud paa længere Tid; thi naar Redskabet var i Brug paa Nabogaarden, vilde man ikke have Fabrikantens Folk, da de naturligviis maatte betales. I England var det Skik, at Fabrikanten sendte Folk med Maskinen, og der havde Fabrikanterne faaet Afsetning paa deres større Redskaber ved at overbevise Landmændene om, at de havde Fordeel af at benytte dem. Naar en Fabrikant der havde gjort en Opfindelse, satte han sin Kapital deri under Forventning af, at Landmændene vilde forrente den. Netop fordi Fabrikanternes personlige Fordeel var knyttet dertil, kunde man vente Hjælp og Anstrengelser fra den Kant snarere end fra Landmændene, som kun langsomt gjorde Erfaringer i den Henseende. At henvende sig til Landbosforeningerne var ikke til megen Nytte, thi Landbosforeningerne kom efter Talerens personlige Erfaring ogsaa saa langsomt med som muligt, og kunde ikke have nogen personlig Fordeel deraf.

Casse meente, at man skulde øve saa stort Tryk som muligt paa Landbosforeningerne, for at faae dem fremad, og det gjorde man ved at henvende sig til dem, uden at tage Fabrikanterne med.

Bordugsfabrikant **Meyer** (Kjøbenhavn) fandt det var mindre praktisk at opfordre Fabrikanterne i Almindelighed til at sætte denne Sag igang, ved at vise Landmændene, hvad Nytte de kunde have af de forbedrede Redskaber. Derimod var det ham bekjendt, at det ikke var ualmindeligt, at Fabrikanten sendte sine Folk ud for at sætte en større Maskine igang, naar Kjøberen ønskede det.

Casse: Fabrikanterne vilde nok af sig selv sende deres Folk ud med saadanne Maskiner, som det var vanskeligt for Landmanden at behandle, især naar de skulde indestaae for dem i nogen Tid.

Cementfabrikant **Meyer** havde ikke meent, at Fabrikanterne ikke skulde vise deres Kunder, hvorledes Maskinerne skulde benyttes, men Fabrikanterne kunde ikke ret vel — som Resolutionen fordrede —

indrette sig paa at have et Forraad af øvede Folk til at sende ud omkring paa Landet.

Profesor **Holten** nævnte et Exempel paa, at et Brandslyn havde forbudt Anvendelsen af et anskaffet Lokomobil.

Konstdreier **Schwarz** sluttede sig ganske til Resolutionens Indhold. Det forekom ham, at naar vi i saa lang Tid havde ventet forgjæves paa, at Landmændene selv skulde tage Initiativet til Anskaffelse af Maskiner, og vi saae, at det ogsaa gik langsomt med Landbosforeningerne, skulde vi forsøge den tredje Mulighed og henvende os til Fabrikanterne, som havde Interesse af at sælge saamange Maskiner som muligt, og som bedst fik Kjendskabet til de større Maskiner udbredt ved at sende en Mand med, til at vise deres Anvendelse.

Casse var veddlivende af den Mening, at naar Landbosforeningerne vilde sørge for Udbredelsen af gode Maskiner og give Anviisning paa, hvor de kunde faaes og hvorledes de skulde benyttes, vilde vedkommende Fabrikanter nok sørge for at have dem paa Lager.

Ordføreren vilde ikke holde paa Resolutionens sidste Ord; thi naar det først blev Praxis, at Landmændene købte under den Betingelse, at Fabrikanten indestod for Maskinen en vis Tid, vilde denne nok af sig selv sende Folk med den. Derimod fandt han ikke, at den hele Henvendelse til Fabrikanterne kunde undværes. Hvad der var bleven anført om de uheldige Erfaringer, nogle Fabrikanter havde gjort med at have Tærskemaskiner til Udleining, kunde han ikke tiltræde. Det var jo sjældent, at noget Foretagende her i Landet strax slog saaledes an, at der var mange Penge at tjene derved, men han vidste dog, at den ene af de nævnte Fabrikanter havde anskaffet flere Maskiner til det Brug, hvad der jo var et Tegn paa, at Foretagendet havde Udsigt til at gaa. Fabrikanterne burde arbejde med større Kapital, end de nu sædvanligt arbejde med, og det var ønskeligt, om Forsamlingen vilde udtale, at det var fordeelsagtigt for Fabrikanterne at tage Deel med i Udviklingen og arbejde med for Fremtiden. Fabrikanterne skulde ikke, ved at øve Indflydelse paa Landmændene med Hensyn til de Redskaber, disse skulde benytte, gjøre noget Offer for Landmændene, men arbejde for deres egen Fordeel.

Gad kunde ikke give sin Stemme til Ordet „fornemlig“ i Resolutionen, hvor der staaer: „at det fornemlig er de større Fabrikker o.s.v.“ Han erkjendte, at der var meget i den Retning at gjøre fra de Industriedrivendes Side, men han troede ikke, at man efter vore Forhold kunde lægge Skylden mere paa dem end paa

Landmændene. Man kunde ikke sammenligne Forholdene her med Forholdene i England, idet der her ikke er de Kapitaler til Raadighed, som der er i England. Deri laa Grunden til, at vor Industri og Agerbrug stod paa det Punkt, den staaer. Af samme Grund kunde han ikke heller gaae ind paa Udtrykket „uden Hensyn til deres større eller mindre Priisbillighed.“ Hvad de Redskaber angik, som havde en mindre Værdi, kunde Fabrikkerne nok ved at træde i Forbindelse med enkelte Mænd faae dem udbredte; men Udbredelsen af større Redskaber hørte, som Forholdene vare hos os, til den Slags Foretagender, som snarere maatte ventes bragt igang ved Association end ved Enkeltmands Virksomhed. Der maatte være kommet et ganske andet Sving i det Hele, forinden det kunde svare Regning for en Fabrikant, at sætte sin Kapital i større Redskaber. Midlerne til disses Udbredelse maatte man snarere vente skulde komme fra Landbosforeningerne.

Gasse sluttede sig til Gad og fandt det uheldigt, at bede Fabrikkerne om at sørge for Landmændene som for Umyndige og hjælpe dem til at vælge det Rette.

Administrator **Holm** troede alligevel, at der fra Fabrikernes Side kunde gøres endeel, for at henlede Opmærksomheden paa deres Fabrikata.

Schwarz foreslog at sætte „tillige“ istedetfor det af Gad angrebne Ord „fornemlig“.

Ordføreren: Meningen var ikke, at Fabrikkerne skulde gøre Opoffrelser ved at forarbejde Redskaber, som ikke vare meget anvendelige i vort Agerbrug, men kun at de skulde tage Deel i Udviklingen og forarbejde de Redskaber, som passede ind i Agerbruget, som det nu var. Han foreslog, at Udtrykket „uden Hensyn til deres større eller mindre Priisbillighed“ skulde udgaae og ligeledes de sidste Linier af Resolutionen fra „og indrette sig paa osv.“

Udval gjorde opmærksom paa, at Garantien ikke maatte misforstaaes saaledes, som om Fabrikkerne skulde bære Ansvar, naar Maskinerne brødes itu ved Ulyndighed; de skulde kun indestaae for, at Maskinerne vare, som de burde være og kunde gaae.

Da ikke Flere forlangte Ordet, gik man til Afstemning.

Resolutionens Slutning: „og indrette sig paa osv.“ bortfaldt uden Afstemning.

Resolutionens første Deel: „Forsamlingen antager Prøver med disse,“ vedtoges enstemmig.

Sætningen: „uden Hensyn til deres større eller mindre Priisbillighed,“ forkastedes enstemmig.

Sætningen: „men den erkjender . . . i denne Retning,“ vedtoges enstemmig.

Sætningen: „idet den gaaer ud fra . . . Brugbarhed,“ vedtoges med 16 St. mod 7.

Resolutionen i sin Heelhed vedtoges derefter enstemmig, og efterat den med Forsamlingens Samtykke var bleven omredigeret, lyder den nu saaledes:

Forsamlingen er enig i,

1) at den nyere Tids forbedrede Agerdyrkningsredskaber og Maskiner ikke have fundet en tidsvarende Udbredelse i det danske Landbrug i Forhold til dettes øvrige Udvikling;

2) den antager, at paa den ene Side Landmændene selv, fornemlig ved Hjælp af deres Landboforeninger, mere end hidtil ville kunne fremskynde Indførelsen af de bedste nye Redskaber og Maskiner, blandt Andet ved at anstille sammenlignende Prøver med disse, at paa den anden Side de store Fabriker for Agerdyrkningsredskaber ikke lidet kraftigere, end det nu skeer, ville kunne virke til prøvede og fuldstændigt hensigtsvarende Maskiners og Redskabers Udbredelse, især ved at paatage sig Ansvaret for disses Brugbarhed.

Mødet hævedes Kl. 8.

Tredie Møde.

Tirsdag den 15de September Kl. 9.

Med Statsrevisor Marius Gad som Dirigent gik Forsamlingen over til Behandling af Programmets tredie Spørgsmaal:

**Om det i Industri og Huusholdninger fremkommende Af-
falds Benyttelse i Industriens Tjeneste.**

Dette Spørgsmaal indlevedes saaledes af Administrator Holm:

Mine Herrer!

Der fremkommer som bekjendt i Huusholdninger og Industriens forskellige Grene en stor Mængde Affald. Meget af dette har man vel allerede tidligt forstaaet at drage Nytte af, og meget have de

senere Mars forøgede kemiske og mekaniske Hjælpemidler lært os at anvende i Industriens Tjeneste, men desuagtet gaaer der dog endnu meget idetmindste tildeels tilspilde, som kunde og burde gjøres anvendeligt ved at føres tilbage til dets oprindelig Tilstand eller ved at benyttes til Fremstilling af andre Stoffer. Henkasten paa Møddingen er vel, hvor Stofferne indeholde for Plantevæxten nyttige Bestanddele, altid en Anvendelse, men i de fleste Tilfælde er det dog kun en ufuldstændig; som oftest formaaer Industrien at bringe et større Udbytte ud deraf. Ved den rette Benyttelse af Affaldet kunne store Værdier indvindes for Nationalvelstanden, og fra mange Fabrikker udgjør det derved Indvundne en væsentlig Deel af Fortjenesten.

Man har derfor troet, at det kunde være af Interesse saavel for Dem mine Herrer som for den danske Industri i det Hele, at benytte dette Møde til at henlede Opmærksomheden derpaa, og jeg har derfor modtaget det Hverv at meddele Et og Andet i denne Retning, der kunde have Interesse for danske Forhold. Jeg siger Et og Andet, thi det vil være umuligt i den korte Tid, som jeg her tør disponere over, at give en fuldstændig Beskrivelse deraf.

Af Affald fra Plantestoffer skal jeg først nævne Klude af linne og Bomulds-Væver. Deres Anvendelse til Papir er saa gammel og saa bekendt, at jeg vel blot behøver at nævne den. Efterspørgslen derefter er saa stor, at der ikke bliver Anvendelse for dem paa anden Maade, ja Fordringerne kunne ikke engang tilfredsstilles, saameget skrives og trykkes der, hvorfor Papirfabrikerne ere nødsagede til at hente det Manglende fra andre travlede Stoffer; og næsten alle saadanne har man lært at anvende, saasom: alleslags Affald fra Hør- og Hampberedning, fra Bomuldsværefabrikker, ja endog Halm, Træ, Dvikrødder og mange flere benyttes. At alt Affald af Papir igjen kan benyttes, er Dem vistnok bekendt. Om alt dette Affald gjælder det, at jo renere det er, desto højere Værdi har det.

Savspaaner blive ofte meget foragteligt behandlede, og dog kunne de benyttes paa mange forskjellige Maader. De kunne vel ligesom andet Træaffald benyttes til Brændsel, dog falder det noget vanskeligt at faae dem til at brænde, som de ere, fordi de ere for fine til, at Luften kan trænge igjennem dem; derimod kunne de efter Henliggen i fugtig Tilstand, hvorved de undergaae en Art Gjæring, en Formuldnings, opnaae nogen Plasticitet, saaat de kunne formes i regelmæssige, nogenlunde sammenhængende Stykker og tørres. Ved

Indblanding af noget Beer kan Fedmen forøges og Formningen lettes, men Afstemængden tiltager stærkt derved; bedre vilde feed Tørvemasse være. Barkaffald fra Garverierne ligesom det udtrukne Farvetræ, der staae Savspaaner saa nær, kunne ogsaa til Nød brænde for sig, naar Risten gjøres større og tættere; jeg har seet Barkaffald alene benyttet under Dampkedlen i et større Garveri. Hyppigt navnlig i Frankrig formes det i Zernforme efter Henliggen nogen Tid i fugtig Tilstand og tørres i Luften. Efter en Angivelse fra Paris skal der ved en 12 Hestes Løvtrykmaskine bruges 24 Pd. deraf pr. Hest og pr. Ton. Barkaffald benyttes ogsaa paa Grund af, at der udvikles Varme ved dets Formuldbning, saaledes i Blyhvidtfabrikker og i Drivrier.

I uforandret, frisk Tilstand benyttes en stor Mængde Savspaaner til Indpakning, til Rensning af Metalvarer for Fugtighed, Syrer, Olier, navnlig hvor Gjenstandens Form og Størrelse ikke tillader nogen Afstørring (ved Varer, der forghlides, forfølves eller forkobbres ad den vaade Wei, i Synaalefabriker o. s. v.); som daarlige Varmeledere benyttes de ofte, hvor det gjælder om at udelukke Kulden eller Varmens Indvirkning, f. Ex. ved Isbeholdere, ved Forsendelse af Is til de varme Lande o. s. v. Paa Gasvarer benyttes de til at blandes med Zerniltet, der tjener som Renselsesmiddel.

Til Fabrikation af Papir egne de sig mindre end slebet Træ paa Grund af, at de ere saa fine, dog kunne de benyttes ved Blanding med en større Mængde Klude.

En Fransmand Latry har fundet paa at benytte Savspaaner til Dannelsen af forskjellige Konstgjendstande. De blandes i dette Niemed med Blod og tørres ved 50–60° C.; det tørrede Støv presses i Forme ved et stærkt Tryk, medens det samtidig opvarmes ved Gas og bliver derved meget haardt, navnlig skal det være Tilfældet ved Palisandertræ; han har indrettet en meget stor Fabrik hertil.

Flere Fabriker i England og Norge underkaste Savspaaner og andet Træaffald en Destillation. Ved Savspaaner have Retorterne en egen Indretning, idet der findes en Spiral deri, der fører dem fra en Tragt over den ene Ende deraf til en Udtømningsaabning i den modsatte. Derved vindes Træspiritus, Træsyre (Eddikesyre) og Tjæreolier, Produkter, der alle have megen Anvendelse. Spiritussen, der vanskeligt befries for sin Tjærelugt, benyttes til Oplosning af Zernisser eller til at brænde; Træsyre til Dannelsen af eddikesurt Zernitte for Farverier, Olierne som Tjære til Overtræk af Trævarer.

Oxalsyre kan fremstilles saavel ved Indvirkning af Salpetersyre som ved Inddampning efter Blanding med Natron og Kalilud.

Man har foreslaaet Savspaaner anvendte til Fremstilling af Sukker og Viinaand. Naar nemlig visse Plantestoffer som Træ, Lærred, Stivelse o. fl. koges med fortyndet Svovlsyre eller Saltsyre, omdannes de til Druesukker, der er den Sukkerart, som findes i Druer og en Mængde andre sødlige Frugter. Det er den, der findes i Honning, og som dannes ved Maltgjøring i Byg og ved Mæstningen, hvor Malterextract ved en vis Temperatur indvirker paa Stivelsen i Korn eller Kartofler. Der findes adskillige Fabriker, der fremstille Druesukker af Stivelse ved Indvirkning af fortyndet Syre eller Malterextract, og det er som et billigere Raamateriale, at Savspaaner ere foreslaaede anvendte. Imidlertid have Forsøg i det Store viist, at der forbruges formegen Syre i Forhold til Mængden af Viinaand, der vindes, til at det kan blive lønnende. Methoden er imidlertid senere bleven ændret, og man underkaster nu virkelig i flere Fabriker Træspsaaner en Behandling med Syrer, hvorved dog kun en Deel af Træets Cellemasse omdannes til Sukker, der senere tjener til Fremstilling af Viinaand, medens den tilbageblivende Deel af Celleavædet benyttes til Fabrikation af Papir og det saavel hvidt som mørktfarvet. Det Papirtoi, der paa denne Maade vindes, skal være bedre, end det ved Slibning af Træ erholdte.

Asken af Træ, der indeholder kulsuurt Kali, har som bekjendt i mangfoldig Tid været benyttet til Fremstilling af Lud til Badst og Sæbekogier og til Fabrikationen af Potaske. For Glasfabrikerne, der fabrikere simplere Varer, er det ogsaa et værdifuldt Stof og i desto høiere Grad, jo renere det er, jo mindre det er blandet med Tørve- og Steenkulsaske.

Korkaffald er benyttet til Ildtændere, til Underlag for Plankebefkladning paa Hængebroer og i lignende Tilfælde, hvor man ønsker et elastisk Underlag.

At Kliden af de almindelige Kornarter paa Grund af det vedhængende Meelstof og Planteliim benyttes til Foder, behøver jeg kun at nævne. I Rugbrød lader man den følge med Melet, og dens Indhold af Næringsstoffer kommer saaledes Mennesket tilgode. Det Samme kunde man naturligviis ogsaa gjøre ved Hvedebrød, naar det ikke gjaldt om at fremstille et Luxusbrød, men et Brød, der var billigere end dette og mere nærende end Rugbrød. Klid benyttes dernæst til Udstopning af Puder, Duffer, til Gjæringskopper i Indigofarverier, Klidbade, og paa flere andre Maader.

Riisfalkerne, der ere meget trægtige og seige og vanskeligt forraadne, benyttes som daarlige Barmeledere i Vægge-Skifferum, under Gulve og i mange andre Tilfælde.

I Hvedestivelsesfabrikerne gaaer Arbeidet ud paa at stille Stivelsen fra Plantelimen, der er et Eggeghvidestof, og Skallerne. Efter den ældre Fabrikationsmaade lader man det udblødte Skraa komme i Gjæring, hvorved Plantelimen taber sin seige, bindende Egenfkaab og ved paafølgende Udvaaskning lettere slipper Stivelsen. Paa denne Maade fordærves en stor Mængde Planteliim, der er et værdifuldt Næringsstof, foruden at en væmmelig Stank udbredes, og den tilbageblivende Masse og Badstevandet due kun til Gjødning. De nyere Methoder gaae derfor ud paa at foretage en Udvaaskning, uden at Plantelimen lider Skade. Hvor det er heel-udblødt Hvede, der bearbejdes uden Gjæring, erholdes en Blanding af Planteliim og Skaller tilbage, der er et ypperligt Foder, naar man hindrer det fra at raadne, hvad der efter et her i Vandet i forrige Aar udtaget Patent kan skee ved at give det et Opkog. Hvor Hvedemeel benyttes, erholdes Plantelimen reen tilbage, og kan nu benyttes som Næringsmiddel for Mennesker, ved at blandes med meer eller mindre Meel og forarbejdes til Kraftbrød, Macaroni, Nudler og Glutenmeel. Hannon benytter Plantelimen til Fremstilling af Eggeghvideliim. I dette Niemed underkastes Plantelimen en Gjæring saavidt, at den bliver flydende, hvorpaa den støbes i tynde Rager af Form som Liim, og tørres. Den benyttes opløst i Vand til Limning, Slette, Appretur, Befæstelse af Farver ved Trykning af Tøier o. s. v.

Fra Albryggerier og Brændeviinsbranderier kommer Maff og Bærme (Spøl), der benyttes til Foder ligesom ogsaa Maltspirererne.

Fra Olieslagerier komme Oliefager, der ere meget søgte som Fodringsmiddel. I den nyeste Tid har man begyndt at udtrække den sidste Rest af Olie af dem (6—10 pEt.) ved Hjælp af Svovlsulfstof, uden at de tabe deres Anvendelighed til Foder, der fornemmeligt beroer paa de kvælstofholdige Stoffer, der ere tilstede i stor Mængde deri. Denne Methode kan med stor Fordeel, naar blot Svovlsulfstof kan fremstilles tilstrækkelig billigt, hvad der ogsaa mere og mere er lykkedes, anvendes til at udtrække Olie og Fedt af allehaande fedtet Affald saasom Klude, Blaar og Bomulds-garnsaffald, der har været benyttet til Rensning af Maskiner for Smørelse, og saaledes vil en umaadelig Mængde Fedtstoffer kunne vindes tilbage, der

ellers kun kunne gjøre Nytte som Brændsel. De rensede Klude ville kunne benyttes igjen eller gives anden Anvendelse.

Af Affald fra dyriske Stoffer skal jeg først nævne det, der erholdes fra de fede Stoffer, der benyttes i Sæbekogier og Stearinlysfabrikker, hvor iøvrigt ogsaa mange Plantesædtsstoffer benyttes i stor Mængde. Begge Steder deles Fedtet i feed Syre, der er Hovedproduktet, og Glycerin. Dette sidste har faaet en tiltagende Anvendelse i de senere Aar, og den vil stige overordentligt, eftersom man lærer at fremstille det billigere. Det er den fortyndede Tilstand, hvori det haves efter Fedtets Decomposition, der besværliggjør og fordyrer Udfillelsen.

Den flydende Oliesyre fra Stearinlysfabrikker kan ikke længere betragtes som Affald, da der er megen Anvendelse derfor til Indfildning af Uld, til Røgning af Sæbe, ja i den nyeste Tid er det endog lykkedes at omdanne den til fast Syre, anvendelig selv til Stearinlys.

Affald af Fedt og fedtholdige Stoffer fra Kjøkkener, Slagterier o. s. v. har man lært at benytte endog til Fremstilling af saarene og faste Stoffer som Stearinlys. Det er ved at behandle dem med Svovlsyre, at man kan erholde en større Mængde fast Fedtsyre deraf med høiere Røgepunkt, end det lykkes ved den ældre Raskmethode, og meget benyttes virkelig ogsaa i engelske og franske Fabrikker paa denne Maade. Denne Svovlsyremethode er det lykkedes Asp & Co. i det sidste Aar at forbedre meget væsentlig, men dog har denne Fabrik endnu ikke begyndt at anvende saadanne simplere Fedtsoffer mere end forsøgsviis.

Saadant Affald af Fedt kan ogsaa benyttes til at koge Sæbe af, og man hører nu ofte Exempler paa, at Landmænd har kogt syge og selvdøde Gribe og Sviin til Sæbe, istedetfor at man tidligere begravede dem. Arbejdet er meget simpelt, man hugger Dyret itu og koger det med en stærk Sodalud, Luden forener sig med Fedtet til Sæbe, opløser Kjød, Sener og Been, der derved deels udfilles med Ludens Vand, deels blander sig med Sæben. Ved gjentagne Udsaltninger vil Sæben kunne erholdes temmelig reen.

Affald af Huder, Skind, Sener, Kløve, Brusk o. s. v. fra Slagterier og Garverier danner Raamaterialet for Liimkogierne, ja selv garvet Røderaffald kan benyttes. Affaldet fra Liimkogierne benyttes til Gjødning eller til Fabrikation af Blodludsalt, ogsaa kaldet guult Cyanjernkalium.

Af de forskjellige Sorter Been benyttes de reelle og haarde Stykker til Beenarbejder, men forinden udfoges dog Marvolien, der i de sidste Aar har faaet en forøget Anvendelse ved Indførelsen af Remingtongeværer. Hvad der ikke benyttes paa denne Maade, søges stærkt til Fabrikationen af Beenmeel og suur phosphorsuur Kalk for Landmand, til Røgning af Beenlim (Gelatine) eller Fabrikationen af Phosphor; al den Phosphor, der bruges, og det er store Mængder, destilleres af Been. I de engelske Porcelainsfabriker og til Fabrikationen af Mælkglas eller Beenglas forbruges ogsaa en stor Mængde Been. Endelig maa nævnes Anvendelsen til Beenkul, der spille en saa overordentlig vigtig Rolle ved Rensning af Sukker, hvortil de ere ganske uundværlige. De erholdes ved forsigtig Glødning af Benene, hvorved bortgaaer en Deel Ammoniak, hvoraf noget ved hensigtsmæssig indrettede Døne vil kunne opsamles. Under Benyttelsen i Sukkerraffinaderier maae Rullene gjen- tagne Gange vadsfes, ombrændes og afgnides, forat benyttes igjen. Det derved erholdte pulverformige Affald tilligemed Bundfaldet af Vadskevandet og de kasserede Kul kunne benyttes som Gjødning. I en Fabrik har jeg seet dette Affald blive blandet med Urin, hvorved dennes Tørring lettes og Gjødningens Værdi forøges.

Blod, der ogsaa er et Affald fra Slagterierne, benyttes vel ligesom i Sukkerraffinaderier og nogle flere Fabrikationer som Klaringsmiddel, der virker ved sit Indhold af Eggehvuide; men det er dog kun en ringe Deel, der finder Anvendelse paa denne Maade. Da Blodet kun holder sig meget kort Tid friskt, har man begyndt at fremstille rensat Eggehvidestof deraf, og derved vil dets Anvendelighed meget kunne forøges. For nylig er det her hjemme foreslaaet benyttet som Næringsmiddel ogsaa for Mennesker, enten blot blandet med Gryn, Meel o. s. v. til Blodpølse, Blodbrød m. m., eller ved at Eggehvidestoffet udskilles af det pidskede Blod ved Eddikesyre og saaledes stilles fra de andre Stoffer navnlig Blodvandet, hvormed det er blandet, hvorefter det da videre benyttes; simplest vilde det dog være at lade Blodet blive i Dyret under Slagtningen, ligesom det skeer i Vildt. Kunde det lykkes at faae det anvendt paa denne Maade, vilde det være den fordeelagtigste Anvendelse. En stor Mængde Blod løber dog endnu i Rendestenen, og hellere end det, burde det dog anvendes som Gjødningsmiddel, ved enten ligesom at hældes paa Møddingen, eller bedre ved at benyttes til Tilvirkningen af kunstige Gjødnings-

stoffer, idet det blandedes med Beenkullaffald, knuste Been, Tørvesmuld eller lignende og tørredes.

Anvendelsen af Tarme til Bølser og Strænge, Blærer til Forsendelse af Fedt, Overbinding o. s. v., Galde som Renselsesmiddel og paa andre Maader vil jeg kun for Fuldstændigheds Skyld nævne.

Alt Affald af dyriske Stoffer, saasom af Kjød, Horn, Haar, Uld, Skind, tørret Blod eller fra Fabrikater deraf, altsaa uldne Klude, Læderaffald, gamle Skoe og Støvler, Hornspaaner o. s. v., danne Raamaterialet for Tilvirkning af Blodludsalt eller guult Chyazernkalkium. Som Biproduktion derved erholdes kulsuur Ammoniak (Hjortetaktsalt). Blodludsaltet tjener videre til Fremstilling af de blaae Farver, der kendes under Navn af Berliner- og Pariserblaat og ere meget værdifulde Stoffer. Det kulsure Ammoniak renses eller omdannes til andre Salte (Salmiak).

Fra Fiskerierne, der ere forbundne med Salterier, erholdes en stor Mængde Affald dels af Indvolde og Hoveder, der maae fjernes, dels af ubrugelige Fisk. Dette Affald benyttes nu flere Steder til Tilvirkning af Fiskeguano saaledes i Norge og her i Landet ved Korsør. Haiiskind benyttes til Polering af Metal og Træ og til ægte Chagrin. Haleskind, for hvis Anvendelse Hr. Blesberg har arbejdet, er bekjendt for sin Seighed. Det benyttes til en Art allengarvet Læder, hvorefter fabrikeres Pidskesnore m. m., hvormed Pleieler sammenbindes o. s. v. Fiskeblæren giver Liim; af Størens Blære erholdes det bekjendte Huusblas. Fylnderiskind anvendes paa lignende Maade som Klæringsmiddel, Fiskestjæl i nogle Fabrikker til Smykker.

Gamle Heste og andre Dyr, der ikke kunne benyttes som Slagteqvæg, underkastes i flere Fabrikker en særegen Behandling. Dyrene slagtes, og Blodet opsamles, for at benyttes til Tilvirkning af tørret Egggehvide, tørret Blod eller Blodgjødning. Huderne gaae til Garverierne, Haarene til Krolhaar, der bruges til Udstopning, vævede og flettede Sager, Hovene til Dreierarbejde o. s. v. Kroppen skæres i Stykker, der ikke behøve at være mindre, end at de kunne komme ned i den store cylinderformede, opretstaaende Røgekjedel, der forneden har en gennemhullet Mellembund og kan lukkes damptæt. Ved Indledning af Damp af 2 Atmosfærers Tryk vil Fedtet smelte, Sener, Bruff og Bindeværv opløses til Liim, der tilligemed Safterne i Dyret og fortættet Damp løber ned og aftappes. Fedtet sælges til Smørelse, Liimvandet indampes til en sirupagtig Bæddse, der har den Egenskab ikke at stivne ved Afkjøling og ikke at forraadne, og derfor kan benyttes som en

Art flydende Tiim, til Slette i Bæverier og fl. A. Kjødet anvendes i London til saakaldt Ratteføde, andre Steder til kunstig Gjødning, idet det tørres og males. De fleste Been pilles gjerne fra og behandles for sig til Beenmeel eller suur phosphorsuur Kalk. Til Beenkul egne de sig mindre godt, naar de have været i længere Tid udsatte for Damp.

Indholdet af Latriner er vel en fortrinlig Gjødning, navnlig den flydende Deel, men den store Mængde Vand vanskeliggjør Transporten fra de større Steder til Forbrugerne. Man har derfor gjort mange Forsøg i det Store paa at stille de faste og flydende Dele fra hinanden, og derefter behandle hver for sig. At tørre de faste Stoffer paa en billig og hensigtsmæssig Maade har i det Hele ikke villet lykkes. Ved Luft og Solvarme alene gaaer det for langsomt, navnlig i et Klima som vort, om det ogsaa til Nød kan udføres ved Paris (Bondy), og kunstig Tørring bliver for dyr; bedst vilde det uden Tvivl gaae, naar man blandede dem med tørre grovknuste eller pulverformige Stoffer, der ere gavnlige for Jorden, formede dem til regelrette Stykker og derefter tørrede dem ligesom Muursteen. Den flydende Deel behandles bedst ved at fradestilere Ammoniakken, hvad der skeer i Bondy ved Paris.

Dagrenovationen indeholder mangfoldig forskjellig Stoffer. Ved en omhyggelig Sortering kunne disse hver for sig gjøres anvendelige, saaledes Been, Klude, Kjød, Fedt, Værnsager o. s. v. De spiselige Dele overlades hyppigt til Svinene, medens Afse og det Øvrige, der bliver tilbage, benyttes som Gjødning.

Uldne Klude og andet Uldaffald benyttes paa forskjellig Maade. De grovere Dele komme paa Kradsmaskiner og levere Kradsuld, der indvæves paany, blandet med bedre Uld eller Bomuld til forskjellig Arter Tøier, eller det benyttes til Stopning af Puder, Madratser o. s. v.; flere Fabriker findes, hvor man kun benytter saadant kasseret Materiale. Tnug og Støv fra Kartemaskinerne og fra Spinderier og Bæverier indeholder en Mængde Fedt, der kan udtrækkes ved Svovlsulfid, forinden det ligesom Støvet fra Overfløremaskinerne benyttes til Beløntering af Tapeter, Udstopning o. s. v. Duer det ikke dertil, kan det, som et meget qvælstofholdigt Stof, endelig benyttes, blandet med Staldgjødning, til Gjødning eller som Raamateriale for kunstige Gjødningsstoffer.

Hvilken Masse Sæbevand bortkastes ikke mellem Aar og Dag, og dog indeholder det alle de samme Stoffer, som Sæben har inde-

holdt, altsaa fornemmelig fede Syrer og Alkali og endda en forøget Mængde Fedt, især hvor det er meget fedtede Stoffer, der vadsfes, saaledes som i Klædefabrikerne, hvor Ulden jo indfedtes før Bævning. Det er derfor rimeligt, at man har søgt at vinde disse værdifulde Stoffer tilbage, hvor det er store Mængder af Sæbe, der anvendes, og Fedt, der opløses deri. Det kan nu let skee ved at sætte en Syre f. Ex. Svovlsyre til Sæbevandet. Syren vil gaae i Forbindelse med Alkaliet og udskele de fede Stoffer, der samle sig paa Overfladen tilligemed en Deel Ureenligheder. Ved Omsmeltniug og Udpresning kunne de erholdes temmelig rene og kunne benyttes paa forskjellig Maade saasom til Fremstilling af Stearinsyre til Lys eller af Belysningsgas. Residuet fra Presningen, der indeholder Uldfibre og alkaliske Salte o. s. v., kunne benyttes til Gjødning.

Vadskævandet fra Uldvadsfærierne har man begyndt at anvende til Fremstilling af Potaske i Egne af Frankrig, hvor store Mængder af Faar og Uld vadsfes. Uldskæven indeholder nemlig Kali, der gaaer over i Vadskævandet. Fabrikanterne kjøbe dette, inddampe det til Tørhed og ophede det i Retorter, hvorved en Gas, der kan benyttes til Belysning, bortgaaer tilligemed Ammoniak, der opsamles i Kenserne, medens Residuet indeholder Potaske og andre Kalisalte, der udtrækkes deraf. Hvert Pd. Uld skal give c. 4 Kvint Potaske.

Alf de mineralisk Stoffer vil jeg først omtale Steenkul. Disse give paa Lossepladser og større Forbrugssteder meget Smuld. Dette lader sig vel brande paa Rister og bedst i fugtig Tilstand, men jo finere det er, desto større Besvær volder det, tillige giver det megen Aske. Større Nytte faaer man deraf ved at underkaste det en regelmæssig Sigtning og Slemning, hvorved det deles efter Størrelse og Bagtfylde i flere Dele, og de tungere paa Afte dele rigere Dele kunne da fjernes. Det saaledes rensede Smuld presses i Rager enten under Dphedning eller blandet med lidt tyk Tjære, eller det, naar det er af bagende Kul, forkokes i egne Døne eller Miler, og leverer saaledes fortrinlige og rene Kokes, som foretrakkes i Bærsmeltehytterne for andre Kokes, fordi de ere mindre spovlede. Ligefaa anvendes f. Ex. i Paris Affald af Trækul, Tørvekul, Kokes til efter Blanding med tyk Tjære og Formning at forfulles til de saakaldte charbon de Paris, charbon des menages. Hvor man har feed Tørvemasse, kunde disse Affald ogsaa med Fordeel blandes dermed. Lidt fedt Leer kunde ogsaa bruges, men forøger Afstemængden.

Affald af Tørv, Trækul og Tørvkul kunde ogsaa gjøre god Nytte paa Møddingen eller ved Fabrikation af kunstige Gjødningsstoffer af Urin, Blod og lignende Vædsker, idet Tørringen meget lettes derved.

Fra Gasværkerne erholdes som Affald: Tjære, Gasvand og de afbenyttede Rensningsmidler f. Ex. Bernilte, Kalk o. s. v. Kokesene vil jeg ikke henregne til Affald.

Tjæren kan benyttes som den er til Overstrykning af Metaller, Træ, Tagpapper osv., men der er ikke Brug paa denne Maade for Alt, hvad der erholdes, derfor benyttes den nogle Steder som Brændsel under Retorterne. Nu har man imidlertid faaet Anvendelse for den paa andre Maader, idet man underkaster den en Destillation, hvad der skeer i mange Fabriker i Udlandet, og hvorved en Mængde nyttige Stoffer vindes. Ved Destillation kan den deles i saakaldte lette Olier og tyk Tjære, eller let Olie, tung Olie med Phenylsyre og Naphtalin og som Residuum Asphalt.

Den lette Olie indeholder Benzol eller Benzin og flere homologe Olier, der benyttes til Aftagning af Fedtpletter, Opløsning af Harpixer, Kautschuk og Asphalt til Færnisser og i andre Siemed. I den nyeste Tid har den dog faaet en langt videregaaende og vigtigere Anvendelse. Ved Indvirkning af Salpetersyre paa Benzol erholdes Nitrobenzol eller kunstig Bittermandelolie, der benyttes til Parfumering af Mandelsæbe. Af Nitrobenzol fremstilles Anilin og deraf igjen Anilinfarverne, de pragtfulde røde, blaae, violette og endog gule og grønne Farvestoffer, der under en Mængde Navne som Fuchsin, Magenta, Solferino, Bleu de Lyon m. m., benyttes i saa stor Mængde og mere og mere fortrænge andre Farver.

Den tunge Olie, befriet for Phenylsyre og Naphtalin, benyttes til Smørelse og Belysning, og blandet dermed til Gjennemtrængning af Træ f. Ex. Bernbanesveller, for at beskytte dem mod Forraadnelse. Phenylsyre er nemlig det samme Stof som Kreosot, og besidder den Egenskab selv i ringe Mængde at modvirke Forraadnelse og Gjæring og standse dem, hvor de ere indtraadte; det er Kreosoten eller Phenylsyren i Røgen af Træ, der virker bevarende paa Kød, der roges. Vand med kun 2 pCt. Phenylsyre virker ogsaa saaledes, og det vil derfor kunne benyttes i mangfoldige Tilfælde til Desinficering, til at bevare Kød, Huder og Been og andre organiske Stoffer, der skulle opbevares eller forsendes, ved at dyppe dem deri en kort Tid. Af Phenylsyren fremstilles ogsaa flere Farvestoffer, og ligesaa kan Naphtalinet benyttes dertil.

Asphalt til Brolægning spiller en vigtig Rolle flere Steder, saaledes har man begyndt at belægge ogsaa Kjørebane paa Gaderne i Paris dermed og roser det meget.

Gasvandet indeholder megen Ammoniak, væsenlig som fulsuur Ammoniak, ved Siden af Tjære og andre Stoffer. Mængden af Ammoniak, der produceres i Gasværkerne, er meget stor. For hver Million Kubiff. Gas dannes 400 Pd. Ammoniak Luft, der kan give 1290 Pd. Salmiak; da der i Kjøbenhavn i 1867 forbrugtes 177 Mill. Kubiff. Gas, saa svarer dertil 228000 Pd. Salmiak, men Gasvandet bortkastes dog endnu bestandigt. At vinde denne Mængde Ammoniak i en for Agerbrug og Industri anvendelig Form f. Ex. som svovlsuur Ammoniak eller som Salmiak vilde være af stor Betydning især for Landmanden, der jo stadigt søger efter Ammoniakholdende eller Ammoniak-givende Stoffer, og for denne vilde den omhyggelig Rensning for al Tjærelugt, der volder en Deel Vanskelighed og Beføstning være uden Betydning. I Udlandet findes ogsaa en Mængde Fabriker, hvori Gasvandet benyttes til Tilberedning af Ammoniakfalt, herhjemme stæer det ikke. Ammoniakken kunde ogsaa benyttes til Fremstilling af Blodludsalt, hvis det skulde være fordeelagtigere, til Ammoniak=Alum ved Vaskning i Klædefabriker, Udtrækning af Orseille og fl. a. A.

Bernilket, der nu almindeligt benyttes forat rense Gasen for Svovl, kommer til at indeholde en stor Mængde deraf foruden andre Stoffer. Dette Svovl, hvoraf der f. Ex. kan findes 60 pEt. deri, kan gøres nyttigt i Svovlsyrefabrikerne, ved at forbrænde det til Svovlsyring, der indledes i Blykamrene.

I Metalvarefabrikerne erholdes meget Affald, der sædvanligt samles og med desto større Omhu jo kostbarere Metallet er, for ved Omsmelting at vinde det tilbage. Selv Affald af Smedejern og Staal lønner det sig at samle. Det kan benyttes til Tilvirkning af Bernsalt f. Ex. Vitriol og eddikesuurt BERN, men det kan ogsaa benyttes igjen til Smedejern og Staal ved at samles i Bundter, ophebe disse til Sveishede og smede dem sammen. Paa denne Maade kan endog det bedste og seigeste BERN og Staal erholdes. Det stæer i de fleste Maskinværksteder; en særegen Fabrik, der har været i Kjøbenhavn, er imidlertid for nylig standset paa Grund af uheldige Dispositioner. Her i Udstillingen ville De kunne finde Prøver fra Hr. Schmith i Aalborg paa, hvorledes han anvender Affald af for-tinnet Bly og Bly til forskellige kemiske Præparater.

Glasskaar søges ivrigt af Glasfabrikerne, for at omsmeltes.

Porcelainskaar kunne benyttes til Emaille i Jerngryder og paa Kaffelovne, Muursteensbrokker til Beton og makadamiserede Veie.

I Kalkbrænderierne danner Meelskaffen et Affald, der godt kan benyttes til Muurarbeide, naar det ikke har ligget for længe i Luften. Blandet med Steenkulsasse eller Leer kan det benyttes til Cement, ogsaa kan det benyttes af Landmanden som en kraftig Mergel.

I de egentlige kemiske Fabriker saasom Soda og Syrefabriker, Alunværker, Farvefabriker, Saltkogier m. m., spiller Affaldets rette Anvendelse en overordentlig vigtig Rolle, og Bestræbelserne gaaer ud paa at lede Driften saaledes, at egentlig intet Affald dannes. At gaae nærmere ind derpaa ved denne Leilighed, vilde føre for vidt, da Anvendelsen tilmed ofte grunder sig paa udviklede kemiske Omsætninger.

Idet jeg maa slutte hermed, tillader jeg mig at opfordre de Herrer til at fuldstændiggjøre mine Meddelelser med de Erfaringer, som De selv maatte have samlet angaaende de Anvendelsesmaader, der særligt her i Landet kunde være af Betydning.

Bordugsfabrikant **Meyer** tilføiede den Oplysning, at man i den nyere Tid, istedetfor at opkradse Hvergarnskludene paa sædvanlig Maade, hvorved Ulden i dem blev mindre anvendelig til Vævning, havde begyndt at opløse Bomulden i dem ved Hjælp af Svovlsyre og derved faaet en bedre Uld frem af disse Klude. Affaldet af Kork havde man ligeledes i de senere Aar benyttet stærkt; man blandede det med de urene Dele af opløst Gummilastikum og fik derved et Stof, Camptulikum kaldet, som havde en stor Anvendelighed i mange Retninger f. Ex. til Gulvtæpper.

Cementsfabrikant **Meyer** gjorde opmærksom paa, at man kunde blande den tykke Deel af Latringjødningen med Beenmeel og lade det gaae i Gjæring, hvorved Beenmelet let opløstes, og man fik et Stof, som var saa tørt, at det let kunde forsendes og forhandles.

Profesfor **Holten** kunde ikke skjønne rettere, end at, hvis der fra Forsamlingen skulde stee en samlet Udtalelse angaaende denne Sag, maatte denne indskrænke sig til at sige, at alt Affald saavidt muligt burde komme til Anvendelse, og at det, som produceredes, blev samlet. Men herved var at bemærke, at de Fleste, som producerede Affald, vare aldeles uvidende om dets Anvendelighed. Han vilde

derfor fremsatte det Forslag i Anledning af Hr. Holms Foredrag, at man skulde bevæge En eller Anden til at forfatte en fuldstændig Beretning om den Nytte, som kunde drages af saadant Affald, naturligviis beregnet paa vort Lands Produktion af Affald. Denne Beretning burde være fuldstændig populær og tilgængelig for Enhver, og til dens Udgivelse burde der søges Hjælp fra forskjellige Autoriteter, saa at den kunde sælges til Almuen for en Skilling og blive et ligesaa almindeligt dagligt Hjælpemiddel som Almenaksen. Naar det skete, kunde Landet begynde at samle det, som ellers faldt bort, og saa kunde man tænke paa at benytte Affaldet.

Ordføreren bemærkede, at det netop havde været Diemedet med hans Foredrag at henlede Opmærksomheden saavel for Producenter som Fabrikanter paa saadant Affald, og han kunde derfor fuldstændigt tiltræde det af Hr. Holten stillede Forslag, da han ogsaa troede, at det var ad den Vej, man bedst kunde opnaa noget reel Udbytte.

Møller-Holst meente, at en saadan Afhandling lettest kunde udbredes ved at blive optaget i Almenaksen.

Holten troede, at den vilde blive for stor dertil.

Hermed sluttede Forhandlingen.

Med Professor Holten som Dirigent foretoges derpaa Programets Nr. 4:

Hvorvidt staae Kommunikationsmidlerne i Volland-Falsters Stift i rette Forhold til den hele Udvikling, særlig af Agerbruget, og hvorledes kan dette Forhold bedst naaes?

Dette Spørgsmaal indledes saaledes af Kammerherre **Wichfeld** (Engestofte): Jeg skal have den Ære at omtale Volland-Falsters Kommunikationsmidler, som de ere og som de bør være. Hvo derhar kjendt Volland-Falsters Kommunikationsmidler i Begyndelsen af dette Aarhundrede, vil vide, at de dengang befandt sig i en høist ussel Tilstand. Veiene vare paa Grund af Veibanens seige, lerede, fugtige, siddende Vægfærdighed egentlig ikke andet end krumme, bugtede Linier, der fra Alders Tid førte fra Sted til Sted, betegnende, at her skulde den Veisfærende bevæge sig fremad, om han kunde, hvis ikke fik han fjøre ind paa Marken eller blive hjemme. Vandafledninger ved Veigrøfter og velanlagte Sluser kjendtes neppe; Veiforbedring bestod for det meste i, at man kastede nogle store Steen i de værste Huller. Levninger af Veie af saadan Natur paavistes endnu for saa Aarsiden i Guldborglund Skov som antiquarisk Markværdighed under

Benævnelse af den gamle Guldborg-Saxkjøbing Landevei. Vest for Saxkjøbing gik Veien henover et Overdrev, bestrøet med store Steen, kaldet Saxkjøbing Skov. Touren fra Naffov til Maribo udgjorde dengang en Dagsreise, og stundom medtog man et Par Mand med Spader for at tilveiebringe Overkjørseler ind paa Marken; og omtrent af samme Natur vare Veiene i hele Stiftet; — hvo mindes f. Ex. ikke Kraghaug Gade nord for Nykjøbing. Ad dem sneglede den kgl. agende Post frem to Gange om Ugen, og kom den ikke idag, saa kom den imorgen eller iovermorgen. Ad dem maatte Landmanden bringe sine Produkter til Kjøbstaden og derfra hjemføre sine Kjømandsvarer, hvis ellers ikke Vælen knækkede paa den flette Kjøbstadgade, eller Heste og Vogn bleve siddende i et Hul ude paa Landeveien. Ad saadanne, eller om muligt endnu værre, moradsige Veiene maatte Brændet hjemføres fra Skovene.

Saaledes vare Veiene, og hvordan vare Havnene bestaaene? Paa Stiftets hele Sydkyst, fra Spidsen af Gjedserodde til Albuen, en Strækning af henved 9 Mil, fandtes — og findes — med Undtagelse af den lille vanskeligt tilgængelige Nyttad Bugt, ingen Havn. Foranstaltningerne til Skibning ved Vandholm — dette Hovedudførselssted paa Vollands Nordkyst, hvor der i 1856 — efter Trap — indgik fra Udlandet 55 Fartøier af 1853 Kommercelæsters Drægtighed, fra Indlandet 358 Fartøier med 4026 Kommercelæster, medens der udgik til Udlandet 85 Fartøier med 3118 Kommercelæster og til Indlandet 344 Fartøier med 3082 Kommercelæster — bestod i en Række store Steen, hvorpaa Passagererne hoppede ud til Baaden. Varerne bleve kjørte ud i Vandet, saa langt Heste og Vogn kunde bunde, og saa kastede i Baade; paa disse førtes de videre ud til Pramme, der endelig bragte dem ud til Sagten, som paa Grund af Kystens grunde Bestaaffenhed stundom maatte ligge langt ude. Naen op til Saxkjøbing var kun oprenset i ringe Grad; lidt bedre, men langt fra tilfredsstillende, vare Forholdene ved Naffov, Stubbekjøbing og Nykjøbing. Guldborgsund syd for denne var endnu uoprenset og kun farbar for Baade. Dampfartøier kjendtes naturligviis slet ikke.

Produktionen og i Forbindelse med den Handel og Velstand tiltog imidlertid stadigt, og Forbedring af Kommunikationsmidlerne blev mere og mere paatrængende nødvendig. En væsentlig Fremgang begyndte omtrent 1815 og skyldtes daværende Stiftsamtmand, nu afgangne, Geheimeraad Jessens Energi; han paabegyndte og fortsatte Anlægget af nye Landeveie og fik Jordveiene forandrede til regel-

mæssigt byggede grusbelagte Chausséer. Hovedlandeveiene overtoges af Ingenieurkorpset, og Mangfoldige ville med Taknemlighed mindes den Dygtighed, hvormed daværende Kapitain, nu afdøde, Generalmajor Schlegel udførte sit Hverv. Grusveiene afløstes efterhaanden af steenbelagte makadamiserede Veie, og til Dato er paa Holland anlagt af Amtet 17 Miil 373 Fod, af Ingenieurkorpset 10 Miil 691 Fod; paa Falsster af Amtet 9 Miil 2675 Fod og af Ingenieurkorpset 3 Miil 3421 Fod, ialt c. 40 $\frac{3}{4}$ Miil foruden tilsammen omtrent $\frac{1}{2}$ Miil Hovedlandeveigade, med en Beføstning pr. Miil for Amtets Veie af 28—30000 Rdlr. og for Ingenieurkorpsets af 35—40000 Rdlr.

For Havnevasenet virkedes ogsaa. Bandholms aabne Kyst forsynedes ved afdøde Grev Knuths forudseende Energi med sin nuhavende sikkre Havn med tilhørende opmuddrede Indløb. Guldborgsfund syd for Nykjøbing gjordes ved Opvuddringer og Udgravninger — til en Beføstning af 33000 Rdlr., hvoraaf 7000 Rdlr. udrededes af Staten, Resten af Amtet, Nykjøbing og Nyttad Havnekasser og Private — seilbar om end kun for mindre dybtgaende Fartøier, og som Slutsteen for denne Periode kan ansees Indvielsen af Broen ved Nykjøbing, der forbinder Holland med Falsster.

Men over disse Fremskridt maa det ikke glemmes, at deres Udførelse havde medtaget mere end et halvt Aarhundrede, og imidlertid var Produktionen gaaet fremad med Kampeskridt, og Færdsel paa Veie, Kjøbstadgader og i Havne tiltaget i tilsvarende Grad.

Til Oplysning i saa Henseende skal jeg, idet jeg minder om, at Agerbruget i Begyndelsen af Aarhundredet her i Stiftet stod paa et lavt Trin, og at Produktionen selvfølgelig maa have været ringe — tillade mig at anføre Udførselen af Kornvarer fra nogle enkelte af vore Havne, saaledes som den var i 1856, der dog ingenlunde hørte til de rige Aar. Fra Næstøv udførtes i dette Aar 98,523 Tdr. Kornvarer; fra Bandholm 93,574 Tdr.; fra Nykjøbing 66,037 Tdr.; fra Stubbekjøbing 40,269 Tdr.; hvortil naturligviis endnu kommer de betydelige Mængder, der ere udførte fra samtlige mindre Punkter, dels Kjøbstæder dels Udsalningssteder paa Kysterne. Om Udførselen af levende Kreaturer og Fødevarer som og af Uld kan Enhver gjøre sig et Begreb, der jevnlig benytter Dampskibene til Kjøbenhavn. Han vil have seet, hvorledes Udsækkene til Tider ere taarnede hen over hele Dækket, hvordan Fartøierne maae standse kvarterviis ved Landstigningsstederne, for at indtage Meieriprodukter og Kreaturer,

hvordan disse stundom ere nærved at fortrænge Passagererne fra Dækket. Betydelige Quantiteter udsfibes ogsaa ugentlig pr. Dampskib fra Nykjøbing og Nysted til Lybæk. Til speciellere Oplysning kan ogsaa anføres, at der fra Vandholm i 1865 udførtes 94,752 Pd. Smør og i 1867 — 127,008 Pd. samt i de samme Aar af Øst 31,579 Pd. og 62,489 Pd.; og her fra Raskov i 1865 85,289 Pd. Smør, i 1867 129,420 Pd.; af Øst i 1865 — 10,464 Pd., i 1867 28,999 Pd.

Foruden den forøgede Produktion af Korn og Fødevarer er der en anden Green, der er tiltaget i lignende Grad, det er Udbyttet af Skovene. Vel seer jeg mig ikke istand til at opgive det i Tal, men naar man mindes, at Stiftets store Skovareal, 23,700 Tdr. Land paa Volland og 1 □ Mil paa Falslev, ved Begyndelsen af Aarshundredet kun fremviste enkeltstaaende store Ege og Bøge, som den omhyggelige Skoveier kun fældede med en vis Engstelighed, da man manglede Kundskab og Erfaring om, hvorledes Skoven kunde og burde fornyes, medens den nu her i Stiftet herskende jeg tør sige i Almindelighed fortrinlige Skovkultur gjør den aarlige Høst af Skoven lige saa sikker paaregnelig og stigende som Høsten af Ageren, saa vil man indsee, at der lige saavel behøves gode Veie til at bortføre hiin som denne. Og samtidigt med at Naaprodukternes Masse saaledes er tiltagen i et betydeligt Forhold, er dette ogsaa i en glædelig Grad Tilfældet med Industriens Frembringelser. Herom bærer Udstillingen det bedste Vidnesbyrd; men for at de tunge Varer som Stobegodset kunne transporteres uden Besvær, for at f. Ex. de smukke Smedearbejder udsatte kunne blive opstillede i Vondens Stue, gjøres baade faste og jevne Veie behov.

Spørge vi da nu: Er Forbedringen af Veiene fremskredet frem i samme Forhold, saa mener jeg ubetinget at maatte svare Nei! Vel have ikke saa Sogne arbeidet fremad paa deres Veie, men paa mange andre Steder henligge disse, dels vel paa Grund af Vernes Mangel paa brugeligt Veimateriale, men hyppigt vel ogsaa paa Grund af Eigendighed til Skam for Vedkommende i den forhen skildrede bebrovelige Tilstand.

De store Landeveie ere vel i Almindelighed godt anlagte og blive tilfredsstillende vedligeholdte, men turde endnu ikke findes i tilstrækkelig Udstrækning; Anlæg af nogle Linier af denne Klasse vilde saaledes være meget ønskelig især i Vollandes sydlige og nordlige Herre-

der, navnlig i de Egne, som ligge fjernere fra Nakskov, da et Anlæg nærmere Byen i de senere Aar alt har fundet Sted.

Men hvad hjælper det Altsammen, saalænge Tidens store For-
dring — Jernveie — endnu her i Holland staaer uopfyldt? Disse
ere det nødvendigt forestaaende Led i Beianlagenes følgerigtige Ud-
vikling; først Jordveie, saa Gruusveie, saa Steenveie, saa Jernveie.

Det vilde være overflødigt ja latterligt i vore Tider i et kultiveret Land at bevise Jernveienes Nytte og Nødvendighed, den Besparelse i Tid og Kraft, som derved opnaaes, den Udvikling baade i aandelig og i materiel Henseende, som ved dem erholdes. Jeg skal kun bemærke een Ting, og det er, at Den, der eier et Aktiv og ikke benytter det, han lider Tab; Den, der lader sine Penge henligge uden at gjøre dem frugtbringende, han lider Tab; Den, der lader sin Ager ligge brak — lider Tab; Den, der ikke hugger i sin hugstbare Skov — lider Tab; men nu har Naturen og Videnskaben skænket os et af Tidens ypperste Aktiver i Dampkraften anvendt som Befordringsmiddel, og den skulde ikke benyttes for et saa frugtbart Lands Bedkommende som Hollands? — Skeer det ikke, saa lide vi, og Staten, hvoraf vi udgjøre en Deel, Tab, saa distanceres vi, saa seiles vi agterud. Der er imidlertid en Grund, som lader os ikke blot ønske men haabe og troe paa, at vi ville faae en Jernbane gennem Holland som Fortsættelse af Banen fra Falters Nordkyst til Nykjøbing, og det er, at denne Bane først ved denne Fortsættelse vil faae sin rette Betydning og give sit fulde Udbytte.

Hvad nu dernæst Retningen og Udstrækningen af en saadan Bane angaaer, saa maatte den formeentlig gaae fra Nykjøbing til Nakskov — omtrent 6 Miil i lige Linie — samt skæres strax vest for Maribo af en anden 3—4 Miil lang Bane fra Rødby eller et nærliggende Punkt paa Hollands Sydkyst til Vandholm. Om denne sidste Strækning skal jeg strax her bemærke, at vistnok kun saa lokale Baner ville betale sig saa godt. Maribo har alt i en Række af Aar pønset paa at faae en Jernbane eller en anden Bei af lignende Natur anlagt ned til sin Havneplads Vandholm. Imod Forlængelsen af Banen helt herud til Nakskov vilde maaskee gjøres Indvendinger. „Hvorfor heelt ud til Nakskov?“ vil der siges. „Forlængelsen af Nykjøbing-Banen til Maribo vil være tilstrækkelig; dertil have Nakskoviterne kun c. 3 Miil, og hele Sommeren gaae de jo dog over Korsør til Kjøbenhavn.“ Men hertil spares: Der er for det Første hele den nordvestlige Deel af Holland, hvis fjernere

Beboere ligge indtil et Par Miil bag Naffkov, og dernæst og hovedsagelig: Her er jo slet ikke udelukkende Tale om at komme fra Holland til Kjøbenhavn, men her er Tale om, ved velordnede Dampskibsforbindelser — hvorom strax mere — at inddrage Den i det hele store danske Jernbanenet, som nu, takket været Indenrigsministerens Energi og Rigsdagens sunde Blik for Sagens Vigtighed, er ifærd med at ordnes, samt endvidere at forstaafe den en hurtig og beqvem Forbindelse med Udlandet. Men fordres saa indtrængende Kommunikation mod Vest og Syd, saa fordres paa den anden Side ikke mindre indtrængende hele Dens direkte Forbindelse med Hovedstaden ved en Bane udspringende her ved Naffkov. Den vil om Sommeren tidt have Fortrinet for Dampskibsforbindelsen, og om Vinteren være den ene benyttede. Jeg behøver ikke at tale om Nytten og Vigtigheden med Hensyn til den store Trafik af en direkte 4 Timers Forbindelse mellem Hovedstaden og en frugtbar, velbefolket Provinds, mellem 2 Pladser, den ene med 150,000 Indbyggere den anden med over 84,000, thi fra det Dieblis Jernbaneforbindelsen kommer istand, vil Stiftet med Hensyn til Samfærdselen med Kjøbenhavn paa en vis Maade kunne ansees som en kollektiv Enhed; men jeg vil benytte Leiligheden til at gjøre opmærksom paa, at denne Forbindelse vil frembringe en Nytte, som hidtil oversaaes ja neppe kjendtes, idet den vil fremme, ja næsten skabe, den hidtil her i Stiftet saa lidt kjendte lille Industri 2: Smaaafviks Forsøg paa og Stræben efter, ved Huusflid og Huusgjerning at skaffe sig en lille Indtægt. Jeg tænker her nærmest paa Syslen med Fjerkræ og skal til Dylsning om, hvad der af dem kan udbringes, efter den berømte franske Agronom Leon de Gascoigne anføre, at der aarlig fra Frankrigs Nordvestkyst, navnlig Nordmandiet, udføres for over 5 Millioner Rigsdaler Æg og for henved 4 Millioner Rigsdaler Fjerkræ deels til London deels til Paris. Sammenholdes dette Distrikts Befolkning, omtrent 3 Millioner, med vort Stifts 84,000, saa vilde herved — naar Forholdene forøvrigt vare lige — tilflyde sidstnævnte en aarlig Indtægt af c. 270,000 Rdlr., som kunde bidrage til at lette mangen en Huusmandskone det tunge Slid af Mark- og Haandlangerarbejde, hvorunder hun nu maa trække, og som hverken passer til hendes Rald eller til hendes Kræfter.

Jeg har hidtil holdt mig til Landeveiene alene, men for en Dere Udflykningsstederne og Skibsfarten en ligesaa væsentlig Betingelse for Trafiken og følgelig ogsaa for Produktionen; thi Frem-

bringelse, Befordrings- og Udfkibningsmidler, Skibsfart, Handel og Industri staae alt i den nøieste Forbindelse med hinanden.

Det er en Selvfølge, at flere af de ærede Tilstedeværende ville kunne give langt anderledes tilfredsstillende Oplysninger om Havnene og deres Tilstand og deraf flydende Trang til Forbedring, end jeg er istand til, jeg skal derfor i saa Henseende indskrænke mig til nogle Henpeg. Jeg tillader mig da først at mene, at Holland bør have en Havn paa Sydkysten saa nær som muligt ved Rødby; der ved vilde ikke blot Udfkibningsstederne paa en passende Maade forøges, men der tilveiebragtes ogsaa en gavnlig Rødhavn paa denne udstrakte og ved sine lange Sand- og Steenrevler, navnlig Rødsand, farlige Kyst. Sagen har flere Gange været paa Bane, f. Ex. da Talen var om det Krøhnkeske Jernbaneprojekt og ligeledes ved det saa totalt mislykkede engelske Udtørningsforsøg af Rødby Fjord, men er hver Gang falden med disse. Rødby Kjøbstad har imidlertid viist en roesværdig Iver og Foretagelsesaaend i saa Henseende; Planer og Overslag til et Havneanlæg ere tilveiebragte, og indledende Skridt have været gjorte, for at erholde Tilladelse for Kommunen til at optage et Laan til sammes Udførelse. Gjenoptages Udtørningsprojektet eller anlægges Rødby-Bandholm Banen, er der vel altsaa Haab om, at hiin Havn vil blive tilveiebragt.

Om de øvrige Havnes og Bolværkers Anlæg og Vedligeholdelse, fortsatte Opbyggning og Fordybning tør jeg af Mangel paa Sagkundskab ikke yttre mig, men tillader mig kun at udtale som særdeles ønskeligt, at Havnene i Almindelighed fattes istand til at modtage Fartøier af et saa stort Dybtgaaende, som de Øerne omgivende flade Bunde tillade at anløbe deres Udmundinger i Søen, saaledes at Udpramning og den dermed forbundne Omløsning kunde undgaaes. Guldborgsund syd for Nykjøbing er fordybet, men kun til en Dybde af 9 Fod og med et meget bugtet Køb; her burde gøres mere.

Skal imidlertid alle disse deels alt eksisterende deels foreslaaede Befordrings- og Forbindelsesmidler tilfulde svare til deres Hensigt, maa der ogsaa tilveiebringes en langt hyppigere og regelmæssigere Forbindelse ved Dampfartøier, end hvad der nu haves, og det ikke blot med Kjøbenhavn, men ogsaa med vort øvrige Fædreland, især dets vestligere Dele, samt med Udlandet. Medens man fra Kjøbenhavn og saagodt som hele det øvrige Danmark pr. Damp daglig kan komme idetmindste een Gang direkte til Udlandet, kan man her fra

Hollands Bæstfæst ikke komme over Kiel og Hamborg til Udlandet, ja ikke engang til det kun 3 Mil fjerne Rangeland og derfra videre til Tjen, uden at maatte lægge Veien med Dampskib over Korsør; og vil man, naar Jernbanen over Nykjøbing er aabnet, benytte den til Bestfjælland og videre, maa man her fra Stiftet lægge Veien over Rjøge, Roeskilde, Ringsted. Hvorledes dette sidste Savn kunde afhjælpes, f. Ex. ved en Vibane fra Røstved til Slagelse, er her ikke Stedet at omtale. Jeg skal her holde mig til Dampskibsforbindelserne, og da udtale det som en Nødvendighed, at de udvides. Jeg tillader mig i saa Henseende at rette Tanken paa det forenede Dampskibsfelskab. Denne dristige, kyndige og mægtige Forening har saa godt som udelukkende taget Farten paa Derne i sin Haand; den er stærk nok til at udelukke Konkurrence og fjerne Rivaler — f. Ex. den lille Kieler=Baad, som ifjor gik mellem Nakskov, Rangeland og Kiel, hvilken Route derved igjen er ledig; Publikum tør derfor trostigt stole paa, at den vil paatage sig de Forpligtelser, som følge med Magten, og i de ovenantvarende Retninger inddrage Stiftet og navnlig Bestfjælland under en Virksomhed, som Beboerne i mange andre Henseender sætte saamegen Priis paa.

Saaledes har jeg stræbt at give nogle orienterende Bidrag til Besvarelsen af det vigtige Spørgsmaal: Hvorvidt staae Kommunikationsmidlerne i Holland=Falsters Stift i rette Forhold til den hele Udvikling særlig af Algerbruget, og hvorledes kan dette Forhold bedst naaes? — Det staaer nu til de ærede Tilstedeværende at fremme Sagen videre ved fyldigere og mere dybtgaaende Oplysninger og Bemærkninger.

Gad vilde, da der ikke syntes hos Noget af Forsamlingen at være Tilboielighed til at tage Ordet, fremdrage et Punkt, som stod i nær Forbindelse med den foreliggende Sag, for derved muligviis at fremkalde enkelte Ytringer, navnlig Spørgsmaalet om hvorledes man nærmest tænkte sig Midlerne til disse Foretagenders Sværfsættelse tilveiebragt. De betydelige Midler, der udfordredes til Anlæg af Havne og Jernbaner, vilde neppe kunne skaffes tilveie, medmindre der i den Kreds, som nærmest havde Interesse af dem, vistes Over i den Retning.

Hellmann ansaa sig ikke for udstyret med specielt Rundskab til det foreliggende Spørgsmaal, men Sagen forekom ham saa vigtig, at det var ønskeligt, om der skete Udtalelser i forskjellige Retninger. Den ærede Ordfører havde med stor Flid og Omhu samlet alle de foreliggende Momenter, men havde ladet ligge urørt det nu af Hr.

Gad fremdragne Spørgsmaal: Hvad skal der gøres, og hvorved skulle Midlerne staffles tilveie? For et Land som Volland-Falster kom det ikke saameget an paa, at Kommunikationsmidlerne udvikledes saaledes, at de ydede den hurtigst mulige Befordring — dertil var Afstandene for smaae — men paa Grund af den store Udfibning var det vigtigt at faae den lettest mulige Befordring, og i den Henseende maatte Tanken naturligt vende sig til en tidsvarende: ved Hjælp af Damp, eller med andre Ord — BERNBANER. Hvad Midlerne til dette Formaaals Opnaaelse angik, vilde han sige, som han oftere havde sagt: „Hjælp Dig selv, saa hjælper Dig Gud!“ Naar det var Alvor med Ens Stræben mod et bestemt Maal, fandt man ogsaa Midlerne dertil. Det var altsaa BERNVEIE, man trængte til; men da der, efterat det Krøhnkeske Projekt var opgivet, ikke længer kunde være Tale om en direkte Forbindelse med de fjællandske Baner, og da Volland-Falster efter sin Beliggenhed dannede et fuldstændigt Hele udenfor det øvrige Lands Befordringsvæsen, burde man ty til saa billige Veie som muligt, og navnlig anlægge smalsporede Baner. Saadan vilde neppe koste mere, end at de kunde tilveiebringes ved Stiftets egne Midler. Dette var saa rigt, at det ikke kunde være andet, end at de nødvendige Kapitaler maatte være tilstede, naar man vilde søge dem, hvor de vare. En Bane gennem Volland burde ikke gaae den korteste Veie, og for at bringe alle Byerne ind i BERNBANESYSTEMET, vilde Taleren foretrække en ZIGZAGBANE f. Ex. fra Nykøbing over Rysted, Saxkøbing, Røddby og Maribo til Nakskov. Det var vel en stor Omvei at gaae fra Røddby over Maribo til Nakskov, men hvad den Tid angik, en saadan BERNBANEFØRSEL medtog, vilde den dog blive kortere end den, der nu medgik, og en saadan ZIGZAGBANE havde det Fortrin, at den stillede alle Byerne i en ligeberettiget Stilling, og lettede Afbenyttelsen af de nuværende Udfibningssteder.

Profesor **FREDERIKSEN** (Kjøbenhavn): troede ligeledes, at det Spørgsmaal, som nærmest burde diskuteres, var Muligheden af at tilveiebringe bedre Kommunikationsmidler. I den Henseende forekom det ham at ligge nærmest, at fæste Opmærksomheden paa den Dampskibsforbindelse, som gik lige forbi Ærø. Det havde altid forekommet ham meget ærgerligt at see Korsør-Kiel-Dampskibene — dette store Led af Statens Kommunikationsveie — gaae lige forbi, og selv være afskaaen fra al Forbindelse. Hvis der her af sagkyndige Folk blev givet Bidrag til dette Spørgsmaals Behandling, tvivlede han ikke paa, at

dette Forhold vilde kunne forandres. For de nærmest interesserede Kommuner's Regning var der bleven foretagen Undersøgelser, om hvilke Foranstaltninger der krævedes for at kunne benytte den nævnte Forbindelse, og disse havde givet det Resultat, at der for en Udgift af 100,000 Rld. burde i dette Siemed anlægges en Havn ved Spodsbjerg. Taleren havde ikke ventet dette Resultat, da han havde troet, at Dampskibene maatte kunne anløbe Ohnsevig eller Taars. Det var saaledes en betydelig Udgift, der var Tale om, men da der intet forelaa om, at de nærmest interesserede Kommuner vilde — som man pleier at fordre — give et klækkeligt Bidrag, havde Folkethingsmænd, som i den Anledning vare sammen- traadte, ikke troet med Udsigt til Held at kunne sætte sig i Bevægelse. Men saasnart Sagen forelaa saaledes, at Kommunerne i Gjerningen vilde gjøre noget for den, var Taleren overbevist om, at Staten vilde træde til, da den bidrog saa betydeligt til Kommunikationsmidlerne for andre Dele af Landet. Hvad Jernbanespørgsmaalet angik, antog han ikke, at man kunde faae det sjællandske Jernbaneselskab til at fortsætte Banen fra Nykjøbing gennem Volland uden yderligere at forlænge dets Koncession, og det var allerede et meget betydeligt Offer, Staten havde bragt, ved som Præmie for Anlægget af Falsterbanen at give Selskabet 15 Aars Forlængelse af dets Koncession, en Præmie som efter den stedse stigende Trafik repræsenterede en meget betydelig Kapital. Det vilde ikke heller have været forsvareligt at bringe et saadant Offer, hvis det alene var givet for Banen over Falster, men Indenrigsministeren betragtede det tillige som en Præmie for den østjællandske Bane, som han foretrak for en yderligere. Som Sagen nu forelaa, maatte man betragte en Vollandsk Bane for sig som en særlig Bane og undersøge, hvilken Udsigt den havde til at forrente sig. Ligesaa overbevist Taleren var om, at en Bane fra Verne til København vilde kunne forrente sig, ligesaa megen Tvivl havde han om, at et lille Banestykke gennem Volland, betragte for sig, vilde kunne forrente sig. Det var vanskeligt at gjøre nogen Sammenligning med Udlandet, hvor Forholdene vare saa forskjellige fra vore. Den Sammenstilling, som laa nærmest, var med den spanske Bane, og efter Erfaringerne der var der ikke synderlig Udsigt til, at man her skulde kunne opnaae nogen god Rentabilitet. Den spanske Bane havde — saavidt Taleren erindrede — givet en Bruttoindtægt af c. 14,000 Rdlr. og en Nettoindtægt af c. 7000 Rdlr. pr. Miil, og selv om en Bane her kunde lægges for

noget under 200,000 Rdlr. pr. Mil, vilde det ikke blive gode Renter, som derved tilveiebragtes, saameget mere som man ikke her kunde vente nogen gjennemgaaende Trafik, der gav den svenske Bane den største Indtægt. Her var derimod flere Bystationer, og fra disse var Indtægten altid langt større end fra Landstationerne; thi den Industri, som var i Byerne og som var af en anden Bessaffenhed end Algerbruget, benyttede langt mere Jernbanen end Algerbruget, og ved Spørgsmaalet om en Jernbanes Indtægt maatte man derfor nærmest see hen til Byerne, som tillige vare de naturlige Samlingspunkter for Landboerne. En Bane paa Holland burde vistnok gaae midt gennem Den; et Blik paa Kortet forekom ham at vise, at den af Hr. Sellmann foreslaaede Zigzagbane var aldeles upraktisk. Der var dernæst opkastet det Spørgsmaal, hvorfra Midlerne skulde komme. Staten vilde vistnok ogsaa vise sin Interesse for Anlægget og give betydelige Begunstigelser, men paa en 4 pCt. Rente-garanti vilde Regeringen eller Lovgivningsmagten neppe indlade sig. Stiftet maatte — som Hr. Sellmann havde antydnet — væsentligst søge at hjælpe sig selv, og navnlig burde Amtet træde hjælpende til. Der var endnu en tredje Maade, hvorpaa der kunde udrettes noget. Den større Deel af det sjællandske Jernbaneselskabs Bestyrelse betragtede Fælsterbanen som en stor Byrde — hvad den vistnok ogsaa var, saalænge den ikke blev fortsat gennem Holland, hvad Selskabet neppe bekvemmede sig til. Det forekom ham derfor at ligge nær at komme til en Overenskomst med det sjællandske Jernbaneselskab om at overtage Anlægget af denne Bane, og Selskabet vilde vistnok give et klæffeligt Bidrag under en eller anden Form, for at blive fri derfor. Minister eller Rigsdag kunde naturligviis ikke have noget imod, at Selskabet beholdt de 15 Aars Forlængelse af Koncessionen, naar blot det Formaal, hvorfor det erholdt denne Præmie, blev opfyldt. Taleren sluttede med at udtale, at naar denne Sag skulde drøftes med Interesse, var det navnlig de lokale Mænd, hvis Mening man maatte ønske at høre.

Sellmann vilde tillade sig atter at tage Ordet, da de lokale Mænd syntes at vise en stor Ihærdighed i at tie. Ved før at tale om en lokal Bane paa Derne, gik han ud fra den samme Forudsætning som den sidste Taler, nemlig at det Stykke Bane, som det sjællandske Jernbaneselskab havde paataget sig at anlægge paa Fælster, var det en Byrde, som det ved den første Leilighed dertil vilde søge at kaste fra sig, og som bekjendt var den Plan allerede kommen frem

at fæste denne Bane bort mod at bygge en Bane til Kallundborg; men optraadte Stiftet og vilde paatage sig at bygge Banen paa Følster, vilde det vistnok kunne opnaae tilfredsstillende Billaar. Taleren var gaaet ud fra, at det nævnte Banesystem ikke vilde blive bygget af det sjællandske Jernbaneselskab, og at de lolland-følsterste Baner saaledes vilde blive et særligt Banesystem, og under denne Forudsætning var det, han havde meent, at en let, smalsporet Bane passede efter den Færdselsmængde, der kunde antages at komme tilstede. En Jernbane paa Lolland vilde ganske vist ikke strax være et rentabelt Foretagende, ligesaa lidt som Amtsveiene i sin Tid vare det. Den Fordeel, en Jernbane bragte, var ikke altid ligefrem at putte i Kommen, men kom indirekte frem gennem den forbedrede Trafik og den forøgede Om sætning. Selv om Anlægget af Jernbaner derfor ikke var et ligefrem rentabelt Foretagende, var det dog Landets Pligt at drage Fordeel af de Kommunikationsmidler, der hele Verden over betragtedes som nyttige og hensigtsmæssige. Man maatte med Spørgsmaalet om Rentabiliteten heller ikke glemme, at Jernes flade Beskaffenhed vilde gjøre, at et Jernbaneanlæg her i Reglen ikke blev meget kostbart. I Anledning af de fremkomne Indvendinger mod en Zigzagbane bemærkede han, at det altid havde været hans Overbeviisning, at Sidebaner — navnlig Hæstebaner — vare ødelæggende for Hovedbanens Rentabilitet. Vare Sidebanerne Hæstebaner, maatte Hovedbanen ogsaa helst være en Hæstebane.

Justitsraad **Jørgensen** (Følstedgaard): Det var ofte i Jernbanesagen blevet sagt til Lollænderne: „Hjælp Dig selv, saa hjælper Dig Gud,“ men de havde dog havt Grund til at haabe at faae en Jernbane, som satte dem i Forbindelse sydpaa og nordpaa. Dette Haab var blevet noget svækket i den senere Tid ved den Maade, hvorpaa den sydsjællandske Jernbane var projekteret lagt i Zigzag gennem Sjælland og dernæst kun til Bordingborg og ikke til Masnedø, hvor den først vilde naae dybt Vand. Forbindelsen mellem den sjællandske og den følsterste Bane vilde derved blive af en saa slet og vanskelig Natur, at der ikke ret vel kunde være Tale om at forlænge den følsterste Bane gennem Lolland. Hvorledes det var gaaet til, at Lollænderne saaledes vare blevne tagne ved Næsen derved, at den sjællandske Bane ikke skulde gaae længere end til Bordingborg, havde været ham en Gaade. Lollænderne vare efter hans Overbeviisning bedre tjente med, istedetfor Følster-Banen at faae den sjællandske Bane forlænget til Masnedø, saa fik man nok med Tiden lolland-følsterste Baner. Med Fre-

deriksen var han enig i, at Volland ikke kunde være tjent med en Zigzagbane fra Nykjøbing til Næstved, hvor der ikke var dybt Vand og hvortil Opseilingen ikke var god. Foruden med Næstved maatte Banen vistnok staae i Forbindelse med en Sydhavn paa Volland.

Konfuld **Hage** (Næstved) vilde, efter den gjentagne Opfordring til de lokale Mænd om at udtale sig, bemærke, at Vollanderne hidtil havde staaet i den salige Tro, at det var afgjort, at det sjællandske Jernbaneselskab skulde anlægge Banen til Nykjøbing. Den idag fremkomne Oplysning, at der skulde være Tale om at fritage det sjællandske Jernbaneselskab for Forpligtelsen til at anlægge denne Bane, mod at anlægge en Bane til Kallundborg, kom ham derfor meget overraskende; thi vistnok Ingen her havde tænkt sig, at der kunde blive Tale om at fritage det sjællandske Jernbaneselskab for Opfyldelsen af en Forpligtelse, som det, efter saa stærke Kampe paa Rigsdagen, havde paataget sig. For Taleren havde det stedse staaet klart, at naar det sjællandske Jernbaneselskab havde anlagt sin Bane fra et Punkt paa Nordfjorden til et Punkt paa Vestsiden af Falster, laa denne Bane faaledes svævende mellem Himmel og Jord uden at gjøre den fjerneste Nytte, at Selskabet undgaeligt maatte fortsætte Banen gennem Stiftet, det være sig til et Punkt paa Vestsiden eller paa Sydsiden af Volland. Det havde altid staaet klart for Taleren, at fra det Dødblik det sjællandske Jernbaneselskab begyndte at arbejde paa den falsterke Bane, maatte det være de Mænds Sag, som interesserede sig for at faae en Bane gennem Volland, at tage fat for Alvor. Men skulde det blive Tilfældet, at det sjællandske Jernbaneselskab blev fritaget for at bygge den falsterke Bane, vilde Sagen være kommen ind i et nyt Stadium, og Spørgsmaalet om den videre Udvikling af Stiftets Jernbaneforbindelse derved være udført i en overordentlig fjern Fremtid. „Hjælp Dig selv, saa hjælper Gud“, var ganske vist i Almindelighed en fuldgyltig Sætning, men det forekom dog Taleren, at Volland havde Krav paa, ikke udelukkende at skulle hjælpe sig selv. Staten havde anlagt Baner i Fyen, og i Sylland paa Kryds og Ters, ja vilde der endogaa anlægge to Langdebaner, og det sjællandske Jernbaneselskab var ifærd med under Statens Garanti at udvikle Jernbanesystemet paa en for Sjælland ret tilfredsstillende Maade, som imidlertid ikke var tilfredsstillende for Volland-Falster, hvorfra man maatte gjøre en tidspildende Omvei for at komme vesterpaa. Men efterat der var givet Stiftet Udsetelse til, dog at faae lidt Godt deraf, var det uretfærdigt at henvise det til, udelukkende at

hjelpe sig selv. Lolland-Falster havde ligesaa stort Krav som det øvrige Land paa at faae en Jernbane, og skulde det i den Henseende være henviist til egne Kræfter, vilde det aldrig faae nogen ellers ialfald først faa seent, at det øvrige Land i alle Retninger af Udvikling vilde være skreden langt forud. Det forekommer mig derfor — saaledes sluttede Taleren — at vi herovre i enhverformhelst Henseendelse til Regjering eller Rigsdag, som maatte skee, bestemt maae stille os paa det Standpunkt, at vi bede om Statens Hjælp til Udviklingen af vore Kommunikationsmidler ved Hjælp af Damp, det være sig deels ved Jernbaner og deels ved Dampskibe. Forinden det Spørgsmaal er slaaet fast, forekommer det mig, at alle Detailspørgsmaal om Banens Bygningsmaade og Retningslinie maae staae hen som indtil videre uomtalte.

Proprietair **Dreier** (Glostrup) bemærkede til Frederiksen, at han ikke kunde erkjende, at det lille Stykke Bane til Nykjøbing skulde kunne forhindre en Fortsættelse. Det første Skridt maatte altid naturligt medføre et næste, og ethvert lille Stykke Bane indeholdt en Forjættelse om en Fortsættelse. Udsigten for Lolland til at faae en Jernbane vilde derfor fjernes meget, hvis det sjællandske Selstøb blev fritaget for at anlægge Banen fra Gaabense til Nykjøbing. I de Skridt, der gjordes for at fremme Jernbanesagen, burde der derfor lægges Bægt paa, at dette Stykke under ingen Omstændigheder blev opgivet. Hvad Banen gennem Lolland angik, kom det hovedsageligen an paa at bevæge Regjeringen til at lade foretage de fornødne Undersøgelser med Hensyn til dens Retning; det vilde da klare sig, hvilken Retning der var den bedste, og kunde der end være forskellige Meninger om, hvilken Retning man burde vælge, vilde man dog snart blive enig om, hellere at faae en Bane i en mindre god Retning end slet ingen at faae. Tvivl om Rentabiliteten burde ikke træde hindrende iveien, thi Rentabilitet i Ordets sædvanlige Betydning var ikke den, hvorpaa det kom an ved en Jernbane. Begrebet Rentabilitet fik der en ganske anden Udstrækning. Det vilde i høi Grad være en Tilfidesættelse og Uretfærdighed mod denne Deel af Fædrelandet, hvis man vilde henvise den til egen Hjælp, medens man havde været saa rundhaandet mod de andre Dele.

Frederiksen gjorde opmærksom paa, at Et var det, at en privat Mand havde en saadan Plan, og et Andet var det, at Sligt skulde blive sat igjennem. Han troede ikke, der kunde være Tale om, at Lolland-Falsters Interesse i den Grad skulde blive opgivet, som det

vilde være Tilfældet, hvis det sjællandske Jernbaneselskab, uden at Verne her paa anden Maade opnaaede en Fordeel, slap fri for Forpligtelsen til at anlægge en Bane paa Falster. Med Dreier var han enig i, at en mindre god Bane var bedre end ingen. Vanskeligheden bestod i, at det sjællandske Jernbaneselskab var kommet herind, og at der fra Staten var gjort det store Offer af 15 Ar paa dette Punkt. Hvis Staten eiede Banerne i Sjælland, vilde den ganske vist ogsaa anlægge Baner gennem Falster og Volland, thi dette vilde da være et i enhver Henseende forstandigt Anlæg men Vanskeligheden bestod i, at Staten her havde med det sjællandske Jernbaneselskab at gjøre, som det altid var vanskeligt at faae sat i Bevægelse, og som det vilde være dobbelt vanskeligt at faae frem, efter at det havde foretaget den i Selskabets egne Dine overordentlige Anstrengelse at paatage sig Anlægget af en Bane til Nykjobing. En anden Omstændighed, som havde bevirket, at Statsmagten ikke havde fastet Vinene i den Henseende paa Volland, var, at der hervedfra ikke havde tilkjendegivet sig nogen stærk Interesse for at faae en Jernbane. Der havde viist sig stor Interesse for det Krøhnkefte Projekt, men ikke for en særlig Volland=falsterst Bane; hvorimod der i Syl-land og f. Ex. i Holbæk var gjort ganske andre Anstrengelser for at faae en Jernbane. Hr. Hellmann havde ved sine Uttringer neppe tænkt, at Stiftet ganske skulde hjælpe sig selv, men naar Staten skulde gjøre Noget, maatte der forudsættes Interesse derfor, og at den kom frem paa en solid Maade. Aftietegning var vel ikke nødvendig, men Kommunerne burde være beredte paa at yde Hjælp. Til Hellmann bemærkede han, at Vanskeligheden ved Sidebaner laa nærmest i Dampkraftens Kosti-barhed paa saadanne smaa Baner. Disse Vanskeligheder opstod ikke, hvor der var Hestebaner, især saa billige som de her vilde blive; men hertil kom endnu den Eiendomme-lighed, at de to Sidebaner, her skulde være Tale om, kun var een Bane, nemlig fra Vandholm til Maribo og fra Maribo til Rødby.

Hellmann bemærkede, at han stod aldeles udenfor det sjællandske Jernbaneselskab, og naar han havde meddeelt Noget om Forhandlin-gerne der, var det Noget, han havde hørt, men ikke Noget, som havde nogen som helst officiel Karakter. Han havde hørt, at den nævnte Transaktion paatænkte, men han kunde naturligtvis ikke dokumentere det, da han som bemærket stod udenfor al Forbindelse med dette Selskab. Ved at sige: „Hjælp Dig selv, saa hjælper Dig Gud“, havde han naturligtvis ikke villet sige, at de Herrer i Stiftet skulde ude-

lukkende bygge Banen, men kun, at de skulde gjøre det, som var nødvendigt for at danne en Modvægt mod det fuldsfærdige sjællandske Jernbaneselskab, der med sine Privilegier og Baner var istand til at tillægge sine Beslutninger en ganske anden Vægt end et Stift, som i denne Sag stod aldeles urepræsenteret. Man skulde vise, at det var Alvor med Interessen for en Jernbane, ved at træde sammen fra de forskjellige Egne og lade forfatte en Plan til et fuldstændigt Jernbanesystem for Lolland-Falster; man skulde sige, hvilke Offre man vilde bringe og dermed træde op overfor Staten spørgende, hvad den vilde give. Man skulde ligeledes dermed henvende sig til det sjællandske Jernbaneselskab, som ved at paatage sig Anlægget af Banestykket paa Falster havde bragt et saa stort Offer, at det neppe vilde gjøre dette endnu større, ved at forlænge denne Bane.

Konsul **Hage** glædede sig over, at den sidste Taler havde modificeret sine Ytringer om at hjælpe sig selv saameget og ikke længere vilde, at vi selv skulde bygge Banen, men kun at vi skulde hjælpe til. Deri kunde de være enige, men dertil vare Stiftets Beboere og saa villige; de vare villige til at lade foretage Nivellements og Overflag og ligeledes til at tage Deel i Expropriationsomkostningerne. Naar man paa Lolland hidtil Intet havde gjort for at faae Falsterbanen fortsat, laa det udelukkende deri, at de ikke troede, at Tiden dertil endnu var kommen, fordi det sjællandske Jernbaneselskab neppe endnu havde forvundet sin Sorg over at maatte gaae ind paa at bygge dette Banestykke. Man havde troet, at burde give Selskabet Tid til at forvinde sin Sorg, da man uden Imodekommen fra dets Side Intet kunde udrette. For at værgе Beboerne mod den Ubreidelse, Intet at have gjort i denne Sag, vilde han dog anføre, at for 9 Aar siden var der efter Foranledning af lolland-falsteriske Mænd blevet afholdt et Møde i Vordingborg, for at forhandle om Anlægget af en syd-sjællandsk Bane, som meentes at ville gjøre uberegnelig Nytte for Lolland-Falster, og Vidragene til Nivellement af denne Bane kom for endeel fra disse Der, navnlig fra Vestlolland, der dog var den fra Banen længst bortfjernede Deel af Stiftet.

Hellmann var, skjøndt han noget var bleven misforstaaet, glad over at have givet Anledning til, at disse Oplysninger fremkom; hvad der var skeet for 9 Aar siden, kunde man ikke forlange, at Udenforstaaende skulde have bevaret i deres Erindring. Han var ikke af den Mening, at det sjællandske Jernbaneselskab burde have Tid til at funde sig; han troede tvertimod, at det vilde være

høist uheldigt, om Selskabet kom til at bygge dette Banestykke, da det System, som var anvendt i det øvrige Land, var for dyrt for Volland=Jalster; men havde man først begyndt her med dette dyre System, maatte man ogsaa fortsætte.

Sage havde opfattet Udtalelser fra det sjællandske Jernbaneselskab saaledes, at Jalsterbanen skulde være af lettere Konstruktion og derved bortfaldt altsaa denne Indvending. Han maatte fastholde, at den eneste Mulighed for at faae en Bane paa Volland var, at Jalster=banen blev bygget.

Gad troede ikke, at man behøvede at frygte for, at den omtalte Liquidation mellem Jalsterbanen og en nordsjællandsk Bane skulde komme istand. Folk fra det nordvestlige Sjælland vilde ganske vist let kunne tilbyde det sjællandske Jernbaneselskab saadanne Vilkaar, at det gjerne gjorde Byttet, men det vilde vistnok være vanskeligt at faae Statens Samtykke dertil. Man havde en Garanti herfor i Rigsdagen — hvor neppe ret Mange vilde være tilbøielige til at stemme for en saadan Forandring — og ligeledes en Garanti i Regeringen. Selv om Indenrigsministeren, der havde drevet denne Sag igjennem, skulde gaa af, bevaredes der dog en vis Tradition i Ministeriet. Staten havde gjort et overordentlig stort Offer ved at indgaae paa den nævnte Overenskomst med det sjællandske Jernbaneselskab, men den havde ganske sikkert kun gjort det, fordi den meente, derved at komme disse Landsdele tilhjaelp, deels strax og deels ved en eventuel Fortsættelse. Taleren havde været en stærk Modstander af den Retning, den sydsjællandske Bane nu havde faaet, og vilde paa ingen Maade have stemt for den, naar han ikke samtidigt havde kunnet haabe, for en stor Deel at tilfredsstille Volland=Jalster. Staten havde nemlig ikke alene derved paataget sig den overordentlig store Byrde at forlange det sjællandske Jernbaneselskabs Koncession med 15 Aar, men ogsaa den Byrde, at udvide de sjællandske Baner paa en saadan Maade, som Staten neppe burde gjøre hverken direkte eller indirekte. Det forekom nemlig Taleren, at Staten nu ikke vilde kunne vægre sig ved — for at lette Forbindelsen mellem disse Øer og de vestlige Dele af Landet — at søge anlagt en Bane fra Næstved til Slagelse, hvilken ganske vist ogsaa vilde kræve Offre, og noget Vignende vilde stee med Hensyn til det nordvestlige Sjælland. Det var derfor et uheldigt System, man var kommet ind paa ved denne Lov, som Taleren ogsaa bar sin Deel af Ansvar for, da han havde stemt for den; men det havde været et betydningsfuldt Mo=

ment for Mange til at slutte sig til den, at man derved troede at udvikle Kommunikationsmidlerne her i Stiftet. Derfor vilde ikke blot de, som meente, at Systemet for Sjællands Vedkommende var heldigt, men ogsaa de, som meente, at det var uheldigt, være utilboelige til at gaae ind paa Forandringer. Dernes Interesse var ikke bleven tilfidesat af Rigsdagen, men Beboerne herovre burde alligevel gjøre kraftige Anstrengelser for at faae deres Ønsker i den Retning opfyldte. Om man burde søge at faae det sjællandske Jernbaneselskab til at fortsætte Faltsterbanen, eller om man burde danne et andet Selskab, som mod en tilstrækkelig Godtgjærelse kunde overtage det sjællandske Jernbaneselskabs Forpligtelse, skulde Taleren ikke indlade sig videre paa, da det ikke havde stor Betydning, hvilken af disse Veie man gik, naar Jernbanenettet blot blev fortsat.

Kancelliraad **Brücker** troede, at Grunden til, at det Krøhnkeske Projekt i sin Tid vakte saamegen Interesse paa Verne, var den, at man derved troede aldeles at kunne emancipere sig fra det sjællandske Jernbaneselskab, som ved forskellige Veiligheder havde vakt saamegen Animonisitet, at Stemningen var imod det. Skulde det sjællandske Jernbaneselskab imidlertid have Koncession paa Banen i Sydsjælland, havde det vistnok været heldigt, om Banen var kommen til at udgaae fra Ringsted. Ønskeligt vilde det have været, om Regjeringen havde taget Sagen i sin Haand og anlagt Banen i Sydsjælland for Statens Regning, saa at alle de sjællandske Baner kunde, naar Monopolet ophørte, gaae over til at blive Statsbaner. Hvad Bændeforbindelsen angik, oplyste han, at man kun havde tænkt paa at faae Regjeringen til at undersøge, hvorvidt det var foreneligt med Postvæsnets Interesser at sætte Korsør-Kiel Dampskibene i Forbindelse med Langeland, saa at man derigjennem kunde have en let Forbindelse med Kjøbenhavn; men det stod klart for Alle, at det ikke vilde være muligt at faae en Forbindelse mellem Lolland og Langeland tilveiebragt, naar man ikke samtidigt fik anlagt en Havn, der kunde tjene som Nødhavn; thi at etablere et Anløbsted, som ikke til enhver Tid kunne anløbes, var til ingen Nytte. Naar denne Plan af Regjeringen var bleven stempet som hensigtsmæssig, vilde det neppe være vanskeligt at faae de af Kammerraad Grove foreløbigt kalkulerede 100,000 Rdlr. tilveiebragte, idet man forudsatte, at Indtagten af Havnen vilde kunne forrente og amortisere Kapitalen.

Dreier vilde ligeledes særligt henlede Opmærksomheden paa Forbindelsen Lolland-Langeland-Fyen, der endnu stod paa omtrent samme

Standpunkt som for 50 Aar siden. Der var ingen sikker Færdsel mellem Lolland og Langeland uden over Sjælland, og selv om Sommeren kunde det i hele Døgn være umuligt at komme fra Lolland over til Langeland. Dette Punkt maatte man derfor ikke glemme at medtage, hvis man kom til en Beslutning om at gjøre Skridt for Kommunikationsmidlernes bedre Udvikling i det Hele i Lolland-Falsters Stift. Den øvrige Søforbindelse beroede jo paa privat Entreprise, men der var maaskee alligevel Anledning til at ønske en endnu hyppigere let Forbindelse mellem Bestlolland og Kjøbenhavn, end der nu havde, skjøndt det maatte indrømmes, at der i den Henseende i den senere Tid var gjort Fremmskridt.

Ordføreren vilde søge at samle Hovedpunkterne i Discussionen. Denne havde næsten udelukkende dreiet sig om Jernbanerne, saa at Spørgsmaalet om Forbedring af Havne og Veie saagodtsom var traadt i Baggrunden; denne Sag var imidlertid af en saadan Vigtighed for Stiftet, at han haabede, Forsamlingen ikke vilde lade den træde i Baggrunden. Pengevæsnet og Jernbanerne, der vare traadte saameget i Forgrunden, hørte til Stormagterne og havde deres Diplomati lige saavel som disse, og for Rægmænd — hvortil Taleren i dette Spørgsmaal regnede sig — nyttede det ikke at blande sig i den høiere Politik. Han skulde derfor indskrænke sig til at opkafe følgende Spørgsmaal: 1) Bør vi have Jernbaner her? 2) Af hvilken Natur bør de være? 3) Hvem skal anlægge dem? og 4) Hvorfra skulde Midlerne dertil komme? Enhver ansaa det vistnok nu for lige-saa nødvendigt at faae Jernbaner som i sin Tid at faae Landeveie; man vilde ligesaavel trække paa Skulderen af os om 25 Aar, hvis vi ikke havde Jernbaner, som vi nu trække paa Skulderen med Hensyn til Tilstanden for 50 Aar siden. Det andet Spørgsmaal skulde Taleren lade ligge ubesvaret. Hvad det tredie Punkt angik, ansaa han det for høist farligt for Stiftet, selv at anlægge Banerne, hvad enten det anlagde dem som et eget System eller som et Led af Landets øvrige Baner. Om da Staten eller det fjællandske Jernbaneselskab skulde anlægge dem, hørte til la haute diplomatie, som Taleren ikke vilde indlade sig paa; han vilde kun anføre det mærkelige Omflag, der skete i næstsidste Rigsdagsamling, hvor der pludselig blev Stemning for, at Staten skulde tage Deel i den private Industri, efterat man i lang Tid havde havt saameget derimod. Hvis denne Stemning for, at Staten skulde være industriel, imidlertid ikke fremdeles skulde gjøre sig gjældende, maatte det vel være det fjæl-

landske Jernbaneselskab, som man maatte faae til at fortsætte Falssterbanen, for hvis Anlæg det jo ikke uden Lovgivningsmagtens Samtykke kunde slippe. Det store Spørgsmaal var endelig, hvor Pengene skulde komme fra. Det blev en Handel, som i den Henseende maatte gøres, og her maatte man som ved al Handel være meget forsigtig og saameget mere, som der her var Tale om flere Millioner. Kun vilde han sige, at da Lolland-Falster havde deeltaget i Anlægget af alle de øvrige Baner her i Landet, vilde det være meget ubilligt, paa een Gang at kaste hele Byrden ved dets egne Baner over paa det. Han vilde henstille, om Forsamlingen vilde tage de nævnte 4 Punkter som Udgangspunkter ved Afstemningen.

Frederiksen bemærkede med Hensyn til Dampskibsforbindelsen, at han af en Sagkyndig havde hørt, at der ikke var Noget til Hinder for at anløbe Ohnsevig eller Taars. Det var ikke den rette Vei, at gaae til Lovgivningsmagten og forlange, at den skulde gjøre Alt; man maatte selv træde til og gjøre Noget. Han tvivlede ikke paa, at Lolland-Falster vilde have en Jernbane, naar Staten vilde forære Stiftet en saadan, og skjøndt han sølte, hvad der skyldtes Derne, nærede han dog megen Tvivl om, at dette vilde skee. Lovgivningen og Regjeringen sølte ganske vist det Ubillige i, at disse Dele af Landet betalte deres Andeel i Jernbaneanlæggene i de øvrige Dele af Landet, og navnlig vilde de jydsk Folkerepræsentanter gjerne være med til at gjøre Noget til Gjengæld. Men Sagen havde ogsaa en anden Side, nemlig Umuligheden af paa den Maade at vedblive at forøge vor Finantsbyrde. Den sidste Bevilling til Jernbaner i Sylland løb op til $8\frac{1}{2}$ Million, foruden at der endnu var $2\frac{1}{2}$ Million tilbage af den forrige Bevilling. Det var med andre Ord en fortsat Underbalance paa $2\frac{1}{2}$ Million aarlig, en fortsat Forvarrelse af vor Finantsstilstand og en fortsat Synken af Obligationernes Priis. Om man end vilde, kunde man ikke ret vel blive ved at fortsætte denne Vei. Man kunde vel vente Understøttelse fra Statens Side, men det vilde være upraktisk at vente, at Staten skulde bygge en lokal Bane her. Det kunde vistnok heller ikke nytte at henvende sig til det sjællandske Jernbaneselskab. Af de Ansøufelser, der som bekjendt gjorde sig gjældende hos dette Selskab med Hensyn til nye Udvidelser, kunde man slutte, at man ikke fik det til at paatage sig dette Arbeide. Der var derfor neppe anden Udvei, end at begynde Foretagendet som et særligt. For Driftens Vedkommende kunde man vel i sin Tid komme i Forbindelse med det sjællandske Jernbaneselskab. Med Hellmann maatte han ansee det for rigtigt at bygge, før det sjæl-

landske Selskab begyndte; thi vel blev Følsterbanen af lettere Konstruktion end de sjællandske, men dog en langt sværere Bane, end her var nødvendig. Det sjællandske Selskab betragtede den nemlig mere som et Appendix til de sjællandske Baner end som en Begyndelse til lolland-følsterke Baner. Han fandt de af Ordføreren anstillede 4 Punkter for almindelige og at for Dieblisset vilde den meest praktiske Maade at tage Sagen paa være, at danne en Komitee med smaae Midler til sin Raadighed for at sætte Sagen i Bevægelse.

Ordføreren ansaa ikke Vedtagelsen af Resolutioner for nogen heldig Form, og havde kun opstillet de 4 Punkter, fordi der i Programmet var bebudet en Afstemning i Sagen.

Da ikke Flere forlangte Ordet, sluttedes første Behandling af denne Sag, og Mødet udsattes $\frac{1}{2}$ Time.

Kl. 1 $\frac{1}{2}$ gjenoptoges Forhandlingerne og Forsamlingen gik med Administrator Holm som Dirigent over til Forhandlingen af Programets 5te Spørgsmaal:

Er Indførelsen af et Tidelingsystem, omfattende Mønt, Maal og Vægt, ønskelig for Industri og Omsætning, er det franske metriske System i denne Henseende hensigtsmæssigt, eller troer man, at andre Enheder end dette bedre kunne gennemføres?

Det indleddes saaledes af:

Statsrevisor **Marinus Gad**: Det gjør mig ondt, at jeg maa indlede dette Spørgsmaal med at gjøre en Undskyldning for Forsamlingen. Det Spørgsmaal, jeg skal indlede, har nemlig ikke været bestemt for mig. Statsraad, Professor Hummel havde lovet Komiteen at indlede det, og af den Grund havde Komiteen overladt ham fuldstændigt at redigere det. Da han imidlertid ikke er kommen tilstede, maatte Komiteen igaar tage under Overveielse, om man skulde udskyde Spørgsmaalet, eller En af os skulde paatage sig med saa kort Varjel, at faagodtsom ingen Forberedelse var mulig, at indlede Spørgsmaalet. Dette har jeg paataget mig, og jeg maa derfor bede Forsamlingen bære over med mig, naar jeg maa indlede Spørgsmaalet, igunden aldeles uforberedt. Jeg maa saameget mere beklage dette, som Spørgsmaalet jo har to Sider, af hvilke jeg ganske vist tidligere ved forskjellige Leiligheder har havt Grund til at overveie den ene, men af hvilke den anden ligger mig temmelig fjern. Spørgsmaalet indeholder nemlig dels et statsøkonomisk og dels et

teknisk Spørgsmaal. Hvad det sidste angaaer, maa jeg erklære mig temmelig fallit, men jeg skal holde mig til saadanne Punkter deraf, som tildeels berøre det Statsøkonomiske, og hvorom jeg dog troer at kunne have nogen Mening.

Naar den første Deel lyder saaledes: „Er Indførelsen af et Tidelingsystem, omfattende Mønt, Maal og Vægt, ønskelig for Industri og Omsetning?“ skal jeg til Begrundelse af samme tillade mig, for Forsamlingen at fremhæve nogle af de væsentlige og vigtige Fordele, man vil opnaae ved her i Landet at gaae over til et fuldstændigt Tidelingsystem. Den første Fordeel, man vil opnaae derved, er en saadan, som ikke alene findes hos dette System men overhovedet hos ethvert ensartet System. Ikke destomindre er det dog nødvendigt ogsaa at fremhæve dette Fortrin, fordi det System, vi have, saalangt fra er et ensartet System, at det tværtimod kunde tjene som Exempel paa et rigtig uensartet System. Fortrinet ved et fuldstændigt ensartet System er, at man uden nogensomhelst Beregning kan gaae over fra den ene Art af Maal til den anden. Hovedarterne af Maal ere jo „Mønt“ — Maalet for Værdien — „Maal“ — Maalet for Udstrækningen — og „Vægt“ — Maalet for Tyngden. Ved et ensartet System kan man ikke alene, hvad man jo daglig har Brug for, gaae over fra Værdimaalet, Penge, til et andet Maal, men ogsaa fra det ene af hvert af de andre Maal til det andet. Naar man saaledes havde et fuldstændigt ensartet System, hvor hver Tønde var 10 Skjæpper — jeg bruger Benævnelser, vi kjende, uden Hensyn til, om de vilde være passende i et nyt System — og Skjæppen igjen var 10 Kander, og man vidste, at en Tønde Byg kostede 6 Rdlr., vilde man samtidigt dermed uden nogensomhelst Beregning vide, at en Skjeppe kostede 6 Mk. og en Kande 6 Skilling. Var et Lpd. 10 Pd. og et Pd. 10 Lod; og man vidste, at et Lpd. kostede 1 Rdlr. 2 Mk., vidste man samtidigt uden nogensomhelst Beregning, at et Pd. vilde koste 1 Mk. 2 Sk., og et Lod vilde koste 1 Sk. og 2 Ort, hvis det var den næste Enhed. Man vilde ligeledes, naar man havde Brug derfor, kunde gaae over fra Maalet for Udstrækning til Maalet for Vægt. Naar man vidste, at en Tønde af en vis Vare veiede 3 Lpd. 4 Pd., vilde man samtidigt uden nogensomhelst Beregning vide, at 1 Skjeppe veiede 3 Pd. 4 Lod. Heraf vil Forsamlingen see, med hvilken overordentlig Letthed man vilde bevæge sig paa dette Omraade, naar man havde et ensartet System. Det, vi have, er i den Grad uensartet, at næsten alle den

Slags Regnestykker kun af Regnemestre ex professo kunne udføres i Hovedet, saa vidtløftige Beregninger kræve de. En Rigsdaler inddeles i 6 Mk., og hver Mark i 16 Sk. En Tønde i 8 Skp., 1 Skp. i 4 Fdk. og 1 Fdk. i 3 Album. Et Lpd. i 16 Pd., og hvert Pd. i 32 Lod. Jeg nævner Lod, skjøndt vi ved Lov have faaet indført en Tideling af Pundet, thi Lod bruges dog til dagligt Brug. En Favn deles i 3 Alen eller 6 Fod, Foden i 12 Tommer o. s. v. Alt dette er saaledes, at man ikke har den mindste Vettelse, naar man skal gaae over fra det Ene til det Andet; men man maa anstille en temmelig indviklet Beregning. Det er ikke nok hermed; men de samme Benævnelser betyde ofte noget heelt forskjelligt. En Læst deles saaledes i et forskjellig Antal Tønder, efter som Taleren er om Korn, Rask eller Salt, og en Tønde Korn deles atter i 144 Potter, medens en Tønde Brændeviin deles i 136 Potter. Med saadanne Urimeligheder frembringes stor Forvirring. — Et andet Fortrin, som maa nævnes ved Tidelingsystemet, er et Fortrin, som er særligt for dette System, og som man ikke opnaaer, selv om man havde et andet fuldstændig ensartet System, nemlig at man kan anstille hvilke som helst Beregninger med meget stor Letthed. Det ligger deri, at Tidelingsystemet hænger meget nøie sammen med vort Talsystem. Saa snart vi komme paa 10 Enheder, have vi en ny Enhed, og ved 10 Gange denne Enhed atter en ny Enhed o. s. v. Naar vi samtidigt dermed havde den samme Inddeling i Mønt, Maal og Vægt, vilde man med langt større Letthed kunne regne. Denne Letthed fremtræder allerede ved Additionen, hvor man ikke behøver at reducere Skjæpper til Tønder o. s. v., men uden at bryde sig om Benævnelserne blot kan sætte Tallene under hinanden og faae Resultatet ud. Letheden fremtræder paa lignende Maade ved Subtraktion, men i langt større Grad ved Multiplikation og Division. Skal man nu multiplicere 3 Rdlr. 4 Mk. 9 Sk. med 7, maa man først multiplicere 9 med 7 og have Markerne in mente o. s. v., men ved Tidelingsystemet multipliceres blot 349 med 7, og saa har man Resultatet. Et Reguladetri=Stykke med hele eller brudne Tal kan nu medføre store Vanskeligheder, og selv et simpelt Reguladetri=Stykke koster ikke ringe Besvær. Man maa multiplicere, dividere, reducere eller tage i Part i det Uendelige, inden man bliver færdig. Hele denne Beregning stæer derimod paa den allerletteste Maade af Bereden ved Tidelingsystemet; thi saa multipliceres og divideres det samlede Tal uden Hensyn til Benævnelserne, og man behøver ikke at

reducere. Denne Fordeel kan man ikke opnaae ved noget andet System end Tidelingsystemet, ved hvilket der endnu er det Fortrin, at de høiere og lavere Enheder staae i et nogenlunde passende Forhold til hinanden, at der hverken er for store Spring eller for smaae Mellemrum mellem Enhederne. Tænker man sig et System, hvor Enheden er 4, maa man der, for at komme tilstrækkelig høit op, have et stort Antal Benævnelser paa Enhederne, hvad der kan medføre meget Besvær. Er der paa den anden Side for stort Spring mellem Enhederne, danne Folk sig nye Enheder, som f. Ex. ved Inddelingen i Lod, der ikke bruges, for man kommer ned under 4 Lod, idet Folk have Vanskelighed ved at fatte, hvormeget f. Ex. 27 Lod er, og endnu vanskeligere er det at fatte Forskjellen mellem 65 Qvint og 67 Qvint. I begge disse Henseender er Tidelingsystemet et meget godt System; thi naar man aldrig har lavere Enhed end 10, og man har 5 Gange 10, vil den første være 10,000 Gange mindre end den sidste, og det vil være tilstrækkeligt. Naar Enheden derhos ikke er høiere end 10, vil man let kunne bedømme, hvormeget f. Ex. 8 eller 9 af Enheden er.

Man skulde nu synes, at det var i høieste Grad besynderligt, at man ikke tidligere er kommen ind paa Tidelingsystemet. Ja, det er det ogsaa; men deels have disse Fortrin ikke staaet og staae endnu ikke saa klart, som det forhaabentlig vil skee i en nær Fremtid, og deels er det overordentlig vanskeligt, maarsk man først er kommen ind paa Noget, som griber stærkt ind i hele det daglige Liv, at komme bort deraf. Der gjør sig mange Momenter gjældende mod at komme bort fra det Tilvante, saa dette er meget vanskeligt. Det er ogsaa først i den nyere Tid, at man i forskjellige Lande er kommen ind paa Tidelingsystemet. Frankrig kom ind derpaa i Revolutionsperioden, det er senere tildeels blevet indført i forskjellige andre Lande, navnlig i saadanne, der staae i nær Forbindelse med Frankrig. Det er saaledes gennemført i Schweiz, Italien, Spanien og tildeels i Holland og Sverrig. Vi ere endelig ogsaa selv komne lidt ind derpaa, idetmindste bilde vi os det ind, idet der i 1861 er udgivet en Lov, hvorved man meente at indføre Tidelingsystemet for vor Vægt. Denne Inddeling bruges imidlertid saa lidt, at man ofte glemmer, hvorledes den er. Men det er ikke Tidelingsystemet, thi der er ingen Enhed mellem et Centner og et Pund eller mellem et Pund og en Qvint; det er heller ikke Hundredelingsystemet, thi en Qvint er 10 Ort. Naar ogsaa jeg i sin Tid har givet min

Stemme til denne Lov, var det ikke, fordi jeg ansaa den for nogen heldig Lov, men af den Grund, at det System allerede ved Regjeringens Foranstaltning var indført i de andre daværende Landsdele, som man ikke ønskede skulde i den Henseende staae adskilte fra Kongeriget, og dernæst fordi jeg haabede, at det vilde give Impulsen til, at man kom ind paa et gennemgaaende Tidelingssystem. Jeg skal nemlig gjøre opmærksom paa, et foruden at det ikke er et Tidelingssystem, er der en anden Grund, som har maattet virke til, at det ikke har faaet og aldrig vil faae nogen Indgang hos Publikum, nemlig at det er en stykkevis Reform. Jeg skal i Reglen være villig til, naar man vil gennemføre Reformen, at tage Noget ad Gangen; men der er visse Forhold, man ikke kan reformere uden fuldstændig gennemgaaende, thi ellers bringer man kun større Forvirring ind, og gjør ikke Fremstridt men Tilbagegang. At det Nye, som her er bragt ind, kun bringer Forvirring og slet ingen Hjælp, sees let. Naar f. Ex. 1 Pd. koster 1 Rdlr., have vi ikke nogen Mønt, som passer til 1 Quint; en Skilling er nær derved, men passer ikke, og det er kun et Tilfælde, at den er saa nær derved; 1 Rdlr. deles i 6 Mk., men ved Bægten mangler Mellemledet. Da denne Lov, som jeg dengang haabede, ikke har ført til, at man kom ind paa det fuldstændige Tidelingssystem, betragter jeg den kun som en Tilbagegang, der har ført Forvirringen videre. Jeg agter derfor at foreslaae de Herrer, at man skal udtale Ønsket om en fuldstændig og hurtigst mulig Gjennemførelse af Tidelingssystemet.

Det andet Spørgsmaal, som ganske vist ligger mig noget fjernere er: „Er det franske metriske System i denne Henseende hensigtsmæssigt, eller troer man, at andre Enheder end dettes bedre kunne gennemføres?“ Naar dette Spørgsmaal stod aldeles frit, vilde det være et fuldstændig teknisk; men der er ogsaa andre Hensyn at tage, som vel ere tekniske, men af den Art, at jeg har dannet mig nogen Mening derom. For at et System skal kunne være hensigtsmæssigt, er det nødvendigt, at det indeholder Enheder, som man jevnligt har Brug for og som passende kunne danne Grundlaget dels for den store Omfætning og dels for den mindre daglige Omfætning mellem Mand og Mand. Endelig er der Varer, for hvilke man maa have en fiin Maalestof, dels paa Grund af Varernes Bestaaffenhed og dels fordi der kun er Anvendelse for smaae Dele af dem. Man maa altsaa see at faae et System, hvori der er Enheder, som ere passende for de forskjelligs Arter. Det er lige-

ledes onfskeligt, at man faavidt muligt blandt disse Enheder kunde have en iforveien befsjendt Størrelse; thi det gjør Syftemets Indførelfe i Livet ikke lidet lettere, naar man fom Udgangspunkt kan benytte en Enhed, man iforveien kjender. Stode vi aldeles felvftændigt, vilde jeg faaledes foreflaae, at vi, ved at gaae over til Tidelingsfyftemet i Mønt, beholdt Daleren og deelte den i 100 Skilling, thi det vilde være en stor Vettelfe ved den øiebliffelige Gjennemførelfe. Der er imidlertid ikke alene Tale om at finde Noget, fom det i Diebliffet er let at indføre, men tillige om at finde Noget, hvorved man kan lette Forbindelfen med andre Nationer, fom vi jo ikke kunne forefkrive Love, og tillige om at finde Noget, fom vil holde fig i Tidens Løb, faa at man ikke, iftedetfor een Reform og de dermed forbundne Vanfseligheder, fkal faae to Reforme og forøgede Vanfseligheder. Jeg maa derfor for mit Vedkommende befvare dette Spørgsmaal faaledes, at jeg troer, det er henfigtsmæssigt at gaae over til det frantske Syftem. Jeg troer ingenslunde, at de Enheder, der findes, i og for fig ere at foretrække for vore; thi for det Førfte kjende vi dem ikke, og dernæft forekommer det mig, at flere af vore Enheder, f. Ex. Daleren, ere bedre end de frantske. Men det frantske Syftem har paa Grund af den Udbredelfe, det allerede har faaet, og den Tilflutning, der fra theoretift Side er bleven det tildeel — f. Ex. ved den store Møntkonference ifjor i Paris — Udfigt til i en nær Fremtid at blive nogenslunde almindeligt gjennemført, og naar det ffeer, kunne vi ikke holde os tilbage. Vi ere for smaae og have for liden Betydning, hvad Handel, Omsætning og Rigdom angaaer, til at vi kunne undgaae i den Henseende at følge Andre. Jeg vil derfor ogfaa tilraade den ærede Forsamling, at man kom med en Udtalelfe, hvorved man erklærede det for henfigtsmæssigt, navnlig af denne Grund at slutte fig til det frantske Syftem. Der er jo fremkommet forffjellige Indvendinger mod i det Hele at gjøre denne Forandring. Disse Indvendinger ere deels af faadan Art, at de efter min Overbeviisning ikke vife Andet, end at man ikke har opfattet Spørgsmaalet, men deels ogfaa af faadan Art, at de træffe Vanfseligheder, fom virkelig ere tilfede. Men Spørgsmaalet er, om ikke disse Vanfseligheder ere mindre, end Ulemperne ved ikke at faae denne Reform. Man har faaledes fagt, at det vilde være overordentlig vanfskeligt, at faae de nye Enheder ind i Folks Bevidsthed, at felv om man havde en befsjendt Enhed fom Udgangspunkt, vilde det være vanfskeligt at faae de andre Enheder

ind, og endnu mere naar slet ingen af Enhederne er bekjendt. Dette vilde ganske sikkert være en uovervindelig Vanskelighed, saafremt man blev staaende ved en deelviis Gjennemførelse; men saasnart man gik over til en fuldstændig Gjennemførelse, og Folk samtidigt mærkede Fordelene ved Systemet i sin Heelhed, er jeg overbevist om, at Publikum vilde føle sig glad derved og opfordret til at søge at opfatte det nye System, og saa vil denne Vanskelighed inden kort Tid være falden bort. Vi have f. Ex. seet, med hvilken Hurtighed al Kurantberegning forsvandt i Sylland. Man kjendte i den daglige Omsætning mangfoldige Slags Marker, kun ikke den danske Mark eller Rigsdaleren; men da Forholdene stillede sig saaledes, at man søgte sig opfordret til, kraftigt at gaae over det Nye, gik det af sig selv. Naar Folk blive revne med, ved at indsee Fordelene ved det Nye, vil det let gaae. I den af den nedsatte Kommission afgivne Betænkning er der — efter Bladenes Anmeldelse af den — fremkommet flere besynderlige Betæneligheder ved Reformen f. Ex. Hensynet til det store Tab, Statskassen vilde lide. Der er ganske vist mange Forhold, som først efterhaanden kunne bringes i Overensstemmelse med det nye System, og deriblandt ogsaa Beskatningen, men ligesaa vist som man vil stræbe efter, hurtigt muligt at omdanne de Forhold, som knytte sig til de gamle Benævnelser, saa at de passe til de nye, vil man i Virkeligheden ikke i Overgangstiden have saa store Besværligheder, som man synes at forestille sig. Det er klart, at der til foreløbigt Brug maa udarbejdes Reduktions-tabeller, hvoraf man med Lethed kan see, hvormegit en Sum af Rigsdaler og Mark o. s. v. er i det Nye, og man vil derved uden altfor stort Besvær kunne komme over Overgangstiden. Naar man ved en saadan Reduktion faaer Brøkdeler af den laveste Enhed, kan man jo regne Brøker over $\frac{1}{2}$ for $\frac{1}{4}$.

Efter den korte Forberedelse har jeg ikke kunnet gaae dybere ind paa Spørgsmaalet. Jeg skal, begrundet paa denne Udvikling, tillade mig at foreslaae følgende Indstillinger:

1) Forsamlingen anseer det for ønskeligt, at Lidelingsystemet snarest muligt i Danmark gjennemføres i Mønt, Maal og Vægt.

2) Den antager det for rigtigt, at samtidigt det franske System, som har Udsigt til, i en ikke fjern Fremtid at blive almindelig gjennemført, bringes til Anvendelse her i Landet.

Hellmann vilde, da Ordføreren ikke havde havt Veilighed til at samle Materiale i den Retning, og da han var i Usikkerhed om, hvor

Tidelingssystemet var indført, meddele, at, saavidt ham bekendt, det metriske System fuldstændigt er indført i 14 Stater, nemlig Frankrig, Belgien, Holland, Italien, Spanien, Portugal, Brasilien, Grækenland, Pavestaten, Mexiko, Chili, Rygranada, Sydamerikanske Republiker, og deelviis i Sverrig, Schweiz, Baden og det tydske Toldforbund. I England er det tilsladt ved en Parlamentsakt af 1864, og for at fremme Gjennemførelsen er der stiftet to Selskaber til dets Udbredelse, en Fremgangsmaade, som Engländerne jo ere meget stærke i. I Nordamerika blev i 1866 dets Indførelse foreslaaet. I Østerrig er der nedsat en keiserlig Kommission til det metriske Systems Gjennemførelse, ja selv China var stemt herfor. I Rusland har Videnskabsakademiet udtalt sig derfor. Endelig har det internationale Møde i Paris i 1867 — som bestod af Videnskabsmænd fra næsten hele Verden — udtalt: „Tidelingssystemet er af alle almindelig antagne Talsystemer det mest passende for Over- og Underafdelinger i Mønt, Maal og Vægt“; samt: „det metriske Tidelingssystem bør antages for Maal og Vægt paa Grund af dets videnskabelige Basis og dets Lethed og Simplicitet i dets Anvendelse i Videnskaben, Konsten, Industrien og Handelen.“ Om Spørgsmaalet selv havde han ikke speciel Kundskab, men vilde kun udtale, at da enhver Besparelse af Arbeide, aandeligt som legemligt, er det Samme som en Forøgelse af et Lands Velstand, maa det metriske System ogsaa sættes i Klasse med Jernbaner, Telegrafer, Maskiner, Logarithmetabeller m. m., som Nutiden har indført for at fremme Arbeide og spare Tid.

Holten kunde ganske tiltræde Gads Bemærkninger om Tital- og Tidelingssystemet. Han havde ligesaa lidt som Gad kunnet begribe, hvorledes Staten kunde lide Tab i sine Indtægter ved Indførelsen af Tidelingssystemet, men han var heller ikke meget erfaren i Statsøkonomi. Han havde bragt i Erfaring, at hvis vore Inddelinger vare løse og vilkaarlige, var dette tidligere i endnu højere Grad Tilfældet i Sverrig, hvor man havde to Slags Mønt, dels prægede og dels uprægede, kort sagt en umaadelig Forvirring, som man imidlertid befandt sig vel ved. Paa engang blev saa Tidelingssystemet indført, og i utrolig kort Tid har Almuen sat sig ind deri og veed udmærket god Værd om, hvorledes Forholdet er mellem det Gamle og det Nye. Tabet ved de smaa Brøker kommer Konsumenterne og ikke Staten til at betale. I Sverrig maa Konsumenterne f. Ex. altid betale $\frac{1}{2}$ Daler med 35 Ore og ikke med 33.

Han var overbevist om, at saasnart Villien til at indføre det nye System var der, vilde Uleiligheden være overordentlig ringe, og Tabet kun være betydeligt for Konsumenterne.

Ordføreren troede ikke det var muligt at sige, om Tabet ved Brøkerne vilde gaae ud over Producenterne eller over Konsumenterne. I visse Tilfælde vilde det nærmest gaae ud over Forbrugerne, i andre Tilfælde over Producenterne, men Resultatet vilde vistnok i Virkeligheden blive det, at det ikke havde nogen væsentlig Betydning for nogen af dem.

Kandidat **Gigler** gjorde opmærksom paa, at Specien hos os og 5 Francs laa hinanden saa nær, at man maatte kunne lægge den til Grund, hvis man ikke paa engang vilde gaae over til det franske System.

Hermed sluttedes denne Sags første Behandling.

Mødet hævet Kl. 3.

Fjerde Afsnit.

Tirsdag den 15de Septbr. Aften Kl. 6.

Profesor **Holten** holdt et Foredrag over Maskinernes Væsen, hvortil Afdelingen ogsaa stod aaben for Herrer og Damer, som ikke vare Deeltagere i Mødet.

Foredraget var saalydende:

Mine Herrer og Damer!

Det, der karakteriserer vor Tids Industri, er en gennemgaaende Anvendelse af Maskiner, og naar man mindes Forholdene, som de vare for en 40 Aar siden, kan man ikke Andet end undre sig over den umaadelige Udbredelse, Maskinerne have faaet i den Tid, og det ikke blot til at udføre saadanne Arbejder, hvortil der udfordres en større Arbeidskraft, end man bekvemt kunde skaffe tilveie ved mange Menneskers forenede Virksomhed, men ogsaa der, hvor man tilsigter en hoi Grad af Hurtighed eller en hoi Grad af Noiagtighed. Der findes næsten ikke et Industriprodukt, som ikke til sin Forfærdigelse fordrer en eller anden Maskine, og Maskinarbejdet har næsten ganske tilintetgjort Håndindustrien, hvor man ikke kan betragte den Tid, som anvendes i dennes Tjeneste, som aldeles værdiløs, eller rettere som Tid, der vilde være spildt, hvis den ikke havde faaet en saadan Anvendelse. Det, man har formaaet at udrette ved Maskinerne, er saa stort og saa mangfoldigt, at den, som staaer udenfor, kunde fristes til at troe, at der ikke kan stilles nogen Opgave, som man ikke kunde

løse ved Hjælp af en Maskine, og denne Anstuelſe kan ſaa meget lettere opſtaa, ſom de fleſte Maſtiner ere meget indviklede paa ſamme Tid ſom Virkningsmaaden af de deri virkende Krafter ikke ligger klart for Dagen. En ſaa vidtſtrakt Mulighed ſtaaer imidlertid ingenlunde aaben for Maſtinernes Virkſomhed, og hvor indviklede Maſtinerne end kunne være, ſaa ere de Principer, hvorpaa deres Anvendelſe beroer, ſaa meget deſto ſimplere, og jeg ſkal ſtræbe i det Følgende at udvikle diſſe Principer for Dem og derved viſe, hvilken Art af Opgaver det er, Maſtinerne kunne løſe, og hvad der umuligt ved dem kan opnaaes.

Enhver Maſtine, ſammenſat eller enkelt, kan ſiges at beſtaa af tre Dele. I den første virker den arbejdende Kraft, og det er alſaa denne Deel af Maſtinen, der modtager Indvirkningen udenfra. Den anden Deel af Maſtinen forplanter Bevægelsen ved Hjælp af Bægtſtænger, Hjul eller hvad det nu kan være til den tredje Deel, hvor Arbeidet bliver udført. Dette Arbeide være nu, hvordan det vil, en Byrde, der ſkal løſtes, Korn, der ſkal males, et Stykke Metal, der ſkal ſlibes, eller Garn, der ſkal ſpindes, det yttre ſig altid ved en Modſtand, der ſkal overvindes, og jo større denne Modſtand er, jo større Bei der ſkal tilbagelægges trods denne Modſtand, jo større er den Arbeidskraft, der udfordres. For at Maſtinen kan udrette dette Arbeide, maa den arbejdende Kraft paa ſin Side udøve et viſt Tryk paa den modtagende Deel af Maſtinen og bringe denne til under Paavirkning af dette Tryk at bevæge ſig en vis Strækning. Jo større Trykket er, jo større Bei det ſaa at ſige ſkal gjenneſlobe, deſto større er den Arbeidskraft, der maa anvendes for at holde Maſtinen i Gang for at udføre det tilſigtede Arbeide. De Dele af Maſtinen, ſom overføre Bevægelsen fra den modtagende Deel til den arbejdende, hvad Indflydelse have nu de paa Arbeidets Størrelſe? Det er det første Spørgſmaal, ſom maa beſvares, for at man ſkal kunne indſee Maſtinens Væſen og Betydning; men for at ſaae det beſvaret, er det rigtigſt at tænke ſig det arbejdende Tryk blot ſaa ſtort, at det holdt Egevægt imod Arbeidsmodſtanden, det vil ſige ſaa ſtort, at det netop ikke var iſtand til at ſætte Maſtinen i Bevægelse.

Hvor indviklet end Maſtinens Mellemdele ere, hvilke Hjælpe-midler man bruger til at bruger til at forplante Bevægelsen, det være ſig Hjul eller Skruer, det være ſig faſte Legemer eller Bædſter, ſom forplante Kraften, ſaa gjælder under alle Omſtændigheder en og den ſamme Lov, og det er den, at i ſamme Forhold ſom Be-

vægelsen bliver langsommere, i samme Forhold bliver Modstanden, der kan overvindes, større og omvendt. Man kan altsaa løfte en Byrde med saa ringe en Kraft, som det skal være, men med den ufravigelige Betingelse at i samme Grad, som Kraften bliver mindre end Byrden, i samme Grad bliver Byrdens Bevægelse langsommere end Kraftens, og det gjælder altsaa at udfinde, hvad man under denne Betingelse kan vinde ved Hjælp af en Maskine. Et Exempel vil bedst oplyse det. Sæt at man skulde løfte en Byrde paa 1000 Pbd. en Alen, saa er det et Arbeide, man ikke ligesvem kan udføre, da man ikke kan løfte Byrden af Stedet; men deles Byrden i ti ligestore Dele, saa kan det skee, idet man ti Gange efter hinanden løfter 100 Pbd. en Alen. Istedet derfor kan man nu anvende en Maskine, som gjør det muligt med en Kraft af 100 Pbd. at løfte Byrden; men naar man saa med en Kraft af 100 Pbd. har ført den modtagende Deel af Maskinen en Alen frem og altsaa udført det samme Arbeide, som før ved at løfte en Tiendedeel af Byrden en Alen, saa er Byrden kun løftet en Tiendedeel af en Alen, og det samme Arbeide maa altsaa ligesom før udføres ti Gange efter hinanden for at faae det hele Arbeide udført. Hvad er der altsaa ved Maskinen vundet i Arbeidskraft? Intet, aldeles Intet; men det er gjort muligt for et Menneske at udføre dette Arbeide, som han, hvis Byrden ikke kunde deles, umuligt kunde udføre uden Hjælp af Andre. Men ved dette Exempel have vi endda fremstillet Maskinerne i et altfor gunstigt Lys; thi man maa indrette Maskinerne, som man vil, saa er der altid ved dem en eller anden Hindring at overvinde som Gnidningsmodstand, Modstand mod Boining af Tov eller Remme, Modstand af Luft eller Vand, hvori Bevægelsen foregaaer, og tager man Hensyn til disse Hindringer, saa viser det sig, at Maskinerne altid forarsage et Tab af Arbeidskraft, det vil sige, at en Deel af den arbejdende Kraft gaaer tilgrunde ved at overvinde Hindringerne mod Bevægelsen, og det nyttige Arbeide bliver altid mindre end det anvendte. Naar man nu, uagtet dette reelle Tab i Arbeidskraft, dog anvender Maskiner, er det af flere Grunde. Deels kunne Naturens Kræfter anvendes langt billigere end Menneskers og Dyr's under de forhaandenværende Forhold, deels kunne Maskinerne frembringe et mere nøiagtigt udført og derfor mere værdifuldt Produkt, og endelig kan man ved Maskinarbeidet spare al den Tid, som bruges til at see sig for, til at tænke sig om. Ved Syning f. Ex. kommer det ikke an paa Arbeidskraftens Størrelse, men Stingene maae være lige lange, og hvis man vilde

føre Naalen med den største Hastighed, man kunde tilveiebringe, kunde dette umuligt passeres. Ved Symaskinen er al den Omhu, som skal anvendes paa at gjøre Stingene lige lange, een Gang for alle nedlagt i Maskinen, og hvor hurtigt man end lader den løbe, udmaaler den sine Sting lige nøiagtigt.

Saalænge vi betragtede den stillestaaende Maskine, fandt vi en fuldstændig Righed imellem det Arbeide, der virkede paa den, og det, den udførte; men Righeden hører op, saasnart Bevægelsen begynder, da saa Hindringerne først faae deres Indflydelse. Det Tab i Arbeidskraft, Maskinens Brug medfører, synes nu at høre ganske under Tilfældighedernes Omraade, hvorved der fremkommer et Indtryk af Vilkaarlighed, som man ellers ikke er vant at træffe ved Naturen og dens Kræfter; men det viser sig ogsaa, ved en nærmere Undersøgelse af Tabet, at Maskinens Betydning først kan opfattes klart, naar Tabets Bestaafenhed er bleven oplyst.

Betragte vi nærmest den Hindring for Bevægelsen, som er den meest uundgaaelige og som ved de allerfleste Maskiner forvolde det største Tab, nemlig Gnidningsmodstanden, saa fremkommer den derved, at Ujevnhederne paa to Flader, som bevæge sig i Berøring med hinanden, gribe ind i hinanden, og man stræber at formindske den deels ved at jevne Overfladen, deels ved at udfylde Ujevnhederne med Smørelse. Paa ingen som helst Maade kan Gnidningsmodstanden foraarsage en Bevægelse men kun hindre den; men Noget kan den dog frembringe. Det er bekjendt nok, at vilde Folkelag skaffe sig Ild ved hurtigt at gnide to Stykker Træ imod hinanden. De Eldre iblandt de Tilstedeværende, som mindes den Tid, da de simplere Vogne kun havde Træaxler, som bleve smurte med Tjære, ville ogsaa erindre, at der ikke sjældent ved hurtig Rjorsel gik Ild i en Vognaxel, og endnu hænder det vel af og til, at der gaaer Ild i en Mølleaxel, naar Vinden dreier den for hurtigt; men vi behøve ikke at indskrænke os til at betragte saa overordentlige Virkninger, det kan vel antages som almindelig bekjendt, at to Legemer opvarmes, naar de gnides imod hinanden. Gnidning frembringer Varme; men Spørgsmaalet er, i hvad Forhold den frembragte Varme staaer til Gnidningsmodstanden. Det var en tydsk Læge, Dr. Meyer i Heilbronn, der først udtalte det rette Forhold fra et theoretisk Standpunkt, men det var den danske Stadsingenieur Golding, som kort efter, uden at kjende Dr. Meyers Udtalelser, støttede den samme Anskuelse ved Forsøg, og denne Anskuelse er den, at den ved Gnidningsmodstanden frembragte Varme netop er det

tabte Arbeide, som er kommet frem i en anden Form, saa at der igrunden, fra Naturens Side seet, aldeles Intet er gaaet tabt. Men skal denne Anstuelse virkelig godtgjøres, saa maa det være ved en stor Mængde forskjelligartede Forsøg, og saadanne ere deels anstillede af Colding, deels af Engellænderen Soule og Flere. Før jeg meddeeler Resultaterne, skal jeg blot bemærke, at man ved en Arbeidsenhed forstaaer det Arbeide, der behøves for at løfte et Pund en Fod, ved en Varmeenhed, den Varmemængde, som behøves for at opvarme et Pund Vand en Grad. Resultaterne af Forsøgene, som ere anstillede paa forskjellige Maader, ere nu følgende. Den ved Gnidningen frembragte Varmemængde beroer aldeles ikke hverken paa Gnidningsmodstandens Størrelse eller Bevægelsens Hastighed eller Beskaffenheden af Legemer, som gvides imod hinanden, men alene paa det Arbeide, som har været anvendt paa at overvinde Gnidningsmodstanden. Soule, som deels lod Zern gnide mod Zern, deels Messing mod Vand, deels Messing mod Olie, deels Zern mod Kvægsolv, fandt under alle disse Forhold, at der for at frembringe en Varmeenhed maatte anvendes en Arbeidskraft af 1350 Arbeidsenheder. Tænker man sig et Kar fyldt med Vand, hvorigjennem der gaaer et kogleformigt Zernrør, og at der i dette passer en rund kogleformig Åge af Træ, som kan dreies ved Hjælp af et Haandtag, saa kan man ved at trykke Trækeglen ind i Røret gjøre Gnidningsmodstanden saa stor, som man vil, og da ved at dreie Reglen rundt opvarme Vandet. Behøvedes der nu en Kraft af 30 Pund for at dreie Haandtaget, og dette havde en Længde af lidt over 15 Tommer, vilde der behøves 240 Arbeidsenheder for at dreie Reglen een Gang rundt, og ved 45 Omdreiningen vil der frembringes otte Varmeenheder. Rummede Karret 80 Pund Vand, vilde der behøves 450 Omdreiningen for at faae Vandet opvarmet een Grad, og 45000 for at faae det bragt i Kog, affeet fra den Varme, som vilde tabes til Omgivelserne. For en Arbeider vilde der da fordres noget over 33 Timers Arbeide, men anvendte man en arbejdende Maskine paa fire Hestes Kraft, vilde man kunne naae det efter lidt over $1\frac{1}{2}$ Times Forløb. Man har virkelig foreslaaet en saadan Maskine til at frembringe Varme med, hvorvidt den er hensigtsmæssig, skulle vi senere omtale.

Den omtalte Lov, at det tabte Arbeide gjenfindes i den frembragte Varme, tør imidlertid ikke indskrænkes til det Arbeide, som tabes ved Gnidningsmodstanden, men maa, naar det skal være en virkelig Naturlov, kunne udstrækkes til ethvert Forhold, hvorved Ar-

beide gaaer tabt. Det er saaledes bekjendt, at Luften oppvarmes, naar den sammentrykkes, og derpaa grundede sig det for 50 Aar siden temmelig almindelig anvendte men snart forfastebe Compressionsfyrtøi. Soule har nu ogsaa maalt baade den Varme, der blev frembragt ved Luftens Fortætning, og det Arbeide, som dertil behøvedes, og han fandt, at for hver 1350 Arbeidsenheder, som vare anvendte, blev der frembragt een Varmeenhed, altsaa det samme Tal som før*). Han pressede ved Hjælp af en Pumpe Vandet igjennem snevre Rør, hvor det dels har en Guidningsmodstand at overvinde, dels støder an imod Rørvæggens Ujevnheder, og han fandt, at for hver 1350 Arbeidsenheder, som tabtes, blev der frembragt een Varmeenhed. Forsøgene have altsaa været anstillede paa høist forskjellige Maader med høist forskjellige Modstande at overvinde, og dog alle ført til det samme Resultat, og man kan derfor betragte det som godtgjort, at der, hver gang et vist Arbeide gaaer tabt, fremkommer en dertil svarende bestemt Varmemængde. En yderligere Bekræftelse paa denne Lov skulle vi senere omtale.

Det er imidlertid en bekjendt Sag, at man ved Varme kan frembringe Arbeidskraft; alle vore Dampmaskiner ere jo Exempler derpaa. Hvis nu virkelig den Varme, som fremkommer ved Tab af Arbeide, er fuld Erstatning for Tabet, er det samme Arbeide kun i en anden Form, saa maatte den frembragte Varme jo netop være tilstrækkelig til igjen at frembringe den tabte Arbeidsmængde, og dette maatte godtgjøres ved Forsøg. Allerede forlængst har man nu vidst, at en sammentrykket Luft, som man lader strømme ud i Atmosfæren, derved affjøles, og det endogsaa saa stærkt at de Vanddampe, den indeholder, tildeels fortættes ved Kulden, saa at Luften bliver uigjennemsigtig af Taage. Det Arbeide, den udstømmende Luft har at udføre, er at drive Atmosfæren tilbage; men det, der stod tilbage at finde, var Forholdet imellem den Varme, Luften har tabt, og det Arbeide, den har udført. Ogsaa dette har Soule oplyst ved Forsøg, idet han lod sammentrykket Luft drive Vandet ud af en i Vandet nedsenket Klokke, hvor han da ved Thermometeret kunde bestemme den Varmemængde, Luften havde tabt, og det var let af Vandets Tryk at beregne det udførte Arbeide. Resultatet blev, at for hver Varmeenhed, Luften tabte, var den istand til at frembringe 1350 Arbeidsenheder, netop det samme Forhold som før blev fundet ad modsat Veie, og det er saaledes beviist, at det Arbeide, som ved en

*) Her tages iffe Hensyn til de yderst smaae Forskjel, som have viist sig ved de forskjellige Forsøg.

Maffine paa en eller anden Maade gaaer tabt, fra Naturens Standpunkt fuldstændigt erstattes ved den frembragte Varme, det vil sige, at denne igjen vilde være istand til at frembringe det tabte Arbeide.

Lad os nu anvende disse Forhold paa vore Dampmaskiner, hvor Arbeidskraften frembringes ved Varmen. Man kunde her let fristes til at gjøre følgende Beregning. Ved mangfoldige Forsøg er det fundet, at et Pund gode Kul ved at forbrændes frembringer 7000 Varmeenheder, hver Varmeenhed er istand til at frembringe 1350 Arbeidsenheder, og man maatte altsaa ved at brænde et Pd. Kul under Dampkedlen kunne frembringe en Arbeidskraft af 7000×1350 eller 9450000 Arbeidsenheder, hvorfra man da rigtignok maatte regne, hvad der tabes ved Gnidningsmodstanden. Man maatte da, affect fra dette Tab, med et Kulforbrug af 1 Pund i Timen kunne holde en Dampmaskine paa omtrent $5\frac{1}{2}$ Hestes Kraft igang, men et saa gunstigt Resultat er man aldeles ude af Stand til at opnaae. Under de gunstigste Omstændigheder maa man i det mindste gjøre Regning paa et Kulforbrug af $4\frac{1}{2}$ Pund for hver Hests Kraft i Timen, saa at det, man kan naae, er omtrent 25 Gange mindre end det, vi fandt ved ovenstaaende Beregning. Denne Beregning er imidlertid ganske urigtig, idet den gaaer ud fra den Forudsætning, at al den Varme, Dampen har modtaget i Kedlen, bliver benyttet i Maskinen til at frembringe Arbeidskraft, men det er langt fra at være Tilfældet. Dampen har tilendebragt sin Virkning i Maskinen, naar den har drevet Stemplet igjennem Cylinderens Længde, den føres da ned i Fortætteren, men indeholder, idet den forlader Cylinderen, endnu den allerstørste Deel af den Varme, den bragte med sig til Cylinderen. Ved forskjellige Forsøg over Virkningen af Dampmaskiner har man, saa vidt det under saa vanskelige Forhold var muligt, bestemt den Varmemængde, Dampen førte med sig ind i Maskinen, og den, den førte med sig fra den, og tillige maalt det af Maskinen udførte Arbeide, og Resultatet var, at Dampen for hver Varmeenhed, den taber, frembringer en Arbeidskraft af 1350 Arbeidsenheder. Igjen det samme Tal!

Da nu Dampmaskinernes Virkning saaledes er bestemt, saa kunne vi vurdere den før omtalte Maskine, ved hvilken Arbeidskraften skulde frembringe Varme. Ved at forbrændes under Dampkedlen frembringer et Pund Kul i det højeste 384000 Arbeidsenheder, ved denne Arbeidskraft vilde man være istand til at frembringe 870 Varmeenheder, medens det ene Pund Kul ved sin Forbrænding

frembringer 7000 Varmeenheder, og der kan altsaa aldrig være Tale om at bruge Dampkraft til paa denne Maade at frembringe Varme.

Vi kunde hermed slutte denne Oversigt, hvis der i de senere Aar ikke var bragt en ganske anden Naturkraft i teknisk Anvendelse, nemlig Elektriciten. Om dennes gaadefulde Væsen skal jeg her ikke tale nærmere, men blot minde om, at dens Anvendelse er indskrænket til den i den Form, hvori den kaldes elektrisk Strøm, i hvilken Tilstand den gennemløber Lederne med en overordentlig stor Hastighed og frembringer høist forskjelligartede Virkninger. Gennemløber den en Vædske, bliver denne adskilt i sine kemiske Bestanddele, og derpaa beroer dens Anvendelse til Galvanoplastik, til galvanisk Forgyltning og Forsølning. De Ledere, som den gennemløber, opvarmes af den, derpaa grunder sig dens Anvendelse til det elektriske Lys, idet to Kulspidser, som staae tæt overfor hinanden, komme i meget heftig Glødning, naar der gaaer en elektrisk Strøm imellem dem. Vedes den omkring et Stykke Jern, bliver det til en Magnet, og derpaa grunder sig dens Anvendelse til de elektriske Telegrafer eller, som man har forsøgt, dens Anvendelse til ved Elektromagneternes indbyrdes Tiltrækkninger og Frastødninger at frembringe en bevægende Kraft.

Den elektriske Strøm kan frembringes paa mange forskjellige Maader, hvoraf dog kun to egne sig til praktisk Brug. Den ældste af disse er ved de galvaniske Apparater, der i det Væsentlige bestaae af en Zinkplade og en Plade af et andet Metal, som ere nedsænkede i en eller anden Vædske. Forbindes disse to Metaller ved en Metaltraad, bliver denne tilligemed det omtalte Apparat gennemløbet af en elektrisk Strøm. Saa snart denne begynder, adskilles Vædsken i sine Bestanddele og en af disse vil gaae i Forbindelse med Zinket, som derved opløses i Vædsken. Den fremkommer altsaa kemiske Virkninger i Apparatet, men ved de fleste kemiske Virkninger frembringes der Varme. Paa samme Tid frembringer den elektriske Strøm Varme i det hele Kredsløb, og nu er det godtgjort ved mange Forsøg, at den hele Varmemængde, Strømmen frembringer, netop er lig den Varmemængde, den i Apparatet foregaaede kemiske Virkning vilde frembringe. Her frembringes altsaa den elektriske Strøm paa Beføstning af Zinket og den Vædske, der anvendes til Apparatet. Bestaaer dette af Zink og Kobber sænkede i fortyndet Svovlsyre, vil der for hvert Pund Zink, der opløses, frembringes 554 Varmeenheder i Kredsløbet, men til at opløse et Pund Zink hører der lidt over 2 Pund Svovlsyre.

Paa en heel anden Maade kan man frembringe den elektriske Strøm, idet man nemlig i Nærheden af stærke Magnetpoler dreier en Age, hvorpaa der er anbragt Bernylindre, som ere omviklede med Kobbertraad, der atter er overspunden med Silke; den nærmere Indretning af disse saakaldte magnetoelektriske Maskiner behøve vi ikke her at gaae ind paa, men blot angive, at, naar man bruger Maskinen til at frembringe den elektriske Strøm, fordres der mere Kraft til at dreie den, end naar den ingen Strøm frembringer, saa at Strømmen her er frembragt ved tabt Arbeidskraft. Men Strømmen frembringer atter Varme, og Soule har ved Forsøg viist, at for hver Varmeenhed, der frembringes i den magnetoelektriske Maskines Leder, maa der anvendes en Arbeidskraft af 1350 Arbeidsenheder. Altsaa ogsaa her, hvor Forholdene ere saa forskjellige fra de før omtalte, komme vi til det samme Tal.

Nu fremstaaer naturligt det Spørgsmaal, hvilken af de to Maader at frembringe den elektriske Strøm paa, er den billigste, og dette Spørgsmaal kan let besvares. Skulde den elektriske Strøm være saa stærk, at den hvert Minut frembragte $21\frac{1}{2}$ Varmeenhed, maatte der paa den magnetoelektriske Maskine anvendes en Arbeidskraft af 28800 Arbeidsenheder eller een Hests Kraft og dertil vilde behøves, lad os sige, 8 Pund Kul i Timen. For at frembringe den samme Strøm med det før omtalte galvaniske Apparat, maatte der i hver Time opløses $2\frac{1}{2}$ Pund Zink, dertil vilde bruges omtrent 5 Pund Svovlsyre, og det dannede Zinkvitriol er uden al Værdi. Der kan altsaa ikke være Tvivl om, hvilket der er det billigste.

Der indtræffer nu den ret mærkelige Omstændighed, at naar man leder en galvanisk Strøm ind igjennem en magnetoelektrisk Maskine, men i modsat Retning af den Strøm, Maskinen ved sin Omdreining frembringer, saa vil denne Strøm dreie Maskinen rundt og kan altsaa frembringe en Arbeidskraft, og man har paa mangfoldige Maader stræbt at anvende den i Praxis, i hvilken Henseende den vilde have mange Fortrin for Dampmaskinerne; men alle disse Forsøg ere strandede paa den Omstændighed, at den galvaniske Strøm er altfor kostbar. Det vilde, som vi ovenfor have viist, være langt billigere at frembringe Strømmen ved en magnetoelektrisk Maskine; men derved indtræffer en Vanskelighed. Man vil frembringe en Arbeidskraft og behøver dertil en elektrisk Strøm; denne skal frembringes af en magnetoelektrisk Maskine, men til at bevæge den, behøves der en Arbeidskraft. Skal der være Mening i den hele Anordning, saa

maa den magnetoelektriske Maskine fordre mindre Arbeide end det, der frembringes af den elektromagnetiske; men er det Tilfældet, saa maa et mindre Arbeide kunne frembringe et større, hvad man aldrig har oplevet. Hvis det modsatte var Tilfældet, gjorde man bedre i at anvende den oprindelige Arbeidskraft ligesvem til at udføre det endeligt tilsigtede Arbeide. Eller, naar vi see Sagen fra en anden Side: anbringer man paa samme Axe to magnetoelektriske Maskiner af samme Indretning, saa kan den ene tjene til at frembringe Elektricitet, som ledes ind i den anden og der frembringer bevægende Kraft, som, hvis denne bevægende Kraft skal medføre nogen praktisk Nytte, maa være stærk nok til at bevæge den hele Dobbeltmaskine; men dette er et perpetuum mobile, hvis Mulighed man er forpligtet til at betvivle saalange, til den skulde blive beviist, hvad der er saa usandsynligt, at det maa betegnes som umuligt. Som Følge heraf er der ingen Sandsynlighed for, at Elektromagnetismen skulde nogenfinde komme til at spille en Rolle som bevægende Kraft, medens Magneto-electriciteten mere og mere synes at ville erstatte de galvaniske Apparater.

Samle vi nu til Slutning alt det Fremsatte sammen til eet Resultat, saa bliver det følgende. Den samme Arbeidskraft, som anvendes til at sætte en Maskine i Bevægelse, frembringes atter af Maskinen, dels i Form af Arbeidskraft, dels som Varme, dels om man vil som kemisk Virkning, og Maskinen maa have hvilken Indretning som helst, bruge hvilket som helst Naturkræfter, den udretter ikke Andet end omflytte disse fra et Sted til et andet, den kan Intet frembringe og Intet tilintetgjøre.

Derefter foretoges anden Behandling af Programmets tredje Spørgsmaal.

Sad var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til en Resolution i Sagen:

„Mødet bemyndiger Bestyrelsen til at virke for Udarbejdelsen af en omfattende Beretning for Alle og Enhver om Benyttelsen af forskjelligt Affald fra Industri og Huusholdning, hvorved der fortrinsviis tages Hensyn til det Affald, som forekommer her i Landet. Det opfordrer den tillige til at søge Arbeidet understøttet saaledes fra forskjellige Sider, at det kan sælges for en særdeles billig Priis og tjene som Veiledning for Menigmand.“

Dirigenten oplyste, at Mødets Bestyrelse ikke havde troet at turde vægre sig ved at paatage sig det omhandlede Hverv, da den ikke saae, at Mødet ret vel derom kunde henvende sig til nogen Anden. Bestyrelsens Opgave blev naturligviis ikke, selv at frembringe Arbeidet, men deels at søge at finde en Mand, der kunde paatage sig Udarbeidelsen, og deels at søge at skaffe de nødvendige Midler.

Da Ingen ønskede Ordet, fattes Forslaget under Afstemning og vedtoges enstemmig.

Femte Møde.

Onsdagen den 16de Septbr. Formiddag Kl. 9.

I Mødet foretoges anden Behandling af Programmets 5te Spørgsmaal.

Holm var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til en Resolution i Sagen:

1) „Forsamlingen anseer det for ønskeligt, at Tidelingsystemet snarest muligt i Danmark gennemføres i Mønt, Maal og Vægt.

2) Den antager det for rigtigt, at samtidigt det franske System, som har Udsigt til en ikke fjern Fremtid at blive almindelig gennemført, bringes til Anvendelse her i Landet.“

Forslagets to Dele fattes hver for sig under Forhandling og paafølgende Afstemning, og bleve begge uden Forhandling enstemmig vedtagne.

Den sidste Forhandlingsgjenstand var anden Behandling af Programmets fjerde Spørgsmaal.

Holten var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til en Resolution i Sagen:

„Forsamlingen udtaler: 1) At Kommunikationsmidlerne i Volland-Falsters Stift ikke staae i rette Forhold til den hele Udvikling, særlig af Algerbruget, og forventer, at Landeveislignierne udvides, og at endeel af Biveiene forbedres, saa og at Havnene fremdeles udvides og forbedres, og at der tilvejebringes en hyppigere og regelmæssigere Dampskibsforbindelse saavel med Udlandet som Indlandet, navnlig med Vangeland, Fyen og Rigets vestlig liggende Dele.

2) At Holland er berettiget til at erholde ved Statens Mellemkomst en Jernbane uden at bringe større Offre, end andre Provindser have bragt til lignende Viemed."

Forlagets to Punkter fattes hver for sig under Forhandling og paafølgende Afstemning, og bleve begge uden Forhandling enstemmig vedtagne.

Tilly foreslog at give den vedtagne Resolution særlig Betydning og Livskraft ved at vælge nogle Mænd, som Forsamlingen overdrog det Hverv at virke for dens Gjennemførelse.

Dirigenten bemærkede, at et saadant Valg ialfald ikke kunde skee i nærværende Møde, og at det neppe var Industrimødets Op-gave at vælge Udvalg, der skulde søge at forbedre Kommunikationsmidlerne i Holland=Falster Stift.

Tilly frafaldt derefter sit Forslag.

Sellmann oplyste, at Komiteen havde diskuteret det Spørgsmaal, hvorvidt man skulde søge at give de her fattede Resolutioner den fornødne Bægt ved en Henvendelse til rette Vedkommende. Komiteen agtede at tilstille de forskjellige Ministerier, som vedkommende Sager forterede under, Exemplarer af den trykte Beretning om Forhandlingerne, men havde ikke anseet det fornødent, at man ved Amendements til de vedtagne Resolutioner fikke sig, at Resolutionerne kom vedkommende Autoriteter ihænde. Han vilde fraraade Forsamlingen at misbruge sin Myndighed ved at gjøre noget positivt Skridt i en Sag, som udelukkende vedrørte en enkelt Provinds.

Hermed sluttedes Mødet.

Sjette Møde.

Torsdagen den 17de Septbr. Formiddag Kl. 9.

Holten var Dirigent og meddeelte paa Komiteens Vegne, at der i Lokalet laa et Exemplar af „Dags-Telegrafen“, som af Redaktionen hver Dag velvillig blev tilstillet til Afbenyttelse af Industrimødets Medlemmer.

Til Forhandling forelaa Programmets sjette Spørgsmaal:

„Paa hvilket Standpunkt staaer for Tiden den Uddannelse, der i Kjøbenhavn og Landets øvrige Kjøbstæder gives den Industrielle, og hvad kan der gøres for at ordne og udvikle denne?“

Konstdreier **Schwarz**: Enhver af Dem, mine Herrer, vil indrømme, at der over den hele civiliserede Verden i stedse voxende Grad er skeet og skeer overordentlige Fremfskridt og det ikke alene i Retning af komplicerede Maskiner men næsten i de allerflestes Grene af Industrien, idet der allevegnefra fremkommer Fabrikater, der forene en overordentlig Priisbillighed med Hensigtsmæssighed og Smagfuldhed, ja ofte bære Præg af virkelig Genialitet. Enhver Industriel i vort lille Land maa indrømme, at det koster Anstrengelser, naar man, for at følge med Udlandets Frembringelser, maa stræbe at give sine Fabrikater de nævnte Egenskaber, især naar man ikke alene vil indskrænke sig til at efterligne de Andres Ideer og Opfindelser, men vil give sin Virksomhed den Selvstændighed, der vidner om egen indre Dygtighed.

Hvis vi opkastede det Spørgsmaal, hvad betinger i væsentlig Grad de store Fremfskridt, der allevegne skee, maa Svaret upaatvivleligt være, at de betinges først af, at Theori og Praxis ere saaledes forenede hos Fabrikanten, at han med Dygtighed, Intelligents og Driftighed forstaaer at lede Arbeidet paa rette Maade, og dernæst af den Duelighed og Tilvanthed, som den egentlige Arbejder gennem Arbeidets Deling kommer i Besiddelse af. Jeg skal indrømme, at mange andre Ting ogsaa ere betydningsfulde Faktorer; men vi have jo her alene med de personlige Egenskabers Indflydelse at gjøre, og det er desuden netop de før nævnte Egenskaber hos Individet, der ofte blive den Hæftestang, som bortrydder, hvad man saa tidt er tilbøielig til at see som Hindringer for Udviklingen. Naar det f. Ex. ofte nok er sagt, at Forholdene ikke her i Landet egne sig for storartet industriel Udvikling, er der maaskee noget Sandt deri, men vi see dog, at Dygtigheden, Intelligentsen og Driftigheden har bragt det dertil, at der nu paa private Værfter her med Fordeel bygges Jern=Dampffibe lige saa vel som i England. Naar man har sagt, at Industrien mangler Kapital, da troer jeg ikke det gjælder der, hvor de nævnte Egenskaber ere tilstede, thi de indgyde altid den rette Tillid.

Der er neppe nogen Green af Industrien, hvor ikke Theorien og den videnskabelige Forskning har gjort sin Indflydelse gjældende, være det sig gennem Mathematiken ved Beregninger, eller gennem Physiken ved Anvendelse af Naturlovene, eller gennem Chemien ved Undersøgelser af Stoffernes Sammensætning, eller gennem Konsten ved Studier af det Skønnes Begreb. Dette Komplex af theoretiske

Kræfter er stillet til den Industrielles Naadighed, naar han er dannet og dygtig nok til at benytte dem, og disse Kundskaber maa han i større eller mindre Grad benytte, naar han vil følge med.

Opgaven for den Industrielle maa altsaa være, ved Siden af det Praktiske at tilegne sig saamange af disse Kundskaber som muligt, og, hvor hans egne Kræfter alligevel ikke strække til, søge Hjælp hos Theoretikeren, Videnskabsmanden og Kunstneren, thi ogsaa her hviler Udviklingen paa Arbeidets Deling. Men allerede for at føle Trangen til at søge denne Hjælp og for at benytte den paa rette Maade, maa den Industrielle have et vist Maal af theoretisk Kundskab inde. Som et af de virksomste Midler til at bringe Fremgang i de industrielle Forhold burde derfor vistnok i vor Tid Skoler til Uddannelse af den industrielle Stand være, og det er jo dette, der skal beskæftige os, idet vi skulle see, paa hvilket Standpunkt dette Middel staaer her i Landet.

Jeg skal først tage Landets øvrige Byer, Hovedstaden undtagen, idet jeg beder de Herrer, som her ere tilstede fra forskjellige Byer, om at give supplerende Oplysninger. Der bestaaer i 33 Kjøbstæder Søndags- og Aften-skoler, oprettede ved nidkjære Bestræbelser af Indvaanerne. Nogle af dem ere af en tidlig Dato, saaledes 2 fra 1804, 1 fra 1820, 2 fra 1830, 3 fra 1840, 10 fra 1850 og 12 fra 1860. Det tekniske Institut i Kjøbenhavn, som blandt sine Formaal ogsaa har det, at opmuntre og bidrage til saadanne Skolers Oprettelse, staaer i Forbindelse med disse Skoler, ved at give dem veiledende Oplysninger, overlade dem Fortegninger og deslige. Det er især Institutets mangeaarige Inspektør, Hr. Kramp, der har den væsentligste Andeel deri, idet han aarlig skifteviis besøger Skolerne ved en Understøttelse fra det Keisersenske Fond. Skolerne indsende aarlig Beretning og Prøvetegninger til det tekniske Instituts Skolebestyrelse. Ved velvillig Oplysning fra Krigsraad Kramp kan jeg meddele, at der af saadanne Skoler findes: Paa Sjælland 11, i Fyen 5, paa Volland 3, paa Falsler 2, paa Møen 1, paa Bornholm 1 og i Sylland 10. Jeg skal nævne Byerne og Elevantallet. Paa Sjælland har Kjøge omtrent 100, Helsingør 70, Slagelse 60, Næstved 40, Hillerød, Roeskilde og Rallundborg hver 30, Præsto og Storeheddinge hver 25, og Skjelskør og Sorø hver 20. I Holbæk, Bordingborg, Ringsted, Korsør, Nykjøbing og Frederiksværk er der nok ikke saadanne Skoler. — Paa Fyen har Odense 129, Nyborg 40, Middelfart 35, Kjerteminde 30 og Svendborg 25. I

Faaborg, Åsens og Bogenfæ er der nok ingen. — Paa Volland har Næstved 50, Sørfjording 40. I Nysted er en Skole, men Elevtallet kjendes ikke. Maribo og Rødby savne vistnok saadanne Skoler. — Paa Falslev har Næstved 50 og Stubbefjording 30. — Paa Bornholm har Rønne 35. — I Sjælland har Aalborg 60, Randers 50, Viborg 40, Horsens 35, Næstved, Veile og Høstebro hver 25. — I Varde, Rolding og Fredericia troer jeg nok, at der er Skoler, men i følgende Byer neppe: Aarhuus, Grenaa, Ebeltoft, Høbro, Mariager, Lemvig, Skive, Thisted, Vester, Ribe, Søby, Hjørring, Frederikshavn og Skagen. Der findes altsaa 1 Skole med 129 Elever, 1 med 100, 1 med 70, 2 med 60, 3 med 50, 4 med 40, 3 med 35, 5 med 30, 7 med 25 og 2 med 20 Elever. I alle 33 Skoler undervises i Tegning. I 8 alene i Tegning; i de andre 25 tillige i følgende Fag: i 24 i Rettskrivning, i 23 i Skjønsskrivning, i 20 i Regning, i 10 i dansk Læsning, i 3 i Historie, i 2 i Engelsk, i 1 i Naturlære, i 1 i Mathematik, i 1 i Tydsk og i 1 i Geographi. I samtlige Skoler benyttes Søndags- og Aften-timer til Underviisningen, der i Reglen er uden Betaling. — De fleste Skoler staae i Forbindelse med de i Byen værende Industri- eller Haandværkerforeninger, som yde Tilskud. Foruden private Bidrag af Andre ydes ogsaa af Amts-skolefondene Hjælp i Summer af 30—50 Rdlr. aarligt. I Sjællands Stift yder ligeledes det Keiserenske Fond Understøttelse til Skolerne med 50 Rdlr. aarligt; de største i Rjøge og Hensinger have 100 Rdlr. Enkelte Steder yde Kommunerne mindre Bidrag i Penge eller Brændsel. Endeel af Lærerne undervise frit, andre for meget moderat Betaling.

Det fremgaar heraf, at der er særdeles hæderlige Bestræbelser i Virksomhed for at fremme Sagen, som man ikke noksom kan ønske støttet og videre udviklet. Enkelte Byer have et betydeligt Elevantal, forholdsvis langt betydeligere end Kjøbenhavns Skoler. — Det vil sees, at de allerfleste have Realunderviisning foruden Tegning; 8 dog ikke. Der er kun 1, der har medtaget Elementer i Naturlære og Geometri, og det var vistnok at ønske, om det var gjørligt, at Grundtræk af disse Discipliner kunde optages i de fleste af Skolerne. 25 Kjøbstæder have altsaa ikke saadanne Skoler. Den Virksomhed, som nu finder Sted, maa i saameget høiere Grad paaskønnes, som man maa erindre den store Vanffelighed, det i de fleste Byer har, at skaffe Lærerkrefter, og da navnlig i Tegning; adskillige Steder er man derfor henviist til velvillig privat Hjælp. Det vilde

saaledes vistnok være af stor Betydning, om det var gjørligt, at der ved Besættelsen af Lærerpladserne i Real- og Borger-skolerne toges Hensyn til, at Lærerne havde saadanne Rundskaber i Frihaandstegning og exakt Tegning, at de kunde lede Underviisningen i Haandværksskolerne. Det Samme gjælder med Hensyn til Naturlære og Mathematik. — Hvad der ligeledes i høi Grad vilde fremme Sagen, var Tilveiebringelsen af gode Fortegninger i de forskjellige Haandværksslag, udarbejdede efter vore Forhold og Arbeidsmaader. Det er en Mangel, som ogsaa Hovedstadens Skoler i høi Grad føle, men den fremtræder størst i saadanne Byer, hvor Lærerkrafterne ere mindre udviklede. Det Samme gjælder om gode og billige Gipsafstøbninger, til at tegne efter, og billige praktiske Apparater til Brug for Underviisning i Naturlære og Mathematik. Det vilde utvivlsomt fremme Underviisningen i høi Grad, om disse Savn bleve afhjulpne.

Hvad nu Hovedstaden angaaer, da bestaaer der 1) de Maßmannske Søndagsskoler, stiftede 1800. De give nu kun Underviisning for Lærlinge, nemlig i Afdeling I. Underviisning i Læsning, Skrivning og Regning i 7 progressive Klasser, dog at der i de 3 øverste af disse medtages Fædrelandshistorie, Tydsk og noget Geometri. Afdeling II. omfatter alene Tegning. I forrige Aar besøgte første Afdeling af 400 og anden af 300 Elever; i Reglen er dog de samme Elever i begge Afdelinger, thi Ingen faaer Afgang til Tegneskolen uden at være optagen i Skrive- og Regneskolen eller at godtgjøre at have fornødne Rundskaber heri. Eleverne maae have idetmindste 2 Aar af Læretiden tilbage og ikke frekventere nogen anden offentlig Tegneskole. Afgangen er gratis. Underviisningstiden er 5 Timer hver Søndag Aaret rundt. Der eies en Kapital, som giver 1100 Rdlr. i aarlig Rente. Af private Tilskud indkommer aarligt 1300 Rdlr., foruden 700 Rdlr. fra forskjellige Fonds. Dette Institut har saaledes i en lang Aarrække vistnok virket til overordentlig Gavn for Standen. Medens det har en fuldstændig skolemæssig Underviisning i flere af Realfagene, har det dog af de Fag, der kommer mere direkte ind paa Industriens Gebet, kun medtaget Tegning og i øverste Klasse noget Geometri. Det var vistnok ønskeligt, om Elementerne af Naturlære kunde medtages, da denne Disciplin er af saa stor Betydning for den Industrielle og lettest vækker Lyst og faaer Indgang, naar den i sine første Omrids begyndes i en tidlig Alder. Det var vistnok ligeledes ønskeligt, om

Underviisning for Haandværksvende, der har hvilet siden Krigsaarene, atter kunde optages i de Mafmannsfe Søndagsskoler, da der ikke eksisterer noget Institut, hvor den ældre Industrielle kan faae Underviisning i de elementære Realsag, og jeg betragter disse som det væsentlige Udgangspunkt for den videre Uddannelse. Foruden de Mafmannsfe Søndagsskoler har Hovedstaden endnu 2) det tekniske Institut, stiftet ved Krigsraad Kramps Bestræbelser af et Selskab. Det har fra Begyndelsen af saa godt som udelukkende virket som Tegneinstitut, fordi der dengang var stor Trang til denne Udvikling, og fordi flere hæderlige Mænd, deriblandt især afdøde Professor Hetsch, i en lang Række havde virket ivrigt for at fremme Udviklingen i den Retning. 1851 optog Institutet det fgl. Konstakademies Elementærklasser og forbereder saaledes fra den Tid de Elever, som overgaae til Akademiet. Elevantallet var dengang 4—500. Det havde dengang Understøttelse fra forskjellige Fonds 1100 Rdlr.; af Private kun 250 Rdlr.; Elevernes Betaling for Underviisning beløb 1300 Rdlr. aarligt. I Aaret 1859 optoges tillige Institutet for Metalarbeidere, oprettet af Kobberfmed Conrad. Det forterede efter hans Død under den polytekniske Læreanstalt. Fra samme Aar af erholdt det tekniske Institut en Understøttelse af Staten paa 2000 Rdlr. aarlig. Institutets Plan var derefter følgende: 1) Forberedelsesklasser i Tegning, 2) Ornament- og Modelleringsklasser, der give Afgang til Konstakademiet, 3) Fagklasser for Haandværkere af forskjellige Fag, 4) Klasser i Haandfærdigheder for Metalarbeidere, 5) Klasse for videnskabelig Underviisning i praktisk Regning og Geometri og 6) Foredrag af videnskabeligt Indhold med Anvendelse paa Industrien. — Der er efterhaanden steet den Udvidelse, at der er indrettet en Dagunderviisning for Bygningshaandværkere i Vintermaanederne i Mathematik og Mekanik, samt Tegning og Konstruktion i to Vinterkursus, hvorved imidlertid i Begyndelsen viste sig den Vanskelighed, at Eleverne sjældent havde de nødvendige Forudskaaber. Denne Klasse er i den allerseneste Tid atter udvidet tilligemed Klassen for Mathematik, fordi Konstakademiet opstillede bestemte Fordringer til vordende Artitekter, og det nu blev Institutets Opgave at forberede hertil. Institutet besøgte da af 517 Personer. I 1866 fandt atter en Udvidelse Sted, da Elevantallet var steget til 618. Det var navnlig Klassen for elementær Tegning, der ikke var tilstrækkelig. I Naturlæren indrettedes en regulær Skoleunderviisning, da det viste sig, at Elevernes Forudskaaber ikke vare tilstrækkelige,

for at Foredrag kunde bringe det rette Udbytte. Klasserne for Dreining udvidedes til 18 Dreiebanke. Bidrag af Staten udgjorde 2000 Rdlr., af andre Fonds 3000 Rdlr. aarligt; af Private kun 220 Rdlr. og Elevernes Betaling 2800 Rdlr. — Institutets Beretning for det sidste Aar er udkommen i disse Dage, og jeg har medbragt endeel Exemplarer til Uddeling blandt de Herrer; af denne Beretning fremgaaer det, at Elevantallet nu er steget til 683.

Det vil heraf sees, at det tekniske Institut udfolder en haerdelig fleersidig Virksomhed og søger Udvidelse paa forskjellige Punkter, som ogsaa at det har en gladelig Tilgang. Det er dog hovedsageligt i Tegning, at dets Virksomhed er staerk. Af 683 Personer, der have besat 784 Pladser, har Tegneunderviisning været benyttet af 502, Haandfærdighedsklasserne af 184, Dagklassen for Bygningshaandværkere af 35 og Klassen for Mathematik af 63. Der nævnes ingen Elev for Klassen i Naturlæren. Det er væsentligt kun Bygningshaandværkere, der benytte Disciplinerne udenfor Tegning; de allerfleste andre Haandværkere indskrænke deres Uddannelse alene til Tegning. Aarsagen dertil er efter min Overbeviisning, at Institutets Underviisningsplan ikke gaaer lavt nok, ikke modtager elementære Realfag. Underviisningen fordrer til forskjellige Discipliner saadanne Forkundskaber hos Eleven, naar han skal følge med, som den almindelige Haandværker ikke har, og han vil først kunne faae den rette Nytte deraf, naar han gennem en reent elementær Underviisning er naaet op til det rette Trin. Naar de Mafsmannske Søndagsskoler udvidede Underviisningen noget, og disse Skoler og det tekniske Institut dannede en Enhed, naar de samme Elever benyttede saavel Søndags- som Aftentimerne, kunde særdeles meget være vundet.

Der er, hvad Hovedstaden angaaer, endnu at omtale den af de forenede Kirkeskoler fremgaaende nye Borger-skole. — Ved de foregaaende Industrimøder omtaltes af Etatsraad Hummel, at det var ønskeligt, om Almueskolerne kunde udvides med videregaaende Klasfer for de flinkeste Elever, beregnede paa en Alder af 13—16 Aar, og navnlig anlægges med Hensyn til den industrielle Stand. Det er høist gladeligt, at den nu i et Par Aar bestaaende nye Borger-skole er væsentligt indrettet med dette Hensyn for Die, men for Elever før Konfirmationen. Den optager Børn ikke under 10 Aar, naar de have de Kundskaber, der ellers fordres til tredie nederste Klasse af Almueskolerne og forholdsvis til de andre Klasser.

Skolen er beregnet paa 140 Drengene med 4 Klasser. Foruden Fortsættelse af de Discipliner, som læres i Almueskolerne, læres Naturlære og Mathematik. Der indkom forrige Aar 111 Ansøgninger om Optagelse af Drengene, hvoraf dog kun 35 kunde optages. I Naturlære læses efter L. N. Lunds Lærebog; i Geometri og Arithmetik efter Steens Lærebøger. Der benyttes og lægges særdeles Vægt paa Benyttelse af Apparater til Anfsueliggjørelse. Paa Tegning lægges ogsaa fortrinsviis Vægt.

Jeg troer, at det af denne Sammenstilling vil fremgaae, at vi have særdeles gode Elementer tilstede, men at det trænger til Overveielse fra alle Sider, hvad der yderligere kan udvikle dem. Ved alle de tidligere mange Forhandlinger, Kommissionsbetænkninger, Industrimøder o. s. v. er der bestandig lagt særdeles Vægt paa at fortsætte den Unges Skolekundskaber til det rette Trin, som Betingelse for at kunne komme videre i det Tekniske. Saaledes nævner Etatsraad Hummel paa det første Industrimøde i 1852 som de Gjenstande, man burde optage til Underviisning i Drengeskoler til Uddannelse for Industridrivende: Dans, Historie, Geographi, et temmelig stort Pensum Mathematik, mekanisk Physik, Naturhistorie og et fremmed Sprog, og fremdeles skulde der indføres Øvelser i Tegning og Modellering. Han mener dernæst, at disse Gjenstande fuldstændigt kunde gennemgaaes af Eleverne fra deres 13—16 Aar, og han siger: „Jeg har saaledes indskrænket mit Forslag til, at man skulde søge at bibringe Eleverne almindelige Kundskaber, og jeg troer, at, først naar disse ere tilstede, kan man gjøre sig noget Haab om, at de Anstrengelser, man gjør for at uddanne industrielle Mænd, ville bære nogen virkelig Frugt, thi man er da først i Besiddelse af et Fundament, hvorpaa der kan bygges tilstrækkeligt. Elevernes Tankegang vilde ogsaa være bleven friere, saa at de ville være istand til at følge et Foredrag saaledes, som det bør følges, det vil sige, at de ere istand til at kunne opfatte det Væsentlige og lægge mindre Vægt paa det mindre Væsentlige.“ Etatsraad Hummel foreslog endvidere, at man skulde sørge for, at de Fattige, som gik ud af Skolen med en meget tarvelig Dannelse, kunde foruden i Tegning faae Underviisning i Læsning, Skrivning og Regning og tillige i Danmarks Historie, „der paa en mærkelig Maade vækker Interesse hos den Art af Elever.“ — Endvidere gaar Betænkninger og Andragender til Ministeriet stedse ud paa at oprette ved Siden af Fritidsunderviisning Dagsskoler for Industrielle, for at give dem en

mere fuldkommen Uddannelse for deres Stilling, end de kunne faae gjennem de sædvanlige Borger- og Realskoler. En Kommission foreslog saaledes Oprettelsen af en Skole for vordende Industrielle, Drengene i en Alder fra 14 til 16 eller 17 Aar, idet den gik ud fra, at det ikke kunde nytte, at indrette saadanne Skoler alene til Fagdannelse, og at, naar Underviisningen ikke skulde være mere eller mindre spildt, maatte man tillige søge at opnaae en vis Grad af almindelig Dannelse. En Komitee foreslog senere, at Almue-skolerne skulde udvides „med høiere Afdelinger, der væsentlig skulde gjøre Modersmaalet, Mathemathik, Fysik og Tegning til Gjenstand for deres Underviisning, og til hvilke enhver flittig Elev af Almue-skolerne, der tillige havde gode Anlæg, kunde finde Udgang uden Betaling, om han behøvede det.“ Ved Industrimødet 1858 vedtoges, at det foruden Fritidsunderviisning maatte ansees „nødvendigt og hensigtsmæssigt, at der i Kjøbenhavn og de større Kjøbstæder oprettes Dagsskoler og høiere Klasser ved bestaaende Almue- og Borger-skoler, i hvilke Gjenstandene for Underviisningen tillige blive Dansk, Mathematik med Anvendelse paa praktisk Regning, Fysik, Chemi og, efter en meget udstrakt Maalestof, Tegning, med det Formaal at uddanne vordende Haandværkere og Industrielle.“ — Det er denne Side af Sagen, som jeg troer ikke i tilstrækkelig Grad er steet fyldest og navnlig ikke ved det tekniske Institut i Hovedstaden.

En Haandværkerskole maa jo væsentlig være beregnet paa Underviisning efter Konfirmationsalderen, og der maa altsaa tages Hensyn til, hvad Eleverne have lært iforveien. Hvis man nu kunde forudsætte, at Eleverne fra Skolen medbragte gode Skolekundskaber i de elementære Realfag, blev man let enig om, hvori den videre Udvikling skulde bestaae, og en god Fremgang var at vente, fordi Eleverne for Konfirmationen havde udviklet deres Evner til større Modtagelighed for Mere. Men da Industrien behøver Kræfter af alle Grader af Udvikling, lige fra den simple mekaniske Arbejder til den intelligente Mand, der skal lede Arbeidet, er det naturligt, at Standen tilføres Kræfter, der staae paa et høist forskjelligt Udviklingsstrin. Nu er det imidlertid endog en Kjendsgjerning, at mange Fag næsten udelukkende tilføres Kræfter fra Almueklassen, hvor flere Omstændigheder bidrage til, at Barnet, der desværre efter vor Lovgivning i 13aars Alderen kan forlade Skolen, kun har høist tarvelige Kundskaber. — Spørgsmaalet kan nu blive, om Haand-

værkstolen skal stille sin Underviisning saa lavt, at den kan modtage disse, eller om den alene skal give sig af med dem, der have et større Maal af Kundskaber inde, og indskrænke Underviisningen for de Andre til saadan Underviisning som f. Ex. Tegning, hvori de ere istand til at tilegne sig Begyndelsesgrundene. Jeg er nu af den Mening, at en Haandværkerstole som det tekniske Institut, hvad den theoretiske Deel angaaer, bør have Klasser, der begynde, hvor Almue- skolen slipper, og jeg anseer Bibringelse af de elementære Realkundskaber for at være den letteste, hurtigste og sikreste Maade til samtidigt at bibringe Eleverne andre tekniske Discipliner. Underviisningen bør stee i sammenhængende, videregaaende Kursus, beregnede paa 2 eller 3 Aar; den maa gives i saa praktisk Form som muligt, og navnlig hvad Tegning angaaer ikke svække Elevens Lyst med formange elementære Øvelser og Kopieren, men stræbe hen til, at den fornødne Selvvirkomhed kan komme til Udbrud. En Haandværkerstole bør have sit bestemt afstufne Maal, hvortil den fører Eleven, og det maa ligge der, hvor Haandværk paa den ene Side og Videnskab og Kunst paa den anden Side maa stilles, fordi enhver Ting maa vide at begrænse sig. Er kun det Pensum lært, finder Eleven nok Veien til mere, om han attraaer det. Jeg anseer det i Reglen for galt at sende den Unge, som er bestemt til et Haandværk, til Konstakademiet, der nødvendigviis maa have Konsten mest for Die; man staaer Fare for, at Eleven bliver en middelmaadig Kunstner istedetfor en dygtig Haandværker.

Hvad nu angaaer den praktiske Uddannelse, da faaer jo den Unge denne hos Mesteren, og er Værkstedet godt, er denne Uddannelsesmaade at foretrække for Værestalter, fordi Eleven paa Værkstedet tilegner sig et ganske andet Syn paa de virkelige Forhold. Det kan dog ikke lades ude af Betragtning, at Haandværksfagene alt nu dele sig i forskjellige Enkeltheder, og at de ville gjøre det efterhaanden i høiere Grad, fordi den hele Udvikling hviler derpaa; men som Følge deraf kan den Tid ogsaa let komme, at det er vanskeligt nok for den Unge at tilegne sig en alsidig Uddannelse hos en Mester. I de større Etablissementer frembyder der sig ikke Leilighed til at give Lærlinge den fornødne Anviisning, medens netop saadanne Etablissementer behøve alsidig uddannede Folk til bestemte Arbejder, og ofte have ondt nok for at forskaffe sig dem. Jeg troer derfor, det er rigtigt, at en Haandværkerstole er betænkt paa, ogsaa

at kunne give Underviisning i praktisk Retning i samme Grad, som der viser sig Trang dertil.

Der kan endvidere være Spørgsmaal om, hvorvidt saadanne Skoler alene bør være beregnede paa de Industrielles Fritid eller ogsaa paa Dagunderviisning tillige. Det er en Selvsølge, at i dette sidste Tilfælde kan Eleven i den Tid, han frekventerer Skolen, ikke ret vel arbejde hos Mesteren, og han maa altsaa enten overgaae til Dagunderviisningen med Konfirmationsalderen, gennem Skolens theoretiske og praktiske Afdelinger, for derefter at uddanne sig videre i de virkelige Værksteder, og derved bringe det Værte til den rette Modenhed; eller Eleven kan først have gennemgaaet en praktisk Læretid hos en Mester, og samtidig benyttet Fritidsunderviisningen i Skolen og derefter gennemgaae Dagunderviisningen, for atter at træde ind i de virkelige Forhold. Jeg troer, at der ikke er Noget til Hinder for begge Dele. De have begge Fordele og Vanskeligheder. Har man alligevel en Skole for theoretisk og praktisk Uddannelse i Fritiden, kan det samme Apparat jo benyttes til Dagunderviisning; det maa da være Forældrenes eget Skjøn og Evne forbeholdt, om de foretrække det Ene for det Andet, da, efter min Mening, begge Veie kunne føre til det samme Maal, naar kun Skolen er tilstede i den rette Form.

Vi kunne nu ikke vende Blikket paa, hvad der maatte ansees for ønskeligt for at udvikle Forholdene yderligere, uden tillige at betragte den pædagogiske Side. Det er nødvendigt, at Betalingen er saa lav som muligt, og det var ønskeligt, at den for ubemidlede Lærlinge var meget ringe. Men derfor kunne saadanne Skoler ikke bære sig selv, men kræve betydelige Tilskud og det i voxende Grad, som de ere fuldstændigere. Af det tekniske Instituts Budget for forrige Aar sees saaledes, at Udgiften er kalkuleret til 8,300 Rd., medens Betalingen af Eleverne regnes til 3,200 Rd.; Tilskuddet er altsaa 5000 Rd. eller paa det Nærmeste $\frac{1}{2}$. Af dette Tilskud bidrages af Private kun 230 Rd., hvilket vistnok for den alvorlige Betragter maa synes at være en sørgelig Kendsgjerning. Ville vi derfor vente at faae Forandringer snarligt og kraftigt gennemførte til Gavn for Standen, maa den Industrielle og Enhver, der har Interesse for Sagen, støtte den med Pengebidrag i langt større Omfang end hidtil; det er da sikkert at vente, at Statsstyrelsen med Beredvillighed ogsaa vil komme den industrielle Stand til Hjælp med mere rundhaandede Bevillinger end hidtil, som den jo gennem lange

Tider ved rige Bidrag til Høiskoler for Videnskab og Kunst har bragt disse til saadan Udvikling, at der snart produceres flere Kræfter, end vort lille Land har Brug for, medens der i Industriens Tjeneste er Brød for Mange, naar den er istand til at holde Skridt med Udviklingen andetsfeds. I den allerseneste Tid har Landbostanden paa Statens Foranstaltning faaet sin Høiskole; kun den industrielle Klasse mangler endnu sin i sin fulde Udstrækning.

Hvis jeg nu skulde præcisere det her Udtalte til et bestemt Forslag, vilde dette gaae ud paa Usikkerheden af, at Borger- og Realskoler her i Landet saavidt muligt medtogte Elementerne af Naturlære og Mathematik, og Haandværksskolerne de elementære Real- fag hvoriblandt Naturlære og Mathematik, at der søges oprettet Haandværksskoler i de Byer, hvor ingen findes; at der ved Besættelse af Lærerpladser i Borger- og Realskoler i mindre Byer fortrinsviis udtages saadanne Kræfter, der kunne undervise i Tegning, Naturlære og Mathematik, for ad denne Vei at gjøre Oprettelse af Haandværksskoler muligt; at der søges tilveiebragt hensigtsmæssige og billige Fortegninger, Gibsafføbninger og Apparater til Brug ved Underviisning i Tegning, Naturlære og Mathematik; at der søges givet det tekniske Institut i Kjøbenhavn — som Centralpunkt for Landets Underviisning for Haandværkere — en Udvikling saavel i Fritids- som i Dagklasferne ved skolemæssige Kursus i elementære Real- fag med videregaaende Klasser i teknisk Retning, at der til disse Siemeds Opnaaelse søges tilveiebragt, navnlig af den industrielle Stand, Pengemidler i langt større Omfang end hidtil, hvorefter det bør forventes, at Staten nderligere vil støtte Sagens Udvikling.

Mekanikus **Christoffersen** (Kjøbenhavn) fandt, at det først gjaldt om at virke for, at Haandværkstanden ikke udelukkende blev rekruteret fra Almuen og Almue- skolerne, men ogsaa fra andre Stænder. Dette var vigtigt allerede af den Grund, at det for at følge Udlandets Udvikling blev mere og mere nødvendigt for den Industriadrivende at have Kapital. Det gjaldt derhos navnlig om at sørge for en tilstrækkelig Uddannelse for dem, som skulde være Industriens Ledere; og opfyldte de Instituter, som særligt havde dette Hverv, navnlig Konstakademiet og den polytekniske Lærestift, ikke deres Opgave, maatte man rette sin Opmærksomhed paa at reformere dem.

Lilly takkede Ordføreren for den fyldige, smukke og udtømmende Maade, hvorpaa han havde fremstillet dette Soergsmaal. Han kunde ikke være enig med Hr. Christoffersen i, at det var

Konstakademiets Opgave at uddanne Industriens Ledere; hvor velgjørende og frugtbringende en Indflydelse, Akademiet end havde havt paa Industrien, ansaa han det dog for heldigt, at Akademiet nu var omdannet til at være en reen Uddannelsesanstalt for Kunstnere; thi ved Siden af de mange dygtige Industrielle, det havde frembragt, havde det frembragt endeel middelmaadige Kunstnere, der, som Hr. Schwartz havde yttret, ved en anden Uddannelse kunde være blevne dygtige Haandværkere. Hvor Tilgangen til Industrien i Fremtiden vilde komme fra, kunde Forsamlingen ingen Indflydelse have paa; det kom fremfor Alt an paa, at den personlige Dygtighed kom til Anvendelse der, hvor den kunde udfolde sig i høieste Grad. Med Hr. Schwartz erkjendte han Vigtigheden af, at der omkring i Kjøbstæderne var de fornødne Værksteder tilstede, som vare i Besiddelse af saadanne Fagkundskaber, at de med Nytte kunde arbejde i Industriens Tjeneste. Som Forholdene nu ere, tabte de unge Mennesker ofte Lusten til at arbejde sig videre frem, fordi de manglede Fagkundskaber og det var dem for svært at begynde der, hvor de egentlig skulde.

Vordugsfabrikant **Meyer** takkede ligeledes Hr. Schwartz for hans Fremstilling. I det tekniske Institut kom vistnok alt det Instruktive til sin fulde Ret, og der kunde maaskee endog med Grund klages over, at Lærlingene bleve i de faa Aftentimer, de havde til Raadighed til deres Uddannelse, overlæssede med elementære Kundskaber, saa de fløvedes og tabte Lusten til at fortsætte. Ved Uddannelsen af Kunstnere var der ogsaa stiftet megen Nytte for Haandværkerne, idet mange unge Mennesker havde havt Leilighed til paa den Maade at uddanne sig uden at det fordreides, at de skulde være i Besiddelse af de elementære Kundskaber, som Mange senere havde Leilighed til at skaffe sig. Hvad vi maaskee manglede, var et tilstrækkeligt Antal dygtige Lærere i de dekorative Fag, hvorpaa der i de Lande, hvor Industrien var mere udviklet, lagdes stor Vægt, for at den Industrielle skulde kunne gennem Tegning udtrykke sin Mening.

Christoffersen havde ikke ført nogen Anke over Konstakademiets Indretning, men havde kun meent, at hvis der ved de bestaaende Anstalter til Uddannelse af Ledere for Industrien — navnlig Konstakademiet, som uddannede Arkitekter, og hvor Formen var Hovedsagen, og den polytekniske Værestalt, hvor Maskinlære og Mathematik var Hovedsagen — var Noget at forandre, for at de

kunde følge med Tiden, var det vigtigt at faae det gjort. Den elementære Underviisning paahvilede jo navnlig Kommunerne, og da Skoleunderviisningen i det Hele var i god Fremgang, var det ikke saa vigtigt for de Industriidrivende at faae den reformeret som at drøfte, hvorledes den høiere Underviisning for Industriens Bedere kunde fremmes.

Redakteur **Steenberg** troede, at det fremgik af Ordførereens vistnok fuldstændige og nyttige Fremstilling, at vor tekniske Underviisning stod for de ikke mekaniske Fags Bedkommende paa et ganske godt Standpunkt og i et nogenlunde passende Forhold til de Kræfter, som her i Landet vare tilstede dertil, dog var det en Selvfølge, at denne Underviisning med Tiden kunde udvikles endnu mere, og at der kunde arbeides hen til, at tekniske Skoler opstod paa Steder, hvor der nu ingen var. Derimod var Situationen langt mindre gunstig for de mekaniske Fags Bedkommende. Taleren havde idetmindste den Opfattelse, at der paa dette Gebet var et stort Hul i vor tekniske Underviisning, og vilde man gjøre Noget for at udvikle den tekniske Underviisning, maatte man ganske særligt henvende sin Opmærksomhed paa de mekaniske Fag. Hr. Schwartz havde — og det vist ikke med Urette — kaldt det tekniske Institut Centralpunktet for vor tekniske Underviisning, men det maatte dog siges, at med Hensyn til de mekaniske Fag, hvor dog det tekniske Institut skulde gjøre en heel Deel, gjorde det saare Lidet; det havde Værksteder, men de fleste vilde vistnok erkjende, at disse kun havde en meget ringe Betydning. Paa denne Deel af Underviisningen burde det tekniske Institut lægge langt større Vægt, og kunde det tillige gjøre denne Underviisning mere populær, stille Værkstederne saaledes, at Haandværkerne kunde faa at sige løbe ind og ud af dem, vilde de faae langt større Betydning. Dernæst var der den øiensynlige Mangel ved det tekniske Institut, at der aldrig var Tale om egentlige populære Forelæsninger i den antydede Retning. Overhovedet stode vi her i Landet overordentlig langt tilbage i Henseende til rigtigt populære Foredrag over de mekaniske Fag. Den polytekniske Bæveanstalt var vel efter vore Forhold den Institution, som var nærmest til at levere disse, men dens Forelæsninger vare, som be- kjendt, alt Andet end populære. Foredragene der vare ikke af en saadan Væbskaffenhed, at den simple og jevne Haandværker tænkte paa at gaae derhen for at høre Foredrag, som han kunde have rigtig praktisk og haandgribelig Nytte af.

Tilly havde en anden Opfattelse end Hr. Steenberg af den Maade, hvorpaa den Industriadrivende skulde søge sin praktiske Uddannelse. Det vilde jo være særdeles ønskeligt, om Alle, der søgte industriel Virksomhed som Livsopgave, kunde medbringe saamange Skolekundskaaber, som kunde og burde meddeles i de almindelige Realskoler, at de omtrent havde de Kundskaaber, som fordreides til den indskrænkede Præliminærexamen, for at de senere selv paa dette Grundlag kunde erhverve sig de Kundskaaber i det specielle Fag, som vare fornødne, for at deres praktiske Kundskaaber kunde komme til rette Anvendelse. Men den praktiske Uddannelse burde ikke søges i noget Instituts Værksteder, og det var derfor temmelig ligegyldigt, hvorledes saadanne Værksteder ere indrettede. Taleren troede idetmindste ikke, at de, som søgte deres Uddannelse i saadanne Værksteder, de som „gik ind og ud“ af dem, vilde nogensinde blive dygtige og praktiske, hvorledes end disse Værksteder vare indrettede, naar de ikke søgte praktisk at uddanne sig andetsteds. Det gjaldt om at sørge for, at de, som skulde rekrutere den industrielle Stand, medbragte saamange Kundskaaber som muligt, naar de gik ud af Skolen, og at de dernæst søgte deres praktiske Uddannelse paa Værksteder, hvor de ikke kunde „gaae ind og ud“, men hvor de vare under Tvang — som man i den Alder ikke kunde undvære — og samtidigt gennemgik et reglementeret theoretisk skolemæssig Kursus. 10 betydningsfulde Aar vare forløbne siden forrige Industrimøde, hvor dette Spørgsmaal sidst blev forhandlet for den industrielle Stand. Da Industrimødet i 1858 var samlet, var Næringsloven bleven vedtaget, og den blev modtaget med meget forskellige Forventninger. Talerens Anskuelse var det, at skulde vi have Frihed i nogle Forhold, maatte vi have den i alle, og at alle Kræfter bedst udviklede sig under Friheden. Men for al saadan Udvikling kom der en mislig Tid, nemlig Overgangstiden, og han havde fra mange forskellige Sider hørt udtale, at denne Overgangstid havde medført, at det nu var meget vanskeligere at faae de fornødne dygtige Arbeidskræfter end tidligere, da Examenkerne, hvor betydningsløse de end vare, dog dannede et Baand. Heri laa en forøget Opfordring for den industrielle Stand til at virke for en fylldig, grundig og virkelig sund Uddannelse for Gaandværkerne.

Kandidat **Gigler**: Der kunde vel ikke være Tale om, at alle Børn, men kun de, som havde Lyst dertil, skulde besøge Underviisningen i de Fag, hvormed det var Hensigten at forøge Almueunderviis-

ningen; men da denne Underviisning i saa Fald vistnok kun vilde komme til at omfatte en mindre Deel af Almue skolens Elever, vilde han ansee det for rigtigere, at Om sorgen for at bibringe de Industrielle bedre Kundskaber begyndte der, hvor Almueunderviisningen slap. Det tekniske Institut burde kun være beregnet paa dem, som havde skaffet sig bedre Forkundskaber, for at disse ikke skulde være hindrede i at komme frem af dem, som havde ringere Forkundskaber. Det var vistnok heldigt, om der kunde opnaaes en saadan Forbindelse mellem de Mafsmannske Søndagsskoler og det tekniske Institut, at hine vare en Forberedelsesanstalt for dette.

Ordføreren meente ikke, at der kunde være Tale om at faae Forandringer i Almueunderviisningen, men at Opgaven maatte være at oprette Instituter, hvori Eleverne kunde indtræde efter Konfirmationen, og disse Instituter maatte være saaledes indrettede, at Enhver kunde begynde efter de Kundskaber, han havde: kom han fra en bedre Skole, maatte han kunne komme i en høiere Klasse.

Lærer **Garstensen** (Nakskov) meddeelte nogle Oplysninger om Aften skolen i Nakskov. Den var grundlagt i 1854 ved frivillige Bidrag og havde senere erholdt Unoerstøttelse dels af Maribo Amts Skolefond og dels af Ministeriet. I de første 10 Aar meddeelte den kun Underviisning om Vinteren, men senere tillige nogle Timer hver Søndag. Der undervistes i geometrisk Tegning og Frihaandstegning, og hver anden eller tredje Uge blev der holdt et Foredrag over Naturlære. Skolen saavne ikke gode Lærerkrafter, men Elevantallet var ikke saa stort som ønskeligt — i Winterhalvaaret 57 og i Sommerhalvaaret 49 — hvilket naturligviis for en Deel skyldtes Mestrene, af hvilke f. Ex. en, da han anmodes om at sende sin Dreng i Aften skolen, svarede, at Drengen allerede var ligesaa klog som han, saa at han sagtens kunde komme frem i Verden uden at besøge Aften skolen.

Profesor **Holten** havde som Dirigent villet holde sig udenfor Forhandlingerne, men i Anledning af, at det af Hr. Steenberg blev udtalt, at den polytekniske Lærestalt burde holde populære Foredrag i de mekaniske Fag, ansaa han det dog for sin Pligt at oplyse, at den polytekniske Lærestalt fordrer af dem, der skulde nyde Underviisning der, at de enten vare Studenter, eller havde taget Præliminæreksamens høiere Grad eller den høiere Afgangsexamen ved Skolerne, og desuden en særlig Examen i Mathematik. Idet den polytekniske Lærestalt stillede disse Fordringer, gav den ikke dens

Foredrag ud for at være populære. En anden Sag var det, at der paa den polytekniske Bæreanstalt var holdt mange populære Foredrag. Det var imidlertid let at fordrø, at Foredragene skulde være rigtigt populære, men det var meget vanskeligt at finde Folk, som vare istand til at holde et rigtigt klart, belærende populært Foredrag, naar det ikke blot skulde betragtes som en Aftenunderholdning.

Hermed sluttede denne Forhandling.

Nl. 12 gjenoptoges Mødet.

Rancelliraad **Brücker** var Dirigent og meddeelte, at der fra Rudkjøbing var indløbet et Telegram om, at Mødet der angaaende den nye Dampskibsforbindelse mellem Verne havde vundet Tilslutning, og at 10,000 Rd. strax vare blevene tegnede.

Derefter foretoges Programmets 7de Spørgsmaal:

Hvorvidt er en ny Lovgivning om Eneret paa Opfindelser, industrielle Tegninger og Mønstre samt Modeller ønskelig?

Det indledes saaledes af

Professør **Frederiksen**: Naar jeg, anmodet om at indlede dette Spørgsmaal, har paataget mig dette, da er det, fordi jeg har troet at kunne indskrænke mig til at forelægge Dem de almindelige Betragtninger, der af sig selv frembyde sig for enhver Theoretiker. Naar jeg dertil kan føie nogle faa Bemærkninger om Forholdene hos os, er det nærmest velvillig Meddelelse af forskjellige Oplysninger fra Statsraad Hummel og fra Indenrigsministeriet, jeg skylder dette.

Man har talt om Patenter som om en naturlig Ret. Det er navnlig franske Forfattere, der ofte have talt baade om Eneret til Opfindelser og om den saakaldte litterære Eiendomsret, Forfatterretten, som om en ligefrem Ret til at nyde Godt af sit Arbeide, som om en simpel, naturlig Eiendomsret. Denne Betragtning er aldeles falsk. Patentretten er ikke nogen Konseqvent af Eiendomsretten, af den almindelige Frihed, Menneskenes Ret til at bruge denne Verden, tilegne sig dens Goder. Det er tvertimod en Indskrænkning i den almindelige Frihed, i den simple Frihed til at efterligne, til at bruge, hvad jeg skaber ved mit Arbeide eller paa anden Maade erhverver, til at bruge dette, som jeg bedst kan, til ogsaa at sælge denne min Eiendom til Andre, kort, det er ikke Frihed, det er det Modsatte, en Indskrænkning i Friheden, i den almindelige Ret, en Særret for Enkelte. De kunne see det Samme paa anden Maade. Eiendomsretten er vel ikke „Ret til materielle

Ting", som saamange Lærere sige; dette er ikke rigtigt; den er i Virkeligheden ikke nærmest en Ret til Materien, den er tværtimod efter sit Væsen en Ret knyttet til Personen, en Ret til personligt Brug, til Nytte eller Tilfredsstillelse, altsaa til noget Immaterielt. Men den er dog paa den anden Side en Ret, som forudsætter Indskrænkethed, som kun findes under denne Verdens Forhold, under Materiens Begrænsning. Hvad der paa engang kan tilhøre Alle, Ideer, Tanker, kan efter Sagens Natur ikke gjøres til Eneret for Enkeltmand; selv med den Materie, der er tilstede i ubegrænset Mængde, Luften, vi indaande, Solenslys, er jo det Samme Tilfældet. Eiendommens Begreb er jo udelukkende Raadighed, og hvad der paa engang kan være til Raadighed for Flere, er ikke af det, der eies. Der kan ikke her finde Tilegnelse Sted, Udelukkelse af Andre, ikke som naar jeg skaber en Ting, koloniserer, besætter et Stykke Jord. Det Immaterielle kan heller ikke saaledes nøie betegnes; der er jo her en Uendelighed af Nuancer, og der mangler den Bestemthed, det Individuelle, kort, hvad der sikkert afgjør og betegner. Og som ingen egentlig Tilegnelse kan finde Sted, kan Særeiet her heller ikke vel bevares. Der er her ingen fortsat Udelukkelse af Andre mulig. Alt dette er det næsten trivielt at bemærke, det er egentlig Alt en Gjentakelse af det Samme. Ideer er jo over det Endelige, altsaa ikke af det, der eies. At forbyde at tage Ideer, at efterligne, er altsaa ikke at hænde Eiendommen, Friheden, men at indskrænke den.

Heri ligger, at det er meningsløst at tale om Patenttageres hellige Ret, om deres uforgængelige Eiendom og hvilke andre Phrafer, der her møde os; men heri ligger ganske vist ikke, at det ikke er forstandigt, ved den positive Lovgivning at give særegne Rettigheder, eiendommelige Indskrænkninger til Fordeel for Opfinderen. Hvor billigt er det ikke at belønne dem, der ofte med uhyre Opoffrelse af Flid og Kræfter, ogsaa ofte af Penge, berige deres Medmennester, disse Opfindere, der oftest ere fattige Folk, eller, hvis de eie Noget, ikke sjældent sætte det til paa deres Bestræbelser. Fremmer det Opfindelser, gavner det derved tillige Samfundet. De fleste andre Monopoler tage fra Samfundet, gives paa dets Bekostning; dette skulde give til Samfundet, fremkalde Forbedringer, der ellers ikke vilde finde Sted. Publikum betaler, hvis Patenthaveren giver noget Bedre, giver Mere end Andre, ellers faaer han Intet, altsaa ganske modsat de andre Monopoler, der give Mindre. Naar man nu tilmed begrænser Tiden for Opfinderens Eneret, og det derefter bliver

offentliggjort, faaer Publikum ofte, hvad der ellers vilde gaae i sin Grav med Opfinderen. Uden Patentet kunde han kun virke ved streng Hemmeligholdelse; nu er det anderledes; nu er han sikker paa at nyde Godt af sin Ret og behøver det ikke mere, og ofte gjøres det tilmed af Lovene til Regel, at Opfindelsen bliver offentliggjort, ved Patentets Udløb virkelig bliver Publikums Eie. Hvor vanskeligt vilde det ikke være at finde andre Former for at belønne Opfinderne? Hvilken Anledning vilde der ikke være til Vilkaarlighed i den Henseende? Men selv om man udelukkede alle ikke upartiske Hensyn, hvorledes skulde det da være muligt blot tilnærmelsesviis at komme til et forstandigt Resultat om Opfindelsens Betydning. Hvor have ikke de mest gennemgribende industrielle Opfindelser været forhaanede og foragtede af deres Samtid? Hvis der skulde gives Penge ud til at belønne Opfinderne, vilde det ofte føles som et ligefrem Offer, men her mærkes det ikke, at Publikum efter sin Mening om Opfindelsens Betydning belønner Patenthaveren. Naar da baade Retfærdighed og Hensigtsmæssighed taler for dette Monopol, er det da heller intet Under, at see frisindede Forfattere, Monopolers Beskæmpere, som Bastiat, Jeremias Bentham og Stuart Mill, gjøre en Undtagelse med denne Eneret og betragte som fuldkommen fornufsmæssig denne Opfindernes Eneret, under hvilken Form den end fremtræder i den litterære Eiendomsret, Kunstnernes Eneret, Ret til at bearbejde Miner for den, der finder Mineralier, samt det, vi her have med at gjøre, den industrielle Eneret, Monstre, Tegninger og Modeller.

Naar vi finde Patenter hensigtsmæssige, er det let at afgjøre, at vi behøve en ny Lovgivning. Vi have nemlig her ingen Lovgivning, kun administrativ Ordning, ingen ved Lov fastslaaet Ordning af det, der er Individernes Rettigheder. Og vor administrative Ordning er dernæst neppe heller meget fuldkommen. Vi ville see dette, naar vi nærmere undersøge, hvad der maa kræves af en Patentlov.

Det er ikke muligt at give Patent paa en Idee; man maa kræve en nærmere Udførelse; det maa være — som Arago i sin Tid fastslog i den franske Lovgivning — en industriel Opfindelse, en udført Idee, der kan betegnes med nogenlunde Bestemthed. Dette kræves hos os, ligesom man ogsaa gjør andre almindelige Indskrænkninger, ikke giver Patent paa Medikamenter eller andre Recepter til Sammensætninger eller Blandinger, ikke heller paa umulige Op-

findelser, som det idelig i Opfinderes Hoveder og dermed i Patent= andragender tilbagevendende Perpetuum mobile, selvfølgelig heller ikke paa Noget, stridende mod Sædelighed eller den offentlige Sikkerhed. Man bruger i Almindelighed heller ikke at give Patent paa Fremgangsmaader, hvor Efterligningen ikke skader — f. Ex. ikke en ny mere økonomisk Fremgangsmaade ved Algerbrug, hvor det neppe skader mig, at min Nabo anvender den samme Fremgangsmaade — og som oftest endnu flere Ting, der vel heller ikke ere egentlige industrielle Opfindelser. Men man gjør her som i adskillige andre Lande en meget væsentlig Indskrænkning, naar man kun giver Eneret paa at fabrikere Maskiner eller Apparater, ikke paa disses Indførelse fra Udlandet, Forhandling eller Brug. I andre Lande f. Ex. i Storbritanien, gaaer man meget videre, forbyder Indførsel, hvor der gives Patent paa Maskiner eller andre Redskaber, og giver Eneret paa Fremgangsmaader og Forhandling. Vi undgaae ved den anførte Indskrænkning mange Vanskeligheder, men Patenterne faae temmelig liden Betydning, naar det staaer Enhver frit for at lade de her patenterede Maskiner fabrikere i Malmø og derafra indføre hertil. Jeg skal imidlertid indrømme, at der er meget, der her taler for det Ene og det Andet, og det er tvivlsomt, hvad der her er det Rette.

Medens man i den Henseende hos os indskrænker Patent= haverens Ret, er der andre Henseender, hvor vi savne Indskrænkninger, som et fornuftigt Patentvæsen bør have. Dette gjælder saaledes om Forbedringer. Det, som her forekommer mig at være det Fornuftigste og som ogsaa er anerkjendt i de nyeste Lovgivninger, er, at Forbedringer af Gjenstande, som tidligere ere patenterede, kan der vel tages Patent paa, men den, der faaer dette Forbedringspatent, har derfor ikke Ret til at fabrikere hele Maskinen, men kun at sætte Forbedringen til, med mindre han slutter en Overenskomst med den ældre Patenthaver. Vælger man at give Patent paa enhver Forbedring, er det klart, at de ældre Patenthaveres Ret ingen Betydning har, og vælger man, slet ikke at give Patent paa Forbedringer, er det klart, at derved lægges betydelige Hindringer iveien for den industrielle Udvikling. Det er aabenbart, at Opfindelser ofte først ved Forbedringer blive praktiske og, naar man skal vente, indtil Patentet er udløbet, vil det være en Hindring. Ogsaa om Patenter paa Opfindelser, der ere skete i Udlandet, bør der gives nærmere Regler. Man negter ofte Andragender, som komme frem herom,

men mange bevilges, og der er en stor Kæppestrid om at faae Patent paa en fremmed Opfindelse. Hvis man ikke vilde indskrænke sig til at give den udenlandste Opfinder Patent, burde man vistnok gjøre det til en Betingelse for at faae Patentet, at Vedkommende havde den udenlandste Opfinders Tilladelse til her at udtage Patent. Hos os undersøger man dernæst alle Andragender, som komme ind om Patenter. Der anvendes i den Henseende i de forskjellige Lande to forskjellige Systemer, det præventive og det represive. Efter det første System undersøger man, inden man giver Patentet, om der virkelig foreligger en ny Opfindelse; efter det andet System, der f. Ex. bruges i England, foretager man slet ingen Undersøgelser, men overlader det til Vedkommende selv at forsvare deres Ret ved Domstolene. Det første System medfører den Vanskelighed, at det, selv ved den alleromhyggeligste Undersøgelse, ikke er muligt i vor paa Opfindelser faa rige Tid, at komme til et sikkert Resultat om, at der virkelig foreligger en ny Opfindelse, og det andet System medfører — navnlig i et Land som England, hvor Industrien er stærkt udviklet — en Mængde Processer. Det er vistnok derfor heldigst at komme til et sammensat System, saa at en foreløbig Undersøgelse finder Sted, som imidlertid ikke skal kunne forhindre, at Domstolene senere kunne komme til det Resultat, at der ingen Opfindelse foreligger. Da man, naar en Undersøgelse skal gaae forud, resikerer, at Andre imidlertid komme og paastaae, at det er deres Opfindelse, bør Patentet gjælde fra den Dato, den foreløbige Anmeldelse om Opfindelsen er indgivet; hvor dette ikke finder Sted, bliver Opfindelsen ofte stjælen. Det er dernæst omstridt, for hvilken Tid man skal give Eneret. Hos os gives den fra 3 til 10 Aar efter den Værdi, man tillægger Opfindelsen. Her er derfor ogsaa Grund til at fjerne administrativ Vilkaarlighed. I fremmede Lande gives Eneretten i Almindelighed for 15 Aar, kun i faa Lande lidt længere Tid. Det er ikke let at sige, hvilken Arrække man bør vælge. Vælger man en meget kort Tid, er det ofte umuligt for Patenthaveren at faae Fordeel af sit Patent, da det allerede kan medtage lang Tid at faae de fornødne Penge og faae Alt indrettet, saa den nye Fabrikation kan komme igang, og det kan vare endnu længere Tid, inden Fabrikatet faaer Indgang og skaffer Opfinderen Indtægt. Vælger man en meget lang Tid, kan deri ligge en meget stor Hindring for senere Forbedringer og i det Hele for Industriens Udvikling. Dog vil det

vistnok være heldigt, om vi for indenlandske Opfindelser forlængede Tiden noget, saa den nærmede sig den i andre Lande fastsatte.

Endeel af Vanskelighederne ved vort Patentvæsen ville vistnok bortfalde ved at ordne Betalingsystemet noget hensigtsmæssigere, skjøndt ogsaa Betalingspørgsmaalet er et meget tvivlsomt Punkt. Paa den ene Side skulde det synes, at, naar man anerkjender det Gavnlige og Hensigtsmæssige ved Patenter, var det uretfærdigt at kræve nogen stor Afgift af dem til det Offentlige, tilmed da „gode Hoveder“ sjældent ere i Besiddelse af Midler, og Patenthaveren heller ikke altid forud veed, om han faaer nogen Indtægt af Patentet, og tilmed ofte har andre Udgifter for at bringe sin Idee til Udførelse. Men paa den anden Side kræve praktiske Hensyn, at der paalægges Patenttagerne saadanne Byrder og navnlig en større Afgift end vore 17 Rd. I Storbritanien koster et Patent fra 170 £, før endogsaa Mere, over 3000 Rd. Danst, i Østerrig 6—700 Rd., i Belgien 800 Rd., i Holland 600 Rd., kort sagt i alle Lande, hvor jeg har seet Angivelse af, hvad der betales, er det langt større Summer end hos os. Jeg troer ialfald det er rigtigt at kræve noget Mere, end vi hidtil have gjort, naar man vil undgaae at blive overvældet med Andragender om Patenter paa unyttige og ligegyldige Ting. Det er vistnok endogsaa hos os Pragis at søge Patenter paa Ting, der ikke have nogen som helst Betydning. Det siges, at det ofte kun er en Maade at avertere paa, og at Folk betale deres 17 Rd. for at faa deres Navn tilstrækkeligt bekendtgjort. Alene for at Myndighederne ikke skulde blive overlæssede, og for at den industrielle Udvikling ikke skal blive vanskeliggjort ved de Hindringer, for mange Patenter medføre, bør Betalingen være større. Dog bør den ikke erlægges paa engang, men kræves som en aarlig Afgift. Derved bliver den for det Første mindre trykkende, og for det Andet undgaaer man de fleste Ulemper, som følge med Eneretten. Naar Patenthaverne havde Anledning til at frigjøre sig for Eneretten, ved at de skulde svare en aarlig Afgift, vilde man snart blive fri for den Hindring, som den overflødige Masse Patenter er. I mange Tilfælde bør der derhos fordres, ikke alene en noiagtig Beskrivelse af Opfindelsen, men ogsaa Indsendelsen af Modeller. I mange Lande — og vistnok i den sidste Tid ogsaa tildeels hos os — er der enkelte Mænd, som paatage sig at affatte saadanne Beskrivelser og løse Patenter, saa vanskeligt er det. I England er det Agenter, som have gjort sig det til deres Livsopgave at ordne den Slags Ting,

og man anseer der disse Forretninger for at være saa vanskelige, at man har foreslaaet, at disse Agenter skulde have en officiel Stilling ligesom Sagførerne. Der bør endvidere sørges for en fuldstændig og for Almeenheten tilgængelig Fortegnelse over Patenterne tilligemed en offentlig Samling af Beskrivelser og Modeller af Opfindelserne. Først derved bliver der sørget for, at Samfundet bliver bekendt med dem, at det virkelig bliver dets Eiendom, hvad det saaledes har exproprieret, tilkjøbt sig, ved at give Eneret.

Jeg kan ikke slutte disse Betragtninger, uden atter at vende tilbage til det Spørgsmaal, om Patentvæsenet i sin Heelhed er hensigtsmæssig; thi samtidigt med, at man har udviklet denne Institution, har der reist sig Tvivl om den hele Institutions Hensigtsmæssighed. Denne Tvivl er navnlig kommen stærkt til orde i England, hvor der i den Anledning blev nedsat en af disse Parlamentskommissioner, som ved mundtlig Afhøring af Sagkyndige og mundtlige Forhandlinger faae et saa fortræffeligt Billede af den paagjældende Sag. I den Kommission præsiderede Englands nuværende Udenrigsminister, Lord Stanley, og tog levende Deel i Kommissionens Undersøgelser. Saavel der som ved mange andre Leiligheder er det Spørgsmaal for fuld Alvor blevet opkastet, om man burde have nogen Patentlovgivning, eller om det ikke medførte saa mange Vanskeligheder at træffe de rigtige Indskrænkninger med Hensyn til Eneretten, at man helst burde følge Schweiz's Exempel, og lade al Eneret paa dette Omraade bortfalde. Det er blevet sagt, at man ellers ikke vilde faae Opfindelser, og at Opfinderne ellers ikke vilde kunne skaffe sig de nødvendige Penge til Udførelsen af deres Ideer. Paa den anden Side siges det, at Patenter gjør Opfindelserne dyre, og saaledes foreløbig gjør Publikum nogen Skade, samt at det utvivlsomt, hvorledes man end ordner Sagen, er en stor Hindring for fortsatte Opfindelser og for den hele industrielle Udvikling. Det er endvidere forbausende, hvilken Mangde Retstrætter der kunne opstaae i mere industrielle Lande i Anledning af Patenter, og i mangfoldige Tilfælde ikke blot fordi der fremkomme virkelige Kollisioner mellem Patenthaverne, men Folk benytte sig af den usikre Ret, Patentet giver, til at true Patenthaverne med Processer, og mange Patenthavere maae aarlig udrede Hundred-Tusinder, fordi Folk, som ikke ere i Besiddelse af Patenter eller Opfindelser, søge at true dem til at give sig Penge, for at lade en Proces bortfalde. Dette er saaledes ofte Tilfældet med adskillige store Aktieselskaber, Jernbane-

felskaber og andre. Endvidere er der den Mislighed ved Patenter, at Patenthaveren ofte seer, at han ikke har taget Patent paa noget Nyt men paa noget Eldre, og at hans Omkostninger derved saaledes ere spildte. Man har flere Exempler paa, at det først efter adskillige Aars Forløb og en Uendelighed af Retstrætter er blevet godtgjort, at den Opfindelse, hvorpaa der havde Patent, er bleven gjort før af en Anden, og Patenthaveren har tabt sit Patent og dermed Hundretusinder i Procesomkostninger. Disse Vanskeligheder have især Betydning i Lande, hvor Patentlovgivningen er mere udviklet, og hvor Industrien spiller en større Rolle. I England, hvor der aarligt tages 2000 Patenter, og i Frankrig, hvor der tages 4000 aarligt, er Forholdet jo i det Hele i den Henseende et ganske andet end hos os, hvor der tages omtrent 50 Patenter om Aaret eller maaskee nu nogle flere. Foruden at nævne disse Bekostninger og Vanskeligheder, fremhæves det ofte, at Opfinderne ikke behøve Patenter for at ansproges. Englænderen Armstrong siger, at det gaaer her som i Planterverdenen: hvor Klimaet og de naturlige Betingelser ere tilstede, kommer af sig selv den Vegetation, som passer for Stedet; og saasnart Betingelserne ere tilstede paa den industrielle Mark, komme de store Opfindelser næsten af sig selv — det ligger næsten som i Luften. En anden Forfatter nævner en heel Række store Opfindelser, og viser, hvorledes det næsten er umuligt at afgjøre, hvem der er Hovedopfinderen. Han siger: det er ikke disse enkelte Mænd, der have gjort disse Opfindelser; det er hele det 19de Aarhundrede, der har gjort dem. Ved andre Leiligheder synes det, at det er Tilfældet, som fører til de største Opfindelser, som f. Ex. det bekjendte Tilfælde, da Drengen blev kjed af at aabne og lukke Klappen paa Dampmaskinen. I andre Tilfælde er det næsten en uimodstaaelig Drift, som fører Vedkommende frem paa Opfindelsernes Bane. Den, som har en stor Tanke, spørger sjældent, om han kan faae umiddelbar Fordeel af den; selv om han ikke kan det, vil han vistnok alligevel bringe sin Tanke ud i Verden, skaffe den Udførelse. Der gjøres fremdeles opmærksom paa, at det er sjældent, at den egentlige Opfinder faaer Fordeel af sin Opfindelse. Er det f. Ex. Arbeideren, som gjør Opfindelsen, tager Arbeidsherren Patent paa den, eller Opfinderen maa ofte afstaae den største Deel af Gevinsten til Den, som har fortrakt ham med Penge. Det siges ogsaa: det er ikke de virkelige Opfindere, I give dette Løffemiddel; I friste Folk ind paa den daarlige Forretning at være Opfinder, hvormed de Fleste komme

uheldigt affted, friste dem ind paa dette Lotteri, hvor der er mange flere Ritter end Gevinster. Man bør hellere slet ikke have dette Lotteri, hvoraf Indtægten er usikker, men Udgifterne og Tabene ere sikke. Det er saavel praktiske Mænd som Folk af anden Udvikling, der paa vise de Skyggesider, der ere forbundne med disse Patenter, Skyggesider som vel kunne formindskes, men ikke ophæves.

Foruden den industrielle Eneret omfatter Spørgsmaalet ogsaa Modeller, Tegninger og Mønstre. Medens vi ikke kjende nogen Eneret paa dette Gebet, er den i høi Grad anerkjendt i flere andre Lande. De før fremhævede Vanskeligheder gjøre sig noget mindre gjældende her, fordi det ved Modeller og Tegninger er lettere at finde den bestemte Betegnelse, som man i Almindelighed savner, hvor der er Tale om Maskiner og Frembringelser. Jeg seer derfor, at de Forfattere, som udtale sig stærkt mod Patenter, ofte netop anbefale — ligesom de troe at kunne beholde den litterære Eneret — saaledes ogsaa Eneretten paa Modeller, Mønstre og Tegninger. Det er store Offre, som Bedkommende her have Krav paa at faae erstattede. I England regner man, at i Gjennemsnit kun 1 af hver 6 Mønstre til Tøier bliver befundet stikket til at udføres i Pragis, og at af 5, som man prøver i Pragis, vinder kun 1 Indgang hos Publikum. Det vilde derfor være uretfærdigt, om en Fabrikant, som havde gjort saa store Offre, skulde berøves Fordelen heraf. En Værnstøber hos os havde saaledes — siger et Medlem af denne Forsamling mig her — med megen Uleilighed og Bekostning faaet udført Tegning og derefter Model til en Kaffelovn af ny Konstruktion, og den første Kaffelovn, han støbte derefter, blev kjøbt af en Værnstøber i Provindserne, som strax lod andre støbe efter den, uden at have nogen Udgift til Tegninger og Modeller. Det var vistnok heldigt, om vi heri kunde følge Ruslands, tildeels ogsaa Frankrigs, Exempel, og ogsaa faae nogen Beskyttelse paa dette Gebet.

Jeg skal, som sagt, her kun forelægge Sagen, men ikke afgjøre den; thi dette tilkommer ikke mig som Theoretiker, men Dem som praktiske Mænd. Jeg har kun villet henlede Opmærksomheden paa de væsentlige Betragtninger, her gjøre sig gjældende.

Kandidat **Nyrop** hørte — sagde han — ikke til de praktiske Mænd, men vilde dog tillade sig at gjøre et Par Bemærkninger. Det var neppe saa, at der her kun gaves Eneret paa Maskiner og ikke paa Fremgangsmaader; idetmindste var der ifjor en Rets sag om Eneret paa Tilvirkning af Hvedestivelse efter en vis Fremgangs-

maade, og den Bager, som havde faaet denne Eneret, vandt Sagen. Taleren ophlyste dernæst, at der i de Eneretsbevillinger, som her i Landet udfærdigedes, altid stod udtalt, at, saafremt det ophlystes, at en lignende Gjenstand var forfærdiget af Andre, før Patentet meddeeldes, skulde Patentet være forbrudt, en Bestemmelse som havde sin mislige Side. Det fremgik saaledes af en Viborg-Overretsdom, at en Mand, som havde opfundet en ny Slags Stavseletoi, men ladet nogle Aar hengaae, inden han tog Patent derpaa, tabte sin Sag mod Den, der havde efterlignet det, fordi det godtgjordes, at denne havde forfærdiget det, før Patentet blev meddeelt. Naar Hr. Frederiksen havde spurgt, hvorvidt Patenter efter almindelige Grundsætninger vare berettigede, troede han, at man maatte komme til det Resultat, at de vare aldeles berettigede. Ligesom Eiendomsrettens Fortabelse vilde føre til Samfundets Opøsning, vilde vistnok ogsaa Enerettens Forkastelse føre, om ikke til Samfundets Opøsning, saa dog til mange mislige Ting. Den engelske Forfatters Ytringer om, at Opfindelserne ligesom laae i Luften og kom som Spirerne af sig selv, og at de ikke vare enkelte Mænds men hele Aarhundredets Eiendom, havde neppe mere at betyde end Kommunisternes Sætning om, at Arbeidet og Lønnen derfor var fælleds. Man maatte vistnok efter almindelige Grundsætninger ligesaavel anerkjende en Næringsret som en Eiendomsret. Dette var hos os ogsaa anerkjendt for den litterære Eiendomsrets Vedkommende og ved Loven om Eneret paa Fotografier. For at en saadan Eneret ikke skal have den skadelige Indflydelse, at Publikum kommer til at betale Gjenstandene dyrere, end ellers vilde være Tilfældet, er det i Lovgivningen bestemt, at denne Eneret ikke kan nedarves og kun gives for en begrændset Tid; Eneretten paa industrielle Opfindelser blev hos os i Almindelighed givet for 10 Aar, men i et gammelt Reskript, hvis Analogi her blev anvendt, var der dog Tale om 5—20 Aar. Skulde vi have en Lovgivning om Patenter, burde den sætte en længere Tidsgrændse, f. Ex. den Paagjældendes Levetid, og at, hvis han døde inden 30 Aars Forløb, beholdt hans Familie Eneretten i den tilbagestaaende Deel af dette Tidsrum. Spørgsmaal om Indgreb i Eneretten skulde ikke afgjøres af Staten men af Domstolene, men til Lettelse af Beviisførelsen i saadanne Sager vilde det maaskee være praktisk rigtigt at indrette et Bureau, hvor man kunde melde og faae fastslaaet, at man havde gjort eller troede at have gjort en Opfindelse paa den Tid, og saa kunde Retten senere afgjøre, om det virkelig

var en ny Opfindelse. Gik man som Taleren ud fra, at Eneretten er en naturlig Ret, var det en Modsigelse at fordre Betaling for dens Meddelelse, om det end kun var 17 Rd.

Mekanikus **Christoffersen** undrede sig over, at der kunde være Tale om Indgreb i Nogens Ret, ved at en Mand fik Patent paa en Opfindelse, han havde gjort. Han tog ikke Noget fra Andre, thi det, han fik Eneret paa, havde ikke eksisteret før. Til Hr. Nyrop bemærkede han, at den omtalte Sadelmager havde, ved i to Aar at forfærdige sine Seletøier, givet sin Ret bort og kunde derfor ikke fordre nogen Eneret; vilde han bevare sin Ret, maatte han holde sin Opfindelse hemmelig, indtil han fik Patent paa den. At Regjeringen ikke burde paatage sig at beskytte Ens Eneret, uden at faae Betaling derfor, fulgte af sig selv, og var Tilfældet i alle Lande; 17 Rd. kunde neppe være en tilstræffelig Betaling derfor. I de fremmede Landes Patentlovgivning vilde man kunne finde en god Veiledning, og man vilde neppe i nogen af dem finde, at en Mand kunde faae Patent paa en Opfindelse, som en Anden havde gjort i Udlandet; det var kun Tilfældet hos os.

Vordugsfabrikant **Meyer** meddeelte, at den Mand, som i Kjøbenhavn forfærdigede kaloriske Maskiner, hvorpaa John Ericson havde Patent i Sverrig, maatte svare en vis Afgift til Opfinderen for hver Maskine, han forfærdigede.

Statsrevisor **Gad** bemærkede i Anledning af den omtalte Sag om Seletøiet, at, hvorledes man end indrettede en Patentlovgivning, vilde det være aldeles umuligt at indrette den saaledes, at Den beholdt sin Eneret, som faktisk havde overgivet den til Samfundet. Hr. Frederiksen havde i Begyndelsen pointeret meget stærkt, at Eneretten ikke kunde kaldes en naturlig Ret, men senere modificeret sine Udtalelser herom, og hvad han til Slutning derom udtalte, kunde Taleren ganske tiltræde. Det var nemlig deraf blevet klart, at Hr. Frederiksen ikke var imod Eneretten, men kun ikke vilde have den opfattet som en naturlig Ret i den Forstand, at Staten ikke skulde kunne paa Samfundets Vegne gjøre betydelige Indskrænkninger i samme. Hr. Nyrop var gaaet for vidt i sin Betragtning af Eneretten som en naturlig Ret. Der tages virkelig Noget fra Samfundet, thi mange af disse Ideer laae, som det var sagt, i Luften, og naar Theori og Praxis vare skredne saa langt frem, at det næste Skridt maatte føre til en Opfindelse, kunde man være overbevist om, at denne i vore Dage, med de lette Forbindelsesmidler, ikke

vilde udeblive ret længe. Men paa den anden Side kunde man ogsaa sige, at denne Eneret gav Samfundet Noget, thi om end Opfindelsen ligesom laa i Luften, var det dog ikke vist, at den af en Anden vilde blive gjort saa tidlig, eller Opgaven blive løst paa en saa tilfredsstillende Maade. Det var derfor rigtigt at have en Patentlovgivning, og at Eneretten til Opfindelsen blev sikket indenfor et begrændset Tidsrum. 10 Aar var i den Henseende en passende Tid, og nderover 20 Aar maatte man ialfald ikke gaae. Taleren kunde iøvrigt slutte sig til Indledningsforedraget og være enig i, at man burde udvikle Patentlovgivningen og give den sin rette Begrændsning.

Konstdreier **Schwarz** vilde helst ønske, at man ikke behøvede nogen Patentlovgivning. Han kunde godt forstaae, at i Lande som England, hvor Industrien var naaet saa vidt frem, maatte en Patentlovgivning møde saamange Vanskeligheder, at man næsten nødsagedes til at forlade den. Hvor derimod Industrien stod paa et mere tilbagetrængt Standpunkt, at det gjaldt om at anvende alle Midler til at bringe den frem, kunde en fornuftig Lovgivning, som paa en moderat Maade beskyttede mod ligefrem Tyveri af Opfindelser, være meget nyttig og bringe de Industridrivende i Erindring, at ogsaa ad den Vej er Binding at naae, samt opfordre til yderligere Anstrengelser. Det er først, hvor Udviklingen er frenden stærkt frem, at de af Hr. Frederiksen fremhavende Vanskeligheder komme i større Omfang. Patentlovgivningen maa være saaledes, at det hverken er altfor let eller altfor vanskeligt at faae Eneretten. Er det altfor let og lidet bekosteligt at løse Patenter, storme altfor Mange til og tage Patenter paa Ting, som de, om de havde betænkt sig noget, maastee vilde have indseet, være altfor ubetydelige dertil. 17 Rd. var derfor en for lav Betaling. Der var i mange Aar blevet talt om en Patentlovgivning hos os, men de politiske Forhold, navnlig Hensynet til Holsteen, havde været en Hindring i den Henseende; denne Hindring var desværre nu bortfaldet, og Administrationen maatte nu have saamegen Veiledning i andre Landes Patentlovgivning og saamegen Erfaring om den Fremgangsmaade, den i en lang Aarrække havde fulgt, at det ikke maatte kunne være den vanskeligt at udarbejde en Lov herom.

Kandidat **Nyrop** havde ikke hørt Noget, der kunde rokke hans Overbeviisning om, at den udelukkende Næringsret var en naturlig Ret, og denne Anskuelse laa til Grund for hans Opfattelse af den

nævnte Dom om Seletoiet. Var det en naturlig Ret, var Opfindelsen Sadelmagerens Eiendom, enten han tog Patent paa den eller ikke. En anden Sag var det, at Domstolene maatte komme til det Resultat, de kom, efter de bestaaende Vedtægter. Der var vistnok ikke senere end i 1830 givet Patent for 20 Aar.

Christoffersen: Selv om Sadelmageren havde en naturlig Ret, kan Ingen sikke ham den, naar han har overgivet den til Offentligheden, ligesaa lidt som jeg kan fordrø, at min Pengepung skal være mig sikket, naar jeg har lagt den paa Gaden.

Nyrop: Den, der tager en Pengepung, som ligger paa Gaden, begaaer en Forbrydelse, om end Charakteren af Forbrydelsen er en anden, end om han havde stjaalet den.

Gad: Var Eneretten en naturlig Ret, behøvedes jo ikke Patent paa den; men det vilde føre til, at Enhver kunde tilegne sig en hvilken som helst ubetydelig Forandring ved en Maskine og sige: Det er min, nu maa ingen Anden gjøre den. Alle Fremstid kunde saaledes forhindres ved Enkeltes Vilkaarlighed, og dermed kunde Samfundet ikke være tjent. Der bør af samme Grund heller ikke kunne faaes Patent paa andre Ideer end dem, som have nogen virkelig Betydning og er noget Nyt, men ikke paa Forandringer i det tidligere Opfundne. Vilde man drive den naturlige Rets Konsekvenser saa vidt, som Hr. Nyrop gjorde, vilde man komme til lignende Urimeligheder som at, naar En eiede Noget, kunde Ingen paa Jorden sætte sig imod, at, han benyttede det paa hvilken som helst Maade, han vilde. Vilde man drive det saavidt, vilde man komme dertil, at den største Ret var den største Uret.

Redakteur **Steenberg** erklærede, at det var umuligt at gennemføre en Patentlovgivning, som hvilede paa den Opfattelse, Hr. Nyrop vedkjendte sig med Hensyn til det omtalte Stavseletoi. Naar en Mand havde gjort en Opfindelse og ladet den komme ud, var den Alles Eiendom, og Enhver kunde begynde at fabrikere denne Gjenstand i det Smaa eller i det Store. Skulde man efter nogen Tids Forløb kunne forlange Eneret af Staten derpaa, vilde dette medføre den Uretfærdighed, at Staten saa maatte tilintetgjøre de Fabrikationer, som i Mellemtiden vare opstaaede. Det vilde allerede være et stort Fremstid, om Opfinderne kunde opnaae, at Staten sikrede dem deres Opfindelse fra det Dieblit, de forlangte Eneretten; thi for Tiden var Forholdet saaledes, at man kunde forlange et Patent idag, men først faae det om 7 a 8 Maanedere eller 1 Aar, og kun

i allerheldigste Tilfælde efter 3 Maaneders Forløb. Taleren havde fundet sig meget tiltalt af Hr. Frederiksens praktiske Fremstilling af Patentvæsenet, men det forekom ham dog, at det egentlige Grundlag svigtede, idet Hr. Frederiksen ikke vilde erkjende, at Opfinderen havde en Eiendomsret, men betragtede Eneretten som et Slags Monopol, skjøndt forstjelligt fra hvad man ellers forstod ved Monopoler. Hvad Slutningen angik, var han aldeles enig med Hr. Frederiksen, men dennes Indledning var dog maaskee vel kunstig, thi Patentvæsenet var en simpel Ting, og Taleren var forsaavidt enig med Hr. Nyrop, som han betragtede Eneretten som en naturlig Eiendomsret. Det var neppe heller, som Hr. Frederiksen sagde, Tilfældet, at man ikke nogetsteds gav Eneret paa Ideer. Taleren kjendte idetmindste ikke af sin dog ikke ganske ringe daglige Praxis i den Henseende nogen Stat, hvor man knyttede Eneretten til en egentlig praktisk Udførelse. I alle Stater — med Undtagelse af Amerika, hvor man forlangte enten den udførte Gjenstand eller en Model — var Tegning og Beskrivelse af Opfindelsen tilstrækkelig. Eneretten forekom ham at staae i noie Forbindelse med saadanne Love, som dem vi havde om Eftertryk og om Eftergjørelse af Kunstværker, og han meente, at man ved en ny Patentlovgivning maatte kunne følge de Principer, som vare nedlagte i disse Love. Han vilde dog ikke gaae saavidt som Hr. Nyrop, og forlange Eneretten udstrakt til 30 Aar efter Opfinderens Død, ikke fordi det jo kunde være retfærdigt og billigt, men det vilde medføre adskillige praktiske Vanskeligheder og besværliggøre hele Sagen. Dertil kom, at en saa lang Eneret paa mekaniske Gjenstande havde ikke stort at sige. Naar en Opfinder af en mekanisk Gjenstand af Betydning forstaaer sine Ting, vil han i saa Aar gjøre saadanne Fremskridt fremfor Andre, at han deri har en betydelig Garanti. Desuden følge Opfindelserne paa det mekaniske Gebet Slag i Slag, saa at et Patent, som udstedes idag, neppe vil have meget at sige om 15 Aar. En Betaling burde der erlægges for Bevillinger om Eneret paa mekaniske Frembringelser, ikke fordi Staten led noget Tab ved at give en saadan Eneret, men fordi Bevillingens Udfærdigelse dog krævede noget Arbejde.

Nyrop var bleven misforstaaet med Hensyn til Tidsspørgsmaalet; han havde meent, at den Paagjældende skulde have Eneret for 30 Aar, men, hvis han døde forinden, skulde hans Familie nyde Godt af den tilbagestaaende Deel af dette Tidsrum. Naar et Patent ikke havde noget at bethyde efter 15 Aars Forløb, kunde der

jo ikke være noget til Hinder for at give det udover den Tid. I en ny Patentlovgivning, som jo Alle fandt onskelig, burde vistnok ogsaa det Princip optages fra Eftertryksloven, at naar den paa-
gjældende Ting, som der er Eneret paa, ikke i lang Tid har været at faae, forbrydes Eneretten. Taleren havde ikke, ved sin tidligere fremsatte Opfattelse af Eneretten som en naturlig Ret, udelukkende taget Hensyn til den Enkeltes Interesse, men udtrykkelig nævnt, at der i Samfundets Interesse burde fastsættes en vis Tid.

Ordføreren troede, naar han skulde samle de fremkomne Bemærkninger, at alle Talerne havde været enige om, at vi i høj Grad trængte til en ny Patentlovgivning. Hr. Nyrops Standpunkt var nærmest et theoretisk, som han selv væsentlig forlod, da han kom over til Praxis. Theoretisk var det gjendrevet og Praxis gjendrev ogsaa, at her forelaa en naturlig Ret, thi, naar Praxis anerkjendte det Eksisterende, var det kun som Indskrænkning. Taleren havde i Begyndelsen af sin Indledning saa stærkt pointeret, at her ikke var en naturlig Ret, for at vise, at det kun var det praktisk Hensigtsmæssige, som talte for Patenter. Hr. Steenberg og han vare ikke væsentlig uenige med Hensyn til Eneret paa Tanker, thi, at en Tanke kunde betegnes, viste jo, at den praktisk kunde udføres, men en reen Idee kunde ikke betegnes. Lovgivningen bør ikke kræve Andet, end at Ideen kan betegnes, og at den inden en vis Tid bringes til praktisk Udførelse. Han antog, at Alle erkjendte det som en Mangel, at det var tilladt at indføre fra Udlandet, hvad der her var patenteret. Der var ganske vist her den praktiske Vanskelighed, at det ikke var let at faae at vide, hvad der her i Landet var taget Patent paa. Det maatte indrømmes, at der her var givet Patenter paa Fremgangsmaader, men i mange Tilfælde blev det negtet; det var saaledes nævnt ham, hvorledes en Mand s. Ex. ikke kunde faae Patent paa Forfærdigelsen af Pløkker efter en vis Fremgangsmaade, men maatte tage det paa Pløkkemaskinen. Praxis trængte i den Henseende til at fastnes. Den af Hr. Meyer nævnte Patenthaver maatte vistnok have havt Patent her i Landet. (Meyer: Ja, vistnok!). Han havde ikke hørt Nogen berøre, hvilken Bægt man vilde lægge paa at faae en offentlig Fortegnelse og Beskrivelse af Patenterne. I Amerika findes et meget værdifuldt Museum, hvor man samler alle Tegninger og Modeller af Opfindelser, og i England var man ogsaa begyndt derpaa. I den Resolution, man vilde fatte, ansaa han det for rigtigst, kun at antyde Onskeligheden af en Patentlov-

givning stemmende med Principerne i andre Landes Lovgivninger; thi det havde jo sine Vanskeligheder at præcisere Indholdet nærmere.

Steenberg troede, at det af Hr. Nyrop nævnte Patent for en Bager ikke egentlig angik Fremgangsmaaden men den kemiske Proces; i hvert Fald var det faktisk, at man kunde faae Patent ikke blot paa en mekanisk Proces, men ogsaa paa en kemisk Proces. Her opstod da ofte det Spørgsmaal, hvor vidt en Patentbevilling egentlig gik, om den var begrundet i den foreliggende Beskrivelse med tilhørende Tegning eller om der kunde indrømmes Afvigelser derfra. Man kan vel sige, at den Paagældende bruger en vis Fremgangsmaade i Kraft af sit Patent, men denne er ikke saa bestemt betegnet som det Resultat, han ad kemisk Vej opnaaer, saa det vel snarere er paa Resultatet, han faaer Patent. Ogsaa om Patenter paa en mekanisk Proces gjælder det, at den praktiske Udførelse ikke kan være saa noie begrændset, at Afvigelser derfra jo er tilladt.

Nyrop havde kun seet Dommen i den omtalte Sag, men ikke Patentet. Efter Dommen skulde man imidlertid troe, at det var Fremgangsmaaden og ikke Resultatet, som der var givet Patent paa; thi der stod udtrykkeligt, at Fremgangsmaaden væsentlig var den samme som den, Bageren havde Patent paa.

Hermed sluttede Forhandlingen og Mødet.

Samme Dags Eftermiddag Kl. 6

holdt Kand. pharm. **Schleisner** følgende Foredrag:

Om Forringelse og Forfalskning af de i Handelen gaaende Næringsmidler og Industrifrembringelser.

Mine Herrer!

Det er Dem alle bekjendt, at vore Næringsmidler blive forfælskede, ikke alene Næringsmidlerne, men ogsaa Lægemidler og saadanne Stoffer, som finde teknisk Anvendelse, ja, man kunde spørge: hvad bliver ikke forfælsket i Nutiden? Forfælskningerne gribe mere og mere om sig, blive mere og mere raffinerede, men heldigvis samtidig som Forfælskningskonsten stiger, udvikles ogsaa de Hjælpemidler, som Videnskaben giver os til at opdage Forfælskningerne. Aarsagen til de hyppige Forfælskninger behøver jeg ikke at udvikle for Dem, den beroer i almindelig Havesyge; men jeg skal blot tillade mig at bemærke, at mangen Rjebmand, som maafee under andre Forhold ikke vilde indlade sig paa at forfælske eller føre forfælskede Varer, paa en Maade ligesom tvinges dertil for at eksistere. Det store

Publikum forlanger billige Varer, der er i Nutiden en meget stærk, maaſkee for stærk, Higen efter at faae Alt til godt Kjøb, man vil have Meget for ſine Penge, ſtore Qvantiteter til billig Priis, og det gaaer da ud over Varernes Qualitet. Hvad gjør man ikke for at tilfredsſtille Publikums Fordringer, ſiger Fabrikanten og den Handlende; man giver det, hvad det forlanger, en billig Vare, hvorledes Varen ſaa er beſtaffen, bliver Publikums egen Sag. Denne Sætning er ikke aldeles rigtig, man maa ikke kaſte for megen Skyld paa Publikum, det forlanger vel en billig Vare, hvad der er rimeligt, men ingenlunde en forfalſket Vare. I mange Tilfælde kan Publikum ſelv bedømme de Varers Godhed, det kjøber, men i mange andre er dette reent umuligt for den almindelige Mand, iſær med Henſyn til Rægemedler. Spekulative Hoveder, ſom ſætte Samvittigheden til Side, forfalſte deres Varer og Fabrikata, udraabe dem ſom fortræffelige og gode, ſælge dem til en langt billigere Priis, end deres hæderligere Konkurrenter kunne levere de ægte Varer for. Saalænge Forfalſkningen endnu ikke er opdaget, beklager Publikum ſig til den Kjøbmand, ſom fører de ægte Varer, over hans høie Priſer, og denne, for at imødekomme Publikums Fordringer, maa enten kjøbe det billige, forfalſkede Produkt hos ſin uærlige Konkurrent, eller forſkrive fra Udlandet meget billige, da ſaa naturligviis forfalſkede Varer. Paa denne Maade kommer mangan Kjøbmand til at føre forfalſkede Varer; jeg ſkal give Dem et lille Exempel. Safran er et meget koſtbart Farveſtof, det anvendes ogſaa i Medicinen. Det faaes af en Plante, ſom voxer i Orienten, men hver enkelt Plante giver kun meget lidt Safran, kun nogle ſaa Gran; der ſkal derfor mange hundrede, ja flere tuſinde Planter til at give et Pund Safran. Man vil derfor let forſtaa, at Safran er meget dyrt; og dog kan man faae Safran hertilands, ſom er billigere end Varen paa ſelve Produktionsſtedet. Dette gaaer ganſke ſimpelt til, man forfalſker Safranen. Paa Apotheket faaer man en god og uforfalſket Safran; men hos Kjøbmanden eller Materialiſten ved Siden af Apotheket faaer man en langt billigere Safran; det Stof, ſom den billige Safran forfalſkes med, kaldes i det techniſke Forfalſkerſprog „*Boeminel*“, og beſtaaer af fine, tynde Blade af Morgenfruens*) Blomſter, ſom, for at komme til at ligne Safran, farves røde og indgnides med lidt Olie, eller ogſaa beſtaaer

*) *Calendula officinalis* L.

Foeminellen af Saflorblomsterblade*), der i sig selv ere røde, og blot indgnides med lidt Olie, for at faae det samme fedtede Udseende, som den ægte Safran har. Naar den ene Kjøbmand sælger den billige, med Foeminel forfalskede, Safran, maa den Anden, paa Grund af Konkurrencen, ogsaa føre den samme Vare, og jeg føler mig forvisset om, at der er mange Kjøbmænd, som vistnok ikke have nogen Anelse om, at den Safran, de sælge, er en i høi Grad forfalsket Vare. Ofte er dette Forhold ganske kuriøst, saaledes gives der større Apotheker, hvor man kun, naar der bliver forlangt Safran, sælger den ægte Vare, men hvor der dog samtidigt føres „Foeminel“, som uden at være blandet med Safran sælges til Smaaforhandlerne. Apothekeren forfalster altsaa ikke selv Safranen, men sælger den ægte Vare og Forfalskningsmidlet til Detailhandlerne; hvorvidt dette Forhold, da Foeminel ikke har anden Anvendelse end netop til Forfalskning af Safran, kan kaldes strafbart, maa jeg overlade til Dhrr. Jurister at afgjøre.

I mange Forfalskningsstilfælde kan imidlertid selv den dygtigste Kjøbmand narres og antage en forfalsket Vare for ægte. Der hører en overordentlig Sagkundskab, en stor Ovelse, og, naar man skal gaae ret til Bunds i Tingen, udmærkede Kundskaber i Chemi og Botanik og en stor Færdighed i at foretage mikroskopiske Undersøgelser, for i de fleste Tilfælde at komme efter Forfalskningen. Den kemiske Undersøgelse og Mikroskopet ere vore væsentligste Hjælpemidler til at opdage Forfalskningerne. Alle Forfalskninger have ikke den samme forbrynderiske Charakter, saaledes er det af mindre Betydning, om man forfalster Parfumer, Lugtepulvere og lignende Sager; af en Million Flascher saakaldt ægte Eau de Cologne fra Jean Maria Farina er der maaskee kun een, som virkelig er fabrikeret i Köln, men dette er aldeles ligegyldigt, man kan have ligesaa god Eau de Cologne i Kjøbenhavn som i Köln, og hvem der i denne berømte Stad egentlig er i Besiddelse af den ægte Recept, vides ikke. Man fortæller følgende lille Anekdote. En Rejsende kom til Köln og vilde der købe ægte Eau de Cologne; paa Torvet traf han to Bontiker med omtrent det samme Navn paa Skiltet, han gik da ind i den ene og forlangte ægte Eau de Cologne, da han havde faaet Flasterne spurgte han: „Er det nu ogsaa virkelig ægte Eau de Cologne?“ Damen i Bontiken sva-

*) Carthamus Tinctorius L.

rede: „Siden De nu har kjøbt hos os, min Herre, vil jeg være oprigtig imod Dem, og sige Dem, at den ægte Eau de Cologne egentlig faaes i den Boutik, De seer her ligeoverfor.“ Glad over denne Ærlighed og den gode Underretning, betalte Manden, hvad han havde faaet, og gik over i den anden Boutik for at købe ægte Eau de Cologne. Han købte her et større Quantum, betalte, og med et tillidsfuldt Smil sagde han til Damen i Boutiken: „Dette er jo den virkelige ægte Eau de Cologne, jeg har faaet?“ — „Ja, min Herre, siden De nu har kjøbt hos os, vil jeg være ærlig imod Dem, den egentlige ægte Eau de Cologne faaer De i Boutiken her ligeoverfor“. — Man kan let tænke sig Mandens Forbavselse. Sagen er imidlertid ganske simpel; det var den samme Mand, som eiede begge Boutiker, og naar en Rejsende kom for at købe, var det sædvanligt, at han spurgte, om det var ægte Eau de Cologne, han fik, og man viste ham da over i den anden Boutik, hvor han i Tillid til den første Underretning ikke pleiede at gjentage sit Spørgsmaal.

Alf langt større Betydning end Forfalskningen af Parfumer, Pomader og Lugtepulvere, forsaavidt som de ikke komme til at indeholde for Sundheden skadelige Bestanddele, er Forfalskningen af vore Næringsmidler og Lægemidler; i dette Tilfælde gaaer det ikke alene ud over vor Pung, men, hvad der er langt vigtigere, over vor Sundhed, ja, undertiden over vort Liv. Publikum er ikke altid selv istand til at opdage disse Forfalskninger, og der bør fra det Offentliges Side føres en streng Kontrol for at forhindre, at slige Forfalskninger finde Sted, og naar en saadan Forfalskning paavises, bør Vedkommende straffes strengt, for at afstrække Ligesindede. Blandt vore Næringsmidler spiller jo Mælk, Brød og Kjød de meest fremragende Roller. I den utilberedte Form forfalskes Kjødet ikke, det ligger ligefrem i Stoffets Natur, at det ligesom Æg ikke egner sig til Forfalskning; men det sælges jo ofte, navnlig til Fattigfolk, i en halvforraadnet Tilstand, hvad der fra det Offentliges Side bør paasees ikke finder Sted. — At omtale alle almindelige Forfalskninger her, vil Tiden ikke tillade, men jeg skal indskrænke mig til særligt at omtale en enkelt Forfalskning, som spiller en væsentlig Rolle her i Landet. For ret at forstaae Betydningen af Næringsmidlernes Forfalskning, maa man kjende lidt til disses kemiske Sammensætning og den Betydning, som denne har for Ernæringen. Taget saa populært som muligt, gaaer Ernæringen for sig paa den Maade, at Føden efter at være bragt ned i Maven, ved Fordøielses-

processen bringes i en flydende Form, en stor Deel af de opløste virksomme Bestanddele gaar over til at blive Blod, og Blodet afsætter saa de faste Dele i Legemet, tjener saavel til Musklernes som Knoklernes Dannelse og Vedligeholdelse. I alle vore Næringsmidler træffe vi to uundværlige Bestanddele, kvælstofholdige Stoffer og phosphorsure Salte. De kvælstofholdige Bestanddele tjene til Dannelsen af Musklerne, og de phosphorsure Salte gaar til Knoklerne; desforuden indeholde alle vore Næringsmidler i stor Mængde kulrige Forbindelser, som ogsaa gaar over i Blodet, hvorfor dette, efter tildeels at være berøvet de kvælstofholdige Stoffer og de phosphorsure Salte, endnu indeholder, som det kaldes, oversflødigt Kulstof; dette skal skaffes bort, det føres til Lungerne, hvor det ved Aandedraget forbrændes af Ilt i den atmosfæriske Luft, herved udvikles Storstedelen af den for Legemets Vedligeholdelse nødvendige Varme, og man seer altsaa, at disse kulrige Forbindelser i Blodet ikke ere oversflødige, men tværtimod meget nødvendige. Skulde vi sammensætte et godt Næringsmiddel, maatte det opfylde disse Betingelser, indeholde kvælstofholdige, phosphorsure og kulrige Forbindelser. I Mælken finde vi alle disse Bestanddele og det sammensatte paa den smukkeste, ja, man kunde næsten sige, vidunderligste Maade. Mælken indeholder et vist Quantum Vand, et kvælstofholdigt Stof, nemlig Ostestoffet, to kulrige Forbindelser: Smørret og Mælkesukkeret, og endelig endeel phosphorsure Salte. Ostestoffet, Mælkesukkeret og Saltene ere opløst i Vandet, Smørret er derimod ikke opløst, men findes svømmende i Mælken, meget fint fordeelt som Smaafugler, af hvilke hver især er omgivet af en Hinde af et særegent æggehvuideagtigt Stof, som bevirker, at Smaafuglerne ikke løbe sammen. Ved Rjærningen sprænges disse Smaafugler, og man faaer saaledes Smørret samlet. Smørret har en mindre Vægtfylde, d. v. s. er lettere end Vandet og Mælkens øvrige Bestanddele, og naar man derfor lader den gode, sunde Mælk roligt henstaae, saa samler Smørfuglerne sig paa Overfladen som Flode. Naar Mælken bliver suur, det vil sige, naar Mælkesukkeret deri omdanner sig til Mælkesyre, hvad det har en stor Tilbøielighed til, saa udskiller Ostestoffet sig i en fast Form, hvad der jo er dem Alle bekjendt fra det daglige Liv, naar Mælken bliver tyk, som det kaldes. Som Næringsmiddel for Børn har Mælken den største Betydning, det er aldeles nødvendigt, at den unge Organisme, som voxer og skal udvikles, modtager de nødvendige Næringsstoffer i den mest

passende Form, og saa gode og uforsfælskede som muligt. Mange Menneſter, ſom hele deres Liv igjennem maa trækkes med en ſvagelig og ſygelig Konſtitution, ſtylde ofte denne en ſlet Ernæring i deres første Barndom, og da væſentligt en daarlig eller forſælsket Mælk. Man har konſtateret, at mange Hundrede ſmaa Børn, ſom indlægges paa Børnehospitalet i Hovedſtæderne, døe af Sygdomme, ſom fremkaldeſ ved en daarlig Mælk. Naar man ikke engang paa ſaadanne Steder har kunnet ſikre ſig en god Mælk, hvormeget vanſeligere er dette ſaa ikke for private Folk. Man har i de ſtore Stæder gjort de ſtørſte Anſtrengelſer for at kontrollere Mælkehandelen og forhindre Forſælsningen. Den væſentligſte Forſælsning af Mælken er Tilſætning af Vand. Mælken ſelv har en større Vægtfylde end Vandet; Vægtfylde er Vægten af ligeſtore Rumfang, naar jeg derfor har et Glas fyldt med Vand og mærker mig dets Vægt, og derpaa fylder det ſamme Glas med Mælk, ſaa finder jeg, at Mælken veier noget mere end Vandet. Denne Forſjel i Vægtfylde kan man prøve ved Flydevægt, og ligesom man har konſtrueret en Flydevægt til at prøve Brændeviins Styrke, ſaaledes har man ogſaa indrettet en Flydevægt for Mælken. I reent Vand ſynker denne Flydevægt ned til et viſt Punkt, i god, uforsfælsket Mælk ſynker den ikke ſaa dybt, mellem diſſe to Punkter, ſom angiver reent Vand og god Mælk, har man ſaa anbragt et viſt Antal lige ſtore Grader, og man kan nu, ved ſelv at forſælske den gode Mælk med 10, 20, 30 oſv. Procent Vand, udfinde de Grader, ſom paa Flydevægten ſvarer til Forſælsningen. Man har meent herved paa en nem Maade at kunne paaviſe Mælkforſælsningen, men man kan det ikke. Jeg omtalte før, at Smørret i Mælken har en mindre Vægtfylde end de øvrige Beſtanddele, naar man derfor lader Mælken roligt henſtaa, ſaa Fløden kan ſamle ſig foroven, derpaa borttager denne, alſaa affkummet Mælken, ſaa ſaaer den affkummede Mælk en større Vægtfylde end almindelig god Mælk, og man kan nu fortynde den med Vand, indtil den ſaaer den Vægtfylde, alſaa viſer det Antal Grader paa Flydevægten, der ſvarer til almindelig god Mælk. En Mælkhandler, ſom forſtaaer Konſten rigtigt, kan herved ſkaffe ſig en dobbelt Fordeel, idet han forſt affkummet Fløden og ſælger denne, og derpaa fortynder Mælken med ſaameget Vand, at den paa Politiets Flydevægt viſer den ſamme Grad eller Vægtfylde, ſom god, uforsfælsket Mælk ſkal have. For at paaviſe, at Mælken var berøvet Fløden, ſkulde man ſaa udføre en ſaakaldt Flødebeſtemmelse i Fløde-

maaleren, men dette medtager en Tid af 12 til 24 Timer. Denne Flydevægtsprøve giver os derfor ingen Garanti for Mælkens Godhed, den duer ikke, og det ikke alene af den anførte Grund, men ogsaa af flere. Mælkemanden kan nemlig fortynde Mælken med Vand, saa den altsaa bliver lettere, end den skulde være, men samtidigt kan han ogsaa tilsætte Stoffer, som gjør den sværere igjen, nemlig Stivelse, Meel, Dextrin og Oblat. Disse Stoffer tilsættes enten i fast Form til Mælken, eller man koger dem først med lidt Vand. Man fortæller endog, at man skal have fundet Mælkemandene, som skummede Fløden af Mælken, fortyndede den med Vand, og for nu at skaffe en Art Fløde paa den igjen, udblodte de Papir og Oblat i Vand og lidt Fløde, og kom saa denne Blanding i Mælken. Meget ofte sættes lidt tvefulsuur Natron til Mælken, for at forhindre den i at blive suur, idet Natronet binder den Mælkesyre, som danner sig. Alle disse Stoffer kunne naturligviis let opdages ad kemisk Veie, men med Flydevægten kunne vi ikke paavise deres Tilstedeværelse. Man har derpaa udfundet et andet Apparat, den saakaldte optiske Mælkeprøver. Man har flere af dem, en, som bruges i Tydskland, skyldes Profesør Vogel, som er Læge ved Børnehospitalet i München; i Frankrig bruges en anden, som er opfundet af Donné. Jeg skal nu søge at forklare Principet for den optiske Mælkeprøver saa simpelt som muligt. Kommer man god Mælk i et Glas med flade Vægge, der ikke ere i en altfor stor Afstand fra hinanden, saa kan man, naar man forsøger at see igjennem Mælken, ikke see Flammen af et Lys, som er stillet i en passende Afstand; kommer man nu reent Vand i Glasjet, istedetfor Mælk, saa kan man naturligviis see Flammen, men, drypper man forsigtigt Mælk til Vandet, saa indtræder der et Punkt, hvor Flammen forsvinder, hvor man ikke længere kan see Lysleglen; man mærker sig den Qvantitet god, uforfalsket Mælk, som man har maattet bruge for at faae Flammen til at forsvinde, og gjentager nu Forsøget med Mælk, som man forfæltlig har forfalsket med 10, 20, 30 osv. Procent Vand, og finder naturligviis, at man behøver langt mere af den forfalskede Mælk for at faae Flammen til at forsvinde, end af den rene. Efter den Tabel af Talsforørelser, som man finder paa denne Maade, skulde man altsaa kunne paavise Forfalskningen. Bruger man mere af en mistænkt Mælk, for at faae Flammen til at forsvinde, end man engang har fundet, at der var nødvendigt af den rene, uforfalskede Mælk, saa skulde denne Mælk være forfalsket, og

man behøver blot at see efter i Tabellen, for at finde det Procentantal Vand, som den forbrugte Mængde Mælk svarer til. Men, denne Methode duer heller ikke, man kan i det Hele karakterisere begge disse Prover, Flydevægtsproven og den optiske Prove, som Magelighedsprøver, enhver Videnskabsmand, enhver Sagkyndig seer strax, at begge disse Metoder ikke yde nogen Garanti for, at vi sikkert kunne paavise en stedfunden Mælkforsælsning. Det er kun under den Forudsætning, at Mælken alene er bleven forfalsket med Vand, og det i en anseelig Qvantitet, at vi tilnærmelsesviis ved disse Prover kunne paavise Forsælsningen. Kommer Mælkhandleren Meel, Stivelse eller lidt vandreven Kridt i Mælken, saa glipper den optiske Prove for os; desuden ligge de Tilstørrelser, som angive de Qvantiteter uforfalsket Mælk og forfalsket Mælk, som ere nødvendige for at faae Flammen til at forsvinde, saa nær ved hverandre, at Metoden allerede derved bliver meget usikker. Har man da ingen sikke Metoder til at undersøge Mælken? — Jo man har! Og netop derfor kaldte jeg de her anførte for Magelighedsprøver, fordi den sikke Methode, som man har, fordrer lidt Tid, Omhyggelighed i Udførelsen, og et grundigt Kjendskab til Forholdene; den optiske og Flydevægtsproven har man meent, at kunne betroe og lade udføre af almindelige, udannede, underordnede Politiebedsmand, hvorimod den sikke Methode, som ene giver tilforladelige Resultater, kun kan udføres af Chemikere. Denne sikke Methode er nemlig den kemiske Analyse; vi maae undersøge Mælken paa alle dens Bestanddele, adskille disse fra hverandre, og veie hver især.

Der blev i sin Tid i Frankrig paa Regjeringens Foranstaltning nedsat en Kommission af dygtige Chemikere og sagkyndige Folk, for at angive en sikker Methode til at paavise Mælkens Forsælsning. Denne Kommission gjorde Forsøg med alle hidtil anvendte Instrumenter, Flydevægte, optiske Apparater, o. s. v., og den kom til det Resultat, at intet af disse Apparater duede. Den eneste Methode, Kommissionen kunde anerkjende, var den kemiske Analyse. Man forskaffede sig derfor en udmærket god Mælk, som Kommissionen forvissede sig om var bleven malket af en sund og velnæret Ko, og denne Mælk blev analyseret. Man havde altsaa nu Sammensætningen af en rigtig god Mælk, og man kunde altsaa forlange, at Mælk i Almindelighed skulde have en lignende Sammensætning, indeholde ligesaa meget Smør, Mælkesukker, Ostestof, phosphorsyre Salte og Vand. Men hvis man vilde opstille denne Fordring, og derefter

erklære enhver Mælk, som indeholdt mere Vand end den sædvanlige gode Mælk, som Kommissionen havde analyseret, for forfalsket, saa kunde man meget let komme til at domme Uskyldige, hvis Køer producerede en daarlig Mælk, uden at Bedkommende selv forfæltlig havde forfalsket Mælken. Kommissionen behandlede dette Spørgsmaal med megen Omhyggelighed; mangen mindre Køholder var ikke i Stand til at holde sine Dyr i en udmærket Stald, eller til altid at give dem det bedste Foder, Mælken maatte derfor blive slettere, men derfor kunde man ingenlunde kalde Manden en Forfalsker. Havde Kommissionen derfor analyseret en udmærket Mælk, saa var det ogsaa nødvendigt at analysere en slet, men ægte Mælk, og det den sletteste Mælk man kunde finde. Paa denne Maade vilde man faae en Maximums- og en Minimumsgrændse for Mælkens Sammensætning. Kommissionen købte til den Ende den elendigste Kø, som den kunde finde, Dyret blev holdt i nogen Tid paa meget slette Bilkaar, foruden at den fik daarligt og sparsomt Foder, blev den sat i en opvarmet Stald, saa Dyret blev tørstig, og den fik da saa meget Vand at drikke, som den vilde, hvorved man meente, at Mælken vilde blive tyndere. Køen blev da malket, og Mælken analyseret. Nu havde man en Minimumsgrændse, slettere end denne Mælk kunde ingen naturlig Mælk være, og naar Pariserpolitiets Chemikere traffe en Mælk, som indeholder mere Vand end denne den sletteste Normalmælk, saa erklære de den for forfalsket, og beregne Procentmængden af det tilfattede Vand efter Middeltallet mellem Maximums- og Minimumsgrændsen for de af Kommissionen analyserede normale Mælkeprøver. Man kan nu mene, at det er vanskeligt i en saa stor Stad som Paris, at kontrollere Mælkehandelen, navnlig naar der skal udføres en kemisk Analyse af Mælken, men det er ikke saa vanskeligt, som det ved første Blikkast synes. Politikommisfaren i hvert Distrikt kan, naar han vil, udtage eller lade udtage Prøver af Mælken hos Forhandlerne i Qvarteret, dog skal han væsentligst kun udtage disse Prøver paa egen Haand uden nærmere Ordre, naar han har Mistanke om Forfalskning. Ellers faaer han forretningssædlig til forskjellige Tider, sædvanlig med 8 Dages Mellemrum, Ordre fra Chefen for anden Politidivision om hos en eller flere Mælkehandlere i Qvarteret at udtage Prøver af Mælken, disse sendes saa strax til Politiets Chemikere, i Diebliffet to, Prof. Felix Boudet og Prof. Boussingault, som strax tage fat paa Analyserne, og den næste Dags Morgen afgive disse deres Rapport til Chefen; er

Mælken funden forfalsket, det være sig med Vand, Stivelse eller andre Stoffer, saa anlægger Politiet strax Proces mod Vedkommende. Ligeledes blive Mælkevognene, som komme fra Landet til Staden, anholdte ved Barrieren, og Prøver udtagen af Mælken. Paa denne Maade er der en reguleret Gang i det Hele. Mælkehandlerne vide aldrig, paa hvilken Dag de kunne blive affordrede Prøver, undertiden to Gange paa samme Dag, undertiden igjen Dagen efter, Chemikerne tilendebringe stadigt Analysen i en Dag, og Politichefen indretter det saaledes, at de kunne faae flere Analyser samlede paa een Gang. Men, hvad der endnu mere end denne stadige Kontrol hindrer Mælkehandlerne i at forfalske Mælken, er den særdeles strenge, men vel-fortjente og fortræffelige Maade, hvorpaa slige Forfalskninger straffes i Frankrig. Saasnart Dommen er falden, lukker Politiet Vedkommendes Boutik i 3 Dage, og en stor Plakat, som med store Bogstaver bærer Overskriften „Domfældelse“, forkynder Publikum, at den Mand, der eier denne Boutik, har forfalsket sin Mælk (eller andre Varer), at han derfor er bleven idømt en Pengebøde (efter Omstændighederne ogsaa Fængselsstraf), og at han har at udrede Omkostningerne ved denne Domfældelses Forkyndelse i to Dagblade og ved 20 Plakater, som opslaaes paa passende Steder i Qvarteret. Plakaten paa Boutiksdøren har den Domfældte ikke Lov til at fjerne før efter 3 Dages Forløb, ei heller maa han udkrabse sit Navn paa den. Efter en slig Domfældelse pakker Vedkommende sædvanlig strax ind, tager til en Provindsby eller til et andet langt bortliggende Qvarter i det store Paris, hvor man ikke kjender hans Forbrudelse, men hvor Politiet godt kjender ham og holder Die med ham. For at skaffe Publikum god Mælk har der desuden dannet sig et Selskab i Paris, som holder et vist Antal Køer, og for en ubetydelig høiere Priis, end hvad der i Almindelighed betales for Mælken, kan man her faae en god, sund, og i alle Tilfælde uforfalsket Mælk. Politiet i Kjøbenhavn bruger endnu stadig Flydevægten til at paavise Mælkeforfalskningen, det er at haabe, at man snart vil komme bort herfra, og anvende den samme Methode som Politiet i Paris, nemlig undersøge Mælken kemisk.

Beg omtalte den Omhyggelighed, som den franske Kommission viste for ikke at komme til at dømme Ustyldige; det er indlysende, at ethvert samvittighedsfuldt Menneske bør vise en lignende Omhu, og det er meget at beklage, at dette ikke altid finder Sted, netop ved Underfølgelse over Forfalskninger og Forgiftninger, disse to Hoveds-

punkter i Sundhedspolitiets Virksomhed. Og saa her have vi desværre, for det kjøbenhavnske Sundhedspolities Bedkommende, et Exempel at opvise paa en mindre omhyggelig Behandling af en Forfalskningsag, hvor en Mand blev dømt som Forfalsker, trods det senere viste sig, at han ikke var Forfalsker. Det er den Bohn'ske Sag, jeg her mener. Hr. Bohn er en Handlende paa Christianshavn, en almindelig bekendt og agtet, hæderlig Mand. Han blev anklaget for at have forfalsket sit Sukker med Meel, og han blev dømt. Det maa nu slet ikke være behageligt at blive dømt som Forfalsker, blive stillet blot for den offentlige Skam og Foragt, og desuden, hvad der er af en stor Betydning for en Handelsmand, miste sine Medborgeres Tillid og Tiltro og derved sine Kunder. Men endnu paa en lignende maa dette være for Bedkommende, naar han føler sig overbeviist om sin Ufkyldighed. Dette var Tilfældet med Hr. Bohn. Dommeren støttede Dommen paa en afgiven Erklæring fra Stadsråden om, at der var Meel i Sukkeret; men dette Meel var tilstede i en saa ubetydelig Mængde, at der ikke kunde være Tale om, at det var tilsat for Fordelens Skyld. Den Chemiker, som Retten i dette Tilfælde har henvendt sig til, og som vel maa være bleven sat tilstrækkeligt ind i Forholdene, har begaaet en Feil ved ikke at undersøge, hvor meget Meel der var tilstede, et Fingerrør Meel i et Pund Sukker er ingen Forfalskning, ingen fornuftig Handlende vilde sætte saa lidt Meel til Sukkeret for at forfalske det, og det ligger derfor temmelig nær at antage, at denne ringe Meelmængde er kommen i Sukkeret ved tilfældige Omstændigheder, f. Ex. derved, at Sukkeret er blevet malet paa Møllen, hvor der i Forveien er malet Meel, og at Møllen ikke er bleven tilstrækkeligt rensset. Det lykkedes Hr. Bohn at bevise, at den ringe Mængde Meel var kommet i Sukkeret paa denne Maade, og Dommen blev annulleret. Den Skam og det Tab, som Hr. Bohn imidlertid havde lidt fra Publikums Side, blev kun lidt opveiet ved, at Autoriteterne tog Skammen paa sig for at have affaet en urigtig Dom, og man indseer, hvor heldigt og ønskeligt det vilde være, om Stadsråden var Chemiker ex professo.

Jeg har her omtalt, at Sukkeret kan forfalskes med Meel, det seer dog meget sjældent, fordi Publikum selv saa let opdager det. Sukkeret opløses, men Melet bliver uopløst tilbage, saa snart man vil lave sig et Glas Sukkervand. Derimod forfalskes Honning meget hyppigt med Meel, ogsaa hertilands, jeg har selv haft Leilighed til at atrapere flere saadanne Honningforfalskere, som bleve yderlig

forbaufede over, at jeg kunde see, der var Meel i Honningen. Melet kan her kun opdages ad kemist Veil. Ligeledes har man fundet, at Sæbehandlere komme Meel i den grønne Sæbe. Den brændte og malede Kaffe blandes ogsaa undertiden med Meel, men navnlig med brændte Kornsorter, brændte Urter, forskjellige brændte og malede Rødder, saaledes Cichorie og Løvetandsrod. Ligeledes blandes Kaffen med malede Cacaofaller, som faaes for en meget billig Priis hos Chokoladefabrikanterne. Den umalede Kaffe er vanskeligere at forfalste, og dog har der existeret en Fabrik, som af en leer- og kalkholdig Masse pressede smaae Bønner, nøiagtigt af samme Form som den ægte Kaffe-bønne; disse kunstige Bønner bleve saa blandede i et vist Quantum med den ægte. At dette kunde gaae i længere Tid uden at opdages, ligger ligefrem i, at man trakter eller sier Kaffen, Smaadelene af Leerbønnerne blive derved uopløste tilbage i Kaffe-grumset. Theen kommer næsten aldrig til Europa uden at være forfalsket, Chineferne begynde Værket, og man fortsætter i England, Tydskland og hos Detailhandlerne i de forskjellige europæiske Steder. Chineferne tilfætte navnlig forskjellige Farvemidler, som ofte ere meget giftige, saaledes Mineralgrønt, Spanfgrønt, chromsaur Kali, Chromguult, Kalk, Gips, Berlinerblaat. Af 64 Theeprover, som bleve indkjøbte i Paris hos forskjellige Handlende og retslig undersøgte, fandtes i dem alle Chromguult, som er en giftig Blyforbindelse. Man maa imidlertid ikke tillægge Chineferne en altfor stor Skyld, som oftest er det de engelske Kjøbmænd i China, som bedst forstaae at sørge for Forfalskningen. Sædvanlig hyppigt blandes Theen med fremmede Blade; saaledes har man opdaget Theesorter, som indeholdt Bladene af Bøg, Eg, Poppel, Ahorn, Hestekastanie, Slaaentorn, Pils og Hvidtjørn. Chineferne blande ogsaa forskellige Blade i Theen, men disse maae i de fleste Tilælde ikke betragtes som en Forfalskning, men ligefrem henhørende til Theefabrikationen for at meddele Theen en større Aroma. I England bruges meget den Trafik at samle eengang brugte Theeblade, behandle dem med lidt Gummiopløsning og et garvessyreholdigt Stof, som kaldes Katchu; derpaa tørres de og bringes saa igjen i Handelen som god Thee. — Melet, som bruges til Brødbagning, har man hyppigt truffet forfalsket; snart er det gode Meel blandet med slet og fordærvet Meel, og for at give det en hvidere Farve, har man tilsat Alun, Borax (navnlig i Frankrig) eller ogsaa meget giftige Stoffer som Zinkvitriol og Kobbevitriol, som vel tilfættes i ringe Mængde men dog altid tilstrækkelig nok,

til at fremkalde alvorlige Forgiftninger. For at forøge Bægten, har man blandet Melet med Kalk, Gibs, Beenmeel, ja man har endog kommet Savpaaner deri. Det, at ville forøge forffjellige Varers Bægt ved at blande dem med meget tunge Stoffer, er desværre en meget almindelig Forfalskning. Vor bekjendte, dygtige Botaniker Drejer døde i en meget ung Alder, fordi han brugte Snustobak, som en samvittighedsløs Tobakshandler havde gjort „tung“ med Blyhvidt. Jeg skulde gjerne have omtalt endnu flere Forfalskninger for dem, men den indskrænkede Tid vil ikke tillade det, og jeg vil derfor slutte med at meddele en lille Historie om, hvorledes Folk endog kunne sætte sig i stor Bekostning for at komme til at forfalste deres Varer. Den første Cementfabrik, som fandtes her i Landet, var anlagt i Slesvig af en Teglbrænder; denne Mand fandt det fordeelagtigt at blande sin Cement med malede Muursteen og Teglsteensbrokker. Da der nogen Tid efter blev anlagt en Cementfabrik paa Bornholm, som tog den slesvigiske til Mønster, saa troede de gode Folk, som forestod denne Fabrik, at det var nødvendigt at blande de omtalte Muursteensbrokker i Cementen, hentede dem derfor i Skibsladninger fra den slesvigiske Fabrik, malede dem og blandede dem i Cementen.

Syvende Møde,

Fredag den 18de September Kl. 10.

Gad var Dirigent og meddeelte, at Bestyrelsen havde fra Professor Hummel modtaget nogle Ord, med hvilke han havde havt ifinde at indlede Forhandlingen om Tidelingsystemet. Da de imidlertid, saavel hvad Begrundelsen som hvad Resultatet angik, stemmede i det Væsentlige med den Behandling, dette Spørgsmaal havde faaet i Mødet, skulde han indskrænke sig til at gjøre Forsamlingen denne Meddelelse.

Hellmann: Det Spørgsmaal, som nu staaer paa Dagsordenen, paa hvad Maade kan Fiskerieringen fremmes i Danmark, og hvorledes opnaaes det største Udbytte af denne Ræringsvei, er der efter min Overbeviisning kun een Mand, som med Rette kan indlede, nemlig Rancelliraad, Birkedommer Fiedler fra Sterrede. Han havde ogsaa erklæret sig villig dertil, men er desværre ved Embedspligter forhindret fra at give Møde. Derefter ligger det nærmest, at

strøge dette Spørgsmaal og gaae over til det næste Nummer paa Dagsordenen. Men i Erkjendelse af Fiskerinaringsens Vigtighed for Danmark har man ikke villet gjøre det uden først at forhøre, om der er Nogen i Forsamlingen, der vil ledsage dette Spørgsmaal med nogle Udtalelser.

Fiskerinaringen drives nu paa en meget utilfredsstillende Maade; Enhver arbejder paa sin Bøv, som han kan bedst. Nu og da stiftes vel et Fiskeriselskab, snart til Fiskeri i de nordlige Farvande og snart i de sydlige, men nogen Plan deri er der ikke, og disse Foretagender have ikke altid det bedste Held med sig. I 1862 havde jeg ifinde at forsøge stiftet en Forening til Fiskeriernes Fremme, og hvad jeg da udtalte i Indbydelsen, gjælder fuldstændig den Dag idag, nemlig:

At Fiskeri og Agerbrug ere Danmarks fornemste Næringskil-
der; men, medens der uafbrudt arbeides paa at have Jordens Pro-
duktion til den størst mulige, og at forædle det frembragte Produkt,
for at sætte det istand til at kunne maale sig med Udlandets, staaer
Fiskerierne endnu næsten paa samme barnlige Standpunkt som ved
Aarhundredets Begyndelse, og har saagodtsom i et halvt Aarhundrede
ikke andre gennemgribende Forbedringer at fremvise end Fiskerqvasens
Indførelse og nogle enkelte senere Lovgivningsarbejder.

Det turde derfor være paa Tide, ogsaa tilbørligt at rette Sam-
fundets Opmærksomhed paa et for Stat og Borger lige vigtigt Er-
hverv og forsøge at vække Interesse for Midler til at ophjælpe en
Industrigreen, der efter Landets hele Natur burde indtage et ganske
andet Standpunkt, end hidtil har været Tilfælde. Sees der hen til,
hvad der ad Associationens Vej er naaet for Agerbrug og Industri
ved det kongelige Landhuusholdningselskab, ved Oprettelse af de land-
økonomiske Foreninger og Møder samt ved den kjøbenhavnske Industri-
forening, synes Erfaringen at have viist den Vej, man har at gaae,
og det her omdeelte Lovudkast til et eventuelt Selskab var bestemt til
som Beviser at aabne Udgangen til fælleds Virksomhed hos Alle dem,
der ville erkjende Nødvendigheden af og Trangen til en saadan For-
ening. At denne strax vilde kunne opfylde alle de sætte Formaal
eller strax kunne optræde saa omfattende, som paatænkt, er ikke
sandsynligt; men, er end enhver Begyndelse svær, saa er en steet
Begyndelse dog altid en Erkjendelse af Skridtets Nødvendighed, og
ikkeheller de i andre Tiemed stiftede Foreninger have kunnet optræde
fuldfærdige ved deres Stabelse. Der har hørt Tid og Erfaring til,
forinden en almindelig Erkjendelse har vidst at gjøre sig gjældende,

og disse Læremestre ville forhaabentlig ogsaa vide at udvikle den her tilsigtede Forening til en velsignelsesrig Frugt.

Politiske og private Forhold gjorde imidlertid, at jeg ikke dengang fandt Diebliffet passende til at faae Sagen gennemført, og maaffee er Diebliffet ligesaa upassende nu, men da jeg har denne Plan liggende, vil jeg bede de Herrer medtage nogle Exemplarer af den og udbrede dem videre i deres Kreds, for at der muligviis kunde blive reist en Discussion om Hensigtsmæssigheden af at stifte en saadan Forening. Fiskerivæsnet har dog nu opnaaet at faae sit eget Organ i et Tidsskrift, der udgives af Rancelliraad Fiedler og Adjunkt Feddersen, men dette Tidsskrift er kun lidet udbredt, og Udgiverne bede derfor Forsamlingens Medlemmer, saavidt gjorligt at henlede Opmærksomheden paa det og paa den Nytte, det kan stifte ved at udbrede Kjendskab til de forskjellige Fiskemaader og ved at virke for hensigtsmæssige Forandringer i Fiskerilovgivningen.

Jeg skal opfordre de Herrer, der onske at udtale sig om det foreliggende Spørgsmaal paa Dagsordenen, til at begjære Ordet. (Ophold). Da Ingen tager Ordet, vil jeg foreslaae, at vi, for at ikke Spørgsmaalet skal falde aldeles dødt til Jorden, anmode Udgiverne af bemeldte Tidsskrift, om at behandle Spørgsmaalet, som vi have stillet det, i deres Tidsskrift og derved muligen fremkalde en Besvarelse, som ikke her har kunnet finde Sted. Efter min Overbeviisning kan der ikke gjøres nok for at henlede Opmærksomheden paa Vigtigheden af Fiskerivæsnet her i Danmark; men der er desværre saa faa Forfattere og Sagkyndige i denne Sag, at det er vanskeligt at finde Ordførere de forskjellige Steder. Nu have vi dette Organ, og jeg finder, at vi skulle benytte det til Drøftelse af vort fremsatte Spørgsmaal.

Brücker gjorde opmærksom, at der i Lovforslaget om Fiskeri var en uheldig Bestemmelse om, at Fiskeriet i en Afstand af 300 Favne fra Land udelukkende tilkom Grundeierne, og da Grundeierne i Reglen ikke selv benyttede denne Ret til at fiske, var det kun en Ret for dem til at udleie Fiskeriet eller gjøre det vanskeligt for Fiskerne at søge hen til de rette Steder, hvor der var Fiskedrag.

Da ikke Flere onskede at ytre sig, ansaaes det af Hr. Hellmann stillede Forslag for vedtaget, og denne Sag dermed som ugaet af Dagsordenen.

Anden Behandling af Spørgsmaalet om Patentlovgivningen,

der skulde have været foretaget Torsdag Aften Kl. 7, var, da saa Deeltagere vare mødte, bleven udsat til denne Dags Formiddag.

Brücker var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til Beslutning i Sagen:

Bestyrrelsen bemyndiges til:

1) at udtale for Indenrigsministeren som Forsamlingens Anskuelse, at en ny og omfattende Lovgivning om Eneret paa Opfindelser, industrielle Tegninger, Mønstre og Modeller er ønskelig;

2) enten

og samtidig at gjøre Ministeren bekendt med de Grundsætninger, som med Hensyn til en saadan Lovgivning ere blevne fremdragne under Sagens Behandling paa Mødet;

eller

og at en saadan affattes i Overensstemmelse med de Grundsætninger, der ere gjældende i de i industriel Retning meest udviklede Staters Patentlove.

Den første Deel af Forslaget fattes under Forhandling.

Gad meddeelte, at Ordføreren (Frederiksen) var forhindret i at være tilstede, men han havde været enig med ham i, at der ikke havde været nogen Meningsforskjel om Ønskeligheden af at faae en ny Patentlovgivning og at den blev saa omfattende, at den saa fuldstændigt som muligt kunde fyldestgjøre sit Siemed.

Boxdugsfabrikant **Meyer** udtalte sig imod, at der fandt en forudgaaende Undersøgelse Sted af de Opfindelser, hvorpaa man søgte Patent; thi det var umuligt for Nogen i alle Tilfælde at bedømme, hvorvidt en Opfindelse var ny eller ikke. Det burde være som i England, hvor man uden videre kunde udtage Patent, og hvor det var Patenthaverens Sag selv gjennem Domstolene at forsvare sin Eneret.

Da ellers ingen Bemærkninger fremkom, blev Forslaget sat under Afstemning og enstemmig vedtaget.

Det alternative Forslag til Resolutionens anden Deel fattes derpaa under Forhandling.

Gad fremhævede Bønskelighederne ved at angive Grundsætningerne for en saadan Lovgivning, dels fordi det blev meget omfattende, dels fordi Principerne — hvilke man end tog — maatte i deres Udførelse betydeligt modificeres, og dels fordi Behandlingen af dette Spørgsmaal ifølge Forholdets Natur ikke havde været saa

udtømmende, at det kunde antages for givet, at der i saa Henseende havde dannet sig en aldeles bestemt Mening hos Forsamlingen. Men for dog at give den Hovedtanke, som var gaaet gjennem Forhandlingerne her, et Slags Udtryk, besluttede Resolutionens Forfattere at foreslaae en anden Resolution, om hvilken de imidlertid ikke vare blevene enige. Paa den ene Side er det blevet anseet for onskeligt, at man ved at gjøre Ministeren bekendt med, hvad der er blevet udtalt her, skulde henlede hans Opmærksomhed yderligere paa Sagen; paa den anden Side ønskedes det, at man skulde udtale sig for de Grundsætninger, som i den Henseende ere gjældende i de meest udviklede industrielle Stater. Begge Forslag havde vistnok deres Mangler. Det første den, at der under Forhandlingerne blev udtalt Meninger, som stode saaledes imod hinanden, at ikke begge kunde følges. Det andet Forslag medførte den Vanskelighed, at det var umuligt at sige, hvilke bestemte Principer der ere gjorte gjældende i de Stater, som kunne siges at være de meest udviklede i industriel Retning. Begge Forslag gik altsaa igrunder kun ud paa at bede Ministeren tage denne Sag under yderligere Overveielse. Han vilde aldeles henstille til Forsamlingen, hvilket af disse Forslag den vilde slutte sig til, eller om den vilde bortstemme dem begge.

Kandidat **Nyrop** kunde give det første Forslag sin Stemme men ikke det andet; thi han kjendte ikke noget til fremmede Staters Lovgivning om Patenter, og han kunde derfor ikke udtale Ønsket om, at Principerne i dem maatte blive gennemførte hos os.

Cementfabrikant **Meyer** ansaae de anførte Mangler ved de to Forslag for saa overveiende, at han vilde vælge det Alternativ at stemme mod dem begge. Ved hvad der allerede var vedtaget, vilde Opmærksomheden tilstræffeligt være henledet paa denne Sag.

Stenberg sluttede sig i det Væsentlige hertil. Skulde man angive nogen Grundsætning for en ny Patentlovgivning som ønskelig, burde det være de Grundsætninger, som ere komne til Anvendelse i Loven om Eftergjørelse af Kunstværker; men det var vistnok det heldigste at lade dette Spørgsmaal staae frit. Den af Vordugsfabrikant Meyer fremhævede forudgaaende Undersøgelse og Bedømmelse var et Punkt, som halvt ødelagde vort Patentvæsen her i Landet. Det sidste Forslag kunde han slet ikke stemme for; thi Patentlovgivningerne vare meget forskjellige i de meest udviklede Stater. I England var der saaledes ingen Undersøgelse, i Preussen en meget streng. I England var et Patent meget dyrt; i Preussen fik man

det gratis, og det var dog Stater, som begge vare meget udviklede i industriel Henseende.

Det første af de alternative Forslag fattes derpaa under Afstemning og forkastedes enstemmig.

Det andet blev ligeledes forkastet med alle Stemmer mod 1.

Programmets sidste Spørgsmaal var:

Om gjensidige Understøttelsesforeningers Nytte og Ordning:

Det indleedes saaledes af Pastor **Garde** fra Feio:

Efter Opfordring skal jeg tillade mig at indlede det foreliggende Spørgsmaal om gjensidige Understøttelsesforeningers Nytte og Ordning ved at fremstille denne Sags Sammenhæng med andre Sider af vort Samfundsliv og dens nuværende Standpunkt. Da jeg antager, at der i Forsamlingen er endeel, som ikke ere inde i Sagen, maa jeg bede de Sagkyndige at udfylde, at jeg kommer til at anføre Møget, der for dem er bekjendt nok og kan blive trættende. Det er overhovedet ikke noget Nyt eller Originalt, jeg har at fremføre.

Forøget Fattigdom har altid været den fremad skridende Civilisations stadige Følgesvend, og det er ganske naturligt. Ved Civilisationen forøges Forbringerne til Livet; man nøies ikke længere med Dyreskind til Klæder og Markens Urter og Frugter til Føde; Silketoi, Kaffe, Thee, Tobak og andre langvejsfra hentede Gjenstande høre nu til Fornødenheder. Og dog er dette neppe saa meget Aarsagen til den forøgede Fattigdom; thi ved Civilisationen forøges ogsaa Indtægtskilderne, saa at vel det ene kan veie op imod det Andet. Men den mere udviklede Industri frembringer ikke blot bedre Livsfornødenheder, men ogsaa mange Luxusgjenstande, som ere deilige at see til og ønskelige at smage af, og disse Ting blive til Fristelser for Mange, der ikke have Raad dertil, og der er naturligviis altid en Mængde, som ikke har Kraft til at modstaae disse Fristelser, og derved let bliver forarmet.

Jeg har etsteds truffet den Yttring om Fattigdommen i Kjøbenhavn, at den er i Begreb med at blive en Epidemi, og i visse Henseender synes der mig at være noget Træffende deri, og den gjælder desværre, om end i mindre Grad, om en stor Deel af vort Land. Det er ikke blot enkeltviis, at Armoden bemægtiger sig sit Bytte, ikke blot særdeles Uheld og Ulykker eller særdeles Laster og Fæll, der styrte Enkelte i Fattigdom. Der er ligesom kommen en

ond dragende Magt i Luften, i Atmosphæren, der omgiver os; den drager sit Offer stedse mere ned ad Skraaplanen; den begynder med at sløve sit Byttes Modstandskraft ved at svække Selvvirkomheden og Forsynligheden, fortsætter med at tilintetgjøre Selvbagtelsen og Væresfølelsen, og ender med at styrte det ned i Fattigvæsenets store Dyb, hvorfra kun Gaa formaae at reise sig. En stor Deel af Skylden for denne Tilstand har vort ulykkelige, men uundgaaelige tvungne Fattigvæsen, der desværre har faaet den Opgave, ikke blot at forsyne de uverdige Trængende, — det er i sin Orden, — men ogsaa mange hæderlige Fattige, som blot ved Ulykker eller af andre utilregnelige Aarsager ere komne i Armod. Derfor ansees det ikke længere at være nogen Skam at blive Fattiglem; endnu for faa Dage siden talte jeg med en ærligt kæmpende Mand, som fortalte mig, at Mange havde sagt til ham, at han skulde forlange Hjælp af Fattigvæsenet, „der var jo Intet deri.“

Alt bevise denne Armodens Forøgelse i sin hele Udstrækning med Tal har sine Vanskeligheder. Vil man paaberaabe sig Fattigudgifternes Forøgelse, kan man indvende, at Priiserne paa Livsfornödenhederne ogsaa ere stegne og stedse variere. Klarere er det at anføre, hvorledes Antallet af de af Fattigvæsenet Understøttede er forøget, men her mangler tilstrækkelige Data; de ere tilmed ubestemte, da en heel Familie i de fleste Fattigregnskaber opføres kun som 1 Person. Dog kan det anføres for Kjøbenhavns Vedkommende, at Antallet af de faste Fattiglemmer i de 18 Aar fra 1845 til 1863 er fordoblet (fra 3100 til 7312), medens Inderbyggerantallet i denne Tid kun var forøget med $\frac{1}{3}$; desuden fik omtrent et ligesaa stort Antal interimistisk Understøttelse; Antallet af dem, der fik Sygehjælp paa Hospitalerne og i Byen, var ogsaa i den Tid fordoblet fra 15,557 til 31,412; i Alt fik saaledes 1863 omtrent 45,000 offentlig Hjælp, altsaa meer end 1 af 4 Inderbyggere. Sa, ifølge den ifjor udkomne Beretning „om de Fattiges Vilkaar paa Christianshavn“ vare af dens 14—15,000 Inderbyggere henved 1000 faste Almisselemmer, 1000 Andre fik Interimshjælp og over 3000 Sygehjælp, saa at hvert 3die Menneske der modtager Hjælp af Fattigvæsenet, og, naar den private Velgjørenhed efter en der anført Sandsynlighedsberegning medtages, bliver det ikke hvert 3die, men hvert 2det Menneske, som der lever meer eller mindre af fremmed Hjælp. Det er jo forfærdelige Tal. Gudskeelov, det er ikke saa galt andre Steder i Danmark. Det kan være galt nok; paa Fejø med 1600 Inderb.

er Antallet af de af Fattigvæsenet Understøttede fra 1860 til 1867 steget fra 75 til 130, skjøndt Folketallet høist er forøget med kun 90, og lignende Forøgelse har fundet Sted i mange Kommuner.

Jeg mener at have sagt nok for at minde om, at den stigende Fattigdom er en om sig gribende Kræftskade, der kan medføre de alvorligste Farer for Samfundet, saa det er paa høie Tid at tage alvorlige Forholdsregler derimod. Ved en Epidemi som ved enhver Sygdom er der tvende Ting at gjøre: at tage de Syge under Behandling og — hvad der er det Vigtigste, — at hæve eller formindste Aarsagen til Sygdommen. Saaledes ogsaa her: man maa søge 1) at forserge Dem, der ere komne saavidt, at de ikke kunne undvære fremmed Hjælp, paa bedste Maade, og 2) stræbe at hindre saa Mange som muligt af de ubemidlede Klasser fra at forarmes.

1) Angaaende Forsørgelsen af de Fattige er jeg for min Deel paa det Rene med, hvorledes den bør ordnes. Jeg mener, at der bør stræbes hen til, at alle værdige Trængende o: De, som nok ville, men ikke kunne ernære sig og Sine, understøttes ved et vel organiseret, frivilligt Fattigvæsen. Der er gjort en god Begyndelse dertil i Kjøbenhavn og andre Steder, der burde arbeides derpaa allevegne, i Stad og paa Land, og til et velorganiseret frivilligt Fattigvæsen hører, at Bestyrelsen har en Mængde Hjælpere, Mænd eller Qvinder, som have Interesse for de Fattige, og som dele Tilsynet med de Trængende imellem sig, saa at hver kun har nogle faa Familier at holde Die med og personligt træde i Forbindelse med. Alle de Fattige derimod, som ikke ville hjælpe til, hvad de kunne, de uværdige Trængende bør det frivillige Fattigvæsen ikke befatte sig med men overlade til det offentlige Fattigvæsen, der bør holde dem til at arbejde i Arbeids- og Forsørgelsesanstalter — paa Landet i Fattiggaarde — hvor der dog bør herske saa megen Mildhed som muligt; for de Gjenstridige bør hvert Amt have en Tvangsarbeidsanstalt. Dette synes mig at være Maalet, men saalænge det frivillige Fattigvæsen endnu er saa lidet udviklet, at det Offentlige ogsaa maa antage sig mange værdige Trængende, maa det lempe sig efter Omstændighederne, dels ved at give Understøttelse udenfor Arbeidsanstalterne, dels ved at optage i dem Mange, som egentlig ikke høre hjemme der.

2) Det Andet, det Vigtigste, der skulde gøres, og hvorom der idag jo især skulde tales, er Midlerne til at hindre de Ubemidlede fra at forarmes.

Man har gjort mange Forslag for at forbedre de Ubemidledees Raar. Man har villet, at det Offentlige, at Staten skulde yde direkte Hjælp, man har givet Anvisning paa de Velhavende og Rige, har villet plyndre dem for at hjælpe de Ubemidlede. Men alle de Forslag, der gaae ud paa at søge Hjælpen hos Andre, føre ikke til Maalet; hvad der kommer hurtigt, gaaer hurtigt, og at modtage Hjælp af Andre i den ene eller den anden Form, sløver Selvvirkomheden og Selvagtelsen istedetfor at styrke dem, nedtrykker de Ubemidlede istedetfor at hæve dem op til Selvstændighed og Uafhængighed. Ikke at stole paa andre Mennesker, men at hjælpe sig selv, anstrenge sig selv, det er mere end nogenfinde Pligt i vore Dage, det maa i en fri Stat fordres af dens Borgere i en ganske anden Grad end ellers. Heldigviis have vore Tider ogsaa, om end ikke opfundet, dog paa-
 viist og udviklet et Middel, hvorved de ubemidlede Klasser kunne hjælpe sig selv til en selvstændig og uafhængig Stilling. Vore Tider have nemlig givet uimodsigelige Vidnesbyrd om, hvorledes de Ubemidlede kunne, ved at slutte sig sammen i større Foreninger og ugentlig indbetale deres Sparekassinger, i forbausende kort Tid erhverve sig store Kapitaler, der sætte dem istand til ikke blot at bevare deres Selvstændighed, men ogsaa blive deelagtige i mange Goder, som ellers kun de Velhavende kunne forskaffe sig. Skjøndt det saa ofte er anført andre Steder, maa jeg dog minde om Foreningen i Rochdale i England, som 1844 stiftedes af 28 fattige Bøvere, og som 20 Aar efter var voget op til over 4000 Medlemmer, hvis Ottefællinger vare blevne til en Kapital af $\frac{1}{2}$ Mill. Rdlr., saa de havde egne Møller, Slagterier, Fabriker, et Bibliothek paa 6000 Bind, Læsestuer og Forsamlingsværelser og en Omfatning af 2 Mill. Rdlr. Der synes mig ikke at være nogen Grund til at antage, at ikke saadanne Foreninger til gjensidig Understøttelse skulde kunne trives hos os, om end i mindre Maalestof, naar det blot kan lykkes at vække en ret levende Interesse derfor hos de Paagjældende selv. (Bladet „Arbeideren“ virker ved dette Formaal). At disse Foreninger, naar de lykkes, kunne bidrage væsentligt til de Ubemidledees økonomiske Selvstændighed, er tydeligt; men i mine Dine gjælder det ikke blot derom, men ogsaa om at have disse Klasser op paa et høiere aandeligt Udviklingstrin, til en større aandelig Selvstændighed, og om den økonomiske Selvstændighed end er en Betingelse derfor, saa synes det mig dog ønskeligt, at vore Foreninger ogsaa i den Henseende efterlignede de engelske,

at de direkte stræbte at bidrage til deres Medlemmers Uddannelse, saa det ret kunde blive anseet som en Gæde at være Medlem deraf. Vore Sygekasser have, saavidt jeg veed, alle kun det Økonomiske for sig; derimod have Huusholdningsforeningerne udtrykkelig den Bestemmelse i deres Love, at der af Udbyttet skal anvendes endeel til Uddannelsesmidler for Medlemmerne.

Disse Foreninger gaar forskjellige Veie for at naa deres Maal. Nogle stræbe at forøge deres Medlemmers Indtægter, andre at formindste deres Udgifter, andre at forsikre dem mod Tab.

a) Direkte at skaffe deres Medlemmer større Indtægter er de saakaldte Produktionsforeningers Hensigt. Den Bei synes jo vel at føre nærmest mod Maalet, men det er ogsaa den farligste. Naar endeel Arbeidere forene sig for ved smaa Bidrag at samle en Kapital, for derved at drive en Fabrik for egen Regning, har man en Produktionsforening, og om der end baade i England og Frankrig er Exempler paa, at et saadant Foretagende kan lykkes, tør det dog neppe tilraades, da der hører ikke blot stor Dygtighed og Enighed, men ogsaa stort Held og gunstige Tider til. Her i Danmark er det neppe nogetsteds forsøgt i det Større.

b) Den anden Bei, Foreningerne kunne gaar, er at formindske Medlemmernes Udgifter. Det er jo en beklagelig Sandhed, at den Fattige maa betale Alt meget dyrere end den Velhavende; det gjælder om Huusleie, gjælder, naar han behøver et Laan, gjælder om Alt, hvad han behøver til sin Huusholdning, om Føden, om Klæderne, om Brændsel.

For at tilveiebringe billigere og bedre Boliger have i Kjøbenhavn Buurmeister og Wains Arbeidere for 2 Aar siden dannet en Forening, der har bygget 22 Huse (16 paa Amager, 6 paa Vesterbro); den har nu 500 Medlemmer, iblandt hvilke Husene bortloddes til Eiendom mod en Indbetaling af 6 pCt. af Husets Værdi i 28 Aar. Der kan maaskee i nogle af vore Kjøbstæder være Grund til lignende Foretagender, neppe paa Landet, hvorfor jeg ei længere skal dvæle derved.

Ei hellere skal jeg opholde mig ved de Foreninger, der have til Formaal at skaffe Medlemmerne billigere Laan, som i Tydskland ere saa meget udbredte — omtrent 1000 — under Navn af Forskuds- og Kreditforeninger. Kun skal jeg nævne, at der i Odense 1865 aabnedes en „Spare- og Laanekasse for Haandværkere,“ som ved Slutningen af f. A. havde 234 Aktionærer, der ved ugent-

lige Bidrag af 8 Sk. havde samlet sig en Kapital af 9000 Rdlr. I Kjøbenhavn er der iaar ogsaa oprettet en „Kreditforening for Haandværkere og Industridrivende“ med 160 Medlemmer.

Ulige større Betydning baade for By og Land synes mig de Foreninger at have, som ville forskaffe billigere Livsfornødenheder. I Tydskland kaldes de Konsumforeninger; her har man kaldet dem Brugsforeninger, Handelsforeninger eller Huusholdningsforeninger; den sidste Benævnelse synes at vinde meest Indgang og synes mig ogsaa ret betegnende. Hensigten er nemlig at samle en Kapital, for dermed at drive Handel med de til en Arbeiders Huusholdning nødvendige, meest gængse Gjenstande. Om der end i Tydskland har været Foreninger af denne Art tidligere, er det dog Rochdale-Foreningens heldige Fremgang, som har fremkaldt en Mængde Efterligninger i England og andre Lande; 1864 angaves deres Antal i England til 800 med over 200,000 Medlemmer, og en opsparet Kapital af 10 Mill. Rdlr. Hos os er den i Thisted Novbr. 1866 stiftede den første større Forening af denne Art. Pastor Sonne har udgivet en Beretning derom; den begyndte med 83 Medlemmer, men har nu 210, har samlet sig c. 1500 Rdlr. og kjøbt sig en egen Gaard til Pakhuus og Udsalg. Exemplet er ifølge „Arbeideren“ efterlignet i Ringkjøbing og Omegn, i Hjørring, i Randers (400 Medl.) og d. N. i Aarhus, Horsens, Varde og vist ogsaa i Skive, altsaa 8 jydskke Kjøbstæder; i Fyen have Allerups Arbeidere i Odense forenet sig i samme Siemod; paa Sjælland er der i Kjøbenhavn paa Østerbro og i Rjøge saadanne Foreninger, vist ogsaa i Røstved og Slagelse; desuden i Stege og i Nysted (?), i Alt 15 Kjøbstæder. Paa Landet findes en Forening i Errindlev ved Rødbj og i Tødsø paa Mors, vist ogsaa i Balby og Lynghj ved Kjøbenhavn.

Som et Vidnesbyrd om, at saadanne Foreninger ogsaa finde god Fremgang i vort Naboland, skal jeg efter „Fædrelandet“ anføre, at den for 2 Aar siden i Götheborg stiftede Arbejderforening nu har 3744 Medlemmer med en Kapital af 20,000 Rdlr.; den har anvendt 5700 Rdlr. til Arbejderboliger, har et Bibliothek paa 2000 Bind og har flere Udsalgssteder for Livsfornødenheder rundt om i Byen.

c) Den 3die Klasse Foreninger har til Formaal at forsikre Medlemmerne Erstatning for de Tab, som uforudseete Ulykker tilføie dem. Som man har oprettet Selskaber for at erstatte Tab ved Udsvaade, Hagel og Uveir, Sækkede, Dværgs Sygdom og Død,

saaledes har man ogsaa indgaaet Foreninger, som give Erstatning, naar et Medlem ved Sygdom bliver uarbejdsdygtig, en Understøttelse i Alderdommen og en Begravelseshjælp ved Dødsfald. Sagen er i god Fremgang hos os. Siden 1862, da de tvungne Långskasser ophævedes, til 1866 er deres Antal mere end fordoblet og udgjorde 1866 omtrent 300 (c. 60 i Kjøbenhavn, c. 150 i Kjøbstæderne og c. 90 paa Landet) med omtrent 26000 Medlemmer foruden 70 særlige Begravelseskasser. Vi staae dog langt tilbage for England, som 1863 havde mindst 20,000 saakaldte Vennefamsfund med 6 Mill. Medlemmer, o: 1 af hver 5 Indbyggere, medens det hos kun er 1 af 62 eller 63.

Al de nu nævnte forskjellige Arter Foreninger mener jeg, at Huusholdningsforeninger og Syge- og Alderdomsforeninger ere de, hvorpaa Opmærksomheden især bør henledes, og skal derfor endnu tillade mig at tilføie lidt om deres Ordning.

1) Lovene for Huusholdningsforeningen i Thisted ere aftrykte i Pastor Sonnes Beretning; de ere dannede efter Rochdale-Foreningens, og, saavidt jeg veed, ere de andre Foreningers Vedtægter her i Landet ganske lignende.

Hvorledes dannes Kapitalen? er det første Spørgsmaal. Naar endeel Personer ville forene sig i dette Siemed, maae de forpligte sig til at vedblive ugentlig at bidrage i Vintermaanederne mindst 4 Sk. og i Sommermaanederne mindst 8 Sk., indtil Enhver har faaet 5 Aktier à 5 Rdlr. Dertil vilde paa denne Maade behøves henved 8 Aar, men lykkes Foretagendet, blive Aktierne betalte langt tidligere. Saa snart man nemlig efter $\frac{1}{2}$ eller $\frac{3}{4}$ Aars Forløb har samlet saa Meget, at man kan begynde at handle, om end kun med en eller nogle faa Artikler, bliver af Udbyttet først tilfrevet Enhvers Konto i Renter 5 pCt. af hans Indskud; dernæst henlægges $2\frac{1}{2}$ pCt. af Udbyttet til derfor at indrette et Læseværelse og anskaffe Bøger o. s. v., 1 pCt. til Reservefond, og Resten fordeles blandt Medlemmerne, efter hvad hver har kjøbt, og tilskrives hans Konto; jo større en Familie man har, jo Meer man kjøber, des større Andeel i Udbyttet vil man faae. Kapitalen dannes altsaa deels ved Indskuddet, deels ved Renten deraf, deels ved Dividenden af Udbyttet. Naar Aktierne ere betalte, staaer det Enhver frit for at lade sin Andeel af Udbyttet tilskrive sin Konto eller faae den udbetalt. Udtræder et Medlem, faaer han sit Indskud med Renter udbetalt; døer han,

faaer hans Arvinger Beløbet. Foreningen tjener altsaa som Sparekasse for ham, og giver 5 pCt. i Rente.

Hvorledes foregaaer Handelsomsætningen? Det er en Grundregel, at Handelen altid skeer kontant. De Varer, man pleier at begynde med, ere Brød, Smør, Ost, Meel, Gryn, Kolonialvarer og Brændsel, men ingen Spiritus. Saalænge Handelen kun er ubetydelig, pleier en eller flere Medlemmer om Aftenen i visse Timer at besørge Udsalget i sin Bolig; bliver den større, maa en Udsælger antages, og en Boutik anstattes. I Thisted og Ringkjøbing have de kjøbt en egen Gaard dertil. Varerne sælges iøvrigt efter de gængse Priser. I Thisted har hvert Medlem en Kontrabog med Udsælgeren; hvert Kvartal opgjøres den, og derefter fordeles Dividenden. Man har nu andre Steder indført Mærker af Tin eller Pap med paa-trykt Angivelse af Værdien; naar man saa kjøber hos Udsælgeren og betaler kontant, faaer man et Mærke tilbage af den Værdi, man har kjøbt for; disse Mærker opbevares, og ved Kvartalets Slutning godtgjøres Dividenden i Forhold til deres Værdi. I Thisted udsælger man, efter de engelske Foreningers Exempel, ogsaa til Ikke-Medlemmer, som dog kun faae halv Dividende mod Medlemmerne; i saa Fald maa der løses Bevilling til Høkerhandel og betales Næringskat, hvilket nok ellers ikke behøves. Foreningen i Errindlev har forgjæves søgt om Stempelfrihed for Aktiebrevene; men disse ere ikke nødvendige; en Kontrabog med Foreningen gjør samme Tjeneste.

Man maa iøvrigt være beredt paa Modstand fra Høkerne og de Handlende, med hvilke man kommer til at konkurrere, og vente, at de ville underbyde Foreningen. Denne har altid en stor Fordeel i Forhold til dem derved, at den har sine bestemte, faste Kunder og kun handler med de meest gængse Varer, saa at der ikke er stort Tab at befrygte, ligesom ei heller store Handelsindsigter behøves til at forestaae en saadan Handel.

2) Angaaende Sygekassernes Ordning behøver jeg neppe at dvæle ved Enkelthederne, deels fordi de ere temmelig bekjendte, deels fordi der foreligger 3 Priisskrifter, der behandle disse Spørgsmaal. Kun skal jeg tillade mig nogle Bemærkninger om eet Punkt, der er Hovedpunktet, Forholdet imellem Kontingentet og Sygehjælpen.

I mine Dine er der en Grundfeil ved de fleste af vore Sygekasser, der let kan foraarsage, at de ikke kunne opfylde deres Forpligtelser, og det er, at de ikke tage Hensyn til Alderen, men lade alle Medlemmer betale lige stort Kontingent, uagtet de Gamle

med deres større Sygelighed komme til at gjøre langt større Fordringer til Kassen end de Unge. Er der mange Unge, kan det, om det end i og for sig er uretfærdigt, dog gaae, idet de Unge betale for de Gamle. Vore Sygekasser ere endnu unge, men siden 1862 er de Unges Antal stadigt aftaget og de Gamles tiltaget; 1862 vare 23 pCt. over 45 Aar, men 1866 33 pCt. Man haaber, at Interessen for Selvhjælp skal voxe, saa at der nok ville indtræde nye yngre Medlemmer. Jeg haaber ogsaa, at denne Interesse vil voxe, men sæt, at den boier sig i en anden Retning, sæt, at den almindelige Mening vilde vende sig fra Sygekassen til Huusholdningsforeninger, saa de Unge søgte derhen! saa sad Sygekasserne der med deres gamle Medlemmer, der hver Dag blive ældre. Hvorfra skal saa Midlerne til at opfylde Forpligtelserne komme? Den, der indtræder i en ældre Alder, bør utvivlsomt betale et høiere Kontingent end Den, der indtræder i en yngre Alder, og det saaledes, at det strax ved Indtrædelsen ansættes saaledes, at det passer for de sandsynlige Sygedage i hans hele Liv, saa at det bliver uforandret, saa længe han er Medlem.

Her er ikke Stedet til at indlade sig paa de Beregninger, der ligge til Grund for, hvor meget der maa betales for en vis ugentlig Sygehjælp. Det bør som sagt være forskjelligt efter Alderen, det beroer ogsaa paa, hvilke Fordringer der gøres i flere Henseender. Det var vistnok det Unseligste, om man kunde sikkre Medlemmerne Hjælp i enhver Sygdom, selv om den varede nok saa længe, selv om den var uhelbredelig, sikkre dem lige til deres Dødsdag. Gaaer man ud fra, at man ikke af Landbefolkningen tør forlange Mere end 4—6 Sk. om Ugen, og at de bør have i det Mindste en ugentlig Hjælp af 2 Rdlr., Alt i Alt, — i Kjøbstæderne noget Mere mod et større Kontingent —, saa vilde det imidlertid efter Beregninger, hvorfor de engelske Erfaringer, modificerede efter vore egne, vare lagte til Grund, blive dobbelt saa dyrt. Man maa derfor nedstemme Fordringerne, og man har derfor næsten i alle Sygekasser seet sig nødt til at bestemme: 1) uhelbredelige Sygdomme kunne vi ikke befatte os med, og 2) i langvarige Sygdomme maa der sættes en Grændse, saa at der kun f. Ex. i $\frac{1}{4}$ Aar gives fuld Sygehjælp, derpaa en mindre efter Omstændighederne. Endvidere anseer jeg det ogsaa for klogest, for at det ikke skal blive for dyrt, at fastsætte, at Medlemmer, naar de blive over 65 Aar, da Sygeligheden voxer i en saa overordentlig Grad, ikke kunne gjøre Fordring paa Sygehjælp; nogle saa saa gamle kunne let i en Forening af c. 100 Medlemmer be-

byrde Kassen i en saadan Grad, at den vil faae Underballance. At slippe disse Gamle og Uhelbredelige ganske, vilde imidlertid være for haardt. Derfor mener jeg, at man bør ved Siden af Sygekassen have en Hjælpekasse, hvis Indtægter væsentligst bestaae af en Deel af Sygekassens Ovrskud, og hvoraf disse Medlemmer kunne faae en Hjælp efter denne Kasses Status. Naar Fordringerne saaledes nedsættes, og naar man deler Medlemmerne efter deres Alder i 3 Klasser: dem under 30 Aar, dem imellem 30 og 40 Aar og dem imellem 40 og 45 Aar, vil en Sygehjælp af 2 Rdlr. ugentlig kunne gives for et Ugebidrag af 4 Sk. for 1ste, 5 Sk. for 2den og 6 Sk. for 3die Klasse. Fordobles Ugebidraget, kan der gives 4 Rdlr. om Ugen i Sygehjælp. Reglen bliver: 1ste Klasse faaer 3 Mk. om Ugen for hver Skilling i Kontingent, 2den Klasse 2 Mk. 6 Sk. og 3die Klasse 2 Mk. Hoiere Hjælp tør man neppe love, skjøndt flere Foreninger i vort Land love Mere.

3) Smaa Begravelses- og Understøttelseskasser ere Hazardspil, naar de love bestemt Hjælp. Medens Sygelighedsberegningerne antages at holde Stik ved et Antal af 100, er det med Dødelighedsberegninger kun Tilfældet med et meget stort Antal Inddivider. Jeg mener derfor, at de helst bør omfatte hele Landet og glædede mig over det i sidste Rigsdagssamling forelagte Lovudkast, som jo imidlertid endnu ikke er blevet til Lov. Vil man endelig have smaa lokale Kasser, bør der ikke loves noget Bestemt.

Begravelseshjælp kan da vist bedst ydes paa den Maade, at hvert Medlem ved Dødsfald betaler et Bidrag, f. Ex. 1 Mk.

Spørgsmaalet om Alderdomsunderstøttelsesforeninger kan jeg ikke magte. Der er gjort forskjellige Forslag; af dem alle synes det mig at fremgaae, at de ikke med det Bidrag af 1 eller 2 Rdlr. om Aaret, som kan ventes, uden fremmed Hjælp kunne sikkre Medlemmerne en nogenlunde antagelig Understøttelse. Der er jo imidlertid Intet i Veien for, at Foreningerne kunne modtage, hvad Medlemmerne kunne anvende derpaa, gjøre disse Bidrag frugtbringende paa bedste Maade, træde i Forbindelse med Livrenteanstalten eller „Vikuben“ og faa udbetale Udbytten i Forhold til, hvormeget og hvorlænge de have bidraget. Kan man faae Noget tilovers fra Sygekassen og Hjælpekassen, faae Bidrag fra Eksmedlemmer eller andre Gaver, saa kan Udbytten jo blive større.

Sluttelig skal jeg tillade mig at fremsætte disse Spørgsmaal:

1) Er det ikke hensigtsmæssigt der, hvor ingen Foreninger ere igang, først at virke for Oprættelsen af Huusholdningsforeninger fremfor Syge- og Alderdomsforeninger?

Jeg er tilbøielig til at mene, at det bør besvares bekræftende, naar Betingelserne ere tilstede for, at Huusholdningsforeninger kunne lykkes. Lykkes de, synes det aabenbart det fordeelagtigste. Som tidligere bemærket, er det rimeligt, at et Medlems Aktier i omtrent 5—6 Aar ville være indbetalte ved hans Ugebidrag af 6 Sk., Renter deraf og Andeel i Udbyttet. Saa behøver han ikke længere at indbetale Ugebidrag, men kan anvende det til at forsikre sig Sygehjælp; hans Aktier voxe alligevel ved Renten til en Sum, der udbetales ved hans Død, saa han ei behøver Begravelseshjælp, og hans Andeel af Udbyttet kan han enten anvende til at forøge sine Aktier med eller til at sikre sig en Alderdomsunderstøttelse.

2) Er det ikke hensigtsmæssigt, at Ugebidrag til Sygekassen er forskjellig efter Alderen? Derom har jeg før sagt min Mening.

3) Er det ikke hensigtsmæssigt, at Centralforeninger til Gjenforsikkring af Sygekasser oprettes?

Under uheldige Omstændigheder, navnlig ved en usædvanlig Sygelighed til enkelte Tider, kan selv en forstandig organiseret Sygekasse faae Underbalance et eller flere Aar. For at sikre sig mod saadanne Uheld, synes det ønskeligt, at flere Sygekasser forene sig til en Centralforening, hvortil enhver Kasse indbetaler et aarligt Bidrag, for under de nævnte Forhold deraf at faae en Erstatning. „Hjælpeforeningen i Horsens“ troer jeg har dette Formaal, men jeg kender ikke nærmere dens Bestemmelser.

4) Er det ikke hensigtsmæssigt, at Begravelses- og Alderdomsunderstøttelsesforeninger omfatte det hele Land? Ogsaa derom har jeg tidligere udtalt min Mening.

Sellmann var enig med Ordføreren i, at man skulde vogte sig for at blande Velgjørenhed, Fattigvæsen og Selvwirkfomhed sammen i samme Selskab. Det var Elementer, der, knyttede til een Forening, absolut maatte modarbejde hverandre istedetfor at arbejde til samme Maal; thi Fattigvæsen og Evang skabe ikke Selvtillid og dermed følgende Ansproelse af egen Kraft, men Uegnyldighed og Slappelse. Dette spores kun i altfor høi Grad ved den nu benyttede Interimsfattighjælp og den private Velgjørenhed, der paa mange Maader netop modarbejde den tilsigtede Selvfølelse ved

Fritagelse for at underordnes det tvungne Fattigvæsen. En nok saa ringe Understøttelse, skabt ved egen Kraft, ved egen Flid og Udholdenhed, ansporer ganske anderledes Arbeideren end den Understøttelse, han kan naae uden Anstrengelse, og derfor bør Selvvirksomheden af alle Kræfter anspores og støttes. Dette sker dog ikke ved at skabe Foreninger, hvor man ved Velgjørenhedens Offre søger at yde Deeltagerne større Frugter, end deres eget Bidrag formaaer at skabe. Velgjørenheden skal og kan paa en smuk Maade supplere det offentlige Fattigvæsen, men maa formeentlig ikke sammenblandes med frivillige Foranstaltninger, skabte af Private til deres egen Forbedring i Naar eller Livsstilling.

For at Forsamlingen ikke af Ordførersens Fremstilling skulde faae den Tro, at næsten hele Kjøbenhavn laa paa Fattigvæsenet, vilde Taleren dog gjøre opmærksom paa de eiendommelige Forhold paa Kristianshavn, hvad Fattigvæsenet angik, idet Størstedelen af Kristianshavns Beboere ere Arbeidere, som leve fra Haanden til Munden; men Ordføreren kunde dog have Ret i, at der manglede disse den Følelse for Selvhjælp, som skal gaae gjennem Alt, naar ikke enhver Virksomhed skal lammes. Det maatte desværre indrømmes, at Lysten til at tye til Fattigvæsenet var altfor stor, men det var ikke blot de Fattiges Skyld; denne laa ogsaa hos Bestyrelsen, som manglede Kraft til at afvise Fordring om Hjælp af Dem, der ikke vare berettigede til at faae den.

Naar Ordføreren i sine Udtalelser for Associationen havde meent, at Forholdene i England i den Henseende maatte være omtrent de samme som hos os, og navnlig havde fremhævet den mageløse Fremgang, Foreningen i Rochdale havde havt, maatte det dog tages med i Betragtning, at der i England var Faktorer tilstede, som vare gunstige for en saadan Association, og som vi desværre savnede. Englænderne forstaae fra gammel Tid af bedre end vi at vurdere Betydningen af Selvregjering, og de have i ikke ringe Grad, hvad vi næsten aldeles savne, Administrationstalent. Vi troe Allesammen, at vi kunne administrere, men det er en meget vanskelig Opgave, som det kun lykkes ganske faa af os at løse tilfredsstillende. Derfor vil en Forening her, under iøvrigt samme Forhold, ikke føre til det samme Resultat som i England. — Ordføreren havde anført det som noget Heldigt, at Huusholdningsforeningerne og Sygekasserne lagde noget hen af deres Fortjeneste for at anstaffe Bøger til Udlaan blandt Medlemmerne, men dette kunde Taleren ikke ansee

for heldigt, da det var et Formaal, som laa langt udenfor det, at kjøbe Levnetsmidler til en billig Priis eller at faae Hjælp til at kunne blive helbredet paa Legemet. Aandelig Udvikling var vistnok ønskelig, men vedkom ikke Foreninger til Legemskraftens Bevarelse. Henvisningen til Schulze-Delitsch's Kreditforeninger passede ei heller for danske Arbeidere, der ikke vare saa noisomme som de tyske, for hvilke en ubetydelig Kredit kunde være af megen Betydning. Af Huusholdningsforeninger havde Taleren selv engang været en ivrig Beundrer, men han var nu kommen til den Anskuelse, at, naar man betragtede dem fra et mere almenøkonomist Standpunkt, var det ikke langt fra at være en Chimære med den Nytte, de skulde gjøre; de kunde passe ved en stor Fabrik eller i en affides liggende Placke, hvor Detailhandelen var mindre udviklet, men de egnede sig slet ikke for en større By som f. Ex. Kjøbenhavn. Kjøbte man sine Varer hos en Høker, vidste man, hvad man gav for dem, men det vidste man ikke, naar man kjøbte dem i en Forening, som Peer eller Poul administrerede. Var det en dygtig Mand, som kom til at bestyre en saadan Forening, kunde den gaae, men hvis ikke var den udsat for at tilfætte den Smule Penge, Medlemmerne havde sammenparet. Den forrige Arbejderforening havde i Kjøbenhavn stiftet en Huusholdningsforening, som imidlertid hurtigt sugnede hen, og hvor den nu var, vilde neppe Nogen kunne sige. Man maatte derhos tage med i Beregning, at hver Daler, man i en saadan Forening tjente, bidrog maaskee til at kaste en Spekhøkerfamilie over paa Fattigvæsenet. Foreningen bliver let til en Forening om at drive Høkeri i det Store og at konkurrere med Høkerne, istedetfor at være en Forening af Konsumenter, som i Fælledsstab gjøre Indkjøb af de Produkter, de bruge; thi de enkelte Medlemmer hente deres Varer der som hos Spekhøkeren, og have ikke noget med den egentlige Styrelse af Selskabet at gjøre. — Hvad Enge- og Begravelseskasserne angik, var Taleren enig med Ordføreren i, at disse i Virkeligheden vare fallit i det Dieblis, de savnede en Tilgang af Ungdom og skulde tære paa deres Kapital. Med de Elementer i Selskaberne, som nu engang vare der, vilde den Tid komme, at de allesammen maatte gaae tilgrunde. Det var derfor en meget farlig Sag at ville begrunde disse Selskaber for længere Tid, ligesom det ogsaa var farligt at begrunde saadanne Kasser for et snevrere Omraade. Taleren vidste vel, at han for det sidste Punkts Vedkommende var i Modsætning til den Betænkning, som var afgiven af den den

18de November 1861 af Regjeringen nedsatte Kommission, der netop udtalte, at saadanne Sygekasser helst maatte være smaae og kun udbredte i snevrere Kredse. Større Kredse af Individuer af forskjellig Livsstilling og forskjellig Konstitution vare ikke udsatte for den Risiko, som Foreninger af Interessenter med en ensartet Beskæftigelse, hvor Alle vare ligeartet stillede ligeoverfor en Epidemi, og Alle vare lige udsatte for at komme tilskade. En virkelig paa funde Principer bygget Sygekasse maatte helst omfatte hele Landet og i hvert Fald en saa stor Kommune som muligt; først derved tabte den sin Charakter af Lotteri, som Ordføreren havde bemærket, at Begravelseskasser let faae. — Taleren kunde ikke være enig med Ordføreren i, at man kunde lægge engelske Sygetabeller til Grund for Sygekasser i Danmark; thi de engelske Arbeidere levede under ganske andre Forhold end vore. Fremmede Dødelighedstabeller kunde man derimod formeentlig langt lettere lægge til Grund. At man ved Dødelighedstavler maatte have Erfaring fra Tusinder, naar man ved Sygetavler kunde nøies med den af Hundreder, var Taleren heller ikke enig i og han var snarest tilbøielig til at vende Sætningen om. Sluttede man med en Sygekasse fra Hundreder, sluttede man feil og kom til syvende og sidst til at narre sig selv og de Interessenter, som i Tillid til Beregningen vare gaaede ind i en saadan Forening. — Begravelsesselskaber vare i Danmark aldeles overflødige, da man paa 100 andre Maader kunde sikkre sig denne Hjælp. De første 10 kunde faae Begravelseshjælp, men de andre 90 maatte dog senere see at blive begravne uden den.

Allderdomsforsørgelseskasser var det derimod, som det stortede os paa, og som vi skulde søge at fremme; der hørte ganske vist Udholdenhed til, naar man ved ugentlig at lægge en Daler hen skulde skabe sig en Pension; men begyndte man dermed i den unge Alder og lod Renterne stadig lægge til Kapitalen, vilde det snart løbe op, og inden man blev gammel, vilde man have en forholdsvis betydelig Kapital. Arbeideren kunde ikke gaae ind i Livrenteanstalten, thi den forudsatte en større samlet Udbetaling aarlig og en uafbrudt Betaling af Præmien; saasnart han standsede hermed, maatte han begynde forfra igjen. Ved at sætte sine ugentlige Spare=Penge i „Bixuben“ kunde Arbeideren skaffe sig en Kapital, og ved dermed at gjøre Indstud i Allderdomsforsørgelseskassen kan han faae sin Kapital forøget ved Arv efter Medinteressenter, og kan uden at rejisere Kapitalen paa denne Maade skaffe sig en forøget Rente af sine Penge; thi har han ikke

hævet Renterne, faaer hans Familie Pengene tilbage ved hans Død, og kan han ikke i nogle Aar gjøre Indskud, staae Pengene ganske roligt og forøges alligevel ved Rentensrente. — Men skulde Alderdomsforsørgelsen vinde nogen rigtig Indgang, var det nødvendigt, at Arbejdsherrerne ogsaa fik Dinene aabnede for disse Kassers Betydning. Det burde ligesom gjøres Arbejdsherrerne til Pligt, at saamange Rigsdaler de ugentlig udbetalte til en Arbejder, saamange To- eller Tiir-Skillinger skulde de ugentlig afgive til Fordeel for en saadan Kasse, saasnart Arbejderen godtgjorde, at han var Interessent i den. Indenrigsministeren fordrede i 1864 Talerens Betænkning over det Sandberg'ske Projekt, og i denne henlede Taleren Opmærksomheden paa en Koncentrering af Landets Syge-, Alderdoms- og Forsørgelseskasser. Men Spørgsmaalet er: Hvor skal Pengene komme fra? Skal Staten skyde Pengene til, komme vi ind paa det, som vi ikke vil, det skal have Charakteren af, nemlig en Gave. Men man har formeentlig en Basis for en saadan Organisation i samtlige Laugskasserne, der nu under deres spredte Administration bestyres paa en uforfvarlig kostbar Maade. Alle Kjøbenhavns Laug eiede ved deres Ophør i 1859 henved 500,000 Rdlr., som det tilfyneladende kostede omtrent 40,000 Rdlr. aarligt at administrere; den aarlige Understøttelse, der blev uddeelt, var 62,000 Rdlr. Disse Kasser kunde passende tjene som Basis for en for hele Landet fælleds Kasse, der ikke alene skulde være en Syge-, Alderdoms- og Pensionskasse men tillige en Hjælpekasse for Arbejderne. Her skulde Enhver, som var Deeltager i den, i en snever Bending kunne gaae hen og laane de Penge, han behøvede; han skulde svare højere Rente af dem end den almindelige, men den Indtægt kom saa Kassen tilgode. Naar en saadan Kasse talte Interessenter over hele Riget, saavel i Byerne som paa Landet, vilde dens Risiko være mindre, idet Byerne ere udsatte for en større Dødelighed end Landet. De nærmere Punkter og Tal, Taleren dengang opstillede for en saadan Kasse, vilde han ikke opholde Forsamlingen med, men han vilde blot have den Tanke kastet ud, at der kan dannes en Alderdoms- og Pensionskasse for Arbejderne, naar disse og Arbejdsherrerne ville det. Arbejdsherren bør indse, at det er en god Økonomi, naar han giver nogle Skillinger udenfor den ugentlige Lon til en saadan Kasse; thi han maa føle, at en Arbejder, som har sin Fremtid sikket, arbejder langt mere tryk end den, som kommer idag og gaaer imorgen. Arbejderen maa ogsaa derved føle sig knyttet til Arbejdsherren, som han seer

har en saadan Interesse for ham, at han vil anvende Noget paa at sikke hans Fremtid. — Taleren sammenfattede sluttelig sine Bemærkninger derhen, at han ansaa Forbrugsforeninger for mindre skiktede til at indføres i Danmark, med mindre man havde afgjort dygtige Personer til at bestyre dem, og han ansaa dem for farlige i større Byer, hvor Detailhandelen var stærkt udviklet. Sygekasserne ansaa han for mindre hensigtsmæssigt organiserede, naar de vare indskrænkede til en mindre Kreds, istedetfor at omfatte en større, saa at Kassens Risiko kunde formindstes ved at optage Individer, som levede under forskellige Forhold. Begravelseskasser ansaa han for aldeles overflødige; medens Usikkerheden af Oprettelsen af en stor Pensions- eller Alderdomsforsørgelses Kasse for hele Landets Arbeiderklasse ikke indtrængende nok kunde udtales.

Bordugsfabr. **Meyer** fremhævede, at Forslaget om, at Arbeidsherren skulde tilbageholde noget af Arbeiderens Løn for at sikke ham Sygehjælp, var det Samme, som blev fulgt i Laugskasserne. Der var det vedkommende Mesters Pligt at tilbageholde Svenden en vis Deel af Fortjenesten, for at denne kunde have en Understøttelse i Sygdomstilfælde. Kasserne bleve, saavidt Taleren bekendt, bestyrede aldeles gratis, og hvorledes saa Administrationsudgifterne kunde løbe saa høit op, som angivet, kunde han ikke forstaae.

Garver **Albeck** meente, at Indtrædelsen i Sygekassen burde ikke være frivillig men bunden, saa at det blev gjort enhver Tjenende til Pligt at give Bidrag til Sygekassen; de letfindige Arbeidere, som ved uordentligt Lønnet oftest bleve syge og faldt Fattigvæsenet til Byrde, vilde ellers ikke træde ind i Sygekassen. Taleren havde ved i sin Tid at reise i Tydskland gjort den Erfaring, at det f. Ex. i Sachsen og Baiern var en Pligt for alle Tjenende uden Undtagelse, Kontoiristen ligesaafuldt som Tjenestepigen, at give et større eller mindre Bidrag til Sygekassen, og han saae der, at naar Folk først vare blevene vant dertil, fandt de sig i denne Tvang. Mestrene burde ogsaa kunne sikke sig Sygehjælp af Kassen, men for deres Vedkommende skulde det være en frivillig Sag.

Han meddeelte derefter nogle Oplysninger om en privat Sygekasse i Svendborg, hvis Oprettelse han havde været imod, fordi den ikke søgte sine Interessenter blandt alle Byens Samfundsklasser men kun hos en enkelt.

Hellmann gjorde opmærksom paa, at her ikke var Tale om, at indføre en Tvang for Arbeidsherren til at gjøre Indstud i Syge-

kassen, men kun en Forpligtelse til, naar Arbeideren godtgjorde at være Deeltager i Sygekassen med et vist Beløb, i Kassen at indskyde et dertil svarende mindre Beløb, for at fremme Arbeidernes Virksomhed til Selvhjælp. Til Hr. Meyer bemærkede han, at han havde ved Haanden en officiel Oversigt over de, de kjøbenhavnske Laug, Korporationer og Næringsdrivende, tilhørende Syge- og Understøttelseskasfer med en Opgjørelse af deres Kassebeholdninger ved Udgangen af Aaret 1859. I Rekapitulationen af denne Beretning siges det, at disse Kasfers aarlige Indtagt i Gjennemsnit er c. 111,000 Rdlr., at den aarlige Understøttelse i Gjennemsnit er c. 62,000 og at andre aarlige Udgifter i Gjennemsnit beløbe c. 40,000 Rdlr., og naar al Slags Understøttelse iforveien var nævnt, kunde der jo ved „andre aarlige Udgifter“ ikke forstaaes Andet end Administrationsudgifter. Kasfernes Formue var dengang over 469,000 Rdlr. altsaa ikke langt fra $\frac{1}{2}$ Million, hvad der jo var et smukt Fond at begynde med. Man vilde kunne gjøre den Indvending, at man fortrædige Interesfenterne i Laugskasferne ved at tage deres Formue fra dem. Det var imidlertid naturligt, at deres Rettigheder skulde reserveres dem, men, da disse Interesfenter efterhaanden vilde falde bort, vilde Kasferne jo ogsaa efterhaanden kunne faae en anden Charakter, end de oprindelig havde.

Ordugsfabr. Meyer vilde ikke forsvare Laugsvæsenet, men havde kun meent, at Laugenes Sygekasfer bleve administrerede, uden at det kostede Interesfenterne Noget.

Dirigenten: Skjøndt jeg som Dirigent burde holde mig ude af Diskussionen, vil jeg i Betragtning af, at Sagens Behandling er vigtigere end det Formelle, tillade mig at sige et Par Ord og vende tilbage til den Hovedbetragtning, der maa gjøres gjældende, og som fandt sit Udtryk i de Forslag, Ordforeren bragte frem. Det Første var en Udtalelse om, at man maatte foretrække Huusholdningsforeninger for Siffringsforeninger. Jeg maa for mit Bedkommende udtale, at jeg ikke vil kunne stemme derfor. Jeg vil ikke sige saaledes, som det forekommer mig, at det tildeels skete fra Direktør Hellmanns Side, at Huusholdningsforeninger aldeles ikke passe hertilands, men jeg vil sige, at ligesaa vist som Frembringelsesforeninger uden under ganske ekstraordinære Forhold ere Uting, ligesaa vist kunne Huusholdningsforeninger, efter min Overbeviisning, kun være nyttige og gode, hvor Detailhandelen endnu ikke har udviklet sig til det Standpunkt, den bør staae paa. Det, som taler for

dem, er, at de kunne støtte og maaskee fremkalde en større Udvikling af Detailhandelen. En større Forening kan ikke faa let som den enkelte Mand sørge for alle de smaae Besparselser, som i en saadan mindre Forretning kunne finde Sted. Naar Huusholdningsforeninger paa forskjellige Steder heri Landet kunne ansees ønskelige, er det kun som Overgangsled og som Drivemiddel til at udvikle Detailhandelen, der i flere Retninger staaer tilbage, idet der ikke gjøres tilstrækkelig Forskjel mellem Salg kontant og paa Kredit, ved hvilken der dog i Detailhandelen saa let lides Tab. Det er derfor ogsaa karakteristisk, at Forbrugsforeningerne kun sælge kontant. Detailhandelen har derhos, forekommer det mig, taget feil ligeoverfor Landboforholdene. Høkerloven af 1856, der jo senere paany blev bekræftet ved Næringsloven af 1857, er efter min Overbeviisning bleven feilagtig opfattet og daarlig benyttet fra Byernes Side. Den Slags Udsalg, som saaledes kunde finde Sted paa Landet, kunde aabenbart, naar Kjøbmændene i Byerne havde paa en fornustig Maade taget Sagen i deres Haand, have fundet Sted saaledes, at Landet var godt tjent dermed, og Byerne kunde have faaet disse Udsalg bestyrede billigt og godt. Men istedet derfor have Byerne stræbt imod og ladet denne Handel blive bemægtiget af Folk, som kun derigjennem vilde have en Undskyldning for at drive, og en mageligere Livsstilling end ellers. I den Henseende kunne maaskee ogsaa Huusholdningsforeningerne virke til, at man mere og mere fik Dinene op for, at Handelen maa drives paa en anden Maade. Men naar det skeer, vil man ogsaa nok faae Dinene op for, at Huusholdningsforeningerne ere unyttige. Forsikringsforeningerne ere derimod for mig Hovedsagen, fordi de altid ville være nyttige og ønskelige. Her ere vi paa et Omraade, hvor Associationen har sine store Fordele, og hvor man kan organisere en saadan Bistandselse, at den i Et og Alt, baade fra Billighedens og den gode Administrations Standpunkt, kan opfylde de Fordringer, man bør stille. Jeg er ikke enig med Hr. Hellmann i, at Sygekasser helst bør organiseres for hele Landet. I den Henseende staaer jeg nærmest paa det samme Standpunkt, som den ærede Ordfører, idet han jo fremhævede, at disse mindre Sygeforeninger burde have en Slags Centralforsikring, burde stydes sammen til en saadan Kasse, som kunde træde hjælpende til under ekstraordinære Forhold, som ellers vilde sætte de smaae Sygekasser i Fare. For at de kunne blive billigt og godt bestyrede, troer jeg det er nødvendigt, at knytte de lokale Interesser

faa nøie dertil, at der ikke kunde være Tale om at indrette dem som Helhed for en større Kreds. — Hvad Begravelseskasser, Alderdomsforførgelseskasser og Forsikringsforeninger angaaer, er det i Grunden det Samme, som gaaer igjennem dem alle. De ere ligefrem begrundede paa almindelige Beregninger, som ere støttede paa lange og store Erfaringer om, hvormeget man for et vist givet Bidrag kan udrede saavel efter en vis Alder, saalange En lever, som ogsaa efter hans Død. Ere disse Beregninger anstillede omhyggeligt, slaae de forbausende til, hvor der er Tale om et større Antal Mennesker, men ikke hvor der er Tale om et mindre Antal. Her er altsaa et Forhold, hvor jeg mener, at det aabenbart vil være ønskeligt at have en Institution for hele Landet, fordi de forskjellige Mistligheder, som ellers ville være forbundne dermed, her langt lettere ville kunne overvindes end ved Sygekasserne. Der er ogsaa herved et andet Hensyn at tage. Her bevæge vi os paa et Omraade, hvor de, som ikke nærmere have beskæftiget sig dermed, ikke ere istand til at have nogen Mening om, hvorvidt de til Grund liggende Beregninger slaae til, hvorvidt der enten opkræves for store Bidrag eller paa den anden Side loves mere, end der kan holdes. En Institution for hele Landet med Garanti fra Statens Side vil kunne give en ganske anden Sikkerhed ogsaa i den Retning end de mindre Kasser, som, hvad vi godt vide, ofte have gjort langt mere Skade end Gavn og meget ofte kun have været en Slags Maffeko for den Enkelte, som bragte den frem, og som paa den Maade skaffede sig en Indtægt, han ellers ikke vilde have af den mindre Mands ofte snart erhvervede Skillingen.

Inspektør **Hansen** (Saxhøbing) meente, at hvis der var noget Sundt ved Huusholdningsforeningerne, vilde de arbejde sig frem, trods hvad der her blev vedtaget; dog var det ønskeligt, om ogsaa Lovgivningen vilde tage sig af denne Sag og forhindre Udskeielser, som naturligvis ikke vilde udeblive. Ikke langt fra Stiftet var der saaledes en Forening, som trods alle funde Principer havde vedtaget tillige at handle med Spirituosa. Med Hensyn til de nu næsten overalt i Landet oprettede Sygekasser havde han gjort den samme Erfaring som Hr. Hellmann, at det var ønskeligt, om de paa en eller anden Maade kunde centraliseres, saa at de idetmindste bestyredes efter de samme Regler, om de end ikke strax kunde samles til een Kasse. Som Forholdene nu vare, kunde den Slags Kasser lige-
saagodt ved Het Bestyrelse gaae tilbage som fremad, og de tilbage-

blivende Interessenter kunde tabe Sikkerheden for at faae noget Udbytte af de Indstud i Kassen, de havde gjort. Det var derfor vigtigt at arbeide hen til at centralisere Sygekasserne, om ikke fuldstændigt, saa i hvert Fald saaledes, at ikke Enhver, som havde Lyst til at agitere, kunde samle sig et Fond, som der ingen Kontrol var med. Beregningerne for Sygelighed ansaa han for ligesaa sikre, ja maa-
ske fuldt saa paalidelige som Beregningerne for Dødelighed, kun med den Forskjel, at Sygelighedsforholdene ikke efter deres Natur have kunnet være Gjenstand for den officielle Kontrol som Dødelighedsforholdene, der af Hensyn til Livrenteanstalterne mere havde været dragne frem.

Dirigenten vilde ikke undlade at bemærke, at han var fuldstændigt enig med Ordføreren i, at der i Sygekasserne skulde betales forskjelligt efter de vedkommende Indtrædendes Alder, thi han ønskede ikke, at det skulde gaae i Forglemmelse, at dette Indstillingspunkt ogsaa forelaa.

Hellmann bemærkede til Gad, at naar man, for at have en passende Modvægt mod Sygekassernes Usikkerhed, skulde danne en Centralassurance, forekom det ham, at man ligesaa godt strax kunde skride til Dannelsen af denne Assurance og kun have een Forening istedetfor mange. Til Hr. Hansen bemærkede han, at Sygelighedsberegningerne neppe vare saa sikre som Dødelighedsberegningerne. Arbejderne paa f. Ex. en Svovlstikfabrik vare underkastede en langt større Sygelighed, end de som arbeidede i det Frie og ikke havde noget at gjøre med for Sundheden skadelige Ingredienter. Det var klart, at de, som daglig maatte gaae og indaande skadelige Stoffer, bleve lettere syge end Andre. Sygeligheden var altsaa afhængig af Bestæftigelsen, og netop for at de, som bestæftigede sig med et Arbeide, som ikke var skadeligt for Sundheden, kunde danne en Modvægt mod dem, som havde et usundt Arbeide, skulde man søge at sammensmelte de forskjellige Elementer i een Forening, for at ikke en enkelt Klasse hurtigere skulde komme paa Fattigvæsnet end de andre.

Ordføreren erkjendte, at en Række Undersøgelser, som i Tyskland vare foretagne, navnlig af Dr. Hein, havde ført til det Resultat, at det var vist, at nogle Professioner vare underkastede en langt større Sygelighed end andre, og det vilde derfor være meget hensigtsmæssigt, om en Sygekasse omfattede Arbeidere af forskjellige Professioner. Arbejderne fra de for Helbreden skadelige Professioner skulde i saa Fald egentlig betale et større Indstud end de Andre,

men det var dog vistnok ønskeligt, at de forskjellige Professioner bleve slaaede sammen i een Sygekasse, og at der ikke toges dette Hensyn. Bed at en Sygekasse omfattede saavel bemidlede som ubemidlede Folk, var der den Vanskelighed, at Foreningens Læge — og den burde helst have sin egen Læge — kunde ikke staae sig ved at være Læge for de Bemidlede for samme lave Pris af 3 Mk. pro persona som for de Ubemidlede; for disse gjorde han det som en Slags Belgjerning. I Frankrig har man havt et Exempel herpaa. Der var mange Sygekasser med Bemidlede i, og Lægerne vedtog derfor paa en Forsamling i Grenoble, at de ikke vilde affordere med Sygekasser, som havde andre end ubemidlede Interessesfenter. Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Sygelighedsberegningerne slog lige saa godt til for et mindre Antal som Dødelighedsberegningerne, vilde han ganske bygge paa Hr. Hellmanns Dom som Den, der heri vare mere kompetent til at dømme end han; men en fransk Forfatter, (Verant), udtalte dog aldeles bestemt, at Sygeligheds-tabellerne antages at gjælde for omtrent 100, medens Dødeligheds-tabellerne fordrede et langt større Antal. Der var Noget, som forekom Taleren at kunne gjøre dette sandsynligt. Man døde nemlig kun een Gang, men var ofte syg, saa at Loven for Sygeligheden indtræder hos det samme Antal Personer langt oftere end Loven for Dødelighed. Det var ikke heller for 100 Personer i et Aar, men for 100 Personer i en Række af Aar, at Sygelighedstabellerne skulde gjælde. — Alt engelske Sygeberegninger maatte modificeres efter danske Forhold var klart. — Til Kreditforeninger havde Taleren ingen Tillid og meente ikke, at de kunde udrette Stort. Endelig skulde Taleren berøre Husholdningsforeningerne. Det var blevet sagt, at den engelske Befolkning havde langt større administrativt Talent end vor. Det kunde være, men saa burde vi opdrages dertil, og i et frit Land gjaldt det om at finde Midler til at uddannes i den Retning. Til at bestyre en saadan Forening maatte naturligtviis de Dygtigste vælges. At en saadan Forening kunde forkludres, var ganske vist, som det fremdragne Exempel fra Stege viste. Overalt i Verden, undtagen i Stege, var det ellers en Grundregel for disse Foreninger, at de ikke handlede med noget Slags Spirituosa. Husholdningsforeningerne burde kunne samle ligesom hele Kernen af Arbejderbefolkningen i sig, saa det blev anseet som en Ære at være Medlem af dem, og det at være Medlem af dem skulde sætte et Stempel paa Vedkommende som en ordentlig Mand. Derfor havde

Taleren nævnt den aandelige Udvikling, den broderlige Samfunds-
aand, som man i England lagde saamegen Vind paa. I England
havde disse Foreninger Janer, drog frem i Procession ved for-
skjellige Leiligheder, havde Emblemer paa, hvor de samlede traadte
frem o. s. v.; det havde dem op og var til Gavn. Udviklingen af
det Aandelige, som disse Foreninger medførte, var efter Talerens
Mening vigtigere end Udviklingen af det reent Økonomiske. Foruden
Læsning kunde der være Foredrag, og det var i det Hele meget
ønskeligt, om man kunde have det op fra et reent Pengespørgsmaal
til noget Høiere, hvortil de ringere Samfundsklasser sandelig ogsaa
trængte, og som i vore Dage var saameget nødvendigt. — Med
Hensyn til de kjøbenhavnske Fattigforhold bemærkede Taleren, at
Forskjellen mellem Kristianshavn og Kjøbenhavn i Henseende til de
Fattiges Antal jo ikke var saa stor.

Hellmann troede, at Enhver, som kjendte noget til hans tid-
ligere Virksomhed, vilde være saa retfærdig imod ham at erkjende,
at han ingenlunde var blind for det Betydningsfulde i, at den
simple Mand ad en eller anden Vej kunde tilegne sig nogen Dan-
nelse; men det gjaldt om at bruge de rigtige Veie og de rigtige
Midler dertil. Vilde man danne og opløste Befolkningen, skulde
det skee ad en dertil svarende Vej, men ikke ad Sygehjælpsveien
eller ad Huusholdningsveien. Det var blevet sagt, at ved at lade
den simple Mand selv styre sin Forening, vilde man danne ham
til at administrere. Men det var dog et høist farligt Experiment,
at lade ham administrere i Sager, der berøre hans egen og hans
nærmest Stilledees Pengepung saa stærkt som i den foreliggende Sag.
Derved refikerede man ikke blot, at de snart erhvervede Stillinger gik
tilgrunde, men man kunde tillige have den Ulykke deraf, at man
ødelagde Troen paa Asociationen. Naar en Forening ikke gik, hed
det ikke, at det var den Forening eller den Mand, som ikke duede,
men det hed: See, det kommer der ud af Foreninger. Med Hensyn
til de af Taleren reiste Indvendinger mod Sygeforeninger havde
han ventet en anden Bemærkning, end at man skulde være i For-
legenhed for Læger. Vi have jo en Guds Betsignelse af Læger, og
vilde vist ikke komme til at mangle dem, selv om vi fik en Central-
sygeforening. Den eneste Fordeel ved de smaae Sygeforeninger var,
at man kunde føre en bedre Kontrol og bedre passe paa, at Ingen
meldte sig syg, som ikke var det. Med Hensyn til Sygeligheds-
beregninger vilde han bemærke, at der jo gjaldt heelt andre Bereg-

ninger for Mænd end for Qvinder, idet Qvinden hyppigere blev syg end Manden, hvilket ogsaa aabenbart laa i de naturlige Forhold.

Albed sluttede sig ganske til den foregaaende Talers Bemærkninger om Lægerne; der vilde vist ingen Mangel blive paa dem, selv om mange bemidlede Folk gik ind i Sygekasserne, og de vilde neppe opnaa Noget ved at sammenrotte sig. En større Sygekasse kunde jo give sin Læge en fast aarlig Løn, om den end blev noget høiere, end den nu sædvanlige.

Ordføreren: I saa Tilfælde kunde der ikke ydes saamegen Sygehjælp, som jeg nævnte før; thi den var beregnet paa, at Lægen kun kostede 3 Mk. for hver.

Garstensen troede ikke, at en fast Læge for Sygforeningerne vilde være heldig. Efter den Erfaring, han havde fra de kjøbenhavnske Læge, ved hvilke der var faste Læger, var han overbevist om, at der altid vilde være adskillige Familier, som ikke yndede den faste Læge, og som i Sygdomstilfælde tog en anden, som de selv maatte betale. Interessenterne burde have det fulde Udbytte af deres Indskud kontant udbetalt, og saa tage hvilken Læge, de vilde. Saaledes var Forholdet ved Sygekassen i Nakskov.

Ordføreren havde ikke sagt, at Kassen skulde have en bestemt Læge, men en Læge. Der var mange Kasser, hvor Interessenterne havde Lov til at vælge mellem forskellige Læger, men der var alligevel Affordrter med Lægerne.

Garstensen: I Nakskov Sygekasse kunde Interessenterne i 17 Uger faa udbetalt 3 Rdlr. ugentlig, men de skulde producere en Lægeattest for, at de vare syge.

Bordugsfabr. Weyer var ikke ved de af Hr. Hellmann meddelte Oplysninger bleven rokket i sin Overbevisning om, at Lægesygekasserne bestyredes gratis. De havde i mange Aar virket til megen Gavn og samlet sig Fonds, og man kunde vistnok fra dem hente gode Erfaringer.

Dirigenten ansaa det for ønskeligt, at Interessenterne skulde henvende sig, om ikke til en bestemt Læge, saa dog til Læger, som havde en Forpligtelse ligeoverfor Kassen. Kun derigjennem havde man en Garanti for, at Sygeligheden ikke blev større end nødvendig. Med Hensyn til Sygekassernes Centralisation var der den Forskjel mellem Hr. Hellmann paa den ene Side og Ordføreren og Taleren paa den anden Side, at medens hiin strax vilde have en fælleds Kasse, vilde disse kun, at den fælleds Kasse skulde træde til under

extraordinære Forhold, thi de meente, at den lokale Kasse kunde blive bedre bestyret og føre en bedre Kontrol, og jo bedre Kontrollen var, jo mindre kom Folk til at betale. Han vilde spørge Ordføreren, om han fastholdt sin første Indstilling. Han havde nemlig ikke berørt de fra Taleren fremsførte Indvendinger mod den, men væsentlig kun fremdraget, at det var godt at fremme Foreningsaanden. Deri var Taleren enig med ham, men Spørgsmaalet var, hvorvidt man særlig skulde lægge Vægt paa Huusholdningsforeninger eller paa Forsikringsforeninger. I begge Tilfælde var der jo Foreninger, igjennem hvilke man kunde fremme den Aand, man ønskede at fremme.

Ordføreren indrømmede, at den gode Aand kunde fremmes gjennem alle Foreninger, men Huusholdningsforeningerne vare et bedre Middel dertil end Sygekasserne, da disse kun gjennem Generalforsamlingerne kunde fremme en god Aand. Huusholdningsforeningerne vare tillige Sparekasser, hvor Folk kunde bringe de Smaafstillinger hen, som ellers gik i Løbet, og den Slags Sparekasser havde en særegen Tilværelse for Folk, fordi de fik Andeel i Handelsbedriftens Udbytte.

Hellmann: Det var netop det Færlige ved disse Foreninger, at de, som gik ind i dem, troede, at de gik ind i en Sparekasse. En saadan Forening sluttede f. Ex. Alford om Leverance af Flæsk paa en Tid, hvor Flæsken var i høi Priis; kaldt nu Priisen derpaa, maatte Interessenterne dog betale den høie Priis, og vilde da gaae ud af Foreningen med Tab af deres Indskud. Man var heller ikke berettiget til at forudsætte, at den første den bedste Mand, som kom i Spidsen for en saadan Forening, havde Administrationstalent. Vilde man lokke Folk til at spare, skulde man indrette Sparekasserne saaledes, at Enhver strax kunde blive af med den Mark, han havde tilovers, og ikke behøvede at vente til den Dag kom, da Kontoiret var aabent. Bort Sparekassensystemet var i det Hele saaledes Løst over, at det ikke var let for Folk at blive af med deres Sparepenge. Spørgsmaalet om Sparekassernes Organisation og om hvorledes det kunde opnaaes af faae en Kontrol med dem, laa imidlertid ikke for, og han vilde derfor kun gentage, at det ikke var rigtigt at sætte sine Sparepenge i Forbrugsforeninger, thi de vare underkastede saamange Chancer, at Kapitalen let gik tabt.

Brücker kunde efter den Erfaring, han havde gjort i Naffkov, ikke Andet end slutte sig til Hr. Hellmann i, at det var ønskeligt,

at Foreningerne bleve saa omfattende, som det var muligt, og at det var forbundet med store Vanskeligheder at organisere dem saaledes under smaa Forhold, at man kunde sige, at der ydedes Sikkerhed for, at Foreningerne opfyldte deres Forpligtelser. Naar Foreningerne vare organiserede efter en større Maalestok og under Regjeringens Kontrol, kunde det heller ikke skee — hvad der ellers var Exempel paa — at man blev enig om at opløse en Forening og dele Pengene, og da man senere saae, at det var Noget, man ikke ret vel kunde gjøre, kunde man ikke faae alle Pengene samlet tilbage igjen. Han sluttede sig ligeledes til Hr. Hellmann med Hensyn til Spørgsmaalet om Sparepenge overfor Huusholdningsforeninger.

Ordføreren bemærkede, at i Henhold til Normaludkastets Bestemmelse stod i alle Love for nye Syge- og Understøttelseskasser, at Opløsning af Kassen ikke kunde vedtages. Skete en Opløsning, maatte Kassens Midler ikke deles mellem Interessenterne, men skulde anvendes til beflægtede Siemed.

Hansen: Hvem er berettiget til at kontrollere, at denne Bestemmelse bliver overholdt?

Ordføreren: Det var foreslaet af Kommissionen, at de Selvfabrer, som indsendte deres Love og Tariffer og fik dem approberede af Regjeringen, skulde hedde „anerkjendte“ og have visse Fordele, men ogsaa staae under et vist Tilsyn af Regjeringen. Det vilde vist være rigtigt, om noget Saadant skete, men allerede nu kunde Selffabrer indsende deres Love til Approbation af Regjeringen.

Cementfabr. Meyer vilde ikke, at man skulde lægge Børgten paa Huusholdningsforeningerne, der, ved at udvisses meget stærkt og ved efterhaanden at faae en større og større Udbredelse, vilde rive altfor stor en Deel af Handelen til sig. Derimod meente han, at Sygekasserne burde stilles i Spidsen af den Resolution, Forsamlingen maatte vedtage i denne Sag. Den Arbejder, som havde sit gode Helbred og tillige — hvad der rigtignok var af en meget stor Betydning — var saa heldig at have en ordentlig Kone, vilde i Reglen nogenlunde kunne ernære sig og sin Familie; det var først, naar Sygdom og Uheld stodte til, at Nøden kom.

Hermed sluttedes første Behandling af denne Sag og tillige Mødet.

Niende Afdø.

Løverdagen den 19de September Formiddag Kl. 10.

Anden Behandling af Programmets 6te Spørgsmaal.

Holten var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til Beslutning:

Forsamlingen bemyndiger Komiteen til at henlede Kultusministeriets Opmærksomhed paa det Ønskelige i

- 1) at Borger- og Realskoler her i Landet saavidt muligt medtage Elementerne af Naturlæren og Mathematiken;
- 2) at Haandværker-skoler her i Landet optage i Underviisningen skolemæssige Kursus over elementære Realfag og deriblandt Naturlære og Mathematik;
- 3) at der i Byer, hvor der ingen Haandværker-skoler er, søges oprettet saadanne;
- 4) at der ved Besættelsen af Lærerpladser i Borger- og Realskoler i mindre Byer tages Hensyn til saadanne Kræfter, der kunne lede Underviisningen i Tegning, Naturlære og Mathematik, for derved at lette Oprettelsen af Haandværker-skoler i disse Byer;
- 5) at der søges tilveiebragt hensigtsvarende Fortegninger, Gipsafføbninger og Apparater til Brug ved Underviisning i Tegning og Naturlære;
- 6) at der søges givet det tekniske Institut i Kjøbenhavn — Nutidens største Lærestanstalt her i Landet for Haandværkernes Uddannelse — en Udvidelse saavel i Fritids- som Dagklasserne ved skolemæssigt indrettede Kursus i elementære Realfag med videregaaende Klasser i teknisk Retning;
- 7) at der i de forskjellige Byer til nye Skolers Oprettelse og ældres Udvidelse søges tilveiebragt Pengemidler i langt større Omfang end hidtil, navnlig ved Bidrag fra den industrielle Stand.

Endelig udtaler Forsamlingen det som sin Overbeviisning:

At naar den industrielle Stand i Gjærningen har viist en levende og virksom Interesse for Sagens Fremme, saa kan det forventes, at Staten yderligere vil understøtte Udviklingen af saadanne Skoler.

Forslaget Nr. 1 fattes først under Forhandling.

Schleisner (Kjøbenhavn) ønskede, at der istedetfor „Naturlære“ udtrykkelig blev nævnt de forskellige Fag af Naturlæren, man fordrerede.

Schwarz fandt det ikke nødvendigt at gaae i Detail.

Brücker vilde have *Physik* udtrykkelig nævnt og ligeledes *Kemi*, hvis ikke Apparaterne til Underviisning heri bleve for kostbare.

Dirigenten oplyste, at de elementære Forsøg, som vare nødvendige ved Underviisningen i *Kemi*, vare overordentlig simple og billige.

Brücker vilde da foreslaae, at ogsaa *Kemi* udtrykkelig blev nævnt.

Schleisner meddeelte, at der var Borgerstoler i Kjøbenhavn, som underviste i *Kemi*, og at Apparaterne, som brugtes, ikke var kostbare, men dog aldeles tilstrækkelige. Han vilde derfor ansee det for rigtigst, at der istedetfor „Naturlære“ blev sat: „*Physik* og *Kemi*“.

Christophersen sluttede sig hertil. Lærerne burde være forpligtede til, strengt at holde sig til de specielle Fag, der vare af Bigtighed for Haandværkerne; det var et temmelig farligt Spillerum at give dem, ved i Almindelighed at nævne Naturlære.

Schwarz kunde tiltræde Forslaget om at sætte *Physik* og *Kemi* istedetfor Naturlære. Han var kun bange for, at det skulde faae Udseende af, at man vilde give denne Underviisning en altfor videnskabelig Charakter og for, at det i mindre udviklede Skoler skulde være vanskeligt at bibringe disse Discipliner i mere udviklet Form.

Ved den paafølgende Afstemning blev det enstemmig vedtaget, at „Naturlære“ skulde forandres til „*Physik* og *Kemi*“.

Det saaledes forandrede Forslag Nr. 1 blev derefter enstemmig vedtaget.

Forslagene Nr. 2—7 bleve uden Forhandling enstemmig vedtagne, som de forelaae, dog at „Naturlære“ overalt rettedes til „*Physik* og *Kemi*“.

Forslaget Nr. 8 blev efter forskellige Indvendinger mod dets Redaktion enstemmig vedtaget i følgende Affattelse:

„Endelig udtaler Forsamlingen det Haab:

- 8) at naar den industrielle Stand i Gjærningen har vilst en levende og virksom Interesse for Sagens Fremme, saa vil Staten hyderligere understøtte Udviklingen af saadanne Skoler.“

Derefter foretoges anden Behandling af Programmets 9de Spørgsmaal (Understøttelsesforeninger).

Gad var Dirigent og fremlagde følgende Forslag til Beslutning: Forsamlingen udtaler som sin Anstufelse:

- 1) At en kraftig Udvikling af Foreningslivet er en Betingelse for, at Arbeidsklassen kan naae saadanne Vilkaar, at den saavel i aandelig som i materiel Henseende kan holde Skridt med Tidens Fordringer;
- 2) at gjensidige Forsikringsforeninger (Syge- og Alderdomsunderstøttelses- samt Livsforsikringsforeninger) bør fremmes ikke alene derved, at det nødvendige veiledende Grundlag til Bedømmelsen af slige Foreningers Love og hele Indretning fremstafes ved offentlig Foranstaltning, men ogsaa derved, at der gennem Lovgivningen ydes disse Foreninger, forsaavidt og saalænge de ere solidt og hensigtsmæssigt indrettede, forskjellige Rettelser og Begunstigelser, som dog ikke bør forandre Foreningernes Charakter, at de bære og styre sig selv;
- 3) at Selvhjælps- og Belgjørenhedsforeninger maae holdes strengt adskilte;
- 4) at Huusholdningsforeninger under særegne Forhold kunne stifte megen Nytte, fornemlig hvor Betingelserne for en virksom Konkurrence i Handelen med de vigtigste Livsfornødenheder mangle eller dog endnu ikke tilstrækkeligt have udviklet sig.

Dirigenten bemærkede, at da Ordføreren maatte reise bort fra Byen umiddelbart efter at første Behandling var sluttet, havde det paahvilet ham som Dirigent at affatte Forslaget til Beslutning i Sagen, og han havde da fulgt den Vej, at gjøre det i en saadan Almindelighed, at Forsamlingen vistnok let vilde kunne slutte sig til det.

Forslagene Nr. 1—3 bleve derpaa uden Forhandling enstemmig vedtagne.

Ved Forslaget Nr. 4 bemærkede

Schwarz, at han ikke kunde indsee, hvorfor netop Huusholdningsforeningerne vare nævnte; der var jo ogsaa andre Foreninger, hvis Formaal var at skaffe Arbejderne billigere Vilkaar, saasom Byggeforeninger. Han vilde derfor ansee det for rigtigst, at Forslaget udgik, da det allerede i det først vedtagne Forslag var udtalt, at Foreningslivet burde udvikles.

Hellmann tiltraadte denne Anstufelse. Den eneste Grund til, at Huusholdningsforeningerne bleve medoptagne i Resolutionen, var vistnok den store Bægt, Ordføreren lagde paa dem. Men efter de Anstufelser, der iøvrigt vare komne frem, fandt han ikke, at disse Foreninger skulde betones stærkere end andre.

Inspektør **Hansen** vilde stemme for Forslaget, da han troede, at de særlige Forhold, som skulde begrunde disse Foreningers Oprettelse, ikke fandtes i ret mange Kommuner, ligesom han heller ikke troede, at der var ret mange Mænd omkring i Landet, som var den Opgave voxen at bestyre en saadan Forening. Alene af Hensyn til Ordføreren fandt han det upassende, om Forsamlingen ikke vilde udtale sig om, hvormegen Betydning den tillagde Huusholdningsforeningerne, enten saa Afstemningen blev for eller imod disse Foreninger.

Dirigenten vilde ogsaa ansee det for rigtigt, at Forslaget blev vedtaget. Byggeforeningerne vare slet ikke blevne omtalte under Debatten, men Huusholdningsforeningerne vare blevne stærkt fremhævede, og hvis Forsamlingen ikke udtalte sig om dem, vilde det let faae Udseende af, at den billigede den Anskuelse herom, som var bleven udtalt af Ordføreren; af Forslaget fremgik det derimod tydeligt, at Forsamlingen ikke billigede denne Anskuelse.

Brücker foreslog at pointere det noget stærkere, at Forholdene maatte være ganske særegne, hvor Huusholdningsforeningerne vare tilraadelige, saasom ved større Fabriketablissementer, da man vistnok ellers altid vilde gaae ud fra, at særegne Forhold vare tilstede.

I Henhold til dette Forslag af Brücker blev Forslaget Nr. 4 derpaa med stor Stemmesleerhed vedtaget i følgende Affattelse:

„4) at Huusholdningsforeninger kun under særegne Forhold kunne stifte virkelig Nytte og da fornemlig kun, hvor Betingelserne for en virksom Konkurrence i Handelen med de vigtigste Livsfor nødenheder mangle eller dog endnu ikke tilstrækkeligt have udviklet sig.“

Med **Sellmann** som Dirigent gik Forsamlingen derpaa over til, i Henhold til Reglernes Punkt 6, at foretage Valg paa en Bestyrelse for næste Industrimøde.

Tilly spurgte, om Bestyrelsen var villig til at modtage Gjenvalg.

Dirigenten meddeelte, at Bestyrelsen havde besluttet, ikke at modtage Gjenvalg; den havde nu 3 Gange ledet Møderne og ikke været i den Grad heldig, som den kunde have ønsket, med at finde Tilslutning fra den industrielle Stand; den troede derfor at det burde søges, om det maatte kunne lykkes for en anden Bestyrelse for Eftertiden. Dette var idetmindste den Grund, som foranledigede Dirigenten til at frabede sig Gjenvalg.

Albeck vilde, da saa saa Medlemmer vare tilstede, foreslaae, at Bestyrelsen vedblev at lede Sagerne indtil næste Møde, og der da søge at faae en ny Bestyrelse valgt.

Dirigenten kunde ikke see Andet, end at det var det Samme som at være Bestyrelse for næste Møde.

Inspektør **Hansen** meente, at de Tilstedevarende vare for saa til at repræsentere den samlede Industri i Landet og paa dens Vegne foretage et saa vigtigt Valg.

Cementfabrikant **Meyer** spurgte, om ikke Bestyrelsen kunde hende Forsamlingens Opmærksomhed paa Mænd, som den fandt det hensigtsmæssigt at vælge.

Hansen fastholdt, at Forsamlingen var for lille.

Dirigenten: De, som ere tilstede, vise, at de have Interesse for Sagen, og de, som ikke ere tilstede, vise, at Valget er dem ligegyldigt.

Steenberg henstillede, om ikke Mødet kunde udsættes, for at Bestyrelsen imidlertid kunde fremkomme med et Forslag.

Dirigenten meddeelte, at Bestyrelsen havde været forberedt derpaa, og da det maatte være Mænd bosiddende i Kjøbenhavn, vilde den foreslaae Professor Holten til Formand, Professor Nyrop til Viceformand samt Vognfabrikant James Fife og Cementfabrikant Meyer til Sekretærer.

Der foretoges derpaa Valg, ved hvilket der afgaves 25 Stemmesedler. Valgte bleve: Professor Holten, Formand, med 24 Stemmer, Professor Nyrop, Viceformand, med 23 St., Vognfabr. James Fife og Cementfabr. Meyer, Sekretærer, med henholdsvis 20 og 17 St. Cand. pharm. Schleisner havde derefter 8 Stemmer til Sekretær.

De tilstedevarende Herrer Holten, Nyrop og Meyer modtog Valget.

Redakteur **Steenberg**, som inden Valget foretoges, havde ønsket at ytre sig angaaende Reglerne for Industrimoderne, fik nu Ordet og udtalte, at naar man saa sig vidt omkring i denne Sal og betænkte, at det var det sidste Møde paa det tredie danske Industrimøde, fik man ikke noget særdeles stort Indtryk af Interesses for Industrimoderne, dersom man, hvad man naturligvis ikke skulde, bedømte den derefter. Ved et saadant Slutningsmøde burde man vel kunne fylde en Sal som denne, der ikke er overdreven stor. Naar det ikke er Tilfældet og desværre ikke har været det allerede

i flere Møder, kommer man naturligt til at overveie, om der ikke vilde kunne gjøres en eller anden Forandring i de Regler, hvorefter disse Møder afholdes, og det er kun saadanne Punkter, jeg vil tillade mig at hentyde til i dette Dieblif, idet jeg tænker mig, at den Bestyrelse, som nu er valgt, muligviis vil tage Hensyn dertil ved næste Møde. Det er min Overbeviisning, at hvad der afholder Mange fra at deeltage i disse Industrimøder, er, at de ere begrændsede formegent med Hensyn til Tiden. Deeltagelsen i Møderne er derved bleven noget besværlig. I den forløbne Uge har der været afholdt lange Møder om Formiddagen, og Forhandling og Afstemninger om Eftermiddagen, til samme Tid som de Fleste ønske at see Udstillingen, hvad de egentlig ere reiste hertil efter. Der er tillige foretaget en meget omfattende Bedømmelse af de udstillede Gjenstande, og det er omtrent de samme Personer, som ogsaa der have været i Aktivitet, og man kan bestemt sige, at Mange have været afholdte fra at deeltage i Industrimødet, fordi de have været beskæftigede andetsteds eller omvendt. Det forekommer mig derfor, at disse Møder burde udstrækkes over en længere Tid. Det er kun Saa, som ønske at være tilstede ved alle Møderne, men naar det iforveien bekendtgjøres, til hvilken Tid de forskjellige Spørgsmaal komme for, og Møderne udstrækkes over 14 Dage eller 3 Uger, vil der bestandig komme friske Kræfter tilstede, og det vil øve en god Indflydelse paa Diskussionens Gang, saa at det ikke, som det her har været Tilfældet, bliver tildeels de samme Personer, som føre Diskussionen i alle Spørgsmaal. Et andet Punkt er Kontingentet. Jeg kan ikke indsee, hvilken Grund der er til at forlange et Kontingent af 4 Rdlr. Det forekommer mig meget klart og bestemt, at det er meget for høit. Industrimødet skal være Sjælen ved en saadan Feilighed; det skal give ikke blot Mødet selv men ogsaa Industri-udstillingen Indflydelse og Interesse. Det burde ikke være saaledes, at nogen eneste Udstiller f. Ex. fandt sig foranlediget til at undlade at tage Deel i Industrimødet paa Grund af Kontingentet. Jeg kan heller ikke, naar jeg seer hen til Udgifterne, see, at der er Grund til at forlange et saa høit Kontingent; mit Udgangspunkt er nemlig, at Indtægten vil blive forøget ved at nedsætte Kontingentet.

Dirigenten fandt det ikke konsequent at gjøre den Indvending, at Kontingentet var for høit, til samme Tid man udtalte, at Tiden for Mødets Varighed var for begrændset; thi Kontingentet var dog en reent forsvindende Størrelse i Sammenligning med de Bæfæstninger,

det for en Fremmed medførte at opholde sig i en mindre By. For Kontingentet var der god Anvendelse, og hvis der ikke fra et eller andet Fond opnaaedes et Tilskud af et Par Hundrede Daler, vilde der være et betydeligt Understud. Den trykte Beretning, som gratis uddeelttes til Forsamlingens Medlemmer, kostede ikke Lidet, og desuden var der mange Udgifter til Mødets Forberedelse. At udstyffe Moderne over en længere Tid, vilde neppe tilføre Diskussionen friske Kræfter, som kunde berige den. Det, der skulde karakterisere Moderne, var personligt Sammenhold mellem Theoretikerne og Praktikerne og mellem de Industrielle indbyrdes, og dette vilde gaae tabt, naar man ikke fra først af vidste, at man var en sluttet Trop, der i en Uge skulde leve sammen og faae saameget Udbytte som muligt ud af Mødet. Ved Indtegningen af Medlemmer yttrede disse ofte Ønsket om, at Mødet maatte være i kortere Tid, da de ikke saa lange kunde være borte fra deres Forretninger, og man var vist, ved at sætte en Uge, gaaet saa vidt som muligt; Den, som ikke kunde eller vilde offre 4 Rdlr., havde Mødet vistnok intet Savn ved at undvære.

Steenberg var gaaet ud fra, at Indtægten ikke vilde blive formindret ved Kontingentets Nedsættelse. Han kunde meget godt indsee, at der maatte være mange Udgifter, men han troede, at Beretningen skulde udgives ved Hjælp af forskellige Fonds.

Dirigenten oplyste, at saavel det Classenske Fideikommis som det Keiersenske Fond*) havde vægret sig ved at yde Understøttelse, og at det neppe var sandsynligt, at man af Industriforeningen, som tidligere havde ladet Beretningen udgaae som et særligt Hefte af dens Kvartalskrift, denne Gang kunde vente nogen Begunstigelse efter den Maade, hvorpaa den havde stillet sig ligeoverfor Udstillingen her.

Mødet sluttedes derefter af Directeur **Hellmann** med følgende Ord:

Vort Dagværk er endt, og om saa Minuter har det tredje danske Industrimøde talt sin sidste Time. Men at det ikke sporløst skal forsvinde, at de Tanker, der her ere udsaaede, de Ord, der her ere udtalte, engang i Tiden maae komme til at bære Frugter, er vort Haab ligesom det var vort Maal. Dertil skulde Mødets Medlemmer arbejde hen, selv efter at enhver af dem er vendt tilbage til sin daglige Syssel; thi skal Mødets Betydning komme til Anerkjen-

*) Af Sidsmændene er dog senere velvillig ydet 100 Rdlr. til Hjælp ved Beretningens Udgivelse.

delse, skal overhovedet saadanne Møders Indflydelse fæste Rod i de Industrielles Bevidsthed i videre Omfang, da maa det, der her er kommen til orde, drøftes i engere Kredse, atter og atter tages for, indtil Ordet følges af Handling, Handlingen af Resultater.

Ere Meningerne end ikke altid udtalte med den Dygtighed og Sagkundskab, der er ønskelig ved enhver Diskussion, have Forsamlingens Medlemmer end, mere end tjenligt for Sagens Fremme, holdt sig tilbage fra Debatten, har denne dog til sine Tider ikke savnet Liv, og Udtalelserne, ofte fremførte med den Overbeviisningens Varme og Styrke, der griber, have aldrig savnet Maadehold eller en rigtig Begrænsning, have altid berørt Sagen uden at træde Personligheden nær.

Udsigten til ringe Deeltagelse i Mødet, der truede ved dettes Nabning, er efterhaanden forsvunden, om end Deeltagernes Fleertal ikke har været at søge i den Stand, for hvem det nærmest er bestemt. Af de 94 Medlemmer, vort Møde har talt, ere nemlig kun:

32 henhørende til den industrielle og Haandværkstanden;

25 høre til Landmandstanden;

19 høre til Kjøbmandstanden;

18 ere Embedsmænd og Statsøkonomer.

Af disse 94 Deeltagere boe 31 i Nakskov,

29 i sammes Omegn,

26 i Kjøbenhavn,

2 i Saxkjøbing,

2 paa Landet paa Sjælland,

1 i Odense,

1 i Stege,

1 i Skjelskør,

1 i Svendborg.

Den samme Velvillighedsaand, der har betegnet de foregaaende Møder, har raadet ved dette, og for denne gode Aand skyldte vi særlig de deeltagende Videnskabsmænd og Ordførere, der med Sagkundskab og Omhu have indledet Sagerne, vor Tak og Erkjendtlighed. Idet jeg paa den samlede Komitees Begne udtaler denne Erkjendelse, knytter jeg dertil vor Tak for enhver velvillig Imødekommen mod dette Møde, som nu erklæres sluttet.

Med et nidobbelt „Leve!“ for Directeur Hellmann stiftes der paa Forsamlingens Medlemmer.

Det tredie danske Industrimøde har forhandlet:

Spørgsmaal:

og vedtaget:

1) Er en planmæssig Gang i^o Afholdelsen af de forskjellige Industriudstillinger i Danmark ønskelig?

1) Det ansees for ønskeligt, at større Industriudstillinger i Forening med Industrimøder afholdes i Danmark med nogenlunde ensartede Mellemrum (hvert 3die, 4de eller 5te Aar), og da saaledes, at de afholdes skifteviis i en af de større Byer i Landets forskjellige Egne. Disse Udstillinger maae derfor ikke alene medtage Gjenstande fra de nærmeste Kredse, men fra det hele Land.

2) Nærværende Mødes Bestyrelse be- myndiges til at andrage hos vedkommende Ministerium om, at de Midler, som af Staten fremtidigt maatte bevilges til Industriudstillingers Fremme, fortrinsviis komme disse større Udstillinger tilgode.

3) Idet man forudsætter, at den første større Industriudstilling bliver i Kjøbenhavn, forventes det, at et dermed forbundet Industrimøde vil tage nærmere Bestemmelse med Hensyn til fremtidige Udstillingers Gang og Styrrelse.

2) Hvad kan der gøres for at fremme Kjendskabet til og Indførelsen af forbedrede Agerbrugsredskaber?

1) At den nyere Tids forbedrede Agerdyrkningsredskaber og Maskiner ikke har fundet en tidsparende Udbredelse i det danske Landbrug i Forhold til dets øvrige Udvikling.

2) At den antager, at paa den ene Side Landmændene selv, fornemlig ved Hjælp af deres Landbosforeninger, mere end hidtil ville kunne fremskynde Indførelsen af de bedste nye Redskaber og Maskiner, blandt Andet ved at anstille sammenlignende Prøver med disse, at paa den anden Side de store Fabriker for Agerdyrkningsredskaber ikke

lidet kraftigere, end det nu skeer, ville kunne virke til prøvede og fuldstændigt hensigtsvarende Maskiners og Redskabers Udbredelse, især ved at paatage sig Ansvar for disses Brugbarhed.

3) Om det i Industri og Huusholdning fremkommende Affalds Benyttelse i Industriens Tjeneste.

Mødet bemyndiger Bestyrelsen til at virke for Udarbejdelsen af en omfattende Beretning for Alle og Enhver om Benyttelsen af forskjelligt Affald fra Industri og Huusholdning, hvorved der fortrinsviis tages Hensyn til det Affald, som forekommer her i Landet. Det opfordrer den tillige til at søge Arbeidet understøttet saaledes fra forskjellige Sider, at det kan sælges for en særdeles billig Priis og tjene som Veiledning for Menigmand.

4) Hvorvidt staae Kommunikationsmidlerne i Lolland-Falsters Stift i rette Forhold til den hele Udvikling, særlig af Algerbruget, og hvorledes kan dette Forhold bedst naaes?

Forsamlingen udtaler: 1) At Kommunikationsmidlerne i Lolland-Falsters Stift ikke staae i rette Forhold til den hele Udvikling, særlig af Algerbruget, og forventer, at Vandeveiskinierne udvides, og at endeel af Biveiene forbedres, saa og at Havnene fremdeles udvides og forbedres, og at der tilveiebringes en hyppigere og regelmæssigere Dampskibsforbindelse saavel med Udland som Indlandet, navnlig med Langeland, Fyen og Rigets vestlige Dele;

2) at Lolland er berettiget til at erholde ved Statens Mellemkomst en Jernbane uden at bringe større Offre, end andre Provindser have bragt i lignende Siemed.

5) Er Indførelsen af et Tidelingsystem, omfattende Mønt, Maal og Vægt, ønskelig for In-

1) Forsamlingen anseer det for ønskeligt, at Tidelingsystemet snarest muligt i Danmark gennemføres i Mønt, Maal og Vægt.

dustri og Omsætning, er det franske metriske System i denne Henseende hensigtsmæssigt, eller troer man, at andre Enheder end dettes bedre kunne gjenføres?

6) Paa hvilket Standpunkt staaer for Tiden den Uddannelse, der i Kjøbenhavn og Landets øvrige Kjøbstæder gives den Industrielle, og hvad kan der gøres for at ordne og udvikle denne?

2) Den antager det for rigtigt, at samtidigt det franske System, som har Ud sigt til i en ikke fjern Fremtid at blive almindelig gennemført, bringes til Anvendelse her i Landet.

Forsamlingen bemyndiger Komiteen til at henlede Kultusministeriets Opmærksomhed paa det Ønskelige i:

- 1) at Borger- og Realskoler her i Landet, saavidt muligt, medtage Underviisningen i Elementerne af Fysik, Kemi og Mathematik;
- 2) at Haandværksskoler her i Landet foruden Tegning optage i Underviisningen skolemæssige Kursus over elementære Realsfag og deriblandt Fysik, Kemi og Mathematik;
- 3) at der i Byer, hvor der ingen Haandværksskoler er, søges oprettet saadanne;
- 4) at der ved Besættelsen af Lærerpladser i Borger- og Realskoler i mindre Byer tages Hensyn til saadanne Kræfter, der kunne lede Underviisningen i Tegning, Fysik, Kemi og Mathematik for derved at lette Oprettelsen af Haandværksskoler i disse Byer;
- 5) at der søges tilveiebragt hensigtsmæssige Fortegninger, Gipsafstøbninger og Apparater til Brug ved Underviisningen i Tegning, Fysik og Kemi;
- 6) at der søges givet det tekniske Institut i Kjøbenhavn — Nutidens største Læranstalt her i Landet for Haandværkernes Uddannelse — en Udvidelse saavel i Fritids- som i Dagklasferne ved skolemæssig indrettede Kursus i

elementære Realsfog med videregaaende
Klaffer i teknisk Retning;

- 7) at der i de forskjellige Byer til nye
Skolers Oprettelse og alders Ud-
videlse søges tilveiebragt Pengemidler
i langt større Omfang end hidtil,
navnlig ved Bidrag fra den indu-
strielle Stand.

Endelig udtaler Forsamlingen det Haab:

- 8) at naar den industrielle Stand i Gjer-
ningen har vilst en levende og virk-
som Interesse for Sagens Fremme,
saa vil Staten yderligere understøtte
Udviklingen af saadanne Skoler.

7) Hvorvidt er en ny
Lovgivning om Eneret paa
Opfindelser, industrielle
Tegninger og Mønstre
samt Modeller ønskelig?

At udtale for Indenrigsministeren som
Forsamlingens Anstuelte, at en ny og om-
fattende Lovgivning om Eneret paa Op-
findelser, industrielle Tegninger, Mønstre
og Modeller er ønskelig.

8) Om gjensidige Un-
derstøttelsesforeningers
Nytte og Ordning.

- 1) At en kraftig udvikling af Forenings-
livet er en Betingelse for, at Arbeids-
klassen kan naae saadanne Vilkaar,
at den saavel i aandelig som i materiel
Henseende kan holde Skridt med Ti-
dens Fordringer;

- 2) at gjensidige Forsikringsforeninger
(Syge- og Alderdomsunderstøttelses-
samt Livsforsikringsforeninger) bør
fremmes ikke alene derved, at det
nødvendige veiledende Grundlag til
Bedømmelse af slige Foreningers Love
og hele Indretning fremskaffes ved
offentlig Foranstaltning, men ogsaa
derved at der gennem Lovgivningen
ydes disse Foreninger, forsaavidt og
saalænge de ere solidt og hensigts-
mæssigt indrettede, forskjellige Rettelser

og Begunstigelse, som dog ikke bør forandre Foreningernes Charakter, at de bære og styre sig selv;

- 3) at Selvhjælps- og Velgjørenhedsforeninger maae holdes strengt adskilte;
- 4) at Huusholdningsforeninger kun under særegne Forhold kunne stifte virkelig Nytte og da fornemmelig kun, hvor Betingelserne for en virksom Konkurrence i Handelen med de vigtigste Livs-fornødenheder mangle eller dog endnu ikke tilstrækkeligt have udviklet sig.

Deeltagere

i

det tredie danske Industrimøde i Næstved.

† **Albeck, N.**, Garver (Svendborg), (sandt desværre en tidlig
Død i Havet ved Hjemseilingen fra Mødet).

Allerup, Maskinfabrikant (Odense).

Bagger, Forpagter (Næstved).

Berthelsen, Proprietær (Sandegaard).

Brücker, Rancelliraad (Næstved).

Carstensen, Barbeer & Bæver (Næstved).

Casse, Lieutenant (Næstved).

Christesen, Solvarefabrikant (Kjøbenhavn).

Christophersen, Mechanikus (Kjøbenhavn).

Clausen, Forpagter (Sæbyholm).

Clausen, Vognfabrikant (Skjerve).

Cloetta, Chocladefabrikant (Kjøbenhavn).

Dreier, Proprietær (Glostrup).

Eigler, Kandidat (Kjøbenhavn).

Ernst, Proprietær (Nyløkkegaard).

Fiedler, Rancelliraad (Sterrede, Skjerve).

Fise, James, Vognfabrikant (Kjøbenhavn).

Franzen, Kjøbmand (Næstved).

Frederiksen, Professor (Kjøbenhavn).

Frederiksen, Proprietær (Frederiksmunde).

Frederiksen, Proprietær (Stensgaard).
 Frederiksen, Proprietær (Skjølstrup).
 Frederiksen, Proprietær (Fuglsang, Nykjobing).
 Friis, Suel Bind, Greve (Suellinge).
 Friis, Sekretær (Lille Kjobelovgaard).
 Gad, Marius, Statsrevisor (Kjobenhavn).
 Garde, Pastor (Feio).
 Grove, Kandidat (Kjobenhavn).
 Hage, Konsul (Nakskov).
 Hage, Byfoged (Stege).
 Hansen, Inspektør (Saxkjobing).
 Hansen, Proprietær (Taagerudgaard).
 Hellmann, Directeur (Kjobenhavn).
 Helms, Kjobmand (Nakskov).
 Henriksen, Prokurator (Nakskov).
 Hoffensberg, Boghandler (Kjobenhavn).
 Holm, Fr., Administrator & Docent (Kjobenhavn).
 Holm, Kapitain & Gjaestgiver (Nakskov).
 Holst, Møller-, Redakteur (Kjobenhavn).
 Holst, Uhr- & Instrumentmager (Kjobenhavn).
 Holten, Profesfor (Kjobenhavn).
 Huus, H. Chr., Kjobmand (Nakskov).
 Jansen, Boghandler (Nakskov).
 Jensen, Landinspektør (Nakskov).
 Jensen, G. R., Uhrmager (Nakskov).
 Jessen, B., Kjobmand (Nakskov).
 Jessen, Forpagter (Verriggaard).
 Jessen, Proprietær (Asferstrup).
 Jørgensen, Justitsraad (Solledgaard).
 Jørgensen, Harald, (Solledgaard).
 Jørgensen, Kjobmand (Nakskov).
 Kieler, Th., Kjobmand (Nakskov).
 Krøyer, Slagter (Nakskov).
 Langhoff, Boghandler (Kjobenhavn).
 Lange, Maskinfabrikant (Nakskov).
 Lange, G., Exam. polyt. (Nakskov).
 Levison, Jos., Kjobmand (Nakskov).
 Lund, Pastor (Nakskov).
 Lund, G., Kjobmand (Nakskov).

Mackeprang, Forpagter (Knuthenlund).
Marcussen, Muurmester (Nakskov).
Mendel, Toisfabrikant (Kjøbenhavn).
Meyer, Cementfabrikant (Kjøbenhavn).
Meyer, S. G., Vordugsfabrikant (Kjøbenhavn).
Meyer, Redaktionssekretær (Kjøbenhavn).
Nyrop, Professor (Kjøbenhavn).
Nyrop, Cand. juris., (Kjøbenhavn).
Norholm, Skraeder (Kjøbenhavn).
Olse, Møllebestyrer (Tappernøie).
Paulsen, Sernstøber (Bandholm).
Pedersen, Chr., Kandidat (Saxkjøbing).
Petersen, N., Muurmester (Nakskov).
Raahauge, Proprietær (Vindeby).
Raastrup, Kandidat (Steensgaard).
Rasmusen, Mads, Gaardmand (Klunge).
Røssel, Vognfabrikant (Nakskov).
Sandberg, Fabrikant (Vintersbølle).
Schleisner, Cand. pharm. (Kjøbenhavn).
Schou, Kammerraad (Nakskov).
Schouboe, Proprietær (Tjørneby).
Schwarz, Konstdreier (Kjøbenhavn).
Steenberg, Redakteur (Kjøbenhavn).
Storm, Kapitain (Nakskov).
Teisen, Kjøbmand (Nakskov).
Tilly, Malermester (Nakskov).
Timm, G. F., Sadelmager (Kjøbenhavn).
Uldall, Lieutenant (Kongshøi).
Usfing, E., Kjøbmand (Nakskov).
Voehs, S., Gartner (Pederstrup).
Wette, Skovrider (Pederstrup).
Wibolt, Kjøbmand (Nakskov).
Wichfeld, Kammerherre (Engestofte).
Wilhjelm, Grosferer (Kjøbenhavn).
Zachø, Gaardeier (Løitofte).

Grarup, Cand. juris., Modets Stenograf.

